

CA FOUNDATION · PAPER 2 · BUSINESS LAWS

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਵਿਸ਼ਾ-ਦਰ-ਵਿਸ਼ਾ · ਅਕਤੂਬਰ 2026 ਸੰਸਕਰਣ · ਪੰਜਾਬੀ

7 ਅਧਿਆਇ · 20 ਇਕਾਈਆਂ · 143 ਵਿਸ਼ੇ · 617 ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ICAI Study Material 2026 July + Scanner Pre CRC V13 (2026 October)

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਹਰ ਵਿਸ਼ੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ “ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ” ਪੰਕਤੀ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ Study Material ਦੇ ਪੈਰੇ ਪੜ੍ਹੋ। ਫਿਰ ਹੁਨਰ-ਪੱਧਰਾਂ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਚੱਲੋ — ਹਰ ਪੱਧਰ ਉਹ ਹੁਨਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕ ਨੇ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ Scanner ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤਤਕਰਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਭਾਗ — **ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ** — ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੰਕਤੀ, ICAI ਦੀ Manner of Assessment, ਅਤੇ ਹੁਨਰ-ਮਿਸ਼ਰਣ ਤੁਹਾਡੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਬਦਲੇਗਾ, ਇਹ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹੋ।

ਤਤਕਰਾ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ.....	6
ਵਿਸ਼ਾ ਦਰਜਾਬੰਦੀ — ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਭਾਰ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਿਕਾ.....	9
ਅਧਿਆਇ 1: ਭਾਰਤੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਢਾਂਚਾ (Indian Regulatory Framework) (ਮਹੱਤਤਾ: C).....	21
ਵਿਸ਼ਾ 1: ਜਾਣ-ਪਛਾਣ (Introduction) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	21
ਵਿਸ਼ਾ 2: ਕਾਨੂੰਨ ਕੀ ਹੈ? (What is Law?) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	22
ਵਿਸ਼ਾ 3: ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਰੋਤ (Sources of Law).....	22
ਵਿਸ਼ਾ 4: ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (The Process of Making A Law).....	23
ਵਿਸ਼ਾ 5: ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ (Enforcing The Law).....	24
ਵਿਸ਼ਾ 6: ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਢਾਂਚਾ (Structure of the Indian Judicial System).....	26
ਅਧਿਆਇ 2: ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872) (ਮਹੱਤਤਾ: B).....	28
ਇਕਾਈ 2.1: Contract ਦਾ ਸੁਭਾਅ (Nature of Contract) (ਮਹੱਤਤਾ: B).....	28
ਵਿਸ਼ਾ 1: Contract ਕੀ ਹੈ? (What is Contract?).....	28
ਵਿਸ਼ਾ 2: Valid Contract ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ (Essentials of Valid Contract).....	29
ਵਿਸ਼ਾ 3: Contracts ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (Types of Contracts).....	31
ਵਿਸ਼ਾ 4: ਪੇਸ਼ਕਸ਼ — Proposal/Offer [Section 2(a) of the Indian Contract Act, 1872].....	33
ਵਿਸ਼ਾ 5: ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ (Acceptance).....	35
ਵਿਸ਼ਾ 6: Offer ਅਤੇ Acceptance ਦਾ ਸੰਚਾਰ (Communication of Offer and Acceptance).....	36
ਵਿਸ਼ਾ 7: Performance ਦਾ ਸੰਚਾਰ (Communication of Performance) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	38
ਵਿਸ਼ਾ 8: Offer ਅਤੇ Acceptance ਦੀ ਵਾਪਸੀ (Revocation of Offer and Acceptance).....	39
ਇਕਾਈ 2.2: Consideration (ਮਹੱਤਤਾ: D).....	40
ਵਿਸ਼ਾ 1: Consideration ਕੀ ਹੈ? (What is Consideration?).....	41
ਵਿਸ਼ਾ 2: Consideration ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ (Legal Rules Regarding Consideration).....	42
ਵਿਸ਼ਾ 3: ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ Contract ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ (Suit by a Third Party to a Contract).....	43
ਵਿਸ਼ਾ 4: Consideration ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ Agreement ਦੀ ਵੈਧਤਾ (Validity of an Agreement without Consideration).....	44
ਇਕਾਈ 2.3: Valid Contract ਦੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ (Other Essential Elements of Valid Contract) (ਮਹੱਤਤਾ: C).....	46
ਵਿਸ਼ਾ 1: Capacity to Contract.....	47
ਵਿਸ਼ਾ 2: Free Consent.....	49
ਵਿਸ਼ਾ 3: Free Consent ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਤ (Elements Vitiating Free Consent).....	50
ਵਿਸ਼ਾ 4: Object ਅਤੇ Consideration ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਇਜ਼ਤਾ (Legality of Object and Consideration).....	53
ਵਿਸ਼ਾ 5: Void Agreements.....	55
ਇਕਾਈ 2.4: Contract ਦੀ ਪੂਰਤੀ (Performance of Contract) (ਮਹੱਤਤਾ: C).....	58
ਵਿਸ਼ਾ 1: Contract ਦੀ ਪੂਰਤੀ (Performance of Contract).....	58
ਵਿਸ਼ਾ 2: Valid tender ਜਾਂ attempted performance ਲਈ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ (Conditions to Be Satisfied for A Valid Tender or Attempted Performance) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	59
ਵਿਸ਼ਾ 3: Contract ਨੂੰ ਕੌਣ perform ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (Section 40, 41 And 42).....	60
ਵਿਸ਼ਾ 4: Succession ਅਤੇ Assignment ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Distinction Between Succession and Assignment) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	61
ਵਿਸ਼ਾ 5: Joint promisor ਅਤੇ promisee ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ (Liability of Joint Promisor & Promisee).....	62
ਵਿਸ਼ਾ 6: Promise ਦੀ performance ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਥਾਂ (Time and Place for Performance of the Promise) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	64
ਵਿਸ਼ਾ 7: Reciprocal promise ਦੀ performance (Performance of Reciprocal Promise).....	64
ਵਿਸ਼ਾ 8: ਭੁਗਤਾਨਾਂ ਦਾ ਨਿਯੋਜਨ (Appropriation of Payments).....	66
ਵਿਸ਼ਾ 9: ਜਿਨ੍ਹਾਂ contracts ਨੂੰ perform ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ -- ਦੋਵਾਂ parties ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ.....	67
ਵਿਸ਼ਾ 10: Contract ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ (Discharge of a Contract).....	68
ਇਕਾਈ 2.5: Contract ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉਪਾਅ (Breach of Contract and its Remedies) (ਮਹੱਤਤਾ: C).....	70
ਵਿਸ਼ਾ 1: Contract ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਉਲੰਘਣਾ (Anticipatory Breach of Contract).....	70

ਵਿਸ਼ਾ 2: Contract ਦੀ ਅਸਲ ਉਲੰਘਣਾ (Actual Breach of Contract).....	71
ਵਿਸ਼ਾ 3: Damages ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ (Suit for Damages).....	72
ਵਿਸ਼ਾ 4: ਜੁਰਮਾਨਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤੈਅ Damages — Penalty and Liquidated Damages (Section 74).....	74
ਇਕਾਈ 2.6: ਸੰਭਾਵੀ ਅਤੇ ਅਰਧ Contracts (Contingent and Quasi Contracts) (ਮਹੱਤਤਾ: D).....	76
ਵਿਸ਼ਾ 1: ਸੰਭਾਵੀ Contracts (Contingent Contracts).....	76
ਵਿਸ਼ਾ 2: ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮ (Rules Relating to Enforcement).....	77
ਵਿਸ਼ਾ 3: ਅਰਧ Contracts (Quasi Contracts).....	79
ਇਕਾਈ 2.7: ਨੁਕਸਾਨ-ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਾ Contract (Contract of Indemnity and Guarantee) (ਮਹੱਤਤਾ: C).....	81
ਵਿਸ਼ਾ 1: ਨੁਕਸਾਨ-ਪੂਰਤੀ ਦਾ Contract (Contract of Indemnity).....	81
ਵਿਸ਼ਾ 2: ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਾ Contract (Contract of Guarantee).....	82
ਵਿਸ਼ਾ 3: Guarantees ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (Types of Guarantees) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	84
ਵਿਸ਼ਾ 4: Contract of Indemnity ਅਤੇ Contract of Guarantee ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ.....	84
ਵਿਸ਼ਾ 5: Surety ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਹੱਦ [Section 128].....	86
ਵਿਸ਼ਾ 6: ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ — ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ default ਉੱਤੇ surety ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	87
ਵਿਸ਼ਾ 7: Surety ਦਾ Discharge.....	87
ਵਿਸ਼ਾ 8: Surety ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ.....	89
ਇਕਾਈ 2.8: Bailment and Pledge (ਮਹੱਤਤਾ: D).....	91
ਵਿਸ਼ਾ 1: Bailment ਕੀ ਹੈ? (What is Bailment?).....	91
ਵਿਸ਼ਾ 2: Bailor ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ (Duties of A Bailor).....	93
ਵਿਸ਼ਾ 3: Bailee ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ (Duties of A Bailee).....	94
ਵਿਸ਼ਾ 4: Bailor ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Rights of A Bailor).....	95
ਵਿਸ਼ਾ 5: Bailee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Rights of A Bailee) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	96
ਵਿਸ਼ਾ 6: ਕਿਸੇ ਵੀ wrong doer (third party) ਵਿਰੁੱਧ Bailor ਅਤੇ Bailee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ.....	97
ਵਿਸ਼ਾ 7: Bailment ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ (Termination of Bailment).....	98
ਵਿਸ਼ਾ 8: ਗੁਆਚੇ goods ਦਾ finder (Finder of Lost Goods).....	98
ਵਿਸ਼ਾ 9: ਮਾਲ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (Right of Lien).....	99
ਵਿਸ਼ਾ 10: Pledge.....	101
ਵਿਸ਼ਾ 11: ਗ਼ੈਰ-ਮਾਲਕ ਵੱਲੋਂ Pledge (Pledge by Non-Owner).....	102
ਵਿਸ਼ਾ 12: Bailment ਅਤੇ Pledge ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Distinction Between Bailment and Pledge).....	103
ਇਕਾਈ 2.9: Agency (ਮਹੱਤਤਾ: C).....	104
ਵਿਸ਼ਾ 1: Agency ਕੀ ਹੈ? (What is Agency?) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	104
ਵਿਸ਼ਾ 2: Agents ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ authority (Appointment and Authority of Agents) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	105
ਵਿਸ਼ਾ 3: Agency ਦਾ ਗਠਨ (Creation of Agency).....	106
ਵਿਸ਼ਾ 4: Agent ਦੀ authority ਦਾ ਘੇਰਾ (Extent of Agent's Authority).....	107
ਵਿਸ਼ਾ 5: Sub-Agents.....	109
ਵਿਸ਼ਾ 6: Substituted Agent.....	110
ਵਿਸ਼ਾ 7: Sub-Agent ਅਤੇ Substituted Agent ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Difference Between a Sub-Agent and A Substituted Agent).....	111
ਵਿਸ਼ਾ 8: Agent ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ (Duties and Obligations of An Agent).....	112
ਵਿਸ਼ਾ 9: Agent ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Rights of An Agent) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	113
ਵਿਸ਼ਾ 10: Third Parties ਪ੍ਰਤੀ Principal ਦੀ liability (Principal's Liability to Third Parties).....	114
ਵਿਸ਼ਾ 11: Third Parties ਪ੍ਰਤੀ Agent ਦੀ ਨਿੱਜੀ liability (Personal Liability of Agent to Third Parties).....	115
ਵਿਸ਼ਾ 12: Authority ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ (Revocation of Authority).....	116
ਅਧਿਆਇ 3: Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930) (ਮਹੱਤਤਾ: B).....	119
ਇਕਾਈ 3.1: Contract of Sale ਦਾ ਗਠਨ (Formation of the Contract of Sale) (ਮਹੱਤਤਾ: D).....	119
ਵਿਸ਼ਾ 1: Act ਦਾ ਦਾਇਰਾ (Scope of the Act) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	119
ਵਿਸ਼ਾ 2: ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ (Definitions).....	120
ਵਿਸ਼ਾ 3: ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਦਾ Agreement — Sale and Agreement to Sell (Section 4).....	122

ਵਿਸ਼ਾ 4: Sale ਅਤੇ Agreement to Sell ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Distinction Between Sale and an Agreement to Sell).....	123
ਵਿਸ਼ਾ 5: Sale ਦਾ ਹੋਰ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ contracts ਤੋਂ ਅੰਤਰ (Sale Distinguished from Other Similar Contracts).....	124
ਵਿਸ਼ਾ 6: Contract of Sale ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — Contract of Sale How Made (Section 5) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	126
ਵਿਸ਼ਾ 7: Contract of Sale ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ (Subject Matter of Contract of Sale).....	126
ਵਿਸ਼ਾ 8: Price ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ — Ascertainment of Price (Section 9 & 10).....	128
ਇਕਾਈ 3.2: Conditions and Warranties (ਮਹੱਤਤਾ: B).....	129
ਵਿਸ਼ਾ 1: ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ stipulation — Stipulation as To Time (Section 11) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	129
ਵਿਸ਼ਾ 2: ਜਾਣ-ਪਛਾਣ — Conditions and Warranties.....	130
ਵਿਸ਼ਾ 3: Condition ਨੂੰ Warranty ਕਦੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ — When Condition is to Be Treated as Warranty (Section 13).....	131
ਵਿਸ਼ਾ 4: ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਨਿਹਿਤ Conditions ਤੇ Warranties — Express and Implied Conditions and Warranties (Section 14--17)....	132
ਵਿਸ਼ਾ 5: ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ ਸਾਵਧਾਨ (Caveat Emptor).....	135
ਇਕਾਈ 3.3: ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਅਤੇ goods ਦੀ delivery (Transfer of Ownership and Delivery of Goods) (ਮਹੱਤਤਾ: C).....	137
ਵਿਸ਼ਾ 1: Property ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ — Passing of Property (Sections 18 -- 26).....	137
ਵਿਸ਼ਾ 2: Risk prima facie property ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (Section 26).....	140
ਵਿਸ਼ਾ 3: Non-Owners ਵੱਲੋਂ Transfer of Title (Sections 27 -- 30).....	141
ਵਿਸ਼ਾ 4: Sale ਦੇ contract ਦੀ ਪਾਲਣਾ — Performance of the Contract of Sale (Sections 31 -- 44).....	143
ਇਕਾਈ 3.4: ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਕਰੇਤਾ (Unpaid Seller) (ਮਹੱਤਤਾ: C).....	145
ਵਿਸ਼ਾ 1: ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਕਰੇਤਾ — Unpaid Seller (Section 45) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	145
ਵਿਸ਼ਾ 2: Unpaid seller ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Section 46) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	146
ਵਿਸ਼ਾ 3: Goods ਵਿਰੁੱਧ unpaid seller ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ.....	147
ਵਿਸ਼ਾ 4: Buyer ਵਿਰੁੱਧ unpaid seller ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Sections 55--61).....	150
ਵਿਸ਼ਾ 5: Seller ਵਿਰੁੱਧ buyer ਦੇ remedies.....	151
ਵਿਸ਼ਾ 6: ਨਿਲਾਮੀ ਰਾਹੀਂ ਵਿਕਰੀ — Auction Sale (Section 64).....	152
ਵਿਸ਼ਾ 7: Contract of sale ਵਿੱਚ ਵਧੇ ਜਾਂ ਘਟੇ taxes ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ (Section 64A) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	154
ਅਧਿਆਇ 4: ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932) (ਮਹੱਤਤਾ: A).....	155
ਇਕਾਈ 4.1: Partnership ਦਾ ਆਮ ਸੁਭਾਅ (General Nature of a Partnership) (ਮਹੱਤਤਾ: D).....	155
ਵਿਸ਼ਾ 1: 'Partnership', 'Partner', 'Firm' ਅਤੇ 'Firm Name' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ (Section 4) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	155
ਵਿਸ਼ਾ 2: Partnership ਦੇ ਤੱਤ (Elements of Partnership).....	156
ਵਿਸ਼ਾ 3: Partnership ਦੀ ਅਸਲ ਪਰਖ (True Test of Partnership).....	157
ਵਿਸ਼ਾ 4: Partnership ਅਤੇ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Partnership Distinguished from Other Forms of Organisation).....	160
ਵਿਸ਼ਾ 5: Partnership ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (Kinds of Partnerships).....	162
ਵਿਸ਼ਾ 6: Partners ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (Types of Partners).....	163
ਇਕਾਈ 4.2: Partners ਦੇ ਸਬੰਧ (Relations of Partners) (ਮਹੱਤਤਾ: A).....	165
ਵਿਸ਼ਾ 1: Partners ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧ (Relation of Partners to One Another).....	165
ਵਿਸ਼ਾ 2: Partnership ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ — Partnership Property (Section 14).....	167
ਵਿਸ਼ਾ 3: Partners ਦੁਆਰਾ ਕਮਾਇਆ ਨਿੱਜੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾ — Personal Profit Earned by Partners (Section 16).....	169
ਵਿਸ਼ਾ 4: Firm ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ partners ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਫ਼ਰਜ਼ — Rights and Duties of Partners After a Change in the Firm (Section 17) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	170
ਵਿਸ਼ਾ 5: Third parties ਨਾਲ partners ਦਾ ਸਬੰਧ (Relation of Partners to Third Parties).....	170
ਵਿਸ਼ਾ 6: ਕਿਸੇ partner ਦੀਆਂ admissions ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ — Effect of Admissions by A Partner (Section 23) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	172
ਵਿਸ਼ਾ 7: Acting partner ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ notice ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ — Effect of Notice to Acting Partner (Section 24).....	173
ਵਿਸ਼ਾ 8: Third parties ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ — Liability to Third Parties (Section 25 to 27).....	174
ਵਿਸ਼ਾ 9: Partner ਦੇ ਹਿੱਤ ਦੇ transferee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ — Rights of Transferee of a Partner's Interest (Section 29).....	175
ਵਿਸ਼ਾ 10: Partnership ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ minors — Minors Admitted to the Benefits of Partnership (Section 30).....	176
ਵਿਸ਼ਾ 11: Partner ਦੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਤੀਜੇ — Legal Consequences of Partner Coming in And Going Out (Section 31 -- 35).....	178
ਵਿਸ਼ਾ 12: Outgoing partner ਦਾ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ — Rights of Outgoing Partner to Carry on Competing Business (Section 36).....	180

ਵਿਸ਼ਾ 13: ਕੁਝ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ outgoing partner ਦਾ ਬਾਅਦ ਦੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ — Right of Outgoing Partner in Certain Cases to Share Subsequent Profits (Section 37).....	181
ਵਿਸ਼ਾ 14: Firm ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ continuing guarantee ਦੀ revocation — Revocation of Continuing Guarantee by Change in Firm (Section 38).....	182
ਵਿਸ਼ਾ 4.3: Firm ਦਾ ਪੰਜੀਕਰਨ ਅਤੇ ਭੰਗ ਹੋਣਾ (Registration and Dissolution of Firm) (ਮਹੱਤਤਾ: B).....	183
ਵਿਸ਼ਾ 1: Firms ਦਾ ਪੰਜੀਕਰਨ (Registration of Firms).....	183
ਵਿਸ਼ਾ 2: Non-Registration ਦੇ ਨਤੀਜੇ (Section 69).....	184
ਵਿਸ਼ਾ 3: Firm ਦਾ ਭੰਗ ਹੋਣਾ — Dissolution of Firm (Sections 39 -- 47).....	186
ਵਿਸ਼ਾ 4: Dissolution ਦੇ ਨਤੀਜੇ (Sections 45 -- 55).....	189
ਅਧਿਆਇ 5: Limited Liability Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Limited Liability Partnership Act, 2008) (ਮਹੱਤਤਾ: B).....	191
ਵਿਸ਼ਾ 1: Limited Liability Partnership — ਅਰਥ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪ (Meaning and Concept).....	191
ਵਿਸ਼ਾ 2: LLP ਦੇ ਲੱਛਣ (Characteristics of LLP).....	193
ਵਿਸ਼ਾ 3: LLP ਦਾ Incorporation (Incorporation of LLP).....	195
ਵਿਸ਼ਾ 4: ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਅੰਤਰ (Differences With Other Forms of Organisation).....	197
ਅਧਿਆਇ 6: Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013) (ਮਹੱਤਤਾ: A).....	200
ਵਿਸ਼ਾ 1: Company ਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ (Company Meanings & its Features).....	200
ਵਿਸ਼ਾ 2: ਨਿਗਮੀ ਪਰਦੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (Corporate Veil Theory).....	202
ਵਿਸ਼ਾ 3: Act ਅਧੀਨ Companies ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (Classes of Companies Under the Act).....	203
ਵਿਸ਼ਾ 4: Company ਦੇ ਪੰਜੀਕਰਨ/Incorporation ਦਾ ਢੰਗ (Mode of Registration/Incorporation of Company).....	207
ਵਿਸ਼ਾ 5: Capital ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ (Classification of Capital).....	209
ਵਿਸ਼ਾ 6: Shares.....	210
ਵਿਸ਼ਾ 7: Company ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (Memorandum of Association).....	211
ਵਿਸ਼ਾ 8: ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (Doctrine of Ultra Vires).....	212
ਵਿਸ਼ਾ 9: Company ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (Articles of Association).....	213
ਵਿਸ਼ਾ 10: ਅੰਦਰੂਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (Doctrine of Indoor Management).....	215
ਅਧਿਆਇ 7: Negotiable Instruments ਕਾਨੂੰਨ (The Negotiable Instruments Act, 1881) (ਮਹੱਤਤਾ: B).....	217
ਵਿਸ਼ਾ 1: Negotiable Instruments ਦਾ ਅਰਥ (Meaning of Negotiable Instruments).....	217
ਵਿਸ਼ਾ 2: ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਵਚਨ (Promissory Note).....	218
ਵਿਸ਼ਾ 3: ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਹੁਕਮ (Bills of Exchange).....	219
ਵਿਸ਼ਾ 4: Bank ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਹੁਕਮ (Cheque).....	221
ਵਿਸ਼ਾ 5: Negotiable Instruments ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ (Classification of Negotiable Instruments).....	222
ਵਿਸ਼ਾ 6: Negotiable Instruments ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ (Negotiation (Transfer) of Negotiable Instruments).....	224
ਵਿਸ਼ਾ 7: ਖਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੰਡ ਨਾਕਾਫੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ Cheques ਦਾ Dishonour (Section 138 to 142).....	226
ਵਿਸ਼ਾ 8: Instruments ਦੀ Presentment (Presentment of Instruments).....	228
ਵਿਸ਼ਾ 9: Compensation ਦੇ ਨਿਯਮ (Rules of Compensation) — ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ.....	230

ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ

Scanner ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ — ਇਸ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ 617 ਪ੍ਰਸ਼ਨ — ਉਸੇ ਹੁਨਰ-ਢਾਂਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ICAI ਬੁੱਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ syllabus ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਕਰਨ ਉੱਤੇ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਉੱਤੇ ਲਾਏ ਦਸ ਮਿੰਟ ਪੂਰੀ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬਦਲ ਦੇਣਗੇ।

1. ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ

ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਪੜ੍ਹੋ	
ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ	Study Material ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ ਪੈਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਟਿਕਿਆ ਹੈ। ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ Study Material ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ — ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਇਹੀ ਮੰਨ ਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।
ਟਿੱਪਣੀਆਂ	ਵਿਸ਼ਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਟਿਕਦਾ ਹੈ — coverage ਲਈ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਲਿਖਿਆ। ਸੰਖੇਪ, ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਰਾਤ ਦੁਬਾਰਾ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ।
ਹੁਨਰ-ਪੱਧਰ	ਹਰ ਪੱਧਰ ਉਹ ਹੁਨਰ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕ ਨੇ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ; ਨਾਲ ਕੁਝ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ Scanner ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ। ਪੱਧਰਾਂ ਨੂੰ ਛਪੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹੋ — ਇਹ ਘੱਟ ਮੰਗ ਵਾਲੇ ਹੁਨਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੰਗ ਵਾਲੇ ਹੁਨਰ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਹਨ।
ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ	ਉਹ ਵਿਸ਼ਾ ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਹ ਵਿਕਲਪਿਕ ਨਹੀਂ ਹੈ — ਬੱਸ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪੁੱਛਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰੀਖਿਆ-ਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ 22 ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ।

2. ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੰਕਤੀ ਕਿਵੇਂ ਪੜ੍ਹੀਏ

PQ 5.24 • PYQ 2026-Sep [2] (b) • 10M • Pg 173

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਔਖਾ

ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ	ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ
PQ 5.24	Scanner ਦਾ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਨੰਬਰ। PQ ਅਮਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ, TQ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ।
PYQ 2026-Sep [2] (b)	ਕਿੱਥੇ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ — PYQ ਪਿਛਲੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ, MTP mock test paper, RTP revision test paper — ਫਿਰ ਉਹ sitting, ਅਤੇ ਉਸ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਨੰਬਰ।
{C}	Case-scenario ਪ੍ਰਸ਼ਨ।
DESC • TF • SN • DB	ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਕਿਸਮ: ਵਰਣਨਾਤਮਕ (Descriptive), ਸਹੀ/ਗ਼ਲਤ (True/False), ਸੰਖੇਪ ਟਿੱਪਣੀ (Short Note), ਅੰਤਰ ਦੱਸੋ (Distinguish Between)। ਅਮਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ tag ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ	ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ
10M	ਅੰਕ, ਜਿਵੇਂ Scanner ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਸਰੋਤ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਛਾਪਦਾ, ਉੱਥੇ ਖਾਲੀ — RTP ਅਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛਾਪਦੇ।
Pg 173	Scanner ਦਾ ਉਹ ਪੰਨਾ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਛਪਿਆ ਹੈ।
LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ	ICAI ਦਾ ਹੁਨਰ-ਪੱਧਰ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ ਹੁਨਰ। ਭਾਗ 3 ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ।
8× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	ਉਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਿਛਲੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ, mock tests ਅਤੇ revision tests ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਵਾਰ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿਓ।
ਔਖਾ	ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿੰਨੀ ਮਿਹਨਤ ਮੰਗਦਾ ਹੈ — ਇਸ ਦੇ ਅੰਕਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ।

3. ਪਰਖ ਦੀ ਵਿਧੀ (Manner of Assessment) — ਹਰ ਹੁਨਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਕੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ

ICAI ਇੱਕ **Skill Assessment Specification Grid** ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਹੁਨਰ-ਪੱਧਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ **Manner of Assessment of Skills** ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਹਰ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੁਨਰਾਂ ਵਜੋਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹੀ ਛੇ ਹੁਨਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਪੱਧਰ-ਸਿਰਲੇਖ ਹਨ।

ਹੁਨਰ	ਪੱਧਰ	ਪ੍ਰੀਖਿਅਕ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਕੀ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ	ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ directive verbs
ਯਾਦ (Remembering)	Level I	ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੋ।	Define • List • State • Name • Enumerate • Recognise
ਸਮਝ (Understanding)	Level I	ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ — ਦਿਖਾਓ ਕਿ ਨਿਯਮ ਜਿਹੇ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਉਂ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ।	Describe • Explain • Distinguish • Identify • Illustrate • Outline
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	Level II	ਗਿਆਨ, ਸੰਕਲਪ ਜਾਂ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਦਿਖਾਓ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੱਲ ਕਰੋ।	Apply • Calculate • Determine • Prepare • Reconcile • Record • Perform • Use • Conduct • Demonstrate
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	Level II	ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਪਛਾਣਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਪਰਖੋ, ਅਤੇ ਨਿਰਣੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਬੂਤ ਲੱਭੋ।	Analyse • Discuss • Compare and Contrast • Examine • Develop • Monitor • Prioritise • Align • Communicate
ਮੁਲਾਂਕਣ (Evaluation)	Level III	ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਪਰਖੋ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ ਨਾਲ ਸਿੱਟੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੋ।	Advise • Evaluate • Recommend • Review • Select • Assess
ਸਿਰਜਣਾ (Synthesis)	Level III	ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜੋੜੋ, ਢੁਕਵੇਂ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।	ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ICAI ਕੋਈ verb ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ICAI **Application** ਅਤੇ **Analysis** ਦੇ verbs ਦੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਛਾਪਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਵੰਡ Institute ਦੀ ਆਪਣੀ

ਹੈ। Level I ਅਤੇ Level III ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਸੂਚੀ ਛਾਪਦਾ ਹੈ — ਇਸ ਲਈ **ਯਾਦ ਅਤੇ ਸਮਝ** ਵਿਚਕਾਰ, ਅਤੇ **ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾ** ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਰੇਖਾ verbs ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸੂਚੀ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ, ICAI ਦੇ Manner of Assessment ਦੇ ਵਰਣਨ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ।

CA Foundation ਦੀ ਪਰਖ ਸਿਰਫ਼ Level I ਅਤੇ Level II ਉੱਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ — Prospectus ਇਸ ਕੋਰਸ ਲਈ Level III ਕਾਲਮ ਨਹੀਂ ਛਾਪਦਾ, ਇਸੇ ਲਈ ਉੱਪਰਲੀਆਂ ਆਖ਼ਰੀ ਦੋ ਪੰਕਤੀਆਂ ਚੁੰਦਲੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾ Final ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

4. ਹੁਨਰ-ਮਿਸ਼ਰਣ ਤੁਹਾਡੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਬਦਲੇਗਾ

ICAI ਇਸ ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ **Level I 5-20%** ਅਤੇ **Level II 80-95%** ਵਿੱਚ ਵੰਡਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਖੁੰਝ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

- **ਪੜ੍ਹ ਲੈਣਾ ਤਿਆਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।** ਪੰਜ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਅੰਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਸ਼ਾ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਾ ਤਾਂ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਕਦੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਵਿਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- **ਪਰਚੇ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਹਰ ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।** ਹਰ ਅਧਿਆਇ ਆਪਣੇ ICAI ਹੁਨਰ ਪ੍ਰੋਫ਼ਾਈਲ ਪੈਨਲ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਅੰਕ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਵੰਡੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ। ਕੁਝ ਅਧਿਆਇ ਲਗਭਗ ਪੂਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ; ਕੁਝ ਵਿੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਂ-ਮਾਤਰ ਹੈ। ਅਧਿਆਇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਪੈਨਲ ਪੜ੍ਹੋ।

5. ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਿਕਾਵਾਂ

ਇਹ ਕਿਸ ਲਈ ਹੈ	
ਵਿਸ਼ਾ ਦਰਜਾਬੰਦੀ	ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ Scanner ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਆਏ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ, ਅਤੇ ਸੰਚਿਤ coverage ਉੱਤੇ A, B ਜਾਂ C ਸ਼੍ਰੇਣੀ। ਸ਼੍ਰੇਣੀ A ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 60% ਨੂੰ ਸਮੇਟਦੀ ਹੈ — ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀ ਪਕੜ ਬਣਾਓ।
ਮਹੱਤਤਾ ਗ੍ਰੇਡ	ਤਤਕਰੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਅਧਿਆਇ ਅਤੇ ਇਕਾਈ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਛਪਿਆ A-D ਗ੍ਰੇਡ। ਇਹ ICAI ਦਾ syllabus ਭਾਰ-ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਜਿਵੇਂ Scanner ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਬਾਰੰਬਾਰਤਾ ਦੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਦੋਵੇਂ ਮੇਲ ਨਾ ਖਾਣ, ਉੱਥੇ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਚੇ ਮਿਆਰ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰੀ ਕਰੋ।

ਅਧਿਐਨ ਤਰਜੀਹ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਿਕਾ

ਵਿਸ਼ਾ ਦਰਜਾਬੰਦੀ — ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਭਾਰ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ: ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਹਰ ਉਹ ਵਿਸ਼ਾ ਜੋ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ, ਹੇਠਾਂ 617 ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ Scanner ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ — ਸਾਰੀਆਂ 20 ਇਕਾਈਆਂ ਮਿਲਾ ਕੇ — ਦਰਜਾਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਚਿਤ coverage ਉੱਤੇ A, B ਜਾਂ C ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। **ਸ਼੍ਰੇਣੀ A (ਦਰਜਾ 1-35)** ਸਾਰੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 60% ਨੂੰ ਸਮੇਟਦੀ ਹੈ। **ਸ਼੍ਰੇਣੀ B (ਦਰਜਾ 36-56)** ਅਗਲੇ ਲਗਭਗ 15% ਜੋੜਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ coverage ਲਗਭਗ 75% ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। **ਸ਼੍ਰੇਣੀ C** ਬਾਕੀ 25% ਹੈ: ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਪੂਛ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੰਕ ਕੱਢਣਾ ਹੌਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ A ਅਤੇ B ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। **ਪੰਨਾ** ਕਾਲਮ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਿਸ ਪੰਨੇ ਉੱਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

#	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਅਧਿਆਇ	ਵਿਸ਼ਾ	ਹਿੱਸਾ	ਸੰਚਿਤ	ਪੰਨਾ
1	A	Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013)	Act ਅਧੀਨ Companies ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (Classes of Companies Under the Act)	6.3%	6.3%	203
2	A	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਨਿਹਿਤ Conditions ਤੇ Warranties — Express and Implied Conditions and Warranties (Section 14--17)	4.2%	10.5%	132
3	A	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Free Consent ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਤ (Elements Vitiating Free Consent)	3.6%	14.1%	50
4	A	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Property ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ — Passing of Property (Sections 18 -- 26)	2.6%	16.7%	137
5	A	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Partner ਦੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਤੀਜੇ — Legal Consequences of Partner Coming in And Going Out (Section 31 -- 35)	2.4%	19.1%	178
6	A	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Firm ਦਾ ਭੰਗ ਹੋਣਾ — Dissolution of Firm (Sections 39 -- 47)	1.9%	21.1%	186
7	A	Limited Liability Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Limited Liability Partnership Act, 2008)	Limited Liability Partnership — ਅਰਥ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪ (Meaning and Concept)	1.9%	23.0%	191

#	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਅਧਿਆਇ	ਵਿਸ਼ਾ	ਹਿੱਸਾ	ਸੰਚਿਤ	ਪੰਨਾ
8	A	Limited Liability Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Limited Liability Partnership Act, 2008)	LLP ਦਾ Incorporation (Incorporation of LLP)	1.9%	25.0%	195
9	A	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Void Agreements	1.8%	26.7%	55
10	A	Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013)	ਨਿਗਮੀ ਪਰਦੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (Corporate Veil Theory)	1.8%	28.5%	202
11	A	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Consideration ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ Agreement ਦੀ ਵੈਧਤਾ (Validity of an Agreement without Consideration)	1.6%	30.1%	44
12	A	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Capacity to Contract	1.6%	31.8%	47
13	A	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Surety ਦਾ Discharge	1.6%	33.4%	87
14	A	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Goods ਵਿਰੁੱਧ unpaid seller ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ	1.6%	35.0%	147
15	A	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Contracts ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (Types of Contracts)	1.5%	36.5%	31
16	A	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Partnership ਦੀ ਅਸਲ ਪਰਖ (True Test of Partnership)	1.5%	37.9%	157
17	A	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Third parties ਨਾਲ partners ਦਾ ਸਬੰਧ (Relation of Partners to Third Parties)	1.5%	39.4%	170
18	A	Negotiable Instruments ਕਾਨੂੰਨ (The Negotiable Instruments Act, 1881)	ਖਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੰਡ ਨਾਕਾਫੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ Cheques ਦਾ Dishonour (Section 138 to 142)	1.5%	40.8%	226
19	A	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Object ਅਤੇ Consideration ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਇਜ਼ਤਾ (Legality of	1.3%	42.1%	53

#	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਅਧਿਆਇ	ਵਿਸ਼ਾ	ਹਿੱਸਾ	ਸੰਚਿਤ	ਪੰਨਾ
		Act, 1872)	Object and Consideration)			
20	A	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਅਰਧ Contracts (Quasi Contracts)	1.3%	43.4%	79
21	A	Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013)	ਅੰਦਰੂਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (Doctrine of Indoor Management)	1.3%	44.7%	215
22	A	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Damages ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ (Suit for Damages)	1.1%	45.9%	72
23	A	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Non-Owners ਵੱਲੋਂ Transfer of Title (Sections 27 -- 30)	1.1%	47.0%	141
24	A	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Sale ਦੇ contract ਦੀ ਪਾਲਣਾ — Performance of the Contract of Sale (Sections 31 -- 44)	1.1%	48.1%	143
25	A	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Partners ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧ (Relation of Partners to One Another)	1.1%	49.3%	165
26	A	Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013)	Company ਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ (Company Meanings & its Features)	1.1%	50.4%	200
27	A	Negotiable Instruments ਕਾਨੂੰਨ (The Negotiable Instruments Act, 1881)	ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਹੁਕਮ (Bills of Exchange)	1.1%	51.5%	219
28	A	Negotiable Instruments ਕਾਨੂੰਨ (The Negotiable Instruments Act, 1881)	Negotiable Instruments ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ (Classification of Negotiable Instruments)	1.1%	52.7%	222
29	A	Negotiable Instruments ਕਾਨੂੰਨ (The Negotiable Instruments Act, 1881)	Instruments ਦੀ Presentment (Presentment of Instruments)	1.1%	53.8%	228
30	A	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Partnership ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (Kinds of Partnerships)	1.0%	54.8%	162

#	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਅਧਿਆਇ	ਵਿਸ਼ਾ	ਹਿੱਸਾ	ਸੰਚਿਤ	ਪੰਨਾ
31	A	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Partner ਦੇ ਹਿੱਤ ਦੇ transferee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ — Rights of Transferee of a Partner's Interest (Section 29)	1.0%	55.8%	175
32	A	Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013)	Company ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (Articles of Association)	1.0%	56.7%	213
33	A	Negotiable Instruments ਕਾਨੂੰਨ (The Negotiable Instruments Act, 1881)	Bank ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਹੁਕਮ (Cheque)	1.0%	57.7%	221
34	A	Negotiable Instruments ਕਾਨੂੰਨ (The Negotiable Instruments Act, 1881)	Negotiable Instruments ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ (Negotiation (Transfer) of Negotiable Instruments)	1.0%	58.7%	224
35	A	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Valid Contract ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ (Essentials of Valid Contract)	0.8%	59.5%	29
36	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਪੇਸ਼ਕਸ਼ — Proposal/Offer [Section 2(a) of the Indian Contract Act, 1872]	0.8%	60.3%	33
37	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Offer ਅਤੇ Acceptance ਦਾ ਸੰਚਾਰ (Communication of Offer and Acceptance)	0.8%	61.1%	36
38	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ Contract ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ (Suit by a Third Party to a Contract)	0.8%	61.9%	43
39	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Joint promisor ਅਤੇ promisee ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ (Liability of Joint Promisor & Promisee)	0.8%	62.7%	62
40	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Contract ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ (Discharge of a Contract)	0.8%	63.5%	68
41	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Contract ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਉਲੰਘਣਾ (Anticipatory Breach of Contract)	0.8%	64.3%	70
42	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract	Surety ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ	0.8%	65.2%	89

#	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਅਧਿਆਇ	ਵਿਸ਼ਾ	ਹਿੱਸਾ	ਸੰਚਿਤ	ਪੰਨਾ
		Act, 1872)				
43	B	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Price ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ — Ascertainment of Price (Section 9 & 10)	0.8%	66.0%	128
44	B	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	ਨਿਲਾਮੀ ਰਾਹੀਂ ਵਿਕਰੀ — Auction Sale (Section 64)	0.8%	66.8%	152
45	B	Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013)	ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (Doctrine of Ultra Vires)	0.8%	67.6%	212
46	B	ਭਾਰਤੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਢਾਂਚਾ (Indian Regulatory Framework)	ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (The Process of Making A Law)	0.6%	68.2%	23
47	B	ਭਾਰਤੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਢਾਂਚਾ (Indian Regulatory Framework)	ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ (Enforcing The Law)	0.6%	68.9%	24
48	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Offer ਅਤੇ Acceptance ਦੀ ਵਾਪਸੀ (Revocation of Offer and Acceptance)	0.6%	69.5%	39
49	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Contract ਨੂੰ ਕੌਣ perform ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (Section 40, 41 And 42)	0.6%	70.2%	60
50	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Reciprocal promise ਦੀ performance (Performance of Reciprocal Promise)	0.6%	70.8%	64
51	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਭੁਗਤਾਨਾਂ ਦਾ ਨਿਯੋਜਨ (Appropriation of Payments)	0.6%	71.5%	66
52	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਜੁਰਮਾਨਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤੈਅ Damages — Penalty and Liquidated Damages (Section 74)	0.6%	72.1%	74
53	B	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Authority ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ (Revocation of Authority)	0.6%	72.8%	116
54	B	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਦਾ Agreement — Sale and Agreement to Sell (Section 4)	0.6%	73.4%	122

#	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਅਧਿਆਇ	ਵਿਸ਼ਾ	ਹਿੱਸਾ	ਸੰਚਿਤ	ਪੰਨਾ
55	B	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ ਸਾਵਧਾਨ (Caveat Emptor)	0.6%	74.1%	135
56	B	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Partnership ਦੇ ਤੱਤ (Elements of Partnership)	0.6%	74.7%	156
57	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Partners ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (Types of Partners)	0.6%	75.4%	163
58	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Partnership ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ — Partnership Property (Section 14)	0.6%	76.0%	167
59	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Third parties ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ — Liability to Third Parties (Section 25 to 27)	0.6%	76.7%	174
60	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Partnership ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ minors — Minors Admitted to the Benefits of Partnership (Section 30)	0.6%	77.3%	176
61	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Non-Registration ਦੇ ਨਤੀਜੇ (Section 69)	0.6%	78.0%	184
62	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Dissolution ਦੇ ਨਤੀਜੇ (Sections 45 -- 55)	0.6%	78.6%	189
63	C	Limited Liability Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Limited Liability Partnership Act, 2008)	LLP ਦੇ ਲੱਛਣ (Characteristics of LLP)	0.6%	79.3%	193
64	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Consideration ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ (Legal Rules Regarding Consideration)	0.5%	79.7%	42
65	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Contract ਦੀ ਪੂਰਤੀ (Performance of Contract)	0.5%	80.2%	58
66	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਸੰਭਾਵੀ Contracts (Contingent Contracts)	0.5%	80.7%	76

#	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਅਧਿਆਇ	ਵਿਸ਼ਾ	ਹਿੱਸਾ	ਸੰਚਿਤ	ਪੰਨਾ
		Act, 1872)				
67	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਾ Contract (Contract of Guarantee)	0.5%	81.2%	82
68	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Bailment ਕੀ ਹੈ? (What is Bailment?)	0.5%	81.7%	91
69	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Bailee ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ (Duties of A Bailee)	0.5%	82.2%	94
70	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਗ਼ੈਰ-ਮਾਲਕ ਵੱਲੋਂ Pledge (Pledge by Non-Owner)	0.5%	82.7%	102
71	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Agency ਦਾ ਗਠਨ (Creation of Agency)	0.5%	83.1%	106
72	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Agent ਦੀ authority ਦਾ ਘੇਰਾ (Extent of Agent's Authority)	0.5%	83.6%	107
73	C	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ (Definitions)	0.5%	84.1%	120
74	C	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Contract of Sale ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ (Subject Matter of Contract of Sale)	0.5%	84.6%	126
75	C	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Condition ਨੂੰ Warranty ਕਦੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ — When Condition is to Be Treated as Warranty (Section 13)	0.5%	85.1%	131
76	C	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Buyer ਵਿਰੁੱਧ unpaid seller ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Sections 55--61)	0.5%	85.6%	150
77	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Partnership ਅਤੇ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Partnership Distinguished from Other Forms of Organisation)	0.5%	86.1%	160

#	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਅਧਿਆਇ	ਵਿਸ਼ਾ	ਹਿੱਸਾ	ਸੰਚਿਤ	ਪੰਨਾ
78	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	ਕੁਝ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ outgoing partner ਦਾ ਬਾਅਦ ਦੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ — Right of Outgoing Partner in Certain Cases to Share Subsequent Profits (Section 37)	0.5%	86.5%	181
79	C	ਭਾਰਤੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਢਾਂਚਾ (Indian Regulatory Framework)	ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਢਾਂਚਾ (Structure of the Indian Judicial System)	0.3%	86.9%	26
80	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ (Acceptance)	0.3%	87.2%	35
81	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Free Consent	0.3%	87.5%	49
82	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਜਿਨ੍ਹਾਂ contracts ਨੂੰ perform ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ -- ਦੋਵਾਂ parties ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ	0.3%	87.8%	67
83	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਨੁਕਸਾਨ-ਪੂਰਤੀ ਦਾ Contract (Contract of Indemnity)	0.3%	88.2%	81
84	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Contract of Indemnity ਅਤੇ Contract of Guarantee ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ	0.3%	88.5%	84
85	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Bailment ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ (Termination of Bailment)	0.3%	88.8%	98
86	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਗੁਆਚੇ goods ਦਾ finder (Finder of Lost Goods)	0.3%	89.1%	98
87	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Pledge	0.3%	89.5%	101
88	C	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	ਜਾਣ-ਪਛਾਣ — Conditions and Warranties	0.3%	89.8%	130
89	C	ਭਾਰਤੀ Partnership	Partners ਦੁਆਰਾ ਕਮਾਇਆ ਨਿੱਜੀ	0.3%	90.1%	169

#	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਅਧਿਆਇ	ਵਿਸ਼ਾ	ਹਿੱਸਾ	ਸੰਚਿਤ	ਪੰਨਾ
		ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	ਮੁਨਾਫ਼ਾ — Personal Profit Earned by Partners (Section 16)			
90	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Outgoing partner ਦਾ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ — Rights of Outgoing Partner to Carry on Competing Business (Section 36)	0.3%	90.4%	180
91	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Firm ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ continuing guarantee ਦੀ revocation — Revocation of Continuing Guarantee by Change in Firm (Section 38)	0.3%	90.8%	182
92	C	Limited Liability Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Limited Liability Partnership Act, 2008)	ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਅੰਤਰ (Differences With Other Forms of Organisation)	0.3%	91.1%	197
93	C	Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013)	Company ਦੇ ਪੰਜੀਕਰਨ/Incorporation ਦਾ ਢੰਗ (Mode of Registration/Incorporation of Company)	0.3%	91.4%	207
94	C	Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013)	Capital ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ (Classification of Capital)	0.3%	91.7%	209
95	C	Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013)	Shares	0.3%	92.1%	210
96	C	Negotiable Instruments ਕਾਨੂੰਨ (The Negotiable Instruments Act, 1881)	ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਵਚਨ (Promissory Note)	0.3%	92.4%	218
97	C	ਭਾਰਤੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਢਾਂਚਾ (Indian Regulatory Framework)	ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਰੋਤ (Sources of Law)	0.2%	92.5%	22
98	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Contract ਕੀ ਹੈ? (What is Contract?)	0.2%	92.7%	28
99	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Consideration ਕੀ ਹੈ? (What is Consideration?)	0.2%	92.9%	41

#	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਅਧਿਆਇ	ਵਿਸ਼ਾ	ਹਿੱਸਾ	ਸੰਚਿਤ	ਪੰਨਾ
100	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮ (Rules Relating to Enforcement)	0.2%	93.0%	77
101	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Surety ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਹੱਦ [Section 128]	0.2%	93.2%	86
102	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Bailor ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ (Duties of A Bailor)	0.2%	93.4%	93
103	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Bailor ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Rights of A Bailor)	0.2%	93.5%	95
104	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਕਿਸੇ ਵੀ wrong doer (third party) ਵਿਰੁੱਧ Bailor ਅਤੇ Bailee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ	0.2%	93.7%	97
105	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	ਮਾਲ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (Right of Lien)	0.2%	93.8%	99
106	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Bailment ਅਤੇ Pledge ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Distinction Between Bailment and Pledge)	0.2%	94.0%	103
107	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Sub-Agents	0.2%	94.2%	109
108	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Substituted Agent	0.2%	94.3%	110
109	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Sub-Agent ਅਤੇ Substituted Agent ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Difference Between a Sub-Agent and A Substituted Agent)	0.2%	94.5%	111
110	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Agent ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ (Duties and Obligations of An Agent)	0.2%	94.7%	112
111	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Third Parties ਪ੍ਰਤੀ Principal ਦੀ liability (Principal's Liability to Third Parties)	0.2%	94.8%	114

#	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਅਧਿਆਇ	ਵਿਸ਼ਾ	ਹਿੱਸਾ	ਸੰਚਿਤ	ਪੰਨਾ
112	C	ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)	Third Parties ਪ੍ਰਤੀ Agent ਦੀ ਨਿੱਜੀ liability (Personal Liability of Agent to Third Parties)	0.2%	95.0%	115
113	C	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Sale ਅਤੇ Agreement to Sell ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Distinction Between Sale and an Agreement to Sell)	0.2%	95.1%	123
114	C	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Sale ਦਾ ਹੋਰ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ contracts ਤੋਂ ਅੰਤਰ (Sale Distinguished from Other Similar Contracts)	0.2%	95.3%	124
115	C	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Risk prima facie property ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (Section 26)	0.2%	95.5%	140
116	C	Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)	Seller ਵਿਰੁੱਧ buyer ਦੇ remedies	0.2%	95.6%	151
117	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Acting partner ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ notice ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ — Effect of Notice to Acting Partner (Section 24)	0.2%	95.8%	173
118	C	ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)	Firms ਦਾ ਪੰਜੀਕਰਨ (Registration of Firms)	0.2%	95.9%	183
119	C	Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013)	Company ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (Memorandum of Association)	0.2%	96.1%	211
120	C	Negotiable Instruments ਕਾਨੂੰਨ (The Negotiable Instruments Act, 1881)	Negotiable Instruments ਦਾ ਅਰਥ (Meaning of Negotiable Instruments)	0.2%	96.3%	217
121	C	Negotiable Instruments ਕਾਨੂੰਨ (The Negotiable Instruments Act, 1881)	Compensation ਦੇ ਨਿਯਮ (Rules of Compensation)	0.2%	96.4%	230

ਹਿੱਸਾ % Scanner ਤੋਂ ਲਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਬਾਰੰਬਾਰਤਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ — ਭਾਵ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਅਧਿਆਇ ਅਤੇ ਇਕਾਈ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਛਪਿਆ **ਮਹੱਤਤਾ ਗ੍ਰੇਡ (A-D)** ICAI ਦਾ ਆਪਣਾ ਭਾਰ-ਸੰਕੇਤ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ Scanner ਦੀ front matter ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਾਪਦੇ ਹਨ; ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਵੱਖਰੇ ਹੋਣ, ਉੱਥੇ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਚੇ ਮਿਆਰ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰੀ ਕਰੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ **22 ਵਿਸ਼ੇ** Scanner ਦੀਆਂ frequency tables ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ; ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ **ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ** ਦਾ ਬੈਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਦਰਜਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ।

ਅਧਿਆਇ 1

ਭਾਰਤੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਢਾਂਚਾ (Indian Regulatory Framework)

Indian Regulatory Framework

6 ਵਿਸ਼ੇ • 10 ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ਨ • ਮਹੱਤਤਾ: C

ICAI ਹੁਨਰ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ Level I 5–20% • Level II 80–95% — ਇਹ ਅਧਿਆਇ: ਸਿਧਾਂਤ-ਪ੍ਰਧਾਨ

Level I — ਯਾਦ ਅਤੇ ਸਮਝ

100.0%

51 ਵਿੱਚੋਂ 51 ਅੰਕ

Level II — ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

0.0%

51 ਵਿੱਚੋਂ 0 ਅੰਕ

ਵਿਸ਼ਾ 1: ਜਾਣ-ਪਛਾਣ (Introduction)

P2-C1-U1-T01 • Topic 1: Introduction

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਅਧਿਆਇ 1 ਦਾ §1 ('Introduction') ਪੜ੍ਹੋ: Chartered Accountant ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਹੈ, regulatory framework ਦਾ ਮਕਸਦ, ਅਤੇ Study Material ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਦੋ ਪ੍ਰਾਚੀਨ codes।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

CA ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਉਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ: ਪੂਰਨ Chartered Accountant ਬਣਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ — ਕਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ CA ਹੀ ਸੰਪਰਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੱਧਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ management ਅਤੇ clients ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੇ ਜਾਂ threshold ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Regulatory framework ਦਾ ਮਕਸਦ: ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਚਰਣ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕਸਾਰ rules and regulations ਦਾ ਸਮੂਹ ਦੇਣਾ; ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖਜਾਤੀ ਸ਼ਿਕਾਰੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿਕਰਤਾ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਤੱਕ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ, ਆਚਰਣ ਦੇ ਸਹੀ ਰਾਹ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਅਤੇ ਉਲੰਘਣਾਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ — ਦੋਵਾਂ ਵਾਸਤੇ — ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹੀ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ codes: “Code of Hammurabi” ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — King Hammurabi ਨੇ 1792 BC ਤੋਂ 1758 BC ਤੱਕ Babylon 'ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ, ਇਸ code ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਸਿੱਲਾਂ 'ਤੇ ਉੱਕਰਵਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਲਗਵਾਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕਣ, ਅਤੇ ਲੋਕ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਜਾਂਚਣ ਲਈ ਜੱਜ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ; 450 BC ਵਿੱਚ Rome ਵਿੱਚ 12 ਕਾਂਸੀ ਦੀਆਂ ਤਖ਼ਤੀਆਂ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਉੱਕਰਿਆ ਗਿਆ — Twelve Tables — ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ code ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ ਦਾ ਉਪਾਅ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਅਤੇ Rome ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਵਿਸ਼ਾ 2: ਕਾਨੂੰਨ ਕੀ ਹੈ? (What Is Law?)

P2-C1-U1-T02 • Topic 2: What Is Law?

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਅਧਿਆਇ 1 ਦਾ §2 ('What Is Law?') ਪੜ੍ਹੋ: Study Material ਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇੱਕ-ਵਾਕੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ (SM): "Law is a set of obligations and duties imposed by the government for securing welfare and providing justice to society." — ਇਹ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਯਾਦ ਕਰੋ; ਕਿਸੇ ਵੀ 'Define Law' ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ examiner ਇਹੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਵਾਕ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ: ਭਾਰਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ ਸਾਡੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਭਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ: Scanner ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਰਜ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿਸ਼ਾ 3 (Sources of Law) ਹੇਠ TQ 3.1 ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੱਧ ਹੈ — 'Define Law and explain various sources of Law', PYQ 2025-Sep, 6 ਅੰਕ।

ਵਿਸ਼ਾ 3: ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਰੋਤ (Sources of Law)

P2-C1-U1-T03 • Topic 3: Sources of Law

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਅਧਿਆਇ 1 (Indian Regulatory Framework) ਦੇ paras 2 ('What is Law?') ਅਤੇ 3 ('Sources of Law') ਪੜ੍ਹੋ: ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਚਾਰ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ, Constitution ਦਾ ਪੂਰਵਗਾਮੀ Government of India Act, 1935, ਅਤੇ ਤਿੰਨ legislative lists।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Law (SM): "Law is a set of obligations and duties imposed by the government for securing welfare and providing justice to society" — ਭਾਰਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ, ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਭਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਚਾਰ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ: (1) Constitution, (2) Parliament ਅਤੇ State Assemblies ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ statutes, (3) ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ precedents/ਨਿਆਇਕ ਫ਼ੈਸਲੇ, (4) ਸਥਾਪਿਤ customs and usages; Parliament ਅੰਤਿਮ ਕਾਨੂੰਨ-ਨਿਰਮਾਤਾ ਸੰਸਥਾ ਹੈ — ਇਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ।

Constitution of India, 1950: ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨ, ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਸਰੋਤ; ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, Fundamental Rights ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, Fundamental Duties ਅਤੇ Central ਅਤੇ State Governments ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ/ਫ਼ਰਜ਼ ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ — ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ

hybrid legal system ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

GoI Act, 1935 (UK Parliament): Constitution ਦਾ ਪੂਰਵਗਾਮੀ; ਇਸ ਨੇ Government ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ “unitary” ਤੋਂ “federal” ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਅਤੇ Centre ਅਤੇ States ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ; Federal Court (1937 — appellate, original ਅਤੇ advisory jurisdiction; 12 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ~151 ਕੇਸ) ਦੀ ਥਾਂ Supreme Court of India ਨੇ ਲੈ ਲਈ।

ਤਿੰਨ legislative lists: Central, State ਅਤੇ Joint List ਤੈਅ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਕੌਣ ਬਣਾਏਗਾ — Income Tax ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ (ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ Ministry of Finance ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ); stamp duty ਲਾਉਣਾ Joint-List ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ — ਇਸ 'ਤੇ Central ਅਤੇ State Governments ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਹਰ ਉੱਤਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ: law is a set of obligations and duties imposed by the government for securing welfare and providing justice to society।
- ਚਾਰ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਸਮਝਾਓ: Constitution (ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨ; fundamental rights and duties), Parliament/State Assemblies ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ statutes (Parliament ਅੰਤਿਮ ਕਾਨੂੰਨ-ਨਿਰਮਾਤਾ ਸੰਸਥਾ ਹੈ), judicial precedents, ਅਤੇ ਸਥਾਪਿਤ customs and usages।
- Federal ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਜੋੜੋ: Central, State ਅਤੇ Joint (Concurrent) Lists ਤੈਅ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਕੌਣ ਬਣਾਏਗਾ -- Income Tax ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ; stamp duty Centre ਅਤੇ States ਦੋਵੇਂ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਪਿਛੋਕੜ ਜੋੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੋ: GoI Act, 1935 ਨੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ unitary ਤੋਂ federal ਬਣਾਇਆ; Federal Court (1937) ਦੀ ਥਾਂ Supreme Court ਨੇ ਲਈ।

TQ 3.1 • PYQ 2025-Sep [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 2

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 4: ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (The Process of Making A Law)

P2-C1-U1-T04 • Topic 4: The Process of Making A Law

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਅਧਿਆਇ 1 ਦਾ para 4 ਪੜ੍ਹੋ: Bill ਤੋਂ Act ਤੱਕ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ 'Types of laws in the Indian Legal System' (Criminal, Civil, Common Law, Principles of Natural Justice)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Bill ਤੋਂ Act ਤੱਕ: Parliament ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਾਨੂੰਨ Bill ਹੁੰਦਾ ਹੈ → ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ Lok Sabha ਵਿੱਚ ਪਾਸ → Rajya Sabha ਵਿੱਚ ਪਾਸ → President of India ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ → Official Gazette of India ਵਿੱਚ notify → notification ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ effective date ਤੋਂ ਲਾਗੂ → notify ਹੋ ਕੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਇਹ Act of Parliament ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Criminal law: rule of law ਦੀਆਂ ਉਲੰਘਣਾਵਾਂ/ਜਨਤਕ ਅਪਰਾਧਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ; IPC, 1860 ਅਪਰਾਧ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ; CrPC, 1973 ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਉਦਾਹਰਣਾਂ — ਕਤਲ, ਬਲਾਤਕਾਰ, ਚੋਰੀ, fraud, ਠੱਗੀ, ਹਮਲਾ।

Civil law: ਵਿਅਕਤੀਆਂ/ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜੇ, ਜੋ civil suit ਰਾਹੀਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਬਜਾਏ ਝਗੜੇ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ 'ਤੇ ਧਿਆਨ; ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ CPC, 1908 ਅਧੀਨ; ਵਰਗੀਕਰਨ — Law of Contract, Family Law, Property Law ਅਤੇ Law of Tort; ਉਦਾਹਰਣਾਂ — breach of contract, goods ਦੀ delivery ਨਾ ਹੋਣਾ, ਬਕਾਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਮਾਣਹਾਨੀ, landlord-tenant ਝਗੜੇ।

Common law: ਨਿਆਂਇਕ precedent ਜਾਂ case law; Art. 141 ਅਧੀਨ Supreme Court ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੈ; ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ stare decisis ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ — “to stand by that which is decided” — ਜਿੱਥੇ ਤੱਥ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ/“on all four legs” ਹੋਣ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

Natural justice (Jus Natural): ਲਿਖਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ — nemo judex in causa sua (ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੱਜ ਨਹੀਂ; ਪੱਖਪਾਤ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਯਮ), audi alteram partem (ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸੁਣੇ/ਨਿਰਪੱਖ ਸੁਣਵਾਈ) ਅਤੇ ਕਾਰਨ-ਸਹਿਤ ਫ਼ੈਸਲਾ; ਕੋਈ ਫ਼ੈਸਲਾ common law ਨੂੰ ਉਲਟ ਜਾਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ statute ਨੂੰ ਉਲਟ ਜਾਂ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਲੜੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ: Parliament ਵਿੱਚ Bill ਪੇਸ਼ -> Lok Sabha ਵਿੱਚ ਪਾਸ -> Rajya Sabha ਵਿੱਚ ਪਾਸ -> President ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ -> Official Gazette ਵਿੱਚ notification -> notify ਕੀਤੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਲਾਗੂ -> Act of Parliament ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਕਸਰ 'who enforces it' ਵੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ -- Central/State ministries ਰਾਹੀਂ executive।
- ਚਾਰ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ: Criminal (IPC, 1860 ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ; CrPC, 1973 ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ Civil (CPC, 1908; contract, family, property, tort -- ਝਗੜੇ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ, ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ)।
- Common Law = judicial precedent; Art. 141 ਅਧੀਨ Supreme Court ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹਨ; stare decisis ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ -- 'to stand by that which is decided'।
- Natural Justice (Jus Natural): nemo judex in causa sua (ਪੱਖਪਾਤ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਯਮ), audi alteram partem (ਨਿਰਪੱਖ ਸੁਣਵਾਈ) ਅਤੇ ਕਾਰਨ-ਸਹਿਤ ਫ਼ੈਸਲਾ; ਫ਼ੈਸਲਾ common law ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ statute ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

TQ 4.1 • PYQ 2024-Sep [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 3	3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 4.2 • MTP 2024-Dec S1 [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 5	3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 4.3 • MTP 2025-Aug S1 [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 5	2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 4.4 • PYQ 2026-May [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 6		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 5: ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ (Enforcing The Law)

P2-C1-U1-T05 • Topic 5: Enforcing The Law

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਅਧਿਆਇ 1 ਦਾ para 5 ਪੜ੍ਹੋ: Ministries (Finance, Corporate Affairs, Home Affairs, Law and Justice) ਰਾਹੀਂ executive ਵੱਲੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ regulators SEBI, RBI ਅਤੇ IBBI।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਲਾਗੂ ਕੌਣ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ executive ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ — ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ Central or State Government — civil servants ਵਾਲੀਆਂ Ministries ਰਾਹੀਂ, ਜੋ ਇੱਕ ਮੰਤਰੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ (Cabinet Minister, ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ Ministers of State ਕਰਦੇ ਹਨ); ਜਿਵੇਂ Income Tax Act ਨੂੰ Ministry of Finance, CBDT (Department of Revenue) ਰਾਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ Indian Revenue Service ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Ministry of Finance (ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲਾ): ਭਾਰਤ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ — ਟੈਕਸ, ਵਿੱਤੀ ਕਾਨੂੰਨ-ਨਿਰਮਾਣ, ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, capital markets, ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਵਿੱਤ ਅਤੇ Union Budget ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਹਨ; ਛੇ departments: Economic Affairs, Expenditure, Revenue, Financial Services, Investment and Public Asset Management, Public Enterprises; ਚਾਰ Central Civil Services (Indian Revenue, Indian Audit & Accounts, Indian Economic, Indian Civil Accounts) ਅਤੇ Indian Cost and Management Accounts Service ਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਕ ਅਥਾਰਿਟੀ।

MCA: Companies Act, 2013/1956, LLP Act, 2008 ਅਤੇ IBC, 2016 ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਉਦਯੋਗਿਕ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ ਭਾਰਤੀ enterprises ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ; ICLs cadre ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਚੋਣ UPSC Civil Services Examination ਰਾਹੀਂ); ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਅਹੁਦਾ — Apex Scale 'ਤੇ Director General of Corporate Affairs (DGCoA)। **Ministry of Home Affairs (ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲਾ):** ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਨੀਤੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ interior ministry, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖੀ Union Minister of Home Affairs ਹੈ; departments — Internal Security, Border Management, Home, States, Official Language, J&K and Ladakh Affairs।

Ministry of Law and Justice: ਤਿੰਨ departments ਵਾਲੀ Cabinet Ministry — Department of Legal Affairs (Central Government ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ Ministries ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ), Legislative Department (Central Government ਲਈ ਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ), Department of Justice (ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ)।

Regulators: SEBI — securities ਅਤੇ commodity market ਦੀ regulatory body, ਮਾਲਕੀ Ministry of Finance ਦੀ, 12.4.1988 ਨੂੰ executive body ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ, 30.1.1992 ਨੂੰ SEBI Act, 1992 ਰਾਹੀਂ statutory powers; RBI — banking system ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਰਤ ਦਾ Central Bank, ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ/ਜਾਰੀ/ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਮੁੱਖ payment systems ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਵਿਭਾਗ — BRBNM (Nashik ਅਤੇ Dewas ਵਿਖੇ currency presses), NPCI (payment and settlement systems), DICGC (deposit insurance and credit guarantee); IBBI — insolvency proceedings ਅਤੇ IPAs, IPs ਅਤੇ IUs ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ regulator, 1.10.2016 ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ, Insolvency and Bankruptcy Code (Lok Sabha ਵੱਲੋਂ 5.5.2016 ਨੂੰ ਪਾਸ) ਅਧੀਨ statutory powers ਸਮੇਤ, ਵਿਅਕਤੀਆਂ, companies, LLPs ਅਤੇ partnership firms ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਮਲੇ NCLT ਅਤੇ Debt Recovery Tribunal ਰਾਹੀਂ ਨਿਪਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Ministry of Home Affairs: ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਨੀਤੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ interior ministry; ਮੁਖੀ Union Home Minister; departments ਵਿੱਚ Internal Security, Border Management, Home, States, Official Language, ਅਤੇ J&K and Ladakh Affairs ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

- Ministry of Finance: ਛੇ departments -- Economic Affairs, Expenditure, Revenue, Financial Services, DIPAM, Public Enterprises; IRS, Indian Audit & Accounts, Indian Economic ਅਤੇ Indian Civil Accounts Services ਉੱਤੇ ਸਿਖਰਲੀ ਅਥਾਰਟੀ।
- ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ regulator ਤੱਥ: SEBI -- securities/commodity market regulator, ਸਥਾਪਨਾ 12.4.1988, statutory powers 30.1.1992 ਨੂੰ SEBI Act, 1992 ਰਾਹੀਂ; RBI -- central bank, ਰੁਪਿਆ ਜਾਰੀ/ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ NPCI, DICGC ਅਤੇ BRBNM presses (Nashik, Dewas); IBBI -- ਸਥਾਪਨਾ 1.10.2016, Insolvency and Bankruptcy Code ਅਧੀਨ, IPAs, IPs ਅਤੇ IUs ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, NCLT ਅਤੇ DRT ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

TQ 5.1 • MTP 2024-Jun [4] (c) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 7

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

TQ 5.3 • PYQ 2026-Jan [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 9 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Ministry of Finance ਦੇ ਕਾਰਜ ਸਮਝਾਓ: ਟੈਕਸ, ਵਿੱਤੀ ਕਾਨੂੰਨ-ਨਿਰਮਾਣ, ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, capital markets, ਕੇਂਦਰ-ਰਾਜ ਵਿੱਤ ਅਤੇ Union Budget ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ।
- MCA: Companies Act, 2013/1956, LLP Act, 2008 ਅਤੇ IBC, 2016 ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਉਦਯੋਗਿਕ/ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਦੇ enterprises ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ; ICLS ਅਧਿਕਾਰੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਿਖਰਲਾ ਅਹੁਦਾ DGC&I।
- Ministry of Law and Justice: ਤਿੰਨ departments -- Legal Affairs (Central Ministries ਨੂੰ ਸਲਾਹ), Legislative (ਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਖਰੜਾ), Justice (ਨਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ)।
- ਉੱਤਰ ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ: ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ -> executive ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ -> ministry-ਵਾਰ ਕਾਰਜ (6 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ministries ਇਕੱਠੀਆਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ)।

TQ 5.2 • PYQ 2025-May [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 7 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 5.4 • PYQ 2026-Sep [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 10

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 6: ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਢਾਂਚਾ (Structure of the Indian Judicial System)

P2-C1-U1-T06 • Topic 6: Structure of the Indian Judicial System

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਅਧਿਆਇ 1 ਦਾ para 6 ਪੜ੍ਹੋ: judiciary ਦੇ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਦਰਜਾਬੰਦੀ — Supreme Court, High Courts, District Courts ਅਤੇ Metropolitan Courts — Constitution ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ Articles ਸਮੇਤ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Judiciary ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਾਰਜ: (1) Acts ਅਤੇ Codes ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਨਿਯਮਨ, (2) ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ, (3) ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ।

ਦਰਜਾਬੰਦੀ: ਸਿਖਰ 'ਤੇ Supreme Court, ਫਿਰ High Courts ਅਤੇ District Courts; High Court ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ 'ਤੇ

ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ persuasive ਹਨ; Art. 141 ਅਧੀਨ Supreme Court ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਸਾਰੀਆਂ High Courts 'ਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹਨ — ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅੰਤਿਮ ਸ਼ਬਦ।

Supreme Court: judiciary ਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਸੰਸਥਾ, 26.1.1950 ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ; Chief Justice of India ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਥਾਰਿਟੀ, Art. 126 ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤ; CJI ਸਮੇਤ ਸੱਤ ਜੱਜਾਂ ਦੀ principal bench, ਵਧਦੇ ਕੇਸਾਂ ਕਾਰਨ ਹੁਣ 34 ਜੱਜਾਂ ਤੱਕ ਵਧਾਈ ਗਈ; Art. 32 ਅਧੀਨ writ petition ਰਾਹੀਂ ਰਾਹਤ।

High Courts: ਹਰ ਰਾਜ/UT ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਦਾਲਤ; Art. 214 ਹਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ High Court ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਕੋਲ appellate, original ਅਤੇ supervisory jurisdiction ਹੈ — supervisory ਸ਼ਕਤੀ Art. 227 ਨਾਲ ਸੀਮਿਤ; ਪੱਚੀ High Courts, ਛੇ ਰਾਜ ਇੱਕੋ High Court ਸਾਂਝੀ ਕਰਦੇ ਹਨ; fundamental rights ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿਰੁੱਧ Art. 226 ਅਧੀਨ writs; ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ — Calcutta High Court (2.7.1862)।

District ਅਤੇ Metropolitan courts: Courts of District Judge civil ਮਾਮਲੇ ਸੁਣਦੀਆਂ ਹਨ (contractual ਝਗੜੇ, damages ਦੇ ਦਾਅਵੇ); Courts of Sessions ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ ਮਾਮਲੇ ਸੁਣਦੀਆਂ ਹਨ; pecuniary jurisdiction — ਇੱਕ civil judge ₹2 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ; territorial jurisdiction ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਕ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਜਿੱਥੇ ਧਿਰਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜਾਇਦਾਦ ਸਥਿਤ ਹੈ; ਦਸ ਲੱਖ ਜਾਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ High Court ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ Metropolitan courts ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ — Chief Metropolitan Magistrate ਕੋਲ Chief Judicial Magistrate ਦੀਆਂ ਅਤੇ Metropolitan Magistrate ਕੋਲ first-class Magistrate ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Judiciary ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਾਰਜ ਦੱਸੋ: Acts ਅਤੇ Codes ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਨਿਯਮਨ, ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ, ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ।
- ਮੁੱਖ ਤੱਥਾਂ ਸਮੇਤ ਦਰਜਾਬੰਦੀ: Supreme Court -- ਸਿਖਰਲੀ, ਸਥਾਪਨਾ 26.1.1950, CJI ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ Art. 126 ਅਧੀਨ, ਹੁਣ 34 ਜੱਜ, Art. 32 ਅਧੀਨ writs, ਫ਼ੈਸਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ (Art. 141); High Courts -- Art. 214, 25 High Courts (ਛੇ ਰਾਜ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦੇ ਹਨ), Art. 226 ਅਧੀਨ writs, supervisory ਸ਼ਕਤੀ Art. 227 ਨਾਲ ਸੀਮਿਤ; ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ Calcutta HC (2.7.1862)।
- ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ: Courts of District Judge (civil -- contractual ਝਗੜੇ, damages; pecuniary ਹੱਦ Rs. 2 ਕਰੋੜ) ਅਤੇ Courts of Sessions (ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ); ਦਸ ਲੱਖ ਜਾਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ Metropolitan Courts।
- Jurisdiction ਸਮਝਾਓ: territorial (ਜਿੱਥੇ ਧਿਰਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਸਥਿਤ ਹੈ) ਅਤੇ pecuniary; HC ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਰਾਜ 'ਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ, ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ persuasive।

TQ 6.1 • RTP 2024-Jun [1] • Descriptive • ---- • Pg 11

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 6.2 • PYQ 2025-Jan [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 12 5x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਅਧਿਆਇ 2

ਭਾਰਤੀ Contract ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Contract Act, 1872)

The Indian Contract Act, 1872

66 ਵਿਸ਼ੇ • 234 ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ਨ • ਮਹੱਤਤਾ: B

ICAI ਹੁਨਰ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ Level I 5–20% • Level II 80–95% — ਇਹ ਅਧਿਆਇ: ਸਿਧਾਂਤ-ਪ੍ਰਧਾਨ

Level I — ਯਾਦ ਅਤੇ ਸਮਝ

44.7%

778 ਵਿੱਚੋਂ 348 ਅੰਕ

Level II — ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

55.3%

778 ਵਿੱਚੋਂ 430 ਅੰਕ

ਇਕਾਈ 2.1: Contract ਦਾ ਸੁਭਾਅ (Nature of Contract)

Nature of Contract

P2-C2-U2.1 • ਮਹੱਤਤਾ B • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 2 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ A • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 13.2% • 31 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Contract ਕੀ ਹੈ? (What is Contract?)

P2-C2-U2.1-T01 • Topic 1: What is Contract?

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Indian Contract Act, 1872 ਦੀ ਇਕਾਈ 1 (Nature of Contracts) ਦਾ para 1.1 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 2(h) contract, Sec. 2(e) agreement, Sec. 2(b) promise, ਅਤੇ agreement ਬਨਾਮ contract ਦੀ ਅੰਤਰ-ਸਾਰਣੀ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 2(h) contract (SM): “an agreement enforceable by law” — ਦੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: (i) ਇੱਕ agreement ਅਤੇ (ii) ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀ enforceability; Contract = Agreement + Enforceability by law।

Sec 2(e) agreement (SM): “every promise and every set of promises, forming the consideration for each other”; **Sec 2(b) promise (SM):** “when the person to whom the proposal is made signifies his assent thereto, the proposal is said to be accepted. Proposal when accepted, becomes a promise”; ਇਸ ਲਈ Agreement = Offer/Proposal + Acceptance + Consideration।

All contracts are agreements but all agreements are not contracts: ਸਮਾਜਿਕ/ਘਰੇਲੂ agreements ਵਿੱਚ legal relations ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ — ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ₹500 ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਜੇਬ-ਖਰਚ ਵਸੂਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਪਤਨੀ ਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ maintenance ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ (Balfour v. Balfour); status ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ (ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ, court orders) Contract Act ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ।

Agreement vs Contract: ਚਾਰ ਨੁਕਤਿਆਂ ਵਾਲਾ ਅੰਤਰ; agreement ਤਦ ਹੀ contract ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ Sec 10 ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੇ — free consent, competent parties, lawful consideration and object, ਅਤੇ expressly void ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਾ ਹੋਣਾ।

Agreement	Contract
ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਲਈ consideration ਬਣਨ ਵਾਲਾ promise/promises ਦਾ ਸਮੂਹ (Promise + Consideration)	ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ enforceable agreement (Agreement + Legal enforceability)
ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਬਦ — ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਦੋਵੇਂ agreements ਸ਼ਾਮਲ	ਸੀਮਤ ਅਰਥ — ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ enforceable agreements
Legal obligation ਪੈਦਾ ਨਾ ਵੀ ਕਰੇ; ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ	ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ legal obligation ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਹਰ ਧਿਰ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
ਸਾਰੇ agreements, contracts ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ	ਸਾਰੇ contracts, agreements ਹੁੰਦੇ ਹਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- 'All contracts are agreements but all agreements are not contracts' ਦਾ ਆਧਾਰ: Contract = Agreement + Enforceability by law [Sec. 2(h)]; Agreement = Offer + Acceptance + Consideration [Secs. 2(a), 2(b), 2(e)]।
- ਕਾਰਨ ਦੱਸੋ: ਸਮਾਜਿਕ/ਘਰੇਲੂ agreements (ਪਿਤਾ ਦਾ ਜੇਬ-ਖਰਚ ਵਾਲਾ ਵਾਅਦਾ; Balfour v. Balfour) ਵਿੱਚ legal relations ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਦੇ contracts ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ।
- 4 ਨੁਕਤਿਆਂ ਵਾਲੀ ਅੰਤਰ-ਸਾਰਣੀ ਲਿਖੋ -- ਅਰਥ, ਦਾਇਰਾ (agreement ਵਧੇਰੇ ਵਿਸ਼ਾਲ), ਕਾਨੂੰਨੀ obligation, ਸੁਭਾਅ -- ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ Sec. 10 ਦੀਆਂ ਉਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੱਸੋ ਜੋ agreements ਨੂੰ contracts ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

TQ 1.1 • MTP 2022-Jun [2] (i) • Descriptive • 4M • Pg 18 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

ਵਿਸ਼ਾ 2: Valid Contract ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ (Essentials of Valid Contract)

P2-C2-U2.1-T02 • Topic 2: Essentials of Valid Contract

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ para 1.2 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 10 ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ (free consent, u/s 11 ਅਧੀਨ competency, u/s 23 ਅਧੀਨ lawful consideration and object, u/ss 24-30, 56 ਅਧੀਨ expressly void ਨਾ ਹੋਣਾ) ਅਤੇ Sec. 10 ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ — ਦੋ ਧਿਰਾਂ, legal relations ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ, ਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ, performance ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ, legal formalities।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 10 (SM): ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ — “all agreements are contracts if they are made by the free consent of the parties competent to contract, for a lawful consideration and with a lawful object and are not

expressly declared to be void” I

Sec 10 ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: (1) agreement — consideration ਲਈ offer + acceptance [Secs 2(e), 2(b)]; (2) free consent — consensus ad idem (ਲਾਲ ਕਾਰ/ਕਾਲੀ ਕਾਰ: ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ), consent coercion, undue influence, fraud, misrepresentation ਜਾਂ mistake ਕਾਰਨ ਨਾ ਹੋਵੇ (ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਨੋਕ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ loan = coercion, valid ਨਹੀਂ); (3) capacity [Sec 11] — ਬਾਲਗ ਉਮਰ (18) ਦਾ, ਸਹੀ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲਾ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਯੋਗ ਨਾ ਹੋਵੇ (minor, lunatic, idiot, ਸ਼ਰਾਬੀ ਵਿਅਕਤੀ, alien enemy, foreign sovereign, ਅਯੋਗ convict); (4) consideration — quid pro quo, 'something in return'; (5) lawful consideration and object [Sec 23] — ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਵਰਜਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਾਕਾਮ ਨਾ ਕਰੇ, fraudulent ਨਾ ਹੋਵੇ, ਵਿਅਕਤੀ/ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਨੈਤਿਕ ਜਾਂ public policy ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ (100 kg cocaine ਬਦਲੇ ਮਕਾਨ = illegal; robbery ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ = void); (6) expressly void ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ [Secs 24-30, 56] — ਜਿਵੇਂ restraint of trade, marriage, legal proceedings ਵਾਲੇ agreements।

Sec 10 ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: ਦੋ ਧਿਰਾਂ — ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ contract ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ (State of Gujarat v. Ramanlal S & Co.: partners ਵਿੱਚ firm ਦੀਆਂ assets ਦੀ ਵੰਡ sale ਨਹੀਂ); legal obligations ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ — ਸਮਾਜਿਕ agreements ਨਾਕਾਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (Balfour v. Balfour; CA ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਪਾਸ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ₹5 ਲੱਖ ਦਾ ਵਾਅਦਾ enforceable ਨਹੀਂ, ਪਰ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਾਲੀ credit sale ਇੱਕ contract ਹੈ); legal formalities — insurance ਲਿਖਤੀ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ, ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਲਈ registration ਲੋੜੀਂਦੀ; ਅਰਥ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ — “a hundred tons of oil” ਜਾਂ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਾਲਾਂ ਲਈ lease ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਕਾਰਨ void; performance ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ — ਜਾਦੂ ਨਾਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੱਭਣ ਦਾ agreement ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: Sec. 10 ਦਾ ਹਵਾਲਾ -> ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਦੀ ਪਛਾਣ -> valid/void/voidable ਸਿੱਟਾ।
- ਪਤੀ-ਪਤਨੀ/ਪਰਿਵਾਰਕ ਵਾਅਦੇ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ (birthday ਲਈ ਪੈਸੇ, ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਰਕਮ ਭੇਜਣਾ) ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ: ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ registered ਘਰੇਲੂ ਵਾਅਦਾ ਵੀ legal relations ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਨਾਕਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (Balfour v. Balfour)।
- ਸਮਾਜਿਕ ਸੱਦੇ (restaurant ਵਿੱਚ birthday party) ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ -- ਕੀਤਾ ਖਰਚ ਵਸੂਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।
- ਨਾਕਾਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਜਲਦੀ ਪਛਾਣੋ: ਅਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਰਤਾਂ ('100 tons of oil') = ਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਨਹੀਂ; 'discover treasure by magic' = ਅਸੰਭਵਤਾ; u/s 11 ਅਯੋਗ ਧਿਰ = void।

CSQ 2.1 • PYQ 2018-Nov [3] (b) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 19	2x ਪੁੱਛਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 2.5 • PYQ 2025-Sep [4] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 23		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 2.3 • PYQ 2023-Jun [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 21		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 2.4 • MTP 2023-Nov [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 22		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਬਹੁ-ਭਾਗੀ validity ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਪਰਖਦੇ ਹਨ: ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ -> coercion, contract voidable; 100 kg cocaine ਬਦਲੇ ਮਕਾਨ -> u/s 23 unlawful consideration, void/illegal -- ਪਹਿਲਾਂ consent ਨਜ਼ਿੱਠੇ, ਫਿਰ legality।
- ਹਰ ਭਾਗ ਲਈ ਨਤੀਜਾ status (valid / void / voidable / illegal) ਅਤੇ (AND) ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੱਸੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਕ ਭਾਗ-ਵਾਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

CSQ 2.2 • RTP 2023-Jun [1] • Case Scenario • --- • Pg 20

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 3: Contracts ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (Types of Contracts)

P2-C2-U2.1-T03 • Topic 3: Types of Contracts

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ para 1.3 ਪੜ੍ਹੋ: validity ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਗੀਕਰਨ (valid; void Sec. 2(j); voidable Sec. 2(i); illegal; unenforceable), formation ਅਨੁਸਾਰ (express/implied Sec. 9, tacit, quasi, e-contracts) ਅਤੇ performance ਅਨੁਸਾਰ (executed, executory, unilateral, bilateral)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਆਧਾਰ: validity/enforceability — valid, void [Sec 2(j)], voidable [Sec 2(i)], illegal, unenforceable; formation — express, implied (tacit ਸਮੇਤ), quasi, e-contracts; performance — executed, executory (unilateral ਅਤੇ bilateral executory ਦੀਆਂ ਹੀ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ)।

Validity ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸਮਾਂ: void contract (SM) [Sec 2(j)] — “A contract which ceases to be enforceable by law becomes void when it ceases to be enforceable” (ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੇਖਕ ਦੀ ਮੌਤ; 10 tons sugar ਦੀ supply ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ factory ਸੜ ਜਾਣਾ); voidable (SM) [Sec 2(i)] — “an agreement which is enforceable by law at the option of one or more parties thereto, but not at the option of the other or others” — ਇਹ ਤਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ consent free ਨਾ ਹੋਵੇ (ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਨੋਕ 'ਤੇ scooter ਵੇਚਿਆ), ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਧਿਰ performance ਰੋਕੇ, ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਨਾ ਹੋਵੇ (31-3-2022 ਤੱਕ ਮਕਾਨ ਨਾ ਬਣਿਆ — B ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ 'ਤੇ voidable); illegal — ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਵਰਜਿਤ, void ab initio, collateral agreements ਵੀ void, ਸਾਰੇ illegal agreements void ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਰੇ void agreements illegal ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ (brown sugar ਦੀ ਖਰੀਦ); unenforceable — ਸਾਰ ਵਿੱਚ ਠੀਕ ਪਰ ਤਕਨੀਕੀ ਨੁਕਸ ਵਾਲਾ, ਜਿਵੇਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਣਚੁਕਾਇਆ ਕਰਜ਼ਾ Limitation Act ਅਧੀਨ barred, ਜਾਂ ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਅਣਲਿਖਤ transfer।

Void vs voidable — ਮਿਆਰੀ ਅੰਤਰ:

Void contract [Sec 2(j)]	Voidable contract [Sec 2(i)]
ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ enforceable ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ	ਇੱਕ ਜਾਂ ਵੱਧ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਉੱਤੇ enforceable, ਦੂਜੀ(ਆਂ) ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ

ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ enforce ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ	ਸਿਰਫ਼ ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਉੱਤੇ enforceable
ਕਾਰਨ: ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਜਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ	ਕਾਰਨ: ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਦੀ consent free ਨਹੀਂ ਸੀ
Perform ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ	ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ avoid ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਧਿਰ performance ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ
ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਕੋਈ legal remedy ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ	ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ rescind ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ valid ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

Formation ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸਮਾਂ: express — ਸ਼ਰਤਾਂ ਬੋਲੇ ਜਾਂ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ [Sec 9] (telephone 'ਤੇ ਮਕਾਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਅਤੇ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ); implied — ਕਾਰਜ/ਆਚਰਣ ਜਾਂ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਤੋਂ (ਵਰਦੀ ਵਾਲਾ coolie ਸਾਮਾਨ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ; restaurant ਵਿੱਚ coffee ਪੀਣਾ); tacit — ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਆਚਰਣ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨਿਤ, implied contracts ਦੇ ਅੰਦਰ (ATM ਤੋਂ cash ਕਢਵਾਉਣਾ; auction ਵਿੱਚ hammer ਡਿੱਗਣ 'ਤੇ sale); quasi — ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਥੋਪਿਆ, ਕੋਈ ਅਸਲ contract ਨਹੀਂ, ਨਾ offer ਨਾ consent (ਗੁਆਚੇ goods ਲੱਭਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਹ ਵਾਪਸ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ; ਗ਼ਲਤੀ ਨਾਲ ਛੱਡੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਜੋਂ ਵਰਤੇ tradesman ਦੇ goods ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ C ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ); e-contracts — electronic ਸਾਧਨਾਂ/EDI networks ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ EDI, cyber ਜਾਂ mouse-click contracts ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

Performance ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸਮਾਂ: executed — ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ (ਪਰਚੂਨ ਵਾਲੇ ਦੀ sugar ਦੀ cash sale); executory — consideration ਇੱਕ reciprocal promise ਹੈ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਨਿਭਾਉਣਾ ਹੈ (G ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ tuition ਦੇਵੇਗਾ, H ₹1,000 ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਦੇਵੇਗਾ); unilateral — ਇੱਕ-ਪਾਸੜ: ਇੱਕ ਧਿਰ ਨੇ performance ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਦੂਜੀ ਦੀ obligation ਬਾਕੀ (₹50,000 ਇਨਾਮ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ, B ਗੁੰਮ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ); bilateral — ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ obligation ਬਾਕੀ (plot ₹10 ਲੱਖ ਵਿੱਚ ਵੇਚਿਆ, ₹2,50,000 ਬਿਆਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਬਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ, sale deed ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਰਕਮ ਬਕਾਇਆ)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Void ਬਨਾਮ voidable ਸਾਰਣੀ [Secs. 2(j)/2(i)] ਪੱਕੀ ਕਰੋ: ਅਰਥ, enforceability, ਕਾਰਨ (ਕਾਨੂੰਨ/ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਬਨਾਮ consent free ਨਾ ਹੋਣਾ), performance, ਅਧਿਕਾਰ -- ਇਹ 5 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰੀ distinguish ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ।
- Formation ਆਧਾਰਿਤ ਕਿਸਮਾਂ SM ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਮੇਤ: express (ਸ਼ਬਦ, Sec. 9), implied (coolie, coffee), tacit (ATM ਤੋਂ ਨਿਕਾਸੀ, hammer ਡਿੱਗਣਾ), quasi (ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਥੋਪਿਆ -- finder of goods), e-contracts (EDI/cyber/mouse-click)।
- Void ਬਨਾਮ illegal: ਹਰ illegal agreement void ਹੈ, ਪਰ ਉਲਟ ਨਹੀਂ; illegal agreements ਨਾਲ ਜੁੜੇ collateral agreements ਵੀ void ਹਨ।

TQ 3.1 • PYQ 2023-Jun [6] (a) • Distinguish Between • 5M • Pg 24

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 3.3 • MTP 2025-Aug S2 [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 26

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਹਿਤ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ: supply ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ factory ਸੜ ਗਈ -> contract void ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਸੰਭਵਤਾ); 2015 ਦੇ goods ਦਾ 2019 ਤੱਕ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ -> unenforceable (Limitation Act); ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ tuition -> executory/bilateral
- ਦੋਵਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹਾਥੀ ਮਰ ਚੁੱਕਾ -> void (mistake/ਅਸੰਭਵਤਾ); ਮਿੱਥੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਕੰਮ ਨਾ ਹੋਇਆ -> promisee ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ 'ਤੇ voidable

CSQ 3.1 • RTP 2021-May [1] (ii) • Case Scenario • --- • Pg 27	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 3.2 • RTP 2021-May [1] (iii) • Case Scenario • --- • Pg 27	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
TQ 3.2 • RTP 2024-Sep [2] • Descriptive • --- • Pg 25 4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.3 • RTP 2022-Nov [1] • Case Scenario • --- • Pg 28	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.6 • RTP 2025-Sep [3] • Case Scenario • --- • Pg 30	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਮਿਲੇ-ਜੁਲੇ ਸੈੱਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਭਾਗ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਨਿਯਮ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਅਸੰਭਵ ਵਾਅਦਾ (ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਜਿਊਂਦਾ ਕਰਨਾ) -> void; ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ goods; marriage-bureau ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨ -- ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਵਰਗੀਕਰਨ-ਆਧਾਰ ਤੈਅ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਭਾਗ-ਵਾਰ ਲਾਗੂ ਕਰੋ।
- Overlaps ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ: ਇੱਕੋ ਤੱਥ-ਸਥਿਤੀ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ implied, executed ਅਤੇ unilateral ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ -- ਸਿਰਫ਼ ਪੁੱਛਿਆ ਵਰਗੀਕਰਨ ਹੀ ਲਿਖੋ।

CSQ 3.4 • RTP 2024-Sep [5] • Case Scenario • --- • Pg 28 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.5 • PYQ 2025-Jan [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 29 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਔਖਾ

ਵਿਸ਼ਾ 4: ਪੇਸ਼ਕਸ਼ — Proposal/Offer [Section 2(a) of the Indian Contract Act, 1872]

P2-C2-U2.1-T04 • Topic 4: Proposal/Offer [Section 2(a) of the Indian Contract Act, 1872]

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ para 1.4 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 2(a) ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, valid offer ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ, offer ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (general, specific, cross, counter, standing) ਅਤੇ offer ਬਨਾਮ invitation to offer — Carlill v. Carbolic Smoke Ball Co., Lalman Shukla v. Gauri Dutt, Harvey v. Facey ਅਤੇ Harris v. Nickerson ਸਮੇਤ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 2(a) (SM): “when one person signifies to another his willingness to do or to abstain from doing anything with a view to obtaining the assent of that other to such act or abstinence, he is said to

make a proposal” — ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ promisor/offeree, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਉਹ offeree, ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ promisee; offer ਸਕਾਰਾਤਮਕ (ਕੁਝ ਕਰਨਾ) ਜਾਂ ਨਕਾਰਾਤਮਕ (ਪਰਹੇਜ਼ — ਜੇ B court ਨਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁਰੰਮਤ ਖਰਚ ਦੇਣਾ), express ਜਾਂ implied (traffic signal 'ਤੇ car ਸਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਮੁੰਡਾ) ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Valid offer ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: (1) legal relations ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ — ਸਮਾਜਿਕ ਸੱਦਾ ਸਵੀਕਾਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ (birthday-party ਦਾ ਮਹਿਮਾਨ ਸਫ਼ਰ ਖਰਚ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ); (2) ਨਿਸ਼ਚਿਤ, ਸਪਸ਼ਟ, ਅਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ — “100 quintals of oil” ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ A ਸਿਰਫ਼ ਸਰੋਂ ਦੇ ਤੇਲ ਦਾ ਵਪਾਰ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ; (3) offeree ਨੂੰ ਸੰਚਾਰਿਤ — offer ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਰਹਿ ਕੇ ਕੀਤੀ acceptance ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ (Lalman Shukla v. Gauri Dutt: ਨੌਕਰ ਨੇ ਇਨਾਮ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਰਹਿ ਕੇ ਭਤੀਜਾ ਲੱਭਿਆ, ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ); (4) assent ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਕੀਤੀ, ਸਿਰਫ਼ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ (ਪਿਤਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲੀ ਚਿੱਠੀ; scholarship ਦਾ ਐਲਾਨ); (5) ਸ਼ਰਤੀਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (RTGS/NEFT ਰਾਹੀਂ ਭੁਗਤਾਨ); (6) ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ acceptance ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ — “if no reply in a week, offer deemed accepted” ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ।

Offer ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਕਿਸਮਾਂ: general — ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ, ਜੋ ਵੀ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੇ ਉਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ [Sec 8] (Carlill v. Carbolic Smoke Ball Co.: ਹਦਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ smoke balls ਵਰਤਣ ਵਾਲੀ Mrs Carlill £100 ਇਨਾਮ ਵਸੂਲ ਸਕੀ); specific — ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਸਿਰਫ਼ ਉਹੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (Boulton v. Jones); cross — ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਰਹਿ ਕੇ ਵਟਾਈਆਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ offers, ਕੋਈ ਬੰਧਨਕਾਰੀ contract ਨਹੀਂ; counter — ਸੇਧਾਂ ਸਹਿਤ ਸ਼ਰਤੀਆ acceptance, ਜੋ ਮੂਲ offer ਦਾ rejection/ਅੰਤ ਹੈ (₹10 ਲੱਖ ਦੇ plot ਦਾ ਜਵਾਬ ₹8 ਲੱਖ — ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ A ₹10 ਲੱਖ ਵੀ ਠੁਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ); standing/continuing/open — ਕੁਝ ਮਿਆਦ ਲਈ acceptance ਵਾਸਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਰੱਖੀ, ਜਿਵੇਂ goods ਦੀ supply ਦੇ tenders।

Offer ਬਨਾਮ invitation to offer: ਪਰਖ ਇਰਾਦਾ ਹੈ — ਜੋ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਦੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੀ ਬੱਝਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ offer ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜੋ ਗੱਲਬਾਤ/offers ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ invitation ਦਿੰਦਾ ਹੈ; invitations ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ (i) company prospectus, (ii) ਦੁਕਾਨ ਦੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਵਿੱਚ goods ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼, (iii) auction sales ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ — auctioneer ਕਿਸੇ ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ contract ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਰੱਦ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸਫ਼ਰ ਖਰਚ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ (Harris v. Nickerson), (iv) ਕੀਮਤ quotations — “lowest price for Bumper Hall Pen £900” ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੀਮਤ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ਕੋਈ offer ਨਹੀਂ (Harvey v. Facey; Mac Pherson v. Appanna ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਇਆ); invitation ਦੀ acceptance ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ offer ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, contract ਨਹੀਂ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- u/s 2(a) offer ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਗਿਣਾਓ: legal relations ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ, offeree ਨੂੰ ਸੰਚਾਰਿਤ, assent ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ, ਸ਼ਰਤੀਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁੱਪ/ਜਵਾਬ ਨਾ ਦੇਣ ਨੂੰ acceptance ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।
- Offer ਬਨਾਮ invitation to offer: ਪਰਖ ਹੈ acceptance 'ਤੇ ਬੱਝਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ; invitations ਵਿੱਚ company prospectus, ਦੁਕਾਨ ਦੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ ਵਿੱਚ goods ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼, auction ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ, ਅਤੇ ਕੀਮਤ quotations ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ (Harvey v. Facey -- 'lowest price' ਵਾਲਾ telegram offer ਨਹੀਂ ਸੀ)।
- Offer ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਕਿਸਮਾਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਸਤਰ ਦੇ ਅਰਥ ਨਾਲ ਜਾਣੋ; counter offer ਮੂਲ offer ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, cross offers ਨਾਲ ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

TQ 4.1 • RTP 2019-Nov [1] • Descriptive • --- • Pg 31

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਇਨਾਮ-ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ: general offer (Carlill); offer ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨਾ acceptance ਹੈ (Sec. 8), ਪਰ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਨਾਮ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ (Lalman Shukla v. Gauri Dutt)।
- Price tag/self-service mall ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇਸ਼ = invitation to offer; ਗਾਹਕ counter 'ਤੇ offer ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ -- ਸਿੱਟਾ: tag ਵਾਲੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ।
- ਰੱਦ ਹੋਈ auction: ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਸਿਰਫ਼ invitation ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸਫ਼ਰ ਖ਼ਰਚ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ (Harris v. Nickerson)।

CSQ 4.1 • RTP 2022-May [4] • Case Scenario • --- • Pg 32

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 4.2 • PYQ 2023-Dec [3] (b) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 32

ਗਿਆ

7× ਪੁੱਛਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 4.3 • PYQ 2025-Sep [4] (a) (I) • Case Scenario • 4M • Pg 33

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 4.4 • RTP 2026-Jan [2] • Case Scenario • --- • Pg 34

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 5: ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ (Acceptance)

P2-C2-U2.1-T05 • Topic 5: Acceptance

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ para 1.5 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 2(b) ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, valid acceptance ਦੇ ਸੱਤ legal rules (Secs. 7 ਅਤੇ 8) ਅਤੇ Anson ਦੀ gunpowder ਵਾਲੀ ਤੁਲਨਾ; ਕੇਸ — Boulton v. Jones, Neale v. Merret, Brogden v. Metropolitan Rly. ਅਤੇ Felthouse v. Bindley।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 2(b) (SM): acceptance ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ — “When the person to whom the proposal is made signifies his assent thereto, proposal is said to be accepted. The proposal, when accepted, becomes a promise”।

Anson (SM): “Acceptance is to offer what a lighted match is to a train of gun powder” — offer ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਨਿਰਜੀਵ ਹੈ ਅਤੇ acceptance ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਸ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਤੀਲੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਰੂਦ ਦੀ ਲਕੀਰ ਹਟਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ); acceptance ਹੀ legal relationship ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ offer ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਵੀਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ promise ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਂ revoke ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

Valid acceptance ਦੇ legal rules: (1) ਸਿਰਫ਼ ਉਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਿਸ ਨੂੰ offer ਕੀਤੀ ਗਈ — specific offer (Boulton v. Jones: Brocklehurst ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ order Boulton ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ),

general offer ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (Carlill); (2) ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ [Sec 7] — £280 ਦੀ offer ਦੇ ਬਦਲੇ ਕਿਸਤਾਂ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਨਾਲ £80 ਦਾ cheque acceptance ਨਹੀਂ ਸੀ (Neale v. Merret); “₹24 lakh for a ₹30 lakh house” counter offer ਹੈ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ₹30 ਲੱਖ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ counter offer ਹੈ (Union of India v. Bahulal); (3) ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰਿਤ — draft 'ਤੇ “Approved” ਲਿਖ ਕੇ ਦਰਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ (Brogden v. Metropolitan Rly. Co.); A ਦੀ ਬਜਾਏ A ਦੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਦੱਸੀ acceptance, acceptance ਨਹੀਂ; (4) ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ — ਨਹੀਂ ਤਾਂ offeror ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜੇ ਉਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; (5) ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਜਾਂ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ — ਜਲਦੀ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੇਲਿਆਂ ਲਈ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ, ਮਕਾਨ ਦੀ sale ਲਈ ਵਾਜਬ; (6) ਸਿਰਫ਼ ਚੁੱਪ acceptance ਨਹੀਂ (Felthouse v. Bindley: “If I hear no more I shall consider the horse mine” — ਭਤੀਜੇ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬੱਝਿਆ), ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪਿਛਲਾ ਆਚਰਣ ਚੁੱਪ ਨੂੰ ਸਹਿਮਤੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਾ ਬਣਾਏ (subscription ਮੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ magazine ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਰੀ); (7) ਆਚਰਣ ਦੁਆਰਾ acceptance [Sec 8] — proposal ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ performance ਹੀ acceptance ਹੈ (tradesman ਵੱਲੋਂ goods ਭੇਜ ਕੇ ਗਾਹਕ ਦਾ order ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- u/s 2(b) acceptance ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਗਿਣਾਓ: ਸਿਰਫ਼ ਉਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਿਸ ਨੂੰ offer ਕੀਤੀ ਗਈ (Boulton v. Jones); ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ [Sec. 7]; ਸੰਚਾਰਿਤ (Brogden); ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ; ਨਿਰਧਾਰਿਤ/ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ; ਸਿਰਫ਼ ਚੁੱਪ acceptance ਨਹੀਂ (Felthouse v. Bindley); ਆਚਰਣ ਦੁਆਰਾ acceptance [Sec. 8]।
- Anson ਸਮਝਾਓ: 'Acceptance is to offer what a lighted match is to a train of gun powder' -- acceptance ਤੱਕ offer revocable ਹੈ; ਸਵੀਕਾਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਇਹ promise ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ।
- ਅੰਸ਼ਕ/ਸ਼ਰਤੀਆ acceptance (ਕੀਮਤ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ cheque -- Neale v. Merret) counter offer ਹੈ, acceptance ਨਹੀਂ।

TQ 5.1 • PYQ 2021-Jan [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 35 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- 'If you do not reply within a week I shall treat the offer as accepted' -- ਅਵੈਧ: offeror ਚੁੱਪ ਨੂੰ acceptance ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਥੋਪ ਸਕਦਾ; ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ acceptance, acceptance ਨਹੀਂ (offer lapse ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।
- ਉੱਤਰ ਦਾ ਢਾਂਚਾ: ਨਿਯਮ (Sec. 2(b)/7 + ਕੇਸ) -> ਤੱਥ -> ਕੀ ਬੰਧਨਕਾਰੀ contract ਬਣਿਆ।

CSQ 5.1 • RTP 2019-Nov [3] • Case Scenario • --- • Pg 39

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 6: Offer ਅਤੇ Acceptance ਦਾ ਸੰਚਾਰ (Communication of Offer and Acceptance)

P2-C2-U2.1-T06 • Topic 6: Communication of Offer and Acceptance

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ paras 1.6 ਅਤੇ 1.7 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 4 (offer/acceptance ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਦੋਂ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), Sec. 3 ਦੇ modes, telephone/telex ਰਾਹੀਂ acceptance (Entores ਕੇਸ), ਅਤੇ special conditions ਦਾ ਸੰਚਾਰ (Mukul Datta v. Indian Airlines, Lilly White v. Mannuswamy)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 4 — offer (SM): “the communication of offer is complete when it comes to the knowledge of the person to whom it is made” — 10th March ਨੂੰ post ਕੀਤੀ ਚਿੱਠੀ, 12th ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਪਰ 15th ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੀ: offer 15th ਨੂੰ ਸੰਚਾਰਿਤ; **modes [Sec 3]:** ਕਾਰਜ ਦੁਆਰਾ (ਲਿਖਤੀ ਜਾਂ ਮੌਖਿਕ ਸ਼ਬਦ — letters, telegrams, faxes, emails, telephone), omission ਦੁਆਰਾ (ਪਰਹੇਜ਼, ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ — ₹50,000 ਲਈ B ਦਾ court ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ), ਅਤੇ ਆਚਰਣ ਦੁਆਰਾ (bus ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਨਾ, weighing machine ਵਿੱਚ ਸਿੱਕਾ ਪਾਉਣਾ)।

Sec 4 — acceptance: proposer ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤਦ ਪੂਰੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਵੱਲ transmission ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ acceptor ਦੇ ਵੱਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ (ਚਿੱਠੀ post ਕੀਤੀ); acceptor ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤਦ ਜਦੋਂ ਇਹ proposer ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਵੇ (ਚਿੱਠੀ ਉਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੀ) — ਇਸ ਲਈ ਹਰ timeline ਦਾ ਉੱਤਰ proposer ਅਤੇ acceptor ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

Postal/golden rule: acceptance ਦੀ ਚਿੱਠੀ post ਹੁੰਦੇ ਹੀ — ਸਹੀ ਪਤੇ ਵਾਲੀ, ਪੂਰੀ stamp ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਬਾਕਾਇਦਾ post ਕੀਤੀ — proposer ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ, ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਗ਼ਲਤ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚੇ; ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਇੱਕ-ਪਾਸੜ ਸਹਿਮਤੀ ਸੰਚਾਰ ਨਹੀਂ: ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚਣ ਦਾ bank ਦਾ resolution ਜੋ ਸੰਚਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ (Central Bank Yeotmal v. Vyankatesh; Brogden)।

Instantaneous modes: telephone/telex/fax/e-mail — contract ਤਦ ਹੀ ਪੂਰਾ ਜਦੋਂ acceptance ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਥਾਂ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ acceptance ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (Entores Ltd. v. Miles Far East Corporation); call ਕੱਟਣ/line ਵਿੱਚ ਗੜਬੜ ਹੋਣ 'ਤੇ acceptor ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ offeror ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਲਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ।

Special conditions ਅਤੇ standard forms: tickets/receipts 'ਤੇ ਛਪੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਾਜਬ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ tacit acceptance ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ — air ticket 'ਤੇ ਬਰੀਕ ਛਪਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸੰਚਾਰਿਤ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ (Mukul Datta v. Indian Airlines) — ਪਰ ਗ਼ੈਰ-ਵਾਜਬ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਕਾਮ: laundry receipt ਜੋ claim ਨੂੰ ਕੀਮਤ ਦੇ 15% ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦੀ ਸੀ; ਗਾਹਕ ਨੇ saree ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਵਸੂਲੀ (Lilly White v. Mannuswamy); contract ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਦੀਆਂ (Raipur Transport Co. v. Ghanshyam); **Carlill ਸਿਧਾਂਤ:** (i) offer ਵਿੱਚ ਬੱਝਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ promise ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, (ii) offer ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, (iii) ਜਿੱਥੇ offer ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਬਦਲੇ promise ਹੈ, ਉੱਥੇ ਉਹ ਕਾਰਜ ਕਰਨਾ ਹੀ acceptance ਹੈ, ਵੱਖਰੇ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 4: offer ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਤਦ ਪੂਰਾ ਜਦੋਂ ਇਹ offeree ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਵੇ (ਚਿੱਠੀ ਮਿਲੀ ਅਤੇ (AND) ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ); acceptance ਦਾ -- proposer ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ post ਹੋਣ 'ਤੇ (acceptor ਦੇ ਵੱਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ), acceptor ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ proposer ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ।
- Postal rule: ਸਹੀ ਪਤੇ ਵਾਲੀ, stamp ਲੱਗੀ ਅਤੇ post ਕੀਤੀ acceptance ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜਦੇ ਹੀ proposer ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਂ ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ; ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਮਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਜਾਂ ਅਣ-ਸੰਚਾਰਿਤ 'Approved' ਟਿੱਪਣੀ acceptance ਨਹੀਂ (Brogden; Central Bank Yeotmal v. Vyankatesh)।
- ਤਤਕਾਲ modes (telephone/telex/e-mail): contract ਤਦ ਹੀ ਪੂਰਾ ਜਦੋਂ acceptance ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ (Entores)।

TQ 6.1 • RTP 2020-Nov [3] • Descriptive • --- • Pg 40

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ (principal/school ਚੋਣ ਸੂਚੀਆਂ): ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੂਚੀ acceptance ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਨਹੀਂ -- ਕੋਈ ਪੱਕਾ contract ਨਹੀਂ।
- ਸਮਾਂ-ਰੇਖਾ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਹਰ ਮਿਤੀ ਤੈਅ ਕਰੋ -- ਜੇ revocation ਦੀ ਚਿੱਠੀ acceptor ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ acceptance post ਹੋ ਗਈ, ਤਾਂ proposer ਬੱਝ ਗਿਆ; ਉੱਤਰ 'as against proposer' ਅਤੇ 'as against acceptor' ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਕੱਢੋ।
- Special conditions (tickets, laundry receipts) ਵਾਜਬ notice ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ tacit ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਗ਼ੈਰ-ਵਾਜਬ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਕਾਮ (Lilly White v. Mannuswamy)।

CSQ 6.1 • RTP 2024-Jun [2] • Case Scenario • --- • Pg 41 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 6.2 • PYQ 2026-Jan [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 42

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 6.3 • RTP 2026-May [2] • Case Scenario • --- • Pg 44

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 6.4 • PYQ 2026-Sep [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 45

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 7: Performance ਦਾ ਸੰਚਾਰ (Communication of Performance)

P2-C2-U2.1-T07 • Topic 7: Communication of Performance

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 2.1 ਦਾ §1.7 ('Communication of Performance') ਪੜ੍ਹੋ: proposer ਅਤੇ acceptor ਲਈ acceptance ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਦੋਂ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ Carlill v. Carbolic Smoke Ball Co. ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਤਿੰਨ ਸਿਧਾਂਤ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ: proposal ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਤਦ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਵੇ ਜਿਸ ਲਈ ਇਹ ਹੈ (Section 4); acceptance ਦਾ ਸੰਚਾਰ **as against the proposer** ਤਦ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ acceptance ਨੂੰ transmission ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ acceptor ਦੇ ਵੱਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ **as against the acceptor** ਤਦ ਜਦੋਂ ਇਹ proposer ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਵੇ।

Acceptance ਵਜੋਂ performance: ਜਿੱਥੇ offeree ਤੋਂ acceptance ਵਜੋਂ performance (ਕੋਈ ਕਾਰਜ) ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਰਜ ਕਰ ਦੇਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ — ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ performance ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, **ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ** offer ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ performance ਹੀ acceptance ਮੰਨੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Carlill v. Carbolic & Smokeball Co.: company ਨੇ ਆਪਣੀ carbolic smoke ball ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ influenza ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ \$100 ਇਨਾਮ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ; Mrs. Carlill ਨੇ ਹਦਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ

influenza ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ — ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਿਰਧਾਰਤ ਤਿੰਨ ਸਿਧਾਂਤ: (i) acceptance ਯੋਗ ਹੋਣ ਲਈ offer ਵਿੱਚ offeror ਦਾ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ promise ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਹ ਬੱਝ ਜਾਵੇਗਾ; (ii) offer ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; (iii) ਜਿੱਥੇ offer ਸੰਚਾਰ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸ਼ਰਤ ਦੀ performance ਹੀ acceptance ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ 8: Offer ਅਤੇ Acceptance ਦੀ ਵਾਪਸੀ (Revocation of Offer and Acceptance)

P2-C2-U2.1-T08 • Topic 8: Revocation of Offer and Acceptance

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ para 1.8 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 4 (revocation ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਦੋਂ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), Sec. 5 (ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾਵਾਂ), Sec. 6 ਦੇ revocation modes, ਅਤੇ post ਕੀਤੀ acceptance ਨੂੰ revoke ਕਰਨ ਬਾਰੇ India-England ਅੰਤਰ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 4 — revocation: revoke ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤਦ ਪੂਰੀ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ transmission ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਵੱਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ (telegram ਭੇਜਿਆ); ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤਦ ਜਦੋਂ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਵੇ (telegram ਮਿਲਿਆ)।

Sec 5: proposal ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ acceptance ਦਾ ਸੰਚਾਰ proposer ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ revoke ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਭਾਵ acceptance ਦੀ ਚਿੱਠੀ post ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਉਸੇ ਪਲ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ; acceptance ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਸੰਚਾਰ acceptor ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ revoke ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਭਾਵ ਚਿੱਠੀ proposer ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਉਸੇ ਪਲ।

Offer ਦੀ revocation ਦੇ modes [Sec 6]: (1) revocation ਦਾ notice (B ਦੇ accept ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ A, B ਨੂੰ phone ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ C ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ); (2) ਸਮਾਂ ਬੀਤਣਾ — ਨਿਰਧਾਰਤ ਜਾਂ ਵਾਜਬ (Ramsgate Victoria Hotel v. Montefiore: June ਦਾ share applicant November ਦੀ allotment ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੱਝਿਆ); (3) condition precedent ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਣਾ (B ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ lease 'ਤੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ — A ਦੀ offer revoke ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ); (4) proposer ਦੀ ਮੌਤ ਜਾਂ ਪਾਗਲਪਨ, ਜੋ acceptance ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ acceptor ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ; (5) counter offer; (6) ਨਿਰਧਾਰਤ ਜਾਂ ਆਮ ਢੰਗ ਨਾਲ acceptance ਨਾ ਹੋਣਾ; (7) ਬਾਅਦ ਦੀ illegality।

ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਰੱਖੀ offer: offer ਨੂੰ acceptance ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ revoke ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ offeror ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ — X ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ 50 cotton bales 6 pm ਤੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ Z ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀਆਂ; Y ਦੀ 6 pm ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰ revocation ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ acceptance ਨਾਕਾਮ ਰਹੀ; auction ਵਿੱਚ bidder hammer ਡਿੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ bid ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਪਰ offeree revocation ਨਾਲ ਤਦ ਹੀ ਬੱਝਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਵੇ।

Post ਕੀਤੀ acceptance ਬਾਰੇ India ਬਨਾਮ England: English law ਵਿੱਚ acceptance ਇੱਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰਗਟ/post ਹੋਣ 'ਤੇ contract ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; Indian law ਵਿੱਚ acceptor acceptance ਦੀ ਚਿੱਠੀ offeror ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ revoke ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਜੇ revocation ਦਾ telegram acceptance ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ revocation ਪੂਰਨ ਹੈ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Offer ਦੀ revocation ਦੇ modes [Sec. 6]: revocation ਦਾ notice; ਸਮਾਂ ਬੀਤਣਾ (Ramsgate Victoria Hotel v. Montefiore); condition precedent ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਣਾ; proposer ਦੀ ਮੌਤ ਜਾਂ ਪਾਗਲਪਨ ਜੋ acceptance ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ acceptor ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ; counter offer; ਨਿਰਧਾਰਿਤ/ਆਮ ਢੰਗ ਨਾਲ acceptance ਨਾ ਹੋਣਾ; ਬਾਅਦ ਦੀ illegality।
- Sec. 5: proposal ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ acceptance ਦਾ ਸੰਚਾਰ proposer ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੀ revoke ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; acceptance ਨੂੰ, ਉਸ ਦਾ ਸੰਚਾਰ acceptor ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ।
- Sec. 4: revocation ਆਪਣੇ ਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਜਣ 'ਤੇ ਪੂਰੀ, ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ 'ਤੇ।

TQ 8.1 • PYQ 2018-Nov [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 46

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)**ਦਰਮਿਆਨਾ****ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)** provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Post ਕੀਤੀ acceptance ਨੂੰ telegram ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ: India ਵਿੱਚ valid ਜੇ ਇਹ acceptance ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ (English law ਵੱਖਰਾ ਹੈ -- post ਕਰਨ ਨਾਲ contract ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।
- Offer ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ (consideration ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) acceptance ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ revocation ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ; ਪਰ revocation offeree ਨੂੰ ਤਦ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਆਵੇ।

CSQ 8.3 • PYQ 2024-Sep [1] (a) (ii) [C] • Case Scenario • 2M • Pg 49

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਆਸਾਨ**

CSQ 8.1 • RTP 2018-Nov [1] (i) • Case Scenario • --- • Pg 47

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ****ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)** ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਮਿਤੀ-ਰੇਖਾ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਹਰ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ Sec. 4 ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜੋ (offer ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਪੂਰੀ; acceptance proposer ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ post ਕਰਨ 'ਤੇ, acceptor ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤੀ 'ਤੇ ਪੂਰੀ), ਫਿਰ ਲੱਭੋ ਕਿ ਹਰ ਧਿਰ ਆਖਰੀ ਕਿਸ ਪਲ revoke ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ।
- ਜਦੋਂ revocation ਅਤੇ acceptance ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ, ਤਾਂ ਤਰਜੀਹ ਉਸ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਬੰਧਿਤ ਧਿਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।

CSQ 8.2 • PYQ 2021-Jan [3] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 48

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)**ਔਖਾ****ਇਕਾਈ 2.2: Consideration**

Consideration

P2-C2-U2.2 • ਮਹੱਤਤਾ D • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 7 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ C • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 7.3% • 17 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Consideration ਕੀ ਹੈ? (What is Consideration?)

P2-C2-U2.2-T01 • Topic 1: What is Consideration?

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 2 (Consideration) ਦਾ para 2.1 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 2(d) ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, Misa v. Currie ਵਾਲਾ ਵਰਣਨ ਅਤੇ consideration ਦਾ benefit-detriment ਵਾਲਾ ਦੋਹਰਾ ਪਹਿਲੂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 2(d) (SM): “When at the desire of the promisor, the promisee or any other person has done or abstained from doing, or does or abstains from doing or promises to do or abstain from doing something, such an act or abstinence or promise is called consideration for the promise” — ਇਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ English ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ।

Misa v. Currie (SM): “A valuable consideration in the sense of law may consist either in some right, interest, profit or benefit accruing to one party (i.e. promisor) or forbearance, detriment, loss or responsibility given, suffered or undertaken by the other (i.e. the promisee)” — ਇਹੀ ਦੋਹਰਾ ਪਹਿਲੂ ਹੈ: promisor ਨੂੰ benefit ਅਤੇ promisee ਨੂੰ detriment।

ਤੱਤ: quid pro quo — ‘ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ’, ਯਾਨੀ promisor ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ promisee ਵੱਲੋਂ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨੀ ਕੀਮਤ; ਇਹ ਇੱਕ act ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (guarantee ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਧਾਰ ਉੱਤੇ goods ਵੇਚਣਾ), ਇੱਕ abstinence (₹1,00,000 ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਨਾ ਕਰਨਾ; ₹2,00,000 ਦੇ ਬਦਲੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 1 km ਦੂਰ ਲਿਜਾਣਾ) ਜਾਂ ਇੱਕ promise; ਇਸ ਦਾ ਪੈਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ (95% ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਲੈਣ ਉੱਤੇ MNC ਨੌਕਰੀ ਦਾ promise); ਇਸ ਦਾ promisor ਦੀ ਇੱਛਾ ਉੱਤੇ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; ਇਹ promisee ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ; past, present ਜਾਂ future ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ — Consideration = ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਟਾਇਆ promise/performance; ਰੂਪ = ਇੱਕ ਧਿਰ ਨੂੰ ਕੋਈ benefit/right/profit ਜਾਂ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਕੋਈ detriment/loss/forbearance।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 2(d) ਹੂਬਹੂ ਲਿਖੇ: ‘when at the desire of the promisor, the promisee or any other person has done or abstained from doing, or does or abstains from doing, or promises to do or abstain from doing something, such act or abstinence or promise is called a consideration for the promise’।
- ਤੱਤ ਸਮਝਾਓ: quid pro quo (‘ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ’); ਇਹ act, abstinence ਜਾਂ promise ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; promisor ਨੂੰ benefit ਜਾਂ promisee ਨੂੰ detriment (Misa v. Currie); ਪੈਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।
- 7 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ para 2.2 ਦੇ ਅੱਠ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ -- ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਤਿਆਰ ਕਰੋ।

TQ 1.1 • PYQ 2019-Nov [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 54 7× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 2: Consideration ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ (Legal Rules Regarding Consideration)

P2-C2-U2.2-T02 • Topic 2: Legal Rules Regarding Consideration

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ para 2.2 ਪੜ੍ਹੋ: consideration ਬਾਰੇ ਅੱਠ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ, Durga Prasad v. Baldeo, Chinnayya v. Ramayya ਅਤੇ Explanation 2 to Sec. 25 ਸਮੇਤ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਅੱਠ ਨਿਯਮ: (1) ਇਸ ਦਾ promisor ਦੀ ਇੱਛਾ ਉੱਤੇ ਆਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ — ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਕੰਮ consideration ਨਹੀਂ (Durga Prasad v. Baldeo: Collector ਦੀ ਇੱਛਾ ਉੱਤੇ ਬਣਾਈ ਮੰਡੀ, commission ਦਾ promise void; ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ S ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ R ਕੋਈ ਇਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਸਕਦਾ); (2) promisee ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ stranger to consideration ਜਾਇਜ਼ ਹੈ; (3) executed (ਕਿਸੇ act ਦੀ performance) ਜਾਂ executory (ਇੱਕ promise) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ — A ਹੁਣ ₹5,000 ਦਿੰਦਾ ਹੈ, B ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੇਣ ਦਾ promise ਕਰਦਾ ਹੈ; (4) past, present ਜਾਂ future ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ — Sec 2(d) ਵਿੱਚ “has done or abstained” past consideration ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ promisor ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ/ਇੱਛਾ ਉੱਤੇ ਆਇਆ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; ਨਕਦ ਵਿਕਰੀ = present consideration; (5) adequate ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ; (6) ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਕਾਨੂੰਨੀ ਫ਼ਰਜ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ — ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਦਾ promise, ਜਾਂ doctor ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ fees ਤੋਂ ਉੱਪਰ ₹2,000 ਦੇਣ ਦਾ, void ਹੈ; ਕਾਨੂੰਨੀ ਫ਼ਰਜ਼ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ consideration ਹੈ ਜੇ public policy ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ; (7) ਅਸਲੀ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਭਰਮਾਊ ਨਹੀਂ — ਜਾਦੂ ਨਾਲ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਲੱਭਣਾ ਜਾਂ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰਨਾ void ਹੈ; (8) lawful ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਅਨੈਤਿਕ ਜਾਂ public policy ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ — Government ਬੈਂਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ₹50,000 void ਹੈ।

Adequacy (Explanation 2 to Sec 25): ਜਿਸ agreement ਲਈ promisor ਦੀ consent ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸਿਰਫ਼ consideration ਦੇ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ void ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ — ₹60 ਲੱਖ ਦਾ ਮਕਾਨ ₹10 ਲੱਖ ਵਿੱਚ ਵੇਚਣਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਾਕਾਫ਼ੀ consideration ਨੂੰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ consent ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ (coercion, undue influence, fraud); ਇਸ ਲਈ “consideration must be adequate” ਗ਼ਲਤ ਹੈ — ਇਸ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਸਲੀ, lawful ਅਤੇ ਕੁਝ ਮੁੱਲ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

Chinnayya v. Ramayya (1882): ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਧੀ ਨੂੰ gift ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮਾਮੇ ਨੂੰ annuity ਦੇਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ; ਧੀ ਨੇ ਅਦਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਲਿਖਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਕੀਤੀ — ਫ਼ੈਸਲਾ: ਲੋੜੀਂਦਾ consideration ਮੌਜੂਦ ਸੀ (ਜੇ ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਇਆ, promisee-ਮਾਮੇ ਵੱਲੋਂ ਨਹੀਂ) ਅਤੇ ਮਾਮਾ ਰਕਮ ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਸੀ; ਉੱਤਰ ਦਾ ਰੂਪ: Sec 2(d) ਦਾ ਨਿਯਮ → consideration ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਉੱਤੇ → enforceability।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- 'Consideration must be adequate' FALSE ਹੈ: ਇਸ ਦਾ adequate ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਅਸਲੀ, lawful ਅਤੇ ਕੁਝ ਮੁੱਲ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; Explanation 2 to Sec. 25 ਅਨੁਸਾਰ free consent ਵਾਲਾ agreement ਸਿਰਫ਼ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ void ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ -- ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੋਣਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ consent free ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।
- ਅੱਠ ਨਿਯਮ ਜਾਣੋ: promisor ਦੀ ਇੱਛਾ ਉੱਤੇ (Durga Prasad v. Baldeo -- ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਕੰਮ consideration ਨਹੀਂ); promisee ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ; executed ਜਾਂ executory; past, present ਜਾਂ future; adequate ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ; ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ; ਅਸਲੀ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ, ਭਰਮਾਊ ਨਹੀਂ; lawful ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ।

TQ 2.1 • MTP 2022-Nov S1 [2] (ii) • Descriptive • 3M • Pg 56 **4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ** **LEVEL I**
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 2.2 • PYQ 2026-Sep [6] (Or) (b) • Descriptive • 6M • Pg 56 **LEVEL I**
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Annuity ਸ਼ਰਤ ਵਾਲੀ gift deed (Balwant/Reema ਕਿਸਮ = Chinnayya v. Ramayya): consideration promisee ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ annuity ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ promise ਲਾਗੂ ਹੋਣਯੋਗ ਹੈ।
- ਉੱਤਰ ਦਾ ਰੂਪ: Sec. 2(d) ਤੋਂ ਨਿਯਮ -> consideration ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਉੱਤੇ, ਇਹ ਪਛਾਣੋ -> enforceability ਬਾਰੇ ਸਿੱਟਾ।

CSQ 2.1 • RTP 2018-Nov [2] (i) • Case Scenario • --- • Pg 57

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 3: ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ Contract ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ (Suit by a Third Party to a Contract)

P2-C2-U2.2-T03 • Topic 3: Suit by a Third Party to a Contract

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ para 2.3 ਪੜ੍ਹੋ: privity of contract ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ('stranger to a contract cannot sue') ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸੱਤ ਅਪਵਾਦ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Doctrine of privity of contract: ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ consideration ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ contract ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ contract ਦੀ ਧਿਰ ਹੋਵੇ — stranger to consideration (ਜਾਇਜ਼) stranger to contract (ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ) ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ: Q ਦਾ ਕਰਜ਼ਦਾਰ P ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ R ਨੂੰ ਵੇਚਦਾ ਹੈ, ਜੋ Q ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਾਗੂਣ ਦਾ promise ਕਰਦਾ ਹੈ; R ਵੱਲੋਂ ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਕਰਨ ਉੱਤੇ Q ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ contract ਲਈ stranger ਹੈ।

ਸੱਤ ਅਪਵਾਦ (stranger ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ): (1) trust — beneficiary ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ settlor-trustee contract ਦੀ ਧਿਰ ਨਾ ਹੋਵੇ; (2) ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ family settlement — ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ₹20,000 ਭੱਤੇ ਦਾ promise ਮਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; (3) ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ contracts/ਪ੍ਰਬੰਧ — ਛੱਡੀ ਹੋਈ ਪਤਨੀ, ਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਭੱਤਾ ਦੇਣ ਦੇ promise ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ; (4) ਅਜਿਹੇ contract ਦੀ assignment ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਹੁਨਰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਵੇ — ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਨਾਂ assign ਕੀਤੀ insurance policy ਅਧੀਨ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; (5) acknowledgement ਜਾਂ estoppel — promisor ਦਾ ਆਚਰਣ ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦਾ agent ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (M ਨੇ N ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ N ਲਈ ₹20,000 ਪਏ ਹਨ; N ਇਹ M ਤੋਂ ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ); (6) covenant running with the land — ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਖ਼ਰੀਦਣ ਵਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੱਝਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; restrictive covenants ਸਾਰੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ; (7) agent ਰਾਹੀਂ contracts — principal ਆਪਣੇ agent ਵੱਲੋਂ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਕੀਤੇ contracts ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਮੀਨ-ਸ਼ਰਤ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲ (Sohanlal-Chotelal ਕਿਸਮ): ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਨਾਲ ਵੇਚੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿ 1 acre ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਰਹੇਗਾ — Sec 2(d) (consideration ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, Chinnayya v.

Ramayya; sale deed ਅਤੇ promise ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇੱਕੋ transaction ਬਣਦੇ ਹਨ) ਨੂੰ covenant-running-with-the-land ਵਾਲੇ ਅਪਵਾਦ ਨਾਲ ਜੋੜੋ — ਪੁੱਤਰ, ਭਾਵੇਂ contract ਲਈ stranger ਹੈ, promise ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਖਰੀਦਦਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਨਿਯਮ ਦੱਸੋ: contract ਉੱਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦੀ ਧਿਰ ਹੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ (doctrine of privity); ਪਰ stranger to CONSIDERATION ਵੱਖਰਾ ਹੈ -- ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ consideration ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ stranger to the CONTRACT ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
- ਸੱਤੇ ਅਪਵਾਦ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਸਮੇਤ ਯਾਦ ਕਰੋ: (1) trust -- beneficiary ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; (2) ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ family settlement; (3) ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ contracts/ਪ੍ਰਬੰਧ; (4) contract ਦੀ assignment (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਹੁਨਰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਵੇ); (5) acknowledgement ਜਾਂ estoppel (promisor ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦੇ agent ਵਾਂਗ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ); (6) covenant running with the land; (7) agent ਰਾਹੀਂ contracts -- principal ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

TQ 3.1 • PYQ 2023-Jun [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 58	2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.2 • PYQ 2026-May [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 59		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.3 • PYQ 2026-Sep [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 60		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਵਰਤੋਂ/ਮਾਮੇ ਲਈ annuity ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਨਾਲ ਵੇਚੀ ਜ਼ਮੀਨ (Sohanlal-Chotelal; Das-Geeta-Gopal): Sec. 2(d) (ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ consideration ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, Chinnayya v. Ramayya) ਨੂੰ trust/covenant-running-with-land ਅਪਵਾਦ ਨਾਲ ਜੋੜੋ -- privity ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ beneficiary ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (CAN)।
- ਬਣਤਰ: ਆਮ ਨਿਯਮ -> ਤੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਅਪਵਾਦ -> ਸਿੱਟਾ ਕਿ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲਣਯੋਗ ਹੈ (ਜਾਂ ਨਹੀਂ)।

CSQ 3.1 • PYQ 2019-Jun [1] (a) • Case Scenario • 4M • Pg 61	2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.2 • RTP 2026-May [3] • Case Scenario • --- • Pg 62		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 4: Consideration ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ Agreement ਦੀ ਵੈਧਤਾ (Validity of an Agreement without Consideration)

P2-C2-U2.2-T04 • Topic 4: Validity of an Agreement without Consideration

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ para 2.4 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 25 ਦਾ ਨਿਯਮ 'no consideration, no contract' ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਪਵਾਦ — Sec. 25(1) natural love and affection, 25(2) past voluntary services, 25(3) time-barred debt, agency (Sec. 185), completed gift (Expl. 1 to Sec. 25), bailment (Sec. 148) ਅਤੇ charity (Kedarnath v. Gorie Mohammad)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 25 ਦਾ ਨਿਯਮ: ਆਮ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ consideration ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ agreement void ਹੈ — “no consideration, no contract”; **ਅਪਵਾਦ:** 25(1) natural love and affection; 25(2) past voluntary services ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ; 25(3) time-barred debt ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ promise; agency (Sec 185); completed gift (Explanation 1 to Sec 25); bailment (Sec 148); charity (Kedarnath v. Gorie Mohammad)।

Sec 25(1) — ਚਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ: (i) natural love and affection ਕਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, (ii) ਧਿਰਾਂ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੋਣ, (iii) ਲਿਖਤੀ ਹੋਵੇ, (iv) registered ਹੋਵੇ — ਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ registered promise ਜਾਇਜ਼; ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ₹5,00,000 ਦਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਲਿਖਤੀ, ਦਸਤਖਤਸ਼ੁਦਾ ਅਤੇ registered promise ਜਾਇਜ਼; ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਤੋਹਫ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਰਾ promise ਅਸਫਲ — ਦੋਸਤ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

Sec 25(2) — past voluntary services: ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ promisor ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ promise ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ (i) ਸੇਵਾਵਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, (ii) promisor ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, (iii) ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇਣ ਸਮੇਂ promisor ਮੌਜੂਦ ਸੀ, (iv) promisor ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸੀ — P, R ਦਾ ਗੁੰਮਿਆ ਬਟੂਆ ਮੋੜਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ R ਦਾ ₹10,000 ਦਾ promise ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੈ; ਚਾਚੇ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਤੀਜੇ ਦਾ ₹10,000 ਦਾ promise ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

Sec 25(3) — time-barred debt: limitation ਕਾਰਨ ਹੁਕਿਆ ਕਰਜ਼ਾ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਲਿਖਤੀ promise, ਜਿਸ ਉੱਤੇ promise ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ authorised agent ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹੋਣ, consideration ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ — ਪਰ ਸਿਰਫ਼ promise ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ₹60,000 ਦੇ barred debt ਬਦਲੇ ₹50,000 ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਦਸਤਖਤਸ਼ੁਦਾ promise ਸਿਰਫ਼ ₹50,000 ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਅਪਵਾਦ: agency — agency ਬਣਾਉਣ ਲਈ consideration ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ (Sec 185); completed gift — Explanation 1 to Sec 25: donor ਅਤੇ donee ਵਿਚਕਾਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ gift ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ (ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ gift ਜਾਇਜ਼; ਸਿਰਫ਼ gift ਦੇਣ ਦੇ ਨਿਰੇ promise ਲਈ Sec 25(1) ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਹਨ); bailment (Sec 148) — ਕਿਸੇ ਮਕਸਦ ਲਈ goods ਸੌਂਪਣ, ਜੋ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਮੋੜੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਪਟਾਏ ਜਾਣ, ਲਈ consideration ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ (ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ goods ਲਈ ਗੋਦਾਮ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਸੌਂਪਣੀਆਂ); charity — promise ਉਦੋਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ promisee ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਦੇਣਦਾਰੀ ਲੈ ਲਈ ਹੋਵੇ (Kedarnath v. Gorie Mohammad; ਮੁਰੰਮਤ ਉੱਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਦਰ ਦਾ ਸਕੱਤਰ promise ਕੀਤੇ ₹1,00,000 ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਕੁਝ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ)।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 25(1) ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ: (i) natural love and affection, (ii) ਧਿਰਾਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿੱਚ, (iii) ਲਿਖਤੀ, (iv) registered।
- Sec. 25(3): time-barred debt ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ promise ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ debtor ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ authorised agent ਵੱਲੋਂ ਦਸਤਖਤਸ਼ੁਦਾ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; ਇਹ ਸਿਰਫ਼ promise ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ: 25(1); 25(2); 25(3); agency (Sec. 185); completed gifts; bailment (Sec. 148); charity।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਸਮਝਾਓ ਕਿ ਹਰ ਅਪਵਾਦ Sec. 25 ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਕਿਉਂ ਹੈ, ਹਰ ਸਿਰਲੇਖ ਲਈ ਇੱਕ SM ਉਦਾਹਰਣ ਸਮੇਤ।
- ਜਾਲ: COMPLETED gift ਲਈ consideration ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ gift ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਰਾ PROMISE ਸਿਰਫ਼ ਤਾਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ Sec. 25(1) ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ -- ਦੋਸਤ 'ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

TQ 4.1 • PYQ 2021-Jan [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 63 4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)**ਦਰਮਿਆਨਾ****ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)** provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 8 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Time-barred debt: ਲਿਖਤੀ, ਦਸਤਖਤਸ਼ੁਦਾ promise -> ਬੰਧਨਕਾਰੀ, ਸਿਰਫ਼ promise ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਲਈ (Rs. 60,000 ਵਿੱਚੋਂ Rs. 50,000)।
- Charity: ਸਿਰਫ਼ ਉੱਥੇ ਲਾਗੂ ਜਿੱਥੇ promisee ਨੇ promise ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਦੇਣਦਾਰੀ ਲਈ ਹੋਵੇ (Kedarnath); ਕੁਝ ਖ਼ਰਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ।
- Gifts: ਜਨਮਦਿਨ ਉੱਤੇ ਸੌਂਪਿਆ iPhone = ਜਾਇਜ਼ completed gift; ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੁੰਦਰੀ ਦੇਣ ਦਾ promise = unenforceable; ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ + ਲਿਖਤੀ + registered ਹੋਣ ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਉਲਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- Past voluntary service (ਗੁੰਮੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮੋੜਨਾ): ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ promise u/s 25(2) ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੈ -- ਚਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਜਾਂਚੋ।

CSQ 4.3 • PYQ 2024-Sep [1] (a) (iii) {C} • Case Scenario • 2M • Pg 68

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਆਸਾਨ**

CSQ 4.6 • PYQ 2026-Jan [4] (a) (i) • Case Scenario • 2M • Pg 71

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਆਸਾਨ**

CSQ 4.7 • PYQ 2026-Jan [4] (a) (ii) • Case Scenario • 2M • Pg 71

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਆਸਾਨ**

CSQ 4.8 • PYQ 2026-Jan [4] (a) (iii) • Case Scenario • 3M • Pg 72

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਆਸਾਨ**

CSQ 4.1 • PYQ 2020-Nov [3] (c) (ii) • Case Scenario • 6M • Pg 67 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ**

CSQ 4.2 • MTP 2024-Jul [4] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 67 5x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ**

CSQ 4.4 • RTP 2025-May [2] • Case Scenario • --- • Pg 69

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ**

CSQ 4.5 • RTP 2026-Jan [3] • Case Scenario • --- • Pg 70

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ****ਇਕਾਈ 2.3: Valid Contract ਦੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ (Other Essential Elements of Valid Contract)**

Other Essential Elements of Valid Contract

P2-C2-U2.3 • ਮਹੱਤਤਾ C • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 1 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ A • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 22.6% • 53 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Capacity to Contract

P2-C2-U2.3-T01 • Topic 1: Capacity to Contract

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 3 ਦੇ Section 3.1 'Capacity to Contract' ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ: Sec. 11 (ਕੌਣ competent ਹੈ), minor ਦੇ agreement ਬਾਰੇ ਨਿਯਮ (Mohori Bibi vs. Dharmo Das Ghose), Sec. 12 (sound mind), Sec. 68 (necessaries) ਅਤੇ disqualified persons।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 11 — ਕੌਣ competent ਹੈ: ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ (a) majority ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ (18 ਸਾਲ ਪੂਰੇ — Indian Majority Act, 1875), (b) sound mind ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ (c) ਜਿਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਹ ਹੈ, ਉਸ ਵੱਲੋਂ contract ਕਰਨ ਤੋਂ disqualified ਨਾ ਹੋਵੇ।

Minor's agreement — void ab-initio: Mohori Bibi vs. Dharmo Das Ghose (1903) — minor ਦਾ mortgage void ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, minor ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਰਕਮ ਮੋੜਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ; majority ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ratification ਨਹੀਂ (ਪੁਰਾਣੇ note ਬਦਲੇ ਨਵਾਂ note consideration ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ void ਹੈ); ਪਰ minor beneficiary ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ (CAN) — ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ promissory note ਜਾਂ mortgage ਉਹ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਸਾਰੇ partners ਦੀ consent ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ partnership ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (Sec 30, Partnership Act) ਪਰ ਉਹ partner ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

Estoppel ਨਹੀਂ: majority ਦੀ ਝੂਠੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ minor ਹਮੇਸ਼ਾ minority ਦੀ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ ਕਰਜ਼ਾ ਮੋੜਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ; ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਸਿਰਫ਼ ਤਾਂ ਮੋੜਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਅਜੇ ਖ਼ਰਚ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਖ਼ਰਚ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਲਈ ਉਹ ਕਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ।

Necessaries (Sec 68): ਸਿਰਫ਼ minor ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ (PROPERTY) ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ — ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਦੇ ਨਹੀਂ; ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ: goods ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਪੱਧਰ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਵਾਜਬ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣ, ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਪਲਾਈ ਮੌਜੂਦ ਨਾ ਹੋਵੇ; ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ-ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਖ਼ਰਚੇ ਸ਼ਾਮਲ, ਐਸ਼ੋ-ਆਰਾਮ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਹਰ — ਕਸੌਟੀ ਉਪਯੋਗਤਾ ਹੈ, ਸਜਾਵਟ ਨਹੀਂ (Shruti ਦਾ ₹70,000 ਦਾ laptop — ਵਸੂਲੀ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦੀ ₹20,000 ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੱਕ)।

ਹੋਰ ਨਿਯਮ: minor agent ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ principal ਪ੍ਰਤੀ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ; ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ agent ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ; ਬਾਲਗ ਨਾਲ joint contract ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਲਗ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ (Sain Das vs. Ram Chand); minor ਲਈ ਬਾਲਗ surety ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ (IS) — surety ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿੱਧਾ contract; ਕੋਈ specific performance ਨਹੀਂ, ਕੋਈ insolvency ਨਹੀਂ, ਕੋਈ shareholding ਨਹੀਂ (guardian ਰਾਹੀਂ fully paid shares ਦੀ transfer/transmission ਤੋਂ ਛੁੱਟ); minor torts ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। **Sec 12 sound mind (SM):** “a person is said to be of sound mind for the purposes of making a contract if, at the time when he makes it is capable of understanding it and of forming a rational judgement as to its effect upon his interests” — unsound mind ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ contract VOID ਹੈ; ਜੇ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ unsound ਪਰ ਕਦੇ-ਕਦੇ sound ਹੋਵੇ, ਉਹ sound ਹੋਣ ਸਮੇਂ contract ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (lucid-interval ਨਿਯਮ; ਸਰਸਾਮ ਵਿੱਚ/ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਧੁੰਡ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ); disqualified persons: foreign sovereigns and ambassadors, alien enemy, corporations, convicts, insolvents।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਸਮਝਾਓ ਕਿ minor ਦਾ agreement void ab-initio ਕਿਉਂ ਹੈ (Sec. 11, Mohori Bibi), ਫਿਰ ਵੀ minor beneficiary ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ --- ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ promissory note/mortgage ਉਹ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- Necessaries (Sec. 68): ਸਿਰਫ਼ minor ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ (PROPERTY) ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ, minor ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਪੱਧਰ ਮੁਤਾਬਕ necessities ਲਈ --- ਇਸ ਲਈ 'minor is liable to pay' ਇਸ ਸ਼ਬਦ-ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗ਼ਲਤ ਹੈ।

TQ 1.1 • PYQ 2018-May [2] (c) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 74	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 1.2 • RTP 2022-Nov [5] • Descriptive • --- • Pg 75	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.2 • PYQ 2021-Jul [1] (c) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 76	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਬਣਤਰ: Sec. 11 + void ab-initio ਨਿਯਮ → ਤੱਥ (fees/ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ = necessities → estate ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ; ਨਿੱਜੀ ਕਰਜ਼ਾ → majority ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੋਈ ratification ਨਹੀਂ) → ਸਿੱਟਾ।
- Agent ਵਜੋਂ minor: ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ principal ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ principal ਪ੍ਰਤੀ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ (Parth ਵੱਲੋਂ Mukund ਦੀ ਕਾਰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਿੱਚ ਵੇਚਣਾ)।
- Unsound mind (Sec. 12): contract void ਹੈ --- ₹2,00,000 ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ₹25,000 ਵਿੱਚ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ।

CSQ 1.1 • RTP 2020-May [9] • Case Scenario • --- • Pg 75	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.4 • PYQ 2021-Dec [3] (b) (i) • Case Scenario • 6M • Pg 77 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.6 • RTP 2023-Jun [4] • Case Scenario • --- • Pg 79 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.8 • PYQ 2025-Jan [1] (a) (iv) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 80	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Minor ਲਈ surety: ਬਾਲਗ surety ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ (IS) (ਸਿੱਧਾ surety--creditor contract), ਭਾਵੇਂ minor ਦਾ ਆਪਣਾ contract void ਹੈ --- ਦੋਵੇਂ contracts ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਵੇਖੋ।
- ਉਮਰ ਦੀ ਝੂਠੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ: minor ਫਿਰ ਵੀ minority ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (estoppel ਨਹੀਂ), ਉਸ ਨੂੰ ਅਣਖ਼ਰਚਿਆ ਪੈਸਾ ਮੋੜਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਖ਼ਰਚੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਲਈ ਉਹ ਕਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ।
- ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ necessities ਦੀ ਪਰਖ (ਕਲਾਸਾਂ ਲਈ mobile/laptop), ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ minor ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ agent ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ estate ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ ਜੋੜਦੇ ਹਨ --- ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਲਓ।

CSQ 1.7 • MTP 2023-Nov [3] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 80	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
---	----------------------------------	---------

CSQ 1.3 • RTP 2021-Nov [2] • Case Scenario • --- • Pg 76

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਅੱਖਾ

CSQ 1.5 • PYQ 2022-May [3] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 78 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਅੱਖਾ

ਵਿਸ਼ਾ 2: Free Consent

P2-C2-U2.3-T02 • Topic 2: Free Consent

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 3.2 'Free Consent' ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 13 ਅਧੀਨ consent ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ (consensus ad idem — ਇੱਕੋ ਚੀਜ਼ ਉੱਤੇ ਇੱਕੋ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤੀ), Sec. 14 ਅਧੀਨ free consent, ਅਤੇ consent ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਬਨਾਮ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਨਾ ਦਿੱਤੀ consent ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Consent (Sec 13, SM): “two or more persons are said to consent when they agree upon the same thing in the same sense” — consensus ad idem; ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਸੁਭਾਅ, ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਹੋਇਆ ਉਸ, ਜਾਂ subject-matter ਬਾਰੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਕਦੇ ਇੱਕੋ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ contract ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਇੱਕੋ ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜਹਾਜ਼/ਵਿਅਕਤੀ — ਧਿਰਾਂ ad idem ਨਹੀਂ)।

Free consent (Sec 14): consent ਉਦੋਂ free ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ (1) coercion — Sec 15, (2) undue influence — Sec 16, (3) fraud — Sec 17, (4) misrepresentation — Sec 18, (5) mistake — Secs 20-22 ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਾਰਨ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।

ਪ੍ਰਭਾਵ: coercion, undue influence, fraud ਜਾਂ misrepresentation ਕਾਰਨ ਦਿੱਤੀ consent → contract ਉਸ ਧਿਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਉੱਤੇ VOIDABLE ਜਿਸ ਦੀ consent ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗਈ; (ਦੁਵੱਲੀ) mistake ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਿਤ consent → agreement VOID; consensus ad idem ਦੀ ਪੂਰੀ ਅਣਹੋਂਦ → ਕੋਈ contract ਹੀ ਨਹੀਂ — ਨਤੀਜੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ void ਹੈ, voidable ਨਹੀਂ।

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Subject-matter ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਲਈ ਬਣਤਰ: Sec. 13 (ਇੱਕੋ ਚੀਜ਼ ਉੱਤੇ ਇੱਕੋ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤੀ) ਅਤੇ Sec. 20 (ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਥ ਬਾਰੇ bilateral mistake agreement ਨੂੰ void ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਓ → ਦਿਖਾਓ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ flats/cars ਸਨ → ਸਿੱਟਾ: ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ/void।
- ਅੰਤਰ: ਜਿੱਥੇ ਦੋਵੇਂ (BOTH) ਧਿਰਾਂ subject-matter ਬਾਰੇ ਗ਼ਲਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ (flat 101 ਬਨਾਮ 102, ਲਾਲ ਕਾਰ ਬਨਾਮ ਕਾਲੀ ਕਾਰ) ਉੱਥੇ agreement void ਹੈ; ਸਿਰਫ਼ unilateral mistake (Sec. 22) contract ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।
- ਨਤੀਜੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਰੱਖੋ: consensus ad idem ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ = void agreement, voidable ਨਹੀਂ।

CSQ 2.2 • RTP 2023-Jun [1] (a) • Case Scenario • --- • Pg 82

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਆਸਾਨ

CSQ 2.1 • MTP 2022-Jun [1] (i) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 81

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 3: Free Consent ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਤ (Elements Vitiating Free Consent)

P2-C2-U2.3-T03 • Topic 3: Elements Vitiating Free Consent

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 3.3 ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰੋ: Coercion (Sec. 15, ਪ੍ਰਭਾਵ Secs. 19/72), Undue Influence (Sec. 16, ਪ੍ਰਭਾਵ Sec. 19A), Fraud (Sec. 17), Misrepresentation (Sec. 18), Mistake (Secs. 20-22), ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅੰਤਰ-ਸਾਰਣੀਆਂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Coercion (Sec 15, SM): “the committing, or threatening to commit, any act forbidden by the Indian Penal Code or the unlawful detaining, or threatening to detain any property, to the prejudice of any person whatever, with the intention of causing any person to enter into an agreement” — ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਆਉਣਾ ਜਾਂ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਸੇਧਿਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ; ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ coercion ਹੈ (IS) (ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ IPC ਵੱਲੋਂ ਵਰਜਿਤ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਨਹੀਂ); release ਲਈ agent ਵੱਲੋਂ principal ਦੀਆਂ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬਾਂ ਰੋਕ ਲੈਣੀਆਂ = coercion; ਪ੍ਰਭਾਵ — voidable (Sec 19) ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੈਸਾ/ਚੀਜ਼ ਮੋੜਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (Sec 72)।

Undue influence (Sec 16, SM): “A contract is said to be induced by ‘undue influence’ where the relations subsisting between the parties are such that one of the parties is in a position to dominate the will of the other and he uses that position to obtain an unfair advantage over the other”; ਇੱਛਾ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸਥਿਤੀਆਂ: (a) ਅਸਲ/ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਧਿਕਾਰ (ਮਾਲਕ-ਨੌਕਰ, ਪਿਤਾ-ਪੁੱਤਰ), (b) fiduciary relationship (solicitor-client, ਗੁਰੂ-ਸ਼ਰਧਾਲੂ, trustee-beneficiary), (c) ਮਾਨਸਿਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ (ਬਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਬੁਢਾਪੇ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਰੀਜ਼ ਉੱਤੇ doctor), (d) unconscionable bargains (ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਨਵਾਂ ਕਰਜ਼ਾ; ਪਰ ਬੈਂਕ ਦਾ ਉੱਚਾ market-rate ਵਿਆਜ ਆਮ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੈ, undue influence ਨਹੀਂ); ਪ੍ਰਭਾਵ (Sec 19A) — voidable; court ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉੱਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ (₹1,00,000 ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਲਈ ₹2,00,000 ਦਾ bond ਰੱਦ); ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਲਈ ਦਬਦਬਾ + ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ + ਅਣਉਚਿਤ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਸਬੂਤ ਦਾ ਭਾਰ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Fraud (Sec 17): ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਪੰਜ ਕੰਮ: (1) ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਤੱਥ ਦਾ ਝੂਠਾ ਸੁਝਾਅ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, (2) ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਲੁਕਾਉਣਾ, (3) ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਰਾਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ promise, (4) ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਯੋਗ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ, (5) ਕਾਨੂੰਨ ਵੱਲੋਂ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਉੱਤੇ fraudulent ਐਲਾਨਿਆ ਕੋਈ ਕੰਮ/ਭੁੱਲ; ਨਿਰੀ ਚੁੱਪ fraud ਨਹੀਂ ਹੈ (NOT) — ਅਪਵਾਦ: (1) ਬੋਲਣ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ (ਨੀਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਵੇਚਿਆ ਬਿਮਾਰ ਘੋੜਾ — fraud ਨਹੀਂ; ਪਰ ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਧੀ ਹੋਵੇ — ਬੋਲਣ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼, ਇਸ ਲਈ fraud), (2) ਬੋਲਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਚੁੱਪ (“ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੰਨ ਲਵਾਂਗਾ ਕਿ ਘੋੜਾ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੈ”); ਪ੍ਰਭਾਵ — voidable, ਪੀੜਤ ਧਿਰ rescind ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, damages ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ performance ਇਉਂ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ representation ਸੱਚ ਸੀ; voidable ਨਹੀਂ (NOT) ਜਿੱਥੇ ਧੋਖਾ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਆਮ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸੱਚ ਲੱਭ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਜਾਂ fraud ਕਾਰਨ consent ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

Misrepresentation (Sec 18): (1) ਅਜਿਹਾ ਝੂਠਾ ਬਿਆਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੱਚ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਉਂਦੀ (ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ motorcycle ਨੂੰ “in excellent condition” ਦੱਸਣਾ), (2) ਧੋਖੇ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਫ਼ਰਜ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲਾਭ ਮਿਲੇ, (3) ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਨਾਲ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਤੋਂ subject-matter ਬਾਰੇ mistake ਕਰਵਾਉਣੀ — ਪ੍ਰਭਾਵ: voidable, rescission/restitution ਪਰ damages ਨਹੀਂ (NO)। **Mistake (Secs 20-22):** agreement ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਿਸੇ ਤੱਥ ਬਾਰੇ bilateral mistake → VOID (Sec 20 — subject-matter ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਹੋਂਦ, ਪਛਾਣ, title, ਕੀਮਤ, ਮਾਤਰਾ); unilateral mistake → contract voidable ਨਹੀਂ (Sec 22); Indian law ਦੀ mistake — ਕੋਈ ਰਾਹਤ ਨਹੀਂ

(Sec 21); foreign law ਦੀ mistake = mistake of fact, agreement void।

Coercion (Sec 15)	Undue influence (Sec 16)
ਸਰੀਰਕ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਧਮਕੀ ਨਾਲ consent ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ	ਨੈਤਿਕ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਦਬਾਅ
IPC ਦੁਆਰਾ ਵਰਜਿਤ ਕੰਮ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਰੋਕਣਾ	ਕੋਈ illegal ਕੰਮ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਧਮਕੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ
ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿਸੇ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ	ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਜ਼ਰੂਰੀ
Stranger to the contract ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ	ਹਮੇਸ਼ਾ contract ਦੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
Voidable; ਪ੍ਰਾਪਤ ਲਾਭ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ (Secs 64, 72)	Voidable, ਜਾਂ set aside/ਸੋਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ enforced; ਰਿਫ਼ੰਡ court ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਉੱਤੇ

Fraud (Sec 17)	Misrepresentation (Sec 18)
ਸੱਚ ਲੁਕਾ ਕੇ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ	ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ
ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ	ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ
ਪੀੜਤ ਧਿਰ repudiate ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ (AND) damages ਮੰਗ ਸਕਦੀ ਹੈ	ਸਿਰਫ਼ repudiation/restitution — damages ਨਹੀਂ (NO)
ਇਹ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ ਕਿ ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਕੋਲ ਸੱਚ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਸਨ	ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਕੋਲ ਸੱਚ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਸਨ

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 16 ਅਧੀਨ 'position to dominate the will' ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸਥਿਤੀਆਂ ਯਾਦ ਕਰੋ: ਅਸਲ/ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਧਿਕਾਰ, fiduciary relationship, ਮਾਨਸਿਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ, unconscionable bargains।
- Section ਨਕਸ਼ਾ: coercion 15, undue influence 16, fraud 17, misrepresentation 18, ਪ੍ਰਭਾਵ 19/19A, mistake 20-22, coercion ਅਧੀਨ ਵਾਪਸੀ 72।

TQ 3.6 • RTP 2020-May [3] • Descriptive • --- • Pg 86

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 9 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Fraud (Sec. 17): ਪੰਜ ਕੰਮ --- ਝੂਠਾ ਸੁਝਾਅ, ਸਰਗਰਮ ਲੁਕਾਅ, ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ promise, ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਯੋਗ ਕੰਮ, fraudulent ਐਲਾਨਿਆ ਕੰਮ/ਭੁੱਲ; ਪ੍ਰਭਾਵ --- voidable, ਨਾਲ damages ਵੀ।

- 'ਨਿਰੀ ਚੁੱਪ fraud ਨਹੀਂ' --- ਅਪਵਾਦ: ਬੋਲਣ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼, ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਚੁੱਪ; ਜੇ ਧੋਖਾ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਆਮ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਸੱਚ ਲੱਭ ਸਕਦੀ ਸੀ ਤਾਂ voidable ਨਹੀਂ।
- ਦੋਵੇਂ ਸਾਰਣੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰੋ: fraud ਬਨਾਮ misrepresentation (ਇਰਾਦਾ, ਜਾਣਕਾਰੀ, damages) ਅਤੇ coercion ਬਨਾਮ undue influence (ਸਰੀਰਕ ਬਨਾਮ ਨੈਤਿਕ ਦਬਾਅ, ਰਿਸ਼ਤਾ)।
- Coercion (Sec. 15): IPC ਵੱਲੋਂ ਵਰਜਿਤ ਕੰਮ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਰੋਕਣਾ; ਖ਼ੁਦਕੁਸ਼ੀ ਦੀ ਧਮਕੀ coercion ਹੈ (IS); ਪ੍ਰਭਾਵ --- voidable (Sec. 19), ਪੈਸਾ ਮੋੜਨਯੋਗ (Sec. 72)।

TQ 3.2 • RTP 2019-May [2] (i) (a) • Descriptive • --- • Pg 83	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 3.10 • PYQ 2025-May [5] (c) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 90 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 3.1 • PYQ 2018-May [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 82	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.3 • PYQ 2019-Jun [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 83	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.4 • PYQ 2019-Jun [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 84	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.5 • PYQ 2019-Nov [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 86 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.7 • PYQ 2020-Nov [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 87 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.9 • PYQ 2023-Dec [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 89 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.11 • PYQ 2025-Sep [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 90	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 10 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਬਣਤਰ: ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੱਤ ਪਛਾਣੋ → section ਅਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ → ਪ੍ਰਭਾਵ (ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਉੱਤੇ voidable; undue influence ਲਈ Sec. 19A) → ਸਿੱਟਾ।
- ਤੱਥ-ਨਮੂਨੇ: ਅੰਕਾਂ/promotion ਬਦਲੇ teacher/employer ਵੱਲੋਂ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ = undue influence; ਦਰਦ ਵਿੱਚ ਪਏ ਮਰੀਜ਼ ਤੋਂ doctor ਦਾ ₹5,000 ਦਾ note = unconscionable; ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਨੋਕ/ਝੂਠੇ criminal case ਦੀ ਧਮਕੀ = coercion।
- Misrepresentation (ਠੀਕ ਚੱਲਦੇ ਦੱਸੇ meters, motorcycle 'in good condition'): voidable, rescission ਪਰ damages ਨਹੀਂ (NO); ਜਿਸ ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ ਨੇ goods ਖ਼ੁਦ ਜਾਂਚੇ (ਮੇਜ਼ ਦੀ ਟੁੱਟੀ ਲੱਤ) ਉਹ contract ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

TQ 3.8 • RTP 2021-May [1] (I) • Descriptive • --- • Pg 89	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 3.4 • RTP 2022-Nov [2] (i) • Case Scenario • --- • Pg 94 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 3.6 • MTP 2023-May [3] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 96 4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 3.7 • PYQ 2023-Jun [3] (b) (i) • Case Scenario • 2M • Pg 97 4x ਪੁੱਛਿਆ	LEVEL II	ਆਸਾਨ

ਗਿਆ	ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	
CSQ 3.1 • RTP 2021-May [3] • Case Scenario • --- • Pg 91 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.2 • MTP 2022-Mar [3] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 92	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.3 • RTP 2022-May [3] • Case Scenario • --- • Pg 93	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.5 • RTP 2022-Nov [3] • Case Scenario • --- • Pg 95 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.9 • RTP 2025-Jan [6] (ii) • Case Scenario • --- • Pg 98 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.11 • RTP 2026-May [4] • Descriptive • --- • Pg 100	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਨੀਲਾਮੀ/ਚੁੱਪ (ਬਿਮਾਰ ਘੋੜਾ): ਨਿਰੀ ਚੁੱਪ = fraud ਨਹੀਂ; ਬੋਲਣ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ (ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ ਧੀ ਹੈ) = fraud; 'ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਨਕਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਘੋੜਾ ਤੰਦਰੁਸਤ ਮੰਨਾਂਗਾ' = ਬੋਲਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਚੁੱਪ = fraud।
- ਵਿਕਰੀ ਦੀ ਲੜੀ: ਖ਼ੁਦ ਧੋਖਾ ਖਾ ਚੁੱਕਾ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਨਾਲ ਉਹੀ ਬਿਆਨ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ misrepresentation ਹੈ, fraud ਨਹੀਂ --- ਪਛਾਣੇ ਕਿ ਕੌਣ ਕਿਸ ਵਿਰੁੱਧ rescind ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ damages ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

CSQ 3.8 • MTP 2024-Jul [1] (a) (ii) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 97 asked	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.10 • RTP 2025-May [3] • Case Scenario • --- • Pg 98	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 4: Object ਅਤੇ Consideration ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਇਜ਼ਤਾ (Legality of Object and Consideration)

P2-C2-U2.3-T04 • Topic 4: Legality of Object and Consideration

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 3.4 ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ: Sec. 23 ਅਧੀਨ unlawful consideration/object ਦੇ ਛੇ ਸਿਰਲੇਖ, public policy ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ agreements, ਅਤੇ Sec. 24 (consideration ਅਸ਼ਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ unlawful)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 23 — unlawful consideration/object ਦੇ ਛੇ ਸਿਰਲੇਖ: (1) ਕਾਨੂੰਨ ਵੱਲੋਂ ਵਰਜਿਤ (ਦਾਜ਼, 17 ਸਾਲ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ); (2) ਅਜਿਹੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਕਿ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲਣ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਕਾਮ ਕਰ ਦੇਵੇ (revenue-defaulter ਵੱਲੋਂ B ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ estate ਮੁੜ ਖ਼ਰੀਦਣਾ); (3) fraudulent (fraud ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਲਾਭ ਵੰਡਣੇ); (4) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇ (copyright ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਕਿਤਾਬ ਛਾਪਣਾ; ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੱਥੀਂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨਾਲ ਕਰਜ਼ਾ ਲਾਹੁਣਾ = ਗ਼ੁਲਾਮੀ); (5) ਅਨੈਤਿਕ (ਵਿਆਹ ਦੇ promise ਨਾਲ ਤਲਾਕ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਪੈਸਾ — ਵਸੂਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ); (6) public policy ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ — ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ agreement VOID ਹੈ।

Public policy ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ agreements: (1) ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਵਪਾਰ; (2) stifling prosecution — consideration ਬਦਲੇ ਕਾਰਵਾਈ ਛੱਡਣਾ void, ਪਰ CrPC ਅਨੁਸਾਰ compoundable offences ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, uncompoundable ਦਾ ਨਹੀਂ; (3) maintenance (ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹਿੱਤ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਮਦਦ) ਅਤੇ champerty (ਹਾਸਲ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇ ਬਦਲੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਖਰਚ ਚੁੱਕਣਾ) — ਸਿਰਫ਼ ਵਾਜਬ ਅਤੇ bona fide ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਜਾਇਜ਼, ਬਦਨੀਅਤੀ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ; (4) ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦਿਆਂ ਅਤੇ ਖ਼ਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ — ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਨੂੰ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਅਹੁਦਾ ਮਿਲੇ, ਜਾਂ Padma Vibhushan ਵਰਗਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਪੈਸੇ, void ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਯੋਗਤਾ-ਅਧਾਰਤ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਦਖ਼ਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; (5) ਏਕਾਧਿਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ agreements; (6) marriage brokerage (ਇਨਾਮ ਬਦਲੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ; ਸਿਰਫ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ marriage bureau ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ); (7) ਨਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਦਖ਼ਲ — ਕਿਸੇ judicial officer ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ/ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ, ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੇਣਾ; (8) interest against obligation — agent ਦਾ ਗੁਪਤ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲੈਣਾ, manager ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਅਦਾਇਗੀ ਬਦਲੇ contract ਪਾਸ ਕਰਨਾ।

Sec 24 — ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ unlawful: ਜੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵੱਧ objects ਲਈ ਇੱਕੋ consideration ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ, ਜਾਂ ਇੱਕੋ object ਲਈ ਕਈ considerations ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ, unlawful ਹੋਵੇ ਤਾਂ agreement void ਹੈ; ਜਿੱਥੇ legal ਹਿੱਸਾ illegal ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (CAN), ਉੱਥੇ ਚੰਗਾ ਹਿੱਸਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਵੱਖ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਪੂਰਾ void।

ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ: Sec 23 ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਪੜ੍ਹਾਏ → ਲਾਗੂ ਕਰੋ → ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ agreement void ਹੈ ਅਤੇ ਦਿੱਤਾ ਪੈਸਾ ਵਸੂਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ (Harish ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ₹15,000 ਵਸੂਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ — ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਵਪਾਰ)।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 23 ਦੇ ਛੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੂਬਹੂ ਲਿਖੋ: forbidden by law; would defeat provisions of law; fraudulent; involves injury to person or property; immoral; opposed to public policy।
- Public-policy ਸੂਚੀ ਯਾਦ ਕਰੋ: ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਵਪਾਰ, stifling prosecution, maintenance & champerty, ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦਿਆਂ/ਖ਼ਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ, ਏਕਾਧਿਕਾਰ, marriage brokerage, ਨਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਦਖ਼ਲ, interest against obligation।

TQ 4.2 • PYQ 2026-Jan [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 101 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 4.3 • PYQ 2026-Jan [6] (Or) (b) • Descriptive • 6M • Pg 103

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ: ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਨਿਯੁਕਤੀ/ਉਸ ਤੋਂ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਪੈਸਾ, ਜਾਂ Padma Vibhushan ਵਰਗੇ ਖ਼ਿਤਾਬ ਦਿਵਾਉਣਾ, void ਹੈ --- ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਯੋਗਤਾ-ਅਧਾਰਤ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- Stifling prosecution: consideration ਬਦਲੇ criminal ਕਾਰਵਾਈ ਛੱਡਣਾ uncompoundable offences ਲਈ void ਹੈ; CrPC ਅਨੁਸਾਰ compoundable offences ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ।

TQ 4.1 • PYQ 2023-Dec [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 101 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਬਣਤਰ: Sec. 23 ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਪਛਾਣੋ → ਤੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ → ਸਿੱਟਾ: void, ਦਿੱਤਾ ਪੈਸਾ ਵਸੂਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।
- ਆਮ ਸਥਿਤੀਆਂ: ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਅਹੁਦਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਬਦਲੇ ₹10 ਲੱਖ = ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਵਪਾਰ; judicial officer ਨੂੰ ਅਦਾਇਗੀ = ਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ; ਤਸਕਰੀ = ਕਾਨੂੰਨ ਵੱਲੋਂ ਵਰਜਿਤ।
- ਵਾਜਬ ਸਥਾਨਕ ਹੱਦਾਂ ਅੰਦਰ goodwill-ਵਿਕਰੀ ਵਾਲੀ ਰੋਕ Sec. 27 ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਅਪਵਾਦ (EXCEPTION) ਹੈ --- ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਜਬੀਅਤ ਜਾਂਚੋ (Rishabh--Omkar ਸਥਿਤੀ)।

CSQ 4.5 • RTP 2026-Jan [4] • Case Scenario • --- • Pg 107	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 4.1 • PYQ 2020-Nov [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 104 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.2 • PYQ 2021-Jan [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 105 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.4 • PYQ 2025-Jan [1] (a) (iii) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 106	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਮੁੱਖ ਬਨਾਮ collateral contract: Z ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ agreement void ਹੈ; ਮਕਸਦ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ (KNEW) W ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਕਰਜ਼ਾ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਦਾਗ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਸੂਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ --- ਹਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜਾਂਚੋ।
- ਮਿਲੀਆਂ-ਜੁਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ Sec. 24: ਜੇ ਇੱਕੋ consideration ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ unlawful ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਵੱਖ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਤਾਂ ਪੂਰਾ agreement void ਹੈ।

CSQ 4.3 • PYQ 2022-Nov [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 106 asked	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
--	----------------------------------	---------

ਵਿਸ਼ਾ 5: Void Agreements

P2-C2-U2.3-T05 • Topic 5: Void Agreements

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 3.5 'Void Agreements' ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ: restraint of marriage (Sec. 26), goodwill ਵਾਲੇ ਅਪਵਾਦ ਸਮੇਤ restraint of trade (Sec. 27), restraint of legal proceedings (Sec. 28), uncertain agreements (Sec. 29), wagers (Sec. 30), ਅਤੇ legal/illegal reciprocal promises (Sec. 57)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਉੱਤੇ void: minor ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ restraint of marriage (Sec 26); restraint of legal proceedings (Sec 28) — courts ਰਾਹੀਂ ਹੱਕ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀ ਰੋਕ ਜਾਂ limitation ਦੀ ਮਿਆਦ ਘਟਾਉਣਾ void ਹੈ, ਪਰ ਝਗੜੇ (ਮੌਜੂਦਾ ਜਾਂ ਭਵਿੱਖੀ, ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ) arbitration ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ; uncertain agreements (Sec 29) — void, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਣ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋਣ ("a hundred tons of oil" void, ਜੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਰੀਅਲ ਤੇਲ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਇਜ਼)।

Restraint of trade (Sec 27): ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ lawful ਪੇਸ਼ਾ, ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ agreement ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ (TO THAT EXTENT) void ਹੈ; ਅਪਵਾਦ: (1) goodwill ਦੀ ਵਿਕਰੀ — ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਵਾਜਬ ਸਥਾਨਕ ਹੱਦਾਂ ਅੰਦਰ ਮਿਲਦਾ-ਜੁਲਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ; (2) ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ partner ਉੱਤੇ ਵਾਜਬ ਰੋਕ (Sec 36, Partnership Act) ਅਤੇ partnership ਦੌਰਾਨ partners ਦਾ non-compete (Sec 11); (3) ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੌਰਾਨ (DURING) ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦਾ covenant (surgeon ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਉੱਤੇ 3 ਸਾਲ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਰੋਕ); ਸਾਰਾ ਉਤਪਾਦਨ ਇੱਕ wholesaler ਨੂੰ ਵੇਚਣਾ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹਨ।

Wager (Sec 30): ਕਿਸੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਉੱਤੇ ਪੈਸਾ ਜਾਂ ਪੈਸੇ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਦੇਣ ਦਾ agreement; ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ — (1) ਪੈਸਾ/ਪੈਸੇ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਦੇਣ ਦਾ promise, (2) ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾ, (3) ਜਿੱਤ ਜਾਂ ਹਾਰ ਦੇ ਆਪਸੀ ਮੌਕੇ, (4) ਘਟਨਾ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ, (5) ਦਾਅ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਿੱਤ ਨਹੀਂ; ਪ੍ਰਭਾਵ — void, ਜਿੱਤੀ ਕੋਈ ਰਕਮ ਵਸੂਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ; wagers ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ: lotteries (ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਵੀ — Sec 294A IPC, collateral transactions ਵੀ ਦਾਗ਼ੀ), editor ਵੱਲੋਂ ਰੱਖੇ ਹੱਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਣ ਵਾਲੇ crossword ਇਨਾਮ (State of Bombay vs. R.M.D. Chamarbaugwala), shares/goods ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਫ਼ਰਕ ਨਿਪਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੱਟੇਬਾਜ਼ੀ ਸੌਦੇ, ਘੋੜ-ਦੌੜ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਿੱਥੇ ਇਨਾਮ ₹500 ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ।

Wagers ਨਹੀਂ: (1) chit funds; (2) commercial/share transactions ਜਿੱਥੇ delivery ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੋਵੇ; (3) ਹੁਨਰ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ — ਹੁਨਰ ਨਾਲ ਤੈਅ ਹੋਣ ਵਾਲੇ crossword, picture ਅਤੇ athletic ਮੁਕਾਬਲੇ, ਇਨਾਮ ₹1,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ (Prize Competition Act, 1955); (4) ਘੋੜ-ਦੌੜ ਦੇ ਜੇਤੂ ਲਈ ₹500 ਜਾਂ ਵੱਧ ਦੀ plate/prize ਲਈ ਯੋਗਦਾਨ; (5) contracts of insurance (contingent contracts)।

Contract of insurance	Wagering agreement
ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ indemnify ਕਰਨ ਦਾ contract	ਕਿਸੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾ ਦੇ ਵਾਪਰਨ/ਨਾ ਵਾਪਰਨ ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ promise
ਆਪਸੀ consideration — premium ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ	ਕੋਈ consideration ਨਹੀਂ — ਸਿਰਫ਼ ਪੈਸੇ ਲਈ ਜੁਆ
ਬੀਮਾਧਾਰਕ ਦਾ ਜੀਵਨ/ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ insurable interest ਹੁੰਦਾ ਹੈ	ਕੋਈ interest ਨਹੀਂ — ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਉੱਤੇ ਸ਼ਰਤ
ਬੀਮਾਧਾਰਕ ਨੂੰ indemnify ਕਰਦਾ ਹੈ (life insurance ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ)	ਹਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾ ਉੱਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਜੇਖਮ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ/actuarial ਗਣਨਾ ਉੱਤੇ premium	ਕੋਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਗਣਨਾ ਨਹੀਂ
Valid, enforceable, ਸਮਾਜ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ	Void, unenforceable, ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ

Secs 57-58: ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ legal ਅਤੇ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ illegal reciprocal promises — ਪਹਿਲਾ (legal) ਸਮੂਹ valid contract ਹੈ, ਦੂਜਾ void agreement ਹੈ (ਮਕਾਨ ਦੀ ₹50,00,000 ਵਿੱਚ ਵਿਕਰੀ ਜਾਇਜ਼; ਜੂਏਖ਼ਾਨੇ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ₹75,00,000 void — ਸਿਰਫ਼ legal ਸਮੂਹ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਓ); ਇੱਕ legal ਸ਼ਾਖਾ ਵਾਲਾ alternative promise — ਸਿਰਫ਼ legal ਸ਼ਾਖਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣਯੋਗ (ਚੌਲ ਦੇਣਾ ਜਾਇਜ਼, ਤਸਕਰੀ ਵਾਲੀ ਅਫ਼ੀਮ void)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Wager ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ (Sec. 30): ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾ ਉੱਤੇ ਪੈਸਾ ਦੇਣ ਦਾ promise, ਜਿੱਤ/ਹਾਰ ਦੇ ਆਪਸੀ ਮੌਕੇ, ਕੋਈ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਿੱਤ ਨਹੀਂ --- void, ਜਿੱਤੀ ਰਕਮ ਵਸੂਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ।
- Wager ਬਨਾਮ Insurance ਸਾਰਣੀ ਪੱਕੀ ਕਰੋ: insurable interest, mutual consideration, indemnity, actuarial premium, ਲੋਕ ਭਲਾਈ।
- Sec. 29: uncertain agreement void ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਜਾਇਜ਼ ('hundred tons of oil' void, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਰੀਅਲ ਤੇਲ ਦਾ ਵਪਾਰ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ)।
- Wagers ਨਹੀਂ: chit funds, delivery ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ share ਸੌਦੇ, ਹੁਨਰ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ (ਇਨਾਮ $\leq$ ₹1,000), ਘੋੜ-ਦੌੜ ਇਨਾਮ $\geq$ ₹500, insurance।

TQ 5.1 • PYQ 2020-Nov [6] (a) • Distinguish Between • 5M • Pg 108	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 5.2 • RTP 2021-Nov [6] • Descriptive • --- • Pg 109	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 5.3 • PYQ 2024-Jun [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 109 4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 5.4 • PYQ 2026-Sep [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 110	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Restraint of trade (Sec. 27): ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ void, ਸਿਵਾਏ (EXCEPT) ਵਾਜਬ ਸਥਾਨਕ ਹੱਦਾਂ ਵਾਲੀ goodwill ਦੀ ਵਿਕਰੀ --- ਜਾਂਚੋ ਕਿ ਕੀ ਰੋਕ ਵੇਚੀ ਗਈ goodwill ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਨਕਲੀ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ goodwill ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅਸਲੀ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ = void)।
- Sec. 57: ਮਕਾਨ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਜਾਇਜ਼; ਜੁਏ ਲਈ ਵਰਤਣ ਉੱਤੇ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਰ promise ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ void agreement ਹੈ --- ਸਿਰਫ਼ legal ਸਮੂਹ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਓ।
- Judicial officer ਨੂੰ ਅਦਾਇਗੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ: public policy ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਣ ਕਾਰਨ void; ਦਿੱਤਾ ਪੈਸਾ ਵਸੂਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

CSQ 5.2 • RTP 2022-May [1] • Case Scenario • --- • Pg 112	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 5.3 • RTP 2023-Jun [5] • Case Scenario • --- • Pg 113 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 5.4 • RTP 2023-Dec [6] • Case Scenario • --- • Pg 114	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 5.5 • MTP 2024-Apr [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 114 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 5.7 • MTP 2025-Aug S2 [1] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 116	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਾਲੇ valid-or-void ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਕਰਜ਼ੇ ਬਦਲੇ ਵਿਆਹ ਤੋੜਨਾ = restraint of marriage/ਅਨੈਤਿਕ; ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕਾ subject-matter = bilateral mistake (Sec. 20); ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ section ਅਧੀਨ ਰੱਖੋ।

- Sec. 28 ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ: ਦੋ courts ਵਿੱਚੋਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕੋਲ jurisdiction ਹੋਵੇ, ਇੱਕ (ONE) ਚੁਣਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ; ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀ ਰੋਕ ਜਾਂ limitation ਦੀ ਮਿਆਦ ਘਟਾਉਣਾ void ਹੈ --- ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰੋ।

CSQ 5.1 • MTP 2019-Oct [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 111 asked

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 5.6 • RTP 2025-Jan [6] • Case Scenario • --- • Pg 115 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਇਕਾਈ 2.4: Contract ਦੀ ਪੂਰਤੀ (Performance of Contract)

Performance of Contract

P2-C2-U2.4 • ਮਹੱਤਤਾ C • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 4 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ A • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 11.5% • 27 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Contract ਦੀ ਪੂਰਤੀ (Performance of Contract)

P2-C2-U2.4-T01 • Topic 1: Performance of Contract

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 4 (Performance of Contract) ਦੇ Sections 4.1 ਅਤੇ 4.2 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 37 — perform ਕਰਨ ਜਾਂ perform ਕਰਨ ਦੀ offer ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, actual ਬਨਾਮ attempted performance (tender), ਅਤੇ valid tender ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ (Sec. 38)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 37: parties ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ promises perform ਕਰਨ, ਜਾਂ perform ਕਰਨ ਦੀ offer ਕਰਨ, ਜਦ ਤੱਕ Contract Act ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ law ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੀ performance ਤੋਂ ਛੋਟ ਨਾ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ; performance (a) **actual** — party ਨੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਾਂ (b) **attempted/tender** — promisor perform ਕਰਨ ਦੀ offer ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ promisee ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (goods business hours ਵਿੱਚ ਮਿੱਥੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ, delivery ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ)।

Valid tender (Sec 38) — ਚਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ: (1) **unconditional** (interest ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰਫ਼ principal ਦੀ offer invalid ਹੈ); (2) **ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਥਾਂ 'ਤੇ** (2 a.m. 'ਤੇ delivery invalid, ਜਦ ਤੱਕ ਅਜਿਹਾ ਤੈਅ ਨਾ ਹੋਵੇ); (3) promisee ਨੂੰ goods ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਾ **ਵਾਜਬ ਮੌਕਾ** ਮਿਲਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਕਣਕ contract ਵਾਲੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਹੈ); (4) **ਪੂਰੀ (WHOLE) obligation** ਲਈ (100 ਦੇ promise ਬਦਲੇ 80 bales ਦੀ offer = invalid tender)।

ਇਨਕਾਰ ਕੀਤੇ tender ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ: non-performance ਲਈ promisor ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ contract ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗੁਆਉਂਦਾ — valid tender ਉਸਨੂੰ liability ਤੋਂ discharge ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਉਸਦੇ remedies ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 37: performance ਤੋਂ ਛੋਟ/ਮੁਆਫ਼ੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ parties ਲਈ promises perform ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਉਸਦੀ offer ਕਰਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; promisor ਲਈ **ਬਿਲਕੁਲ (EXACTLY)** ਉਹੀ perform ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ promise ਕੀਤਾ ਸੀ।

- Actual performance (obligation ਪੂਰੀ ਹੋਈ) ਨੂੰ attempted performance/tender (promisor offer ਕਰਦਾ ਹੈ, promisee ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰੋ --- valid tender promisor ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਗੁਆਏ ਬਿਨਾਂ non-performance ਦੀ liability ਤੋਂ discharge ਕਰਦਾ ਹੈ।
- Valid tender ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ: unconditional; ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਥਾਂ 'ਤੇ; goods ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਵਾਜਬ ਮੌਕਾ; ਪੂਰੀ (WHOLE) obligation ਲਈ (100 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 80 bales ਦੀ offer = invalid tender)।

TQ 1.1 • RTP 2020-May [5] • Descriptive • --- • Pg 122

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਬਣਤਰ: Sec. 37/38 ਦੱਸੇ → ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ tender ਨੂੰ ਚਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਪਰਖੋ → ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ promisee ਦਾ ਇਨਕਾਰ promisor ਨੂੰ ਛੋਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।
- Part delivery (10,000 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 5,000 ਇੱਟਾਂ) ਪੂਰੀ obligation ਦਾ tender ਨਹੀਂ --- promisee ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ time ਨੂੰ essential ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ (25.06 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ jute), ਉੱਥੇ ਦੇਰ ਨਾਲ delivery promisee ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ contract ਨੂੰ voidable ਮੰਨਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (Sec. 55)।

CSQ 1.1 • MTP 2024-Apr [4] (a) (I) • Case Scenario • 4M • Pg 124

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 1.2 • MTP 2025-Aug S2 [4] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 125

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 2: Valid tender ਜਾਂ attempted performance ਲਈ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ (Conditions to Be Satisfied for A Valid Tender or Attempted Performance)

P2-C2-U2.4-T02 • Topic 2: Conditions to Be Satisfied for A Valid Tender or Attempted Performance

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 2.4 ਦਾ §4.2 ਪੜ੍ਹੋ: attempted performance (tender) ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਚਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜੋ tender ਨੂੰ valid ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ — ਹਰ ਇੱਕ ਨਾਲ Study Material ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਮੇਤ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Tender ਕੀ ਹੈ: ਜਦੋਂ performance ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, promisor ਆਪਣੀ obligation perform ਕਰਨ ਦੀ offer ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ promisee ਉਸਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ — ਤਦ promisor ਨੇ ਉਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ contract ਉਸ ਤੋਂ ਮੰਗਦਾ ਸੀ। **ਉਦਾਹਰਣ:** A business hours ਦੌਰਾਨ goods ਮਿੱਥੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ B delivery ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਇਹ attempted performance ਹੈ।

Valid tender ਲਈ ਚਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ: (i) **unconditional** — ਜਦੋਂ principal ਅਤੇ interest ਦੋਵੇਂ ਬਕਾਇਆ ਹੋਣ, ਸਿਰਫ਼ principal ਮੋੜਨ ਦੀ offer valid tender ਨਹੀਂ; (ii) **ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਥਾਂ 'ਤੇ** — 2 a.m. 'ਤੇ delivery ਦੀ offer valid ਨਹੀਂ,

ਜਦ ਤੱਕ ਅਜਿਹਾ ਤੈਅ ਨਾ ਹੋਵੇ; (iii) **goods ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਵਾਜਬ ਮੌਕਾ** — 1,000 kg ਕਣਕ ਮਿੱਥੇ ਦਿਨ warehouse 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ buyer ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਸਕੇ; (iv) **ਪੂਰੀ obligation ਲਈ** — 100 ਦਾ promise ਹੋਣ 'ਤੇ 80 bales ਦੀ offer valid tender ਨਹੀਂ।

ਪ੍ਰਭਾਵ: valid tender ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਹੋਣ 'ਤੇ promisor contract ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਗੁਆਏ ਬਿਨਾਂ non-performance ਦੀ liability ਤੋਂ discharge ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; partial ਜਾਂ conditional tender ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਵਿਸ਼ਾ 3: Contract ਨੂੰ ਕੌਣ perform ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (Section 40, 41 And 42)

P2-C2-U2.4-T03 • Topic 3: By Whom a Contract May Be Performed (Section 40, 41 And 42)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 4.3 ਪੜ੍ਹੋ: promisor ਵੱਲੋਂ ਖੁਦ performance (personal skill contracts), agent, legal representatives (ਦੇਣਦਾਰੀ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੱਕ ਸੀਮਤ), third persons (Sec. 41), ਅਤੇ joint promisors (Sec. 42)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਕੌਣ perform ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ: (1) **promisor ਖੁਦ** — ਜਿੱਥੇ contract ਵਿੱਚ personal skill, ਲਗਨ ਜਾਂ ਭਰੋਸਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇ (ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਉਣਾ, ਗਾਉਣਾ); (2) **agent** — ਜਿੱਥੇ personal consideration ਆਧਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਕਿਸੇ ਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; (3) **legal representatives** — promisor ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ non-personal contracts perform ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਪਰ liability ਮ੍ਰਿਤਕ ਤੋਂ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਮੁੱਲ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ; personal-skill contract ਮੌਤ ਨਾਲ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — ਨਾ representative ਅਤੇ ਨਾ promisee ਇਸਨੂੰ enforce ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; (4) **third person** (Sec 41); (5) **joint promisors** (Sec 42)।

Sec 41: ਜਦੋਂ promisee ਕਿਸੇ third person ਤੋਂ performance **ਸਵੀਕਾਰ (ACCEPTS)** ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ promisor ਵਿਰੁੱਧ enforce ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ promisor ਨੇ ਨਾ ਇਸਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ratify ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ — C, A ਦੇ ₹1,00,000 ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ₹60,000 B ਨੂੰ ਚੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ; B, A 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਕੀ ₹40,000 ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Sec 42: joint promisors ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਾਂਝੇ ਜੀਵਨ ਦੌਰਾਨ promise ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ, ਉਸਦੇ legal representatives ਬਚੇ ਹੋਇਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ; ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ representatives ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ।

Personal-skill contract ਦਾ void ਹੋਣਾ: ਜਿੱਥੇ artist ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਵੇ (ਅਧਰੰਗ), ਉੱਥੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ/representative ਨੂੰ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਲਿਆ ਗਿਆ advance Sec 65 ਅਧੀਨ ਮੋੜਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ — void ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ contract ਅਧੀਨ ਮਿਲਿਆ ਕੋਈ ਵੀ advantage restore ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Perform ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ: promisor ਖੁਦ (personal skill/ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੇ contracts, ਜਿਵੇਂ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਉਣਾ); agent (ਜਿੱਥੇ personal consideration ਨਾ ਹੋਵੇ); ਮੌਤ 'ਤੇ legal representatives (personal-skill contracts ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ); third person (Sec. 41); joint promisors (Sec. 42)।

- Legal representatives ਦੀ liability ਮ੍ਰਿਤਕ promisor ਤੋਂ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਮੁੱਲ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ।

TQ 3.1 • MTP 2025-Aug S1 [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 126

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 41: promisee ਇੱਕ ਵਾਰ third person ਤੋਂ performance ਸਵੀਕਾਰ (ACCEPTS) ਕਰ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਸਨੂੰ promisor ਵਿਰੁੱਧ enforce ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ --- ਇਸ ਲਈ Z ਤੋਂ ₹40,000 ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ Y, X 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਕੀ ₹20,000 ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- Personal-skill contracts (ਗਾਉਣਾ, portrait ਬਣਾਉਣਾ) promisor ਦੀ ਮੌਤ ਜਾਂ ਅਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ --- legal representatives ਨੂੰ perform ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਪਰ ਲਿਆ ਗਿਆ advance Sec. 65 ਅਧੀਨ ਮੇਜ਼ਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ contract void ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਉੱਤਰ ਦੀ ਬਣਤਰ: contract ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ (personal skill ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ) → ਪਛਾਣੋ ਕਿ ਕੌਣ perform ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ/ਕਿਸ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ → ਮੌਤ/third-party ਭੁਗਤਾਨ ਵਾਲੇ ਤੱਥ ਲਾਗੂ ਕਰੋ → ਸਿੱਟਾ ਦਿਓ।

CSQ 3.1 • RTP 2019-May [2] (ii) • Case Scenario • --- • Pg 127

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.2 • RTP 2022-May [5] • Case Scenario • --- • Pg 127

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.3 • PYQ 2023-Jun [3] (b) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 128 asked

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 4: Succession ਅਤੇ Assignment ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Distinction Between Succession and Assignment)

P2-C2-U2.4-T04 • Topic 4: Distinction Between Succession and Assignment

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 2.4 ਦਾ §4.4 ਪੜ੍ਹੋ: succession ਅਤੇ assignment ਅਧੀਨ benefits ਅਤੇ burdens ਕਿਵੇਂ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ liabilities ਨੂੰ assign ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Succession: ਜਿੱਥੇ contract ਦੇ benefits ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ **burden ਅਤੇ benefits ਦੋਵੇਂ** legal heir 'ਤੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ — ਪਿਤਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਵਾਰਸ ਪੁੱਤਰ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਲਈ liable ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ; ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ।

Assignment: contract ਦਾ ਸਿਰਫ਼ **benefit** ਹੀ assign ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, liabilities ਕਦੇ ਨਹੀਂ — debtor ਕਰਜ਼ਾ ਮੇਜ਼ਨ ਦੀ duty ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ assign ਕਰਕੇ creditor ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ obligation ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ

third party liability ਵਿੱਚ ਘਸੀਟੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Benefit assign ਕਰਨ 'ਤੇ ਹੱਦ: promise ਦਾ benefit assign ਕਰਨ ਵਾਲਾ creditor assignee ਨੂੰ debtor ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਜਿੱਥੇ benefit ਨਾਲ ਕੋਈ liability ਜੁੜੀ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ contract ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ personal consideration ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ benefit assign ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਵਿਸ਼ਾ 5: Joint promisor ਅਤੇ promisee ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ (Liability of Joint Promisor & Promisee)

P2-C2-U2.4-T05 • Topic 5: Liability of Joint Promisor & Promisee

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sections 42-45 ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖੋ: joint liabilities ਦਾ devolution (Sec. 42), contribution ਸਮੇਤ joint and several liability (Sec. 43), ਇੱਕ joint promisor ਦੀ release (Sec. 44), ਅਤੇ joint promisees ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Sec. 45)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 42 — joint liabilities ਦਾ devolution: ਸਾਰੇ joint promisors ਲਈ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ promise ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦਾ legal representative ਬਚੇ ਹੋਏਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ perform ਕਰਦਾ ਹੈ (liability ਵਿਰਾਸਤੀ estate ਤੱਕ ਸੀਮਤ); ਆਖਰੀ ਬਚੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ representatives ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ perform ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ — ਜਦ ਤੱਕ contract ਤੋਂ ਉਲਟ ਇਰਾਦਾ ਨਾ ਝਲਕੇ।

Sec 43 — joint ਅਤੇ (AND) several: promisee ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵੱਧ joint promisors ਨੂੰ ਪੂਰਾ promise perform ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; perform ਕਰਨ ਵਾਲਾ promisor ਬਾਕੀ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ **ਬਰਾਬਰ (EQUALLY)** contribute ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜੇ ਕੋਈ contribution ਵਿੱਚ default ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਨੁਕਸਾਨ ਬਾਕੀ joint promisors ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ; Explanation — ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ surety ਆਪਣੇ principal ਤੋਂ ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ principal surety ਤੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਹਿਸਾਬ (SM): X, Y, Z ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ A ਦੇ ₹6,000 ਦੇਣਦਾਰ ਹਨ; Z ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਚੁਕਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; X insolvent ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੇ assets ਉਸਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਅੱਧਾ ਚੁਕਾ ਸਕਦੇ ਹਨ — Z ਨੂੰ X ਦੀ estate ਤੋਂ ₹1,000 ਅਤੇ Y ਤੋਂ ₹2,500 ਮਿਲਦੇ ਹਨ (X ਦੀ ₹1,000 ਦੀ ਘਾਟ Y ਅਤੇ Z ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਦੇ ਹਨ)।

Sec 44 — ਇੱਕ joint promisor ਦੀ release: ਇਸ ਨਾਲ ਬਾਕੀ joint promisors discharge **ਨਹੀਂ (NOT)** ਹੁੰਦੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ release ਹੋਇਆ promisor ਆਪਣੇ co-promisors ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ (contribution) ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ — D ਵੱਲੋਂ A ਨੂੰ release ਕਰਨ 'ਤੇ ਵੀ B ਅਤੇ C ਪੂਰੇ ₹9,00,000 ਲਈ liable ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ A, B ਅਤੇ C ਨੂੰ contribute ਕਰਨ ਲਈ liable ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

Sec 45 — joint promisees ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ: performance ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਜੀਵਨ ਦੌਰਾਨ ਸਾਰਿਆਂ ਕੋਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਦੇ representative ਕੋਲ ਬਚੇ ਹੋਏਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ; ਆਖਰੀ ਬਚੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ representatives ਕੋਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ (B ਅਤੇ C ਨੇ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ₹5,00,000 ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੇ; B ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ B ਦੇ representatives C ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ claim ਕਰਦੇ ਹਨ)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 42: joint promisors ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੌਰਾਨ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ perform ਕਰਦੇ ਹਨ; ਇੱਕ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਉਸਦੇ legal representatives ਬਚੇ ਹੋਇਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ (liability ਵਿਰਾਸਤੀ estate ਤੱਕ ਸੀਮਤ); ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ representatives ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ perform ਕਰਦੇ ਹਨ।
- Sec. 43 liability ਨੂੰ joint and several ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ: promisee **ਕਿਸੇ ਵੀ (ANY)** ਇੱਕ promisor ਨੂੰ ਪੂਰਾ perform ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਉਹ promisor ਫਿਰ ਬਰਾਬਰ contribution ਦਾ claim ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ defaulter ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਨੁਕਸਾਨ ਬਾਕੀ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਦੇ ਹਨ।

TQ 5.1 • PYQ 2025-May [5] (c) (i) • Descriptive • 4M • Pg 129

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)**ਦਰਮਿਆਨਾ****ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)** provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: insolvent promisor ਦੀ estate ਉਸਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਵਸੂਲਣਯੋਗ ਅੰਸ਼ ਚੁਕਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਘਾਟ solvent promisors **ਬਰਾਬਰ (EQUALLY)** ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ --- ਹਰ ਵਸੂਲੀ ਦੀ ਰਕਮ ਦਿਖਾਓ।
- Sec. 44: ਇੱਕ joint promisor ਦੀ release ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ discharge **ਨਹੀਂ (NOT)** ਕਰਦੀ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ release ਹੋਏ promisor ਨੂੰ co-promisors ਪ੍ਰਤੀ contribution ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਬਣਤਰ: Secs. 42/43 (joint and several) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਓ → ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਅਤੇ contributions ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰੋ → ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ ਕੌਣ ਕਿਸਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਦੇਵੇ।

CSQ 5.1 • MTP 2020-Oct [1] (i) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 130 asked

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ**

CSQ 5.3 • PYQ 2021-Dec [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 132 asked

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ****ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)** ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਕਈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਕੀ creditor ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ promisor ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਹਾਂ, Sec. 43)? ਕੀ ਸਿਰਫ਼ ਮ੍ਰਿਤਕ promisor ਦੇ legal representatives 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਸਿਰਫ਼ ਬਚੇ ਹੋਇਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, estate ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ --- Sec. 42)? ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਭੁਗਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ contribution (Sec. 43)? ਹਰ ਭਾਗ ਦਾ ਉੱਤਰ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ section ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਪਹਿਲਾਂ insolvency ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਸੁਲਝਾਓ (estate ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਚੁਕਾ ਸਕਦੀ ਹੈ), ਫਿਰ ਬਾਕੀ promisors ਵਿੱਚ default ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡ ਲਾਗੂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸੁੱਧ ਵਸੂਲੀਆਂ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।

CSQ 5.2 • PYQ 2021-Jul [3] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 131

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)**ਦਰਮਿਆਨਾ**CSQ 5.4 • PYQ 2025-Jan [4] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 133 **2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ****LEVEL II**
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)**ਦਰਮਿਆਨਾ**

ਵਿਸ਼ਾ 6: Promise ਦੀ performance ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਥਾਂ (Time and Place for Performance of the Promise)

P2-C2-U2.4-T06 • Topic 6: Time and Place for Performance of the Promise

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 2.4 ਦਾ §4.6 ਪੜ੍ਹੋ: promise ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ perform ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ Sections 46 to 50।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Section 46 — application ਨਹੀਂ, ਸਮਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ: ਜਿੱਥੇ promisor ਨੇ promisee ਦੀ application ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ perform ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਮਿੱਥਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ engagement ਨੂੰ **reasonable time** ਅੰਦਰ perform ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; Explanation ਅਨੁਸਾਰ 'reasonable time' ਹਰ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ।

Section 47 — ਸਮਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ, application ਨਹੀਂ: ਜਿੱਥੇ promise ਨੂੰ promisee ਦੀ application ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਦਿਨ perform ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ promisor ਉਸ ਦਿਨ, ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ promise perform ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, **usual hours of business ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ** ਇਸਨੂੰ perform ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। **ਉਦਾਹਰਣ:** 8.30 p.m. ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ delivery ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਮ business hours ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Section 48 — ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਦਿਨ application: ਜਿੱਥੇ promisor ਨੇ application ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ perform ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਉੱਥੇ ਠੀਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਅਤੇ usual hours of business ਅੰਦਰ performance ਲਈ application ਕਰਨਾ **promisee ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼** ਹੈ; ਠੀਕ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਥਾਂ ਕੀ ਹੈ, ਇਹ ਹਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਤੱਥ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ।

Sections 49 and 50: ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਥਾਂ ਮਿੱਥੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕੋਈ application ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਉੱਥੇ promisor ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ promisee ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਥਾਂ ਨਿਯਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੇ ਅਤੇ ਉੱਥੇ perform ਕਰੇ; ਅਤੇ promisee ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਜਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਢੰਗ ਜਾਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ performance ਚੰਗੀ (good) performance ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ 7: Reciprocal promise ਦੀ performance (Performance of Reciprocal Promise)

P2-C2-U2.4-T07 • Topic 7: Performance of Reciprocal Promise

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 4.7 (Secs. 51-58) ਪੜ੍ਹੋ: mutual & concurrent promises (Sec. 51), performance ਦਾ ਕ੍ਰਮ (Sec. 52), performance ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ party (Sec. 53), dependent promises ਵਿੱਚ default (Sec. 54), time as essence (Sec. 55), impossibility (Sec. 56) ਅਤੇ legal/illegal sets (Secs. 57-58)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 51 — mutual and concurrent: ਜਿੱਥੇ reciprocal promises ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ perform ਕਰਨੇ ਹੋਣ, ਉੱਥੇ ਕਿਸੇ promisor ਨੂੰ ਤਦ ਤੱਕ perform ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਜਦ ਤੱਕ promisee ਆਪਣਾ reciprocal promise perform ਕਰਨ ਲਈ ready and willing ਨਾ ਹੋਵੇ (A ਨੂੰ goods ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਜਦ ਤੱਕ B delivery 'ਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ready and willing ਨਾ ਹੋਵੇ); **Sec 52 — ਕ੍ਰਮ:** promises ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿੱਥੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ perform ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ transaction ਦੇ

ਸੁਭਾਅ ਮੁਤਾਬਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ (ਭੁਗਤਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ)।

Sec 53 — performance ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ party: ਰੋਕੀ ਗਈ party ਦੀ ਚੋਣ 'ਤੇ contract voidable ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ non-performance ਤੋਂ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ compensation ਵੀ ਵਸੂਲ ਸਕਦੀ ਹੈ; **Sec 54 — mutual and dependent:** ਜਿਸ promisor ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ (FIRST) perform ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਜੇ ਦੀ performance ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ compensation ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (cargo ਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ charterer; shoe rack ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ hirer)।

Sec 55 — time as essence: ਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ 'ਤੇ perform ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ contract (ਜਾਂ perform ਨਾ ਹੋਇਆ ਹਿੱਸਾ) promisee ਦੀ ਚੋਣ 'ਤੇ voidable ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — ਜੇ (IF) time ਨੂੰ essence ਰੱਖਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸੀ; ਜੇ essential ਨਹੀਂ — contract voidable ਨਹੀਂ, promisee ਸਿਰਫ਼ compensation ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ; ਜੇ promisee ਦੇਰ ਨਾਲ ਹੋਈ performance **ਸਵੀਕਾਰ (ACCEPTS)** ਕਰ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ compensation ਦਾ claim ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਤੱਕ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਹ ਇਸ ਇਰਾਦੇ ਦਾ notice ਨਾ ਦੇਵੇ।

Secs 56-58: ਅਸੰਭਵ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ agreement void ਹੈ — initial impossibility, ਭਾਵੇਂ ਪਤਾ ਹੋਵੇ (Indian Ocean ਤੈਰ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰਨਾ) ਜਾਂ ਨਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ (ਘੋੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਰ ਚੁੱਕਾ), ਇਸਨੂੰ void ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ promisor ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ/ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਉਸ ਲਈ promisee ਨੂੰ compensation ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; supervening impossibility/illegality contract ਨੂੰ void ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ; **Sec 57 — reciprocal promises** ਦੇ legal ਅਤੇ illegal sets ਵਿੱਚੋਂ legal set valid contract ਹੈ, illegal set void; **Sec 58 — alternative promise** ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ legal ਸ਼ਾਖਾ ਹੀ enforceable ਹੈ (ਚੌਲ enforceable, smuggled opium void)।

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 51: ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਵਾਲੇ reciprocal promises ਵਿੱਚ (ਭੁਗਤਾਨ ਬਦਲੇ delivery), ਜਦ ਤੱਕ ਦੂਜਾ ready and willing ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ promisor ਨੂੰ perform ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ --- ਜਿੱਥੇ buyer delivery 'ਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਉੱਥੇ seller delivery ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- Sec. 54 (mutual and dependent): ਜਿਸ party ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ perform ਕਰਨਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇਣੀ, advance ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ) ਅਤੇ ਉਹ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਜੇ ਦੀ performance ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ compensation ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- Sec. 55: ਜੇ time essence ਹੈ ਅਤੇ performance ਦੇਰ ਨਾਲ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ contract promisee ਦੀ ਚੋਣ 'ਤੇ voidable ਹੈ; ਜੇ essential ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ compensation ਮਿਲਦਾ ਹੈ; ਜੇ ਦੇਰ ਨਾਲ ਹੋਈ performance **ਸਵੀਕਾਰ (ACCEPTED)** ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ compensation ਦਾ ਹੱਕ ਖ਼ਤਮ, ਜਦ ਤੱਕ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ notice ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।
- ਬਣਤਰ: promises ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ (concurrent/dependent/independent) → Secs. 51-55 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਓ → ਤਿਆਰੀ/ਰੁਕਾਵਟ/ਦੇਰੀ ਵਾਲੇ ਤੱਥ ਲਾਗੂ ਕਰੋ → remedy ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।

CSQ 7.1 • PYQ 2019-Jun [3] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 134

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 7.2 • PYQ 2020-Nov [3] (c) (i) • Case Scenario • 6M • Pg 135 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 7.3 • PYQ 2024-Sep [4] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 136

LEVEL II

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

CSQ 7.4 • RTP 2026-Jan [5] • Case Scenario • --- • Pg 138

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 8: ਭੁਗਤਾਨਾਂ ਦਾ ਨਿਯੋਜਨ (Appropriation of Payments)

P2-C2-U2.4-T08 • Topic 8: Appropriation of Payments

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Appropriation of payments ਬਾਰੇ Section 4.8 ਪੜ੍ਹੋ (Secs. 59-61): debtor ਵੱਲੋਂ appropriation, creditor ਵੱਲੋਂ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ appropriate ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ law ਵੱਲੋਂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 59 — debtor ਵੱਲੋਂ: ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਵਾਲਾ debtor ਸਪਸ਼ਟ ਸੂਚਨਾ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ, ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਰਜ਼ੇ ਲਈ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਭੁਗਤਾਨ ਸਵੀਕਾਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਇੱਕ bill ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਬਰਾਬਰ cheque ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸੇ bill ਲਈ appropriation ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

Sec 60 — creditor ਵੱਲੋਂ: ਜਿੱਥੇ debtor ਕੋਈ ਸੂਚਨਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ, ਉੱਥੇ creditor ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭੁਗਤਾਨ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬਕਾਇਆ ਅਤੇ ਦੇਣਯੋਗ ਕਿਸੇ ਵੀ (ANY) lawful debt 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, limitation ਕਾਰਨ time-barred ਕਰਜ਼ੇ 'ਤੇ ਵੀ — ਪਰ ਵਿਵਾਦਿਤ ਕਰਜ਼ੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ (NOT)।

Sec 61 — law ਵੱਲੋਂ: ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਵੀ party appropriate ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉੱਥੇ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੇ discharge ਲਈ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ (ORDER OF TIME) ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (time-barred ਸਮੇਤ); ਜੇ ਕਰਜ਼ੇ ਬਰਾਬਰ ਦਰਜੇ ਦੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਅਨੁਪਾਤ ਅਨੁਸਾਰ।

ਹਿਸਾਬ (SM — Murari/Girdhari): ₹12,120 (2018, time-barred), ₹5,650 ਅਤੇ ₹9,680 ਦੇ bills; ₹9,680 ਦਾ cheque ਇੱਕ bill ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ → ਉਸੇ ਲਈ appropriation (Sec 59); ₹15,000 ਦਾ cheque → creditor ਇਸਨੂੰ time-barred ₹12,120 ਲਈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ₹5,650 ਲਈ appropriation ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (Sec 60); ਇੱਕ guaranteed ਅਤੇ ਇੱਕ unguaranteed loan ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ creditor ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ ਭੁਗਤਾਨ unguaranteed loan 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

TQ 8.1 • PYQ 2026-Sep [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 139

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਤਿੰਨੋਂ ਨਿਯਮ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਗੂ ਕਰੋ: Sec. 59 --- ਭੁਗਤਾਨ ਸਵੀਕਾਰ ਹੋਣ 'ਤੇ debtor ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ/ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਸੂਚਨਾ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਇੱਕ bill ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਬਰਾਬਰ cheque ਉਸੇ bill ਲਈ appropriation ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ); Sec. 60 --- ਸੂਚਨਾ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ creditor ਕਿਸੇ ਵੀ (ANY) lawful debt 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, time-barred 'ਤੇ ਵੀ, ਪਰ ਵਿਵਾਦਿਤ ਕਰਜ਼ੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ; Sec. 61 --- ਕੋਈ ਵੀ appropriation ਨਾ ਕਰੇ: ਕਰਜ਼ੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ discharge, ਬਰਾਬਰ ਦਰਜੇ ਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਨੁਪਾਤ ਅਨੁਸਾਰ।
- ਕਈ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਬਰਾਬਰ ਰਕਮ ਵਾਲੇ cheques ਮਿਲਾਓ, ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਰਕਮ creditor ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ/time-barred ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਲਈ appropriation ਕਰਨ ਦਿਓ।

- Guaranteed-loan ਜਾਲ: ਜਿੱਥੇ ਦੇ loans ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ guaranteed ਹੋਵੇ ਅਤੇ debtor ਕੋਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਾ ਦੇਵੇ, ਉੱਥੇ creditor (bank) ਭੁਗਤਾਨ ਨੂੰ **UNguaranteed** loan ਲਈ appropriate ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ --- surety ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

CSQ 8.1 • RTP 2023-Jun [2] • Case Scenario • --- • Pg 140	2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 8.3 • MTP 2025-Apr S1 [1] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 143		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 8.2 • PYQ 2023-Dec [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 141 asked		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਅੱਖਾ

ਵਿਸ਼ਾ 9: ਜਿਨ੍ਹਾਂ contracts ਨੂੰ perform ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ -- ਦੋਵਾਂ parties ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ

P2-C2-U2.4-T09 • Topic 9: Contracts, Which Need not be Performed -- with the consent of both the parties

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 4.9 (Secs. 62-67) ਪੜ੍ਹੋ: novation, rescission ਅਤੇ alteration (Sec. 62), remission/waiver (Sec. 63), voidable contract ਅਧੀਨ ਮਿਲੇ benefit ਦੀ restoration (Sec. 64), void agreement ਅਧੀਨ ਮਿਲਿਆ advantage (Sec. 65), rescission ਦੀ communication (Sec. 66) ਅਤੇ promisee ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ (Sec. 67)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 62: ਜੇ parties ਅਸਲ contract ਦੀ ਥਾਂ ਨਵਾਂ contract ਰੱਖਣ, ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ rescind ਜਾਂ alter ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਅਸਲ contract perform ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ — **novation:** ਨਵੇਂ contract ਦੀ substitution (ਉਹੀ ਜਾਂ ਵੱਖਰੀਆਂ parties ਵਿਚਕਾਰ; consideration = ਪੁਰਾਣੇ contract ਦਾ ਆਪਸੀ discharge; B ਦੇ debtor ਵਜੋਂ A ਦੀ ਥਾਂ C); **rescission:** ਪੁਰਾਣਾ contract ਰੱਦ, ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ; **alteration:** ਆਪਸੀ agreement ਨਾਲ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ।

Novation ਬਨਾਮ alteration: novation ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ (OR) parties ਬਦਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ contract ਦੀ substitution ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; alteration ਵਿੱਚ parties **ਉਹੀ (SAME)** ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਵਾਂ contract ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ — ਸਿਰਫ਼ ਅਸਲ contract ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਹਨ।

Sec 63 — remission: ਹਰ promisee promise ਦੀ performance ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਛੋਟ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ remit ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, performance ਦਾ ਸਮਾਂ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਵੀ satisfaction ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਠੀਕ ਸਮਝੇ — ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ consideration ਲੋੜੀਂਦੀ ਨਹੀਂ: ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਥਾਂ ₹5,00,000 ਦੇਣਯੋਗ ਸਨ, ਉੱਥੇ B ਵੱਲੋਂ ₹2,00,000 ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰਜ਼ਾ discharge ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; A ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ satisfaction ਵਿੱਚ C ਦਾ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੂਰਾ claim discharge ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Secs 64-67: **Sec 64** — voidable contract ਨੂੰ rescind ਕਰਨ ਵਾਲੀ party ਲਈ ਉਸ ਅਧੀਨ ਮਿਲਿਆ ਹਰ benefit restore ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (policy rescind ਕਰਨ ਵਾਲਾ insurer ਖ਼ਰਚੇ ਕੱਟ ਕੇ premium ਮੋੜਦਾ ਹੈ); **Sec 65** — void ਪਾਏ ਗਏ agreement ਜਾਂ void ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ contract ਅਧੀਨ ਮਿਲਿਆ advantage restore ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਉਸਦਾ compensation ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮ੍ਰਿਤਕ C ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੇ B ਦੇ promise ਲਈ ਦਿੱਤੇ ₹1,00,000 — ਮੋੜਨਯੋਗ; ਪਰ security deposit “benefit received under the contract” ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ buyer ਦੇ default 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ); **Sec 66** — rescission ਦੀ communication proposal ਵਾਂਗ ਹੋਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (ਅਤੇ ਇਹ revoke ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ);

Sec 67 — promisee ਵੱਲੋਂ ਵਾਜਬ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ/ਇਨਕਾਰ promisor ਨੂੰ ਛੋਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ apprentice; B ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਨਾ ਦੱਸਣਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਕੋਈ ਵੀ ਪੰਜ ਹਾਲਾਤ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੇ: novation, rescission, alteration (Sec. 62); remission --- promisee performance ਤੋਂ ਪੂਰੀ/ਅੰਸ਼ਕ ਛੋਟ ਦੇ ਸਕਦਾ ਜਾਂ remit ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਂ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ satisfaction ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (Sec. 63); voidable contract ਦੀ rescission (Sec. 64); promisee ਵੱਲੋਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ (Sec. 67)।
- Novation ਬਨਾਮ alteration: novation **ਨਵਾਂ (NEW)** contract ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ parties ਬਦਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ; ਪੁਰਾਣਾ contract discharge); alteration ਆਪਸੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਰਤਾਂ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ਪਰ parties **ਉਹੀ (SAME)** ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਵਾਂ contract ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।
- ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ remission ਲਈ consideration ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ --- ₹5,00,000 ਦੀ ਪੂਰੀ satisfaction ਵਜੋਂ ₹2,00,000 ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰਜ਼ਾ discharge ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (Sec. 63)।

TQ 9.2 • PYQ 2022-Nov [6] (a) • Distinguish Between • 5M • Pg 145

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 9.1 • PYQ 2021-Dec [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 144 **5x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ**

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 10: Contract ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ (Discharge of a Contract)

P2-C2-U2.4-T10 • Topic 10: Discharge of a Contract

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Discharge ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਾਲਾ Section 4.10 ਪੜ੍ਹੋ: performance, mutual agreement (Sec. 62-63), supervening impossibility ਸਮੇਤ impossibility (Sec. 56), lapse of time (Limitation Act, 1963), operation of law, breach, remission ਅਤੇ merger; ਨਾਲ ਹੀ contract ਦੇ void ਹੋਣ 'ਤੇ Sec. 65 restitution।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Discharge ਦੇ ਢੰਗ: (1) **performance** — actual ਜਾਂ attempted (tender); (2) **mutual agreement** — novation, rescission, alteration, remission (Secs 62-63); (3) **impossibility of performance** — ab initio ਜਾਂ supervening (Sec 56); (4) **lapse of time** — Limitation Act, 1963 (3 ਸਾਲ ਅੰਦਰ ਜਿਸ ਕੀਮਤ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ time-barred ਹੋ ਕੇ ਵਸੂਲੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ); (5) **operation of law** — promisor ਦੀ ਮੌਤ, insolvency; (6) **breach** — actual ਜਾਂ anticipatory, ਪੀੜਤ party ਨੂੰ damages ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ discharge ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; (7) **remission/waiver** (Sec 63); (8) **promisee ਵੱਲੋਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ** (Sec 67); (9) **merger of rights** — ਹੇਠਲਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉੱਚੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (lessee ਵੱਲੋਂ leased ਜ਼ਮੀਨ ਖ਼ਰੀਦਣ 'ਤੇ — lease ਖ਼ਤਮ)।

Supervening impossibility (Sec 56): ਜਿੱਥੇ contract ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ parties ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਅਚਾਨਕ ਘਟਨਾ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਾਰਨ performance ਅਸੰਭਵ ਜਾਂ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉੱਥੇ contract **VOID** ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ parties discharge ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ; ਆਧਾਰ: (a) law ਵਿੱਚ ਅਣਕਿਆਸੀ ਤਬਦੀਲੀ, (b) subject-matter ਦਾ

ਨਾਸ਼, (c) ਕਿਆਸੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਨਾ ਵਾਪਰਨਾ/ਨਿੱਜੀ ਅਸਮਰੱਥਾ (ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ party ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਵੇ; actor ਦਿੱਤੇ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਅਦਾਕਾਰੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬਿਮਾਰ), (d) ਜੰਗ ਦਾ ਐਲਾਨ (ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ import contract ਭੰਗ/ਮੁਅੱਤਲ)।

Sec 65 restitution: contract void ਹੋਣ 'ਤੇ ਮਿਲਿਆ ਕੋਈ ਵੀ advantage (advance, token/security money) restore ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਉਸਦਾ compensation ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ — ਜਿੱਥੇ agreement ਦੀ ਮਿਆਦ ਅੰਦਰ motor car (subject-matter) ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉੱਥੇ security ਦੀ ਰਕਮ ਮੋੜਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; ਇਸਦੇ ਉਲਟ: buyer ਦੇ ਆਪਣੇ default 'ਤੇ seller rescind ਕਰਕੇ security ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੱਕੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ: ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਘੋੜੇ ਦੀ ਮੌਤ — subject-matter ਦਾ ਨਾਸ਼, contract void; imports 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ — ਬਾਅਦ ਦੀ illegality, discharge; ਜਿੱਥੇ time essential ਸੀ ਉੱਥੇ ਗਲੇ ਹੋਏ apples ਦੀ ਦੇਰ ਨਾਲ delivery — discharge/ਅਸਵੀਕਾਰ; ਜਿੱਥੇ time essence ਸੀ ਉੱਥੇ ਦੇਰ ਨਾਲ ਹੋਈ delivery ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ — compensation ਦਾ claim ਤਾਂ ਹੀ ਜੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ notice ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ (Sec 55)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Supervening impossibility (Sec. 56): contract ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ parties ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਕਾਰਨ performance ਅਸੰਭਵ/ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ contract **VOID** ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ parties discharge ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ --- ਜਿਵੇਂ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ party ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਵੇ, actor ਅਦਾਕਾਰੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬਿਮਾਰ ਹੋਵੇ।
- ਇਸਦੇ ਆਧਾਰ ਯਾਦ ਕਰੋ: law ਵਿੱਚ ਅਣਕਿਆਸੀ ਤਬਦੀਲੀ, subject-matter ਦਾ ਨਾਸ਼, ਕਿਆਸੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਨਾ ਵਾਪਰਨਾ/ਨਿੱਜੀ ਅਸਮਰੱਥਾ, ਜੰਗ ਦਾ ਐਲਾਨ।
- Discharge ਦੇ ਸਾਰੇ ਢੰਗ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ: performance (actual/attempted), mutual agreement (novation/rescission/alteration/remission), impossibility, lapse of time, operation of law (ਮੌਤ, insolvency), breach, merger of rights।

TQ 10.1 • PYQ 2021-Jul [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 146	4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 10.2 • MTP 2024-Jul [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 146	3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਬਣਤਰ: discharge ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਪਛਾਣੋ → Sec. 56 (ਜਾਂ 62/63) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਓ → ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੱਸੋ (contract void, parties discharge) → Sec. 65 ਲਾਗੂ ਕਰੋ: ਮਿਲਿਆ advantage (advance/token money) restore ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- ਪੱਕੇ scenarios: port ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗ ਦਾ ਐਲਾਨ = ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਵਪਾਰ, contract discharge; ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਕਾਨ ਢਾਹਿਆ ਗਿਆ = subject-matter ਦਾ ਨਾਸ਼, ₹50,000 token Sec. 65 ਅਧੀਨ ਮੋੜਨਯੋਗ; ਜਿੱਥੇ time essence ਸੀ ਉੱਥੇ ਖੰਡ ਦੀ ਦੇਰ ਨਾਲ delivery ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ --- compensation ਦਾ claim ਤਾਂ ਹੀ ਜੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ notice ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ (Sec. 55)।

CSQ 10.1 • PYQ 2018-Nov [1] (a) [C] • Case Scenario • 4M • Pg 148 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 10.2 • PYQ 2021-Dec [3] (b) (ii) • Case Scenario • 6M • Pg 149 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 10.3 • PYQ 2024-Jun [4] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 150 asked

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਇਕਾਈ 2.5: Contract ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉਪਾਅ (Breach of Contract and its Remedies)

Breach of Contract and its Remedies

P2-C2-U2.5 • ਮਹੱਤਤਾ C • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 8 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ C • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 7.3% • 17 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Contract ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਉਲੰਘਣਾ (Anticipatory Breach of Contract)

P2-C2-U2.5-T01 • Topic 1: Anticipatory Breach of Contract

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 5 (Breach of Contract and its Remedies) ਦਾ Section 5.1 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 39 --- ਨਿਯਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ perform ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਜਾਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਅਸਮਰੱਥ ਬਣਾ ਲੈਣਾ, express (ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ) ਜਾਂ implied (ਆਚਰਣ ਨਾਲ) repudiation, ਅਤੇ promisee ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਦੇ ਵਿਕਲਪ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਅਰਥ: performance ਲਈ ਤੈਅ ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ breach — promisor perform ਕਰਨ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਣਇੱਛਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਇਹ (a) express ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬੋਲੇ ਜਾਂ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ (30 July ਨੂੰ A, B ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 14 August ਨੂੰ ਦੇਣਯੋਗ ਕਪਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ), ਜਾਂ (b) implied, ਆਚਰਣ ਰਾਹੀਂ (A ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਚਿੱਟਾ ਘੋੜਾ ਨਿਯਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ C ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)।

Sec 39 (SM): “When a party to a contract has refused to perform or disable himself from performing, his promise in its entirety, the promisee may put an end to the contract, unless he has signified, but words or conduct, his acquiescence in its continuance.” — ਇਹ provision ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ English ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ।

ਪ੍ਰਭਾਵ — promisee ਦੇ ਦੋ ਵਿਕਲਪ: (1) contract ਨੂੰ rescinded ਮੰਨ ਕੇ, ਨਿਯਤ ਮਿਤੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ **ਤੁਰੰਤ** damages ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜਾਂ (2) rescind ਨਾ ਕਰਨਾ ਚੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ — contract ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਮੰਨ ਕੇ ਦੇਸ਼ੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਨਿਯਤ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਵੇ; ਪਰ ਤਦ contract **ਦੋਵਾਂ** ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਜਿਊਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ: ਦੇਸ਼ੀ ਧਿਰ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅਜੇ ਵੀ perform ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ contract ਨੂੰ discharge ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ supervening impossibility ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸੀਮਾਵਾਂ: acquiescence ਦਾ ਜਾਲ — ਜਿਸ promisee ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਜਾਂ ਆਚਰਣ ਰਾਹੀਂ contract ਦੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ acquiescence ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਉਸ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਅਤੇ ਪੂਰੇ contract ਨੂੰ rescind ਕਰਨ ਲਈ ਇਨਕਾਰ/ਅਸਮਰੱਥਾ promise ਦੀ “in its entirety” ਹੋਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (SM ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੇਸ: Frost v. Knight, Hochster v. DelaTour)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Anticipatory breach ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖੋ: performance ਲਈ ਤੈਅ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ repudiation --- ਬੇਲੇ/ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ express, ਜਾਂ ਆਚਰਣ ਰਾਹੀਂ implied (ਜਿਵੇਂ ਨਿਯਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਘੋੜਾ ਕਿਸੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦੇਣਾ)।
- Sec. 39: ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਧਿਰ ਆਪਣੇ promise ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ perform ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੇ, ਜਾਂ ਖੁਦ ਨੂੰ perform ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਬਣਾ ਲਵੇ, ਤਾਂ promisee contract ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ acquiescence ਜ਼ਾਹਰ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ।
- ਪ੍ਰਭਾਵ --- promisee ਦੇ ਦੋ ਵਿਕਲਪ: (1) ਤੁਰੰਤ rescind ਕਰਕੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ damages ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ, ਜਾਂ (2) ਨਿਯਤ ਮਿਤੀ ਤੱਕ contract ਨੂੰ ਜਿਊਂਦਾ ਰੱਖਣਾ; ਪਰ ਤਦ contract ਦੇਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਜਿਊਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਧਿਰ ਅਜੇ ਵੀ perform ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ supervening impossibility ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।

TQ 1.1 • PYQ 2024-Jun [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 154	3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 1.2 • MTP 2024-Aug [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 155	10x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਉੱਤਰ ਦੀ ਬਣਤਰ: repudiation ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ ('in its entirety' ਇਨਕਾਰ, ਜਿਵੇਂ ਨਾਚੀ ਦਾ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣਾ, supplier ਦਾ ਸਪਲਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਗਾਊਂ notice) → Sec. 39 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਓ → aggrieved party ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ damages ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਲਿਖੋ।
- Acquiescence ਦੇ ਜਾਲ ਤੋਂ ਬਚੋ: ਜੇ promisee performance ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ), ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ contract ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਗੁਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।
- ਅੰਸ਼ਕ ਇਨਕਾਰ (ਕਈਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ size/category ਦੀਆਂ shirts) --- ਪੂਰੇ contract ਦੀ rescission ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਖੋ ਕਿ ਕੀ ਇਹ promise ਦਾ 'in its entirety' ਇਨਕਾਰ ਹੈ।

CSQ 1.1 • PYQ 2022-May [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 156 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.2 • PYQ 2023-Dec [3] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 157	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.3 • PYQ 2026-Sep [4](a) • Case Scenario • 7M • Pg 158	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 2: Contract ਦੀ ਅਸਲ ਉਲੰਘਣਾ (Actual Breach of Contract)

P2-C2-U2.5-T02 • Topic 2: Actual Breach of Contract

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 5.2 ਪੜ੍ਹੋ: performance ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ ਜਾਂ performance ਦੌਰਾਨ actual breach, ਅਤੇ aggrieved party ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ remedies ਦਾ ਚਾਰਟ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਅਰਥ: ਨਿਯਤ ਮਿਤੀ 'ਤੇ perform ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਜਾਂ ਅਸਫਲਤਾ — ਇਹ ਜਾਂ ਤਾਂ (a) performance ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ

ਹੁੰਦੀ ਹੈ (A 1 February ਨੂੰ ਖੰਡ ਦੀਆਂ 100 ਬੇਰੀਆਂ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ), ਜਾਂ (b) contract ਦੀ **performance ਦੌਰਾਨ**, ਵਿਚਕਾਰ express ਜਾਂ implied ਇਨਕਾਰ/ਅਸਫਲਤਾ ਰਾਹੀਂ; ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਹੱਕ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Breach ਦੇ ਪੰਜ remedies: (1) **damages ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ** — Sec 73 ਅਧੀਨ ਧਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾ; (2) **contract ਦੀ rescission** — aggrieved party ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (A cement ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ, B ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ discharge); (3) **specific performance ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ** — ਜਿੱਥੇ damages ਢੁਕਵਾਂ remedy ਨਹੀਂ, court breach ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ promise ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ; (4) **injunction ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ** — court ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਨੂੰ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ promise ਕੀਤਾ ਸੀ; (5) **quantum meruit 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ** — ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਲਈ ਵਾਜਬ ਮਿਹਨਤਾਨਾ।

Sec 75: ਜੇ ਵਿਅਕਤੀ contract ਨੂੰ **ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ rescind** ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ contract ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ — ਗਾਇਕਾ ਛੇਵੀਂ ਰਾਤ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ; manager rescind ਕਰਕੇ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ — ਇਸ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ

- Breach ਦੇ ਪੰਜ remedies ਯਾਦ ਕਰੋ: (1) damages ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ (Sec. 73), (2) rescission of contract, (3) specific performance ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ, (4) injunction ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ, (5) quantum meruit 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ --- ਹਰ ਇੱਕ ਕਦੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਸਤਰ ਨਾਲ।
- Actual breach ਜਾਂ ਤਾਂ performance ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਤੈਅ ਮਿਤੀ 'ਤੇ delivery ਨਾ ਕਰਨਾ) ਜਾਂ performance ਦੌਰਾਨ (ਵਿਚਕਾਰ express/implied ਇਨਕਾਰ)।
- Sec. 75 ਜੋੜੋ: contract ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ rescind ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ contract ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ 3: Damages ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ (Suit for Damages)

P2-C2-U2.5-T03 • Topic 3: Suit for Damages

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sec. 73 ਅਤੇ Hadley vs. Baxendale ਬਾਰੇ Section 5.3 ਪੱਕਾ ਕਰੋ: ordinary, special, vindictive/exemplary, nominal ਅਤੇ deterioration-by-delay damages, ਨੁਕਸਾਨ ਘਟਾਉਣ (mitigate) ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼, ਅਤੇ remote/indirect ਨੁਕਸਾਨ 'ਤੇ ਰੋਕ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 73 ਨਿਯਮ: breach ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਉਸ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ (1) ਜੇ breach ਤੋਂ ਆਮ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ (2) ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ contract ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ breach ਹੋਣ 'ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ — special damage ਸਿਰਫ਼ **ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ notice** 'ਤੇ; remote ਜਾਂ indirect ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ; aggrieved party ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਵਾਜਬ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ।

Hadley vs. Baxendale: carrier ਨੇ ਟੁੱਟੇ mill crankshaft ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਕੀਤੀ; mill 5 ਵਾਧੂ ਦਿਨ ਬੰਦ ਰਹੀ, ਪਰ carrier ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਸਤੂ ਟੁੱਟੀ shaft ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੇਰੀ ਨਾਲ mill ਰੁਕ ਜਾਵੇਗੀ — ਫ਼ੈਸਲਾ: ਸਿਰਫ਼

ordinary damages, ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵਸੂਲਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ special circumstances ਦੱਸੇ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਨ।

Damages ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ: **ordinary** — ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ ਨੁਕਸਾਨ, ਮਿਆਰੀ ਮਾਪ = breach ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ contract ਕੀਮਤ ਅਤੇ market ਕੀਮਤ ਦਾ ਅੰਤਰ (₹5,000 'ਤੇ ਤੈਅ ਚੱਲ ₹5,500 ਹੋ ਜਾਣ — ₹500 ਪ੍ਰਤੀ ਬੋਰੀ); **special** — ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਵਸੂਲਣਯੋਗ ਜਦੋਂ special circumstances ਦਾ notice ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ (ਜਿਸ carrier ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ mill ਬੰਦ ਹੈ, ਉਹ ਦੇਰੀ ਲਈ ਔਸਤ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਿਨਾਂ notice ਵਾਲੇ Government contract ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ); **vindictive/exemplary** — ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ: ਵਿਆਹ ਦੇ promise ਦਾ breach (ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਠੇਸ) ਅਤੇ banker ਵੱਲੋਂ ਵਪਾਰੀ-customer ਦੇ cheque ਦਾ ਗ਼ਲਤ dishonour, ਜਿੱਥੇ ਧਨ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਸਾਖ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਸੱਟ ਲੱਗਦੀ ਹੈ (Gibbons v West Minster Bank); **nominal** — breach ਸਾਬਤ ਪਰ ਕੋਈ ਅਸਲ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ: ਸਿਰਫ਼ ਹੱਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਕੇਤਕ ਰਕਮ (ਇੱਕ ਰੁਪਈਆ, 10 ਪੈਸੇ ਵੀ); **ਦੇਰੀ ਨਾਲ deterioration** — notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ carrier ਤੋਂ ਵਸੂਲਣਯੋਗ, 'deterioration' ਵਿੱਚ ਭੌਤਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਵਿਕਰੀ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਮੌਕਾ ਖੁੰਝਣਾ ਦੇਵੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

Notice ਦੀ ਗਣਨਾ (SM — water bottles): Z, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ 1,000 bottles X ਨੇ ₹4.50 'ਤੇ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ Y ਨੂੰ ₹5.00 'ਤੇ ਮੁੜ ਵੇਚਣੀਆਂ ਸਨ, resale ਦਾ ਖੁੰਝਿਆ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ₹500 ($1,000 \times ₹0.50$) ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜੇ Z ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ damages = default ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ market-price ਦਾ ਅੰਤਰ, ₹750 (market ₹5.25 'ਤੇ $1,000 \times ₹0.75$)।

Remoteness (SM — bus breakdown): ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਠੰਢੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ hotel ਤੱਕ ਪੈਦਲ ਜਾਣਾ ਪਿਆ — ਨਿੱਜੀ ਅਸੁਵਿਧਾ ਅਤੇ hotel charges ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਵਜੋਂ ਵਸੂਲਣਯੋਗ; ਪਤਨੀ ਦਾ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ remote/indirect ਹੈ ਅਤੇ ਵਸੂਲਣਯੋਗ ਨਹੀਂ — ਕੁੱਲ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ Sec 73 ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਪਰਖੋ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 73 ਨਿਯਮ: ਆਮ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ, ਜਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਿਰਾਂ contract ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਭਾਵੀ ਜਾਣਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ; remote/indirect ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਕਦੇ ਨਹੀਂ; aggrieved party ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਘਟਾਉਣਾ (mitigate) ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- Hadley vs. Baxendale: carrier ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਦੇਰੀ ਨਾਲ mill ਰੁਕ ਜਾਵੇਗੀ --- ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵਸੂਲਣਯੋਗ ਨਹੀਂ; special damages ਲਈ special circumstances ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤਾ notice ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

TQ 3.1 • RTP 2019-Nov [7] • Descriptive • --- • Pg 160

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.2 • PYQ 2026-May [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 161

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਮਿਆਰੀ ਮਾਪ: breach ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ contract ਕੀਮਤ ਬਨਾਮ market ਕੀਮਤ (ਚੌਲ/water-bottle ਉਦਾਹਰਣਾਂ) --- ਆਪਣੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਰਕਮ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰੋ।
- Notice ਵਾਲੇ ਕੇਸ: ਜਿਸ supplier ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਲ resale contract ਲਈ ਹੈ, ਉਹ ਖੁੰਝਿਆ resale ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰਫ਼ market-price ਦਾ ਅੰਤਰ --- ਹਮੇਸ਼ਾ ਵੇਖੋ ਕਿ ਕੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।
- ਅਸੁਵਿਧਾ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ (bus breakdown, exhibition consignment): ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਈ ਅਸੁਵਿਧਾ/hotel charges ਵਸੂਲਣਯੋਗ; notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਜਾਂ exhibition ਦਾ ਖੁੰਝਿਆ ਮੁਨਾਫ਼ਾ remote ਹੈ।

CSQ 3.2 • RTP 2020-Nov [1] • Case Scenario • --- • Pg 163	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.3 • MTP 2022-Mar [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 164	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.4 • RTP 2024-Sep [6] • Case Scenario • --- • Pg 165 6x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.5 • RTP 2026-May [5] • Descriptive • --- • Pg 166	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਦੇ-ਪੜਾਅ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ (M Ltd. machinery ਕੇਸ): ਬਦਲਵੀਂ machinery ਦੀ ਵਾਧੂ ਕੀਮਤ = ordinary damage, ਵਸੂਲਣਯੋਗ; buyer ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ customer ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ = special damage, ਸਿਰਫ਼ ਤਾਂ ਵਸੂਲਣਯੋਗ ਜੇ contract ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।
- ਕੁੱਲ ਰਕਮ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ Sec. 73 ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਰਤਾਂ (ਕੁਦਰਤੀ ਨੁਕਸਾਨ ਬਨਾਮ ਦੱਸਿਆ special ਨੁਕਸਾਨ) ਅਤੇ remoteness ਦੀ ਰੋਕ 'ਤੇ ਪਰਖੋ।

CSQ 3.1 • PYQ 2018-May [3] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 162 4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
--	----------------------------------	---------

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ — ਇਸ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ

- Vindictive/exemplary damages ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ: ਵਿਆਹ ਦੇ promise ਦਾ breach (ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਠੇਸ) ਅਤੇ banker ਵੱਲੋਂ ਵਪਾਰੀ-customer ਦੇ cheque ਦਾ ਗ਼ਲਤ dishonour (Gibbons v Westminster Bank)।
- Nominal damages: ਜਿੱਥੇ breach ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕੋਈ ਅਸਲ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ --- ਸਿਰਫ਼ ਹੱਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਕੇਤਕ ਰਕਮ।

ਵਿਸ਼ਾ 4: ਜੁਰਮਾਨਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤੈਅ Damages — Penalty and Liquidated Damages (Section 74)

P2-C2-U2.5-T04 • Topic 4: Penalty and Liquidated Damages (Section 74)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 5.4 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 74 --- ਦੱਸੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ reasonable compensation, English ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, government-bond ਅਪਵਾਦ, ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰ remedies (rescission, specific performance, injunction, quantum meruit ਅਤੇ Sec. 75)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਸੰਕਲਪ: liquidated damages = ਭਵਿੱਖੀ breach ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਸੱਚਾ ਅਗਾਊਂ ਅਨੁਮਾਨ; penalty = ਦੋਸ਼ੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲਈ (in terrorem) ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਬੇਹਿਸਾਬ, ਅਣਉਚਿਤ ਰਕਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੇਲ ਨਹੀਂ; ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਨਾਮ ਅੰਤਿਮ ਨਹੀਂ — court ਅਸਲੀਅਤ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਕਮ penalty ਹੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ liquidated damages ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ; default ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਵਧੇ ਵਿਆਜ ਦੀ ਸ਼ਰਤ penalty ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸ਼ਤ ਦੇ default 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੂਰਾ ਬਕਾਇਆ ਦੇਣਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ clause penalty ਨਹੀਂ ਹੈ।

Sec 74 — ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ: ਇਹ penalty ਅਤੇ liquidated damages ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ — ਅਸਲ ਨੁਕਸਾਨ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ, aggrieved party ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਿਰਫ਼ **reasonable compensation** ਮਿਲਦਾ ਹੈ (court ਘੱਟ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਵੱਧ ਕਦੇ ਨਹੀਂ) — Sri Chunni Lal vs. Mehta & Sons Ltd (SC): ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਦੱਸੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ court ਇਸ ਨੂੰ ਘਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ English ਕਾਨੂੰਨ liquidated damages ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ penalties ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਦਾ ਹੈ; **ਅਪਵਾਦ** — public duty ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ Central/State Government ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ bond, breach ਹੋਣ 'ਤੇ ਦੱਸੀ ਗਈ ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Quantum meruit — “as much as earned”: ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਕੀਮਤ ਲਈ restitutory ਦਾਅਵਾ (damages compensatory ਹੁੰਦੇ ਹਨ); ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ — ਮੂਲ contract discharge ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਦਾਅਵਾ default ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਦਾ ਹੋਵੇ; ਮਾਮਲੇ: (a) agreement void ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ/contract void ਹੋ ਜਾਣਾ, (b) non-gratuitous act (ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀਆਂ 2 ਵਾਧੂ brandy bottles ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ), (c) ਬਿਨਾਂ ਤੈਅ ਮਿਹਨਤਾਨੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ, (d) ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਛੱਡਣਾ ਜਾਂ perform ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ (ਜਿਸ agent ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਦ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਖ਼ਰਚਿਆਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ), (e) ਵੰਡਣਯੋਗ contract ਦੀ ਅੰਸ਼ਕ performance ਅਤੇ ਲਾਭ ਮਾਣਿਆ (100 ਵਿੱਚੋਂ 50 ਕਪਾਹ bales ਦਿੱਤੀਆਂ — B ਨੂੰ 50 ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ), (f) ਅਵੰਡਣਯੋਗ lump-sum contract ਪੂਰਾ ਪਰ ਮਾੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ perform ਕੀਤਾ — ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਕਰਕੇ lump sum ਵਸੂਲਣਯੋਗ।

Specific performance ਅਤੇ injunction: ਜਿੱਥੇ damages ਢੁਕਵਾਂ remedy ਨਹੀਂ (ਵਿਲੱਖਣ subject-matter, market ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਦਲ ਨਹੀਂ), court ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਨਾਲ breach ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਨੂੰ contract ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣਾ promise ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਧਿਰ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ promise ਕੀਤਾ ਸੀ, court injunction ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ — ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ producer ਲਈ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ film star ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਈ ਅਦਾਕਾਰੀ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ; ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਾਇਕਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਥਾਂ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ; ਬਣਤਰ: remedy ਦਾ ਕ੍ਰਮ → ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ damages ਨਾਕਾਫ਼ੀ → specific performance/injunction।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Liquidated damages = ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਸੱਚਾ ਅਗਾਊਂ ਅਨੁਮਾਨ; penalty = in terrorem ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਬੇਹਿਸਾਬ, ਅਣਉਚਿਤ ਰਕਮ; ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤਿਆ ਨਾਮ ਅੰਤਿਮ ਨਹੀਂ --- courts ਅਸਲੀਅਤ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ।
- Sec. 74 (ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ): penalty ਅਤੇ liquidated damages ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ --- ਅਸਲ ਨੁਕਸਾਨ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ, court ਦੱਸੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਿਰਫ਼ **reasonable compensation** ਦਿੰਦੀ ਹੈ (Sri Chunni Lal vs. Mehta & Sons); ਅਪਵਾਦ --- public duty ਲਈ Central/State Government ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ bonds ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- Quantum meruit ('as much as earned'): ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਲਈ restitutory ਦਾਅਵਾ; ਸ਼ਰਤਾਂ --- ਮੂਲ contract discharge ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਦਾਅਵਾ default ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਦਾ ਹੋਵੇ; ਮਾਮਲੇ: contract void ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ, non-gratuitous act, ਕੋਈ ਤੈਅ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਨਹੀਂ, ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਛੱਡਣਾ/ਇਨਕਾਰ, ਵੰਡਣਯੋਗ contract ਦੀ ਅੰਸ਼ਕ performance, lump-sum ਕੰਮ ਮਾੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ।
- Default ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਵਧਿਆ ਵਿਆਜ penalty ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; default 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੂਰੀ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਤੁਰੰਤ ਦੇਣਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ clause penalty ਨਹੀਂ ਹੈ।

TQ 4.1 • PYQ 2022-May [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 167	2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 4.3 • PYQ 2025-Sep [6] (Or) (b) • Descriptive • 6M • Pg 170	4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਵਿਲੱਖਣ ਵਸਤਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤ: ਜਦੋਂ ਵਸਤੂ ਦਾ market ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਦਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ damages ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ --- court contract ਮੁਤਾਬਕ delivery ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਿਆਂ specific performance ਦੀ decree ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਜੇ ਧਿਰ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹੇ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ promise ਕੀਤਾ ਸੀ, ਤਾਂ injunction ਜੋੜੇ (film-star/singer exclusivity ਕੇਸ)।
- ਉੱਤਰ ਦੀ ਬਣਤਰ: remedies ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਦੱਸੋ → ਦਿਖਾਓ ਕਿ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ damages ਕਿਉਂ ਅਸਫਲ ਹਨ (ਵਿਲੱਖਣਤਾ/ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਪ ਨਹੀਂ) → specific performance/injunction ਨਾਲ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।

CSQ 4.1 • PYQ 2020-Nov [3] (c) (iii) • Case Scenario • 7M • Pg 171 asked

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਇਕਾਈ 2.6: ਸੰਭਾਵੀ ਅਤੇ ਅਰਥ Contracts (Contingent and Quasi Contracts)

Contingent and Quasi Contracts

P2-C2-U2.6 • ਮਹੱਤਤਾ D • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 9 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ C • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 6.0% • 14 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: ਸੰਭਾਵੀ Contracts (Contingent Contracts)

P2-C2-U2.6-T01 • Topic 1: Contingent Contracts

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Indian Contract Act, 1872 ਦੀ ਇਕਾਈ 6 (Contingent and Quasi Contracts) ਦਾ Section 6.1 'Contingent Contracts' ਪੜ੍ਹੋ --- Sec. 31 ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, 'collateral event' ਦਾ ਅਰਥ (Pollock & Mulla) ਅਤੇ contingent contract ਦੇ ਚਾਰ essentials।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 31 (SM): “A contract to do or not to do something, if some event, collateral to such contract, does or does not happen” — insurance, indemnity ਅਤੇ guarantee ਦੇ contracts ਇਸ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ A, B ਨੂੰ ₹10,00,000 ਦੇਣ ਦਾ contract ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇ B ਦਾ ਘਰ ਸੜ ਜਾਵੇ (ਇਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ absolute contract ਨਾਲ ਕਰੋ, ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ perform ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

Collateral event (Pollock & Mulla): “an event which is neither a performance directly promised as part of the contract, nor the whole of the consideration for a promise” — A ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਸਿਰਫ਼ collateral event ਵਾਪਰਨ 'ਤੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਚਾਰ essentials: (a) performance ਕਿਸੇ event ਜਾਂ condition (precedent ਜਾਂ subsequent) ਦੇ ਵਾਪਰਨ/ਨਾ ਵਾਪਰਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਵੇ; (b) event collateral ਹੋਵੇ — contract ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤੀ performance, ਨਾ consideration; (c) event ਸਿਰਫ਼ promisor ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋਵੇ — ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ

ਨਹੀਂ, ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ contingent ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਜੇ ਮੀਂਹ ਪਵੇ ਅਤੇ A Delhi ਛੱਡੇ ਤਾਂ ਅਦਾ ਕਰੇ); (d) event ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ — ਜੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਜਾਂ ਵਾਪਰਨਾ ਤੈਅ ਹੋਵੇ (collector ਦੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਇਜਾਜ਼ਤ), ਤਾਂ contingent ਨਹੀਂ।

Contingent ਨਹੀਂ (ਜਾਲ): ਕਣਕ ਦੀਆਂ 100 ਬੋਰੀਆਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਸਿਰਫ਼ delivery ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਾਂ swimming pool ਪੂਰਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ₹20,00,000 ਦੇਣਾ — event ਖੁਦ promise ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ conditional (contingent ਨਹੀਂ) contract ਹੈ; “ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ₹1,00,000 ਦੇਵੇਗਾ” ਤਾਂ contract ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 31 ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸਮਝਾਓ --- 'a contract to do or not to do something, if some event, collateral to such contract, does or does not happen' --- ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਮੇਤ (insurance, indemnity, guarantee)।
- ਚਾਰ essentials ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਪੱਕੇ ਕਰੋ: (i) performance ਕਿਸੇ event ਦੇ ਵਾਪਰਨ/ਨਾ ਵਾਪਰਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ, (ii) event collateral ਹੈ (ਨਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤੀ performance, ਨਾ consideration), (iii) event ਸਿਰਫ਼ promisor ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, (iv) event ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- ਜਦੋਂ 'essentials plus any three rules' ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ Secs. 32--36 ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਜੋੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੋ (ਅਕਸਰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ 6--7 ਅੰਕਾਂ ਦਾ PYQ ਮੇਲ)।
- ਜਾਲ: ਖੁਦ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਭੁਗਤਾਨ (ਜਿਵੇਂ swimming pool ਪੂਰਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਭੁਗਤਾਨ) conditional contract ਹੈ, contingent ਨਹੀਂ --- event collateral ਨਹੀਂ ਹੈ।

TQ 1.1 • PYQ 2018-Nov [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 174

7× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 1.2 • PYQ 2024-Jun [6] Or (b) • Descriptive • 6M • Pg 175

8× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ contingent contract ਪਛਾਣਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: ਜੇ ਕੋਈ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ collateral event ਵਾਪਰੇ ਤਾਂ ਇੱਕਮੁਸ਼ਤ ਰਕਮ ਦੇਣ ਦਾ promise (ਜਿਵੇਂ hospital ਦਾ Dr. A ਨੂੰ Covid-positive ਹੋਣ 'ਤੇ ₹1,00,000 ਦੇਣ ਦਾ promise) --- ਬਣਤਰ: Sec. 31 ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ → ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ essentials ਪੂਰੇ → ਸਿੱਟਾ: valid contingent contract।
- ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ essential ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਪਰਖੋ, ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ collateral ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ।

CSQ 1.1 • RTP 2021-Nov [5] • Case Scenario • --- • Pg 177

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 2: ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਯਮ (Rules Relating to Enforcement)

P2-C2-U2.6-T02 • Topic 2: Rules Relating to Enforcement

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 6.2 'Rules Relating to Enforcement' --- Secs. 32 to 36 --- ਪੜ੍ਹੋ, ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਭਾਗ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ 'Difference between a contingent contract and a wagering contract'।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Secs 32-36 ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ: **Sec 32** — event ਵਾਪਰਨ 'ਤੇ contingent: ਜਦੋਂ ਤੱਕ event ਵਾਪਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ; event ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ void (ਜੇ B, C ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੇ ਤਾਂ ਅਦਾ ਕਰੇਗਾ; C ਦੀ ਮੌਤ — void); **Sec 33** — event ਨਾ ਵਾਪਰਨ 'ਤੇ contingent: ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਲਾਗੂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਵਾਪਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਵੇ (ਜਹਾਜ਼ ਡੁੱਬ ਜਾਵੇ), ਜਹਾਜ਼ ਮੁੜ ਆਵੇ ਤਾਂ void; **Sec 34** — ਜਿਊਂਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਆਚਰਣ 'ਤੇ contingent: ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਕਰੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੰਭਵ ਬਣਾ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ event ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (C ਦਾ ਵਿਆਹ D ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; Frost v. Knight — ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਵਿਆਹ ਦਾ promise, ਪਿਤਾ ਦੇ ਜਿਊਂਦੇ-ਜੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ, breach); **Sec 35** — ਤੈਅ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ event ਵਾਪਰਨਾ: event ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ਜਾਂ event ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ void; ਤੈਅ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ event ਨਾ ਵਾਪਰਨਾ: event ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਂ ਲੰਘਣ 'ਤੇ, ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; **Sec 36** — ਅਸੰਭਵ event 'ਤੇ contingent: void, ਭਾਵੇਂ ਅਸੰਭਵਤਾ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ (ਸੂਰਜ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹੇ; ਦੋ ਸਿੱਧੀਆਂ ਰੇਖਾਵਾਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲੈਣ)।

Contingent vs. wagering: SM ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਤਰ ਦੀ ਸਾਰਣੀ — wager ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ contingent ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ contingent contract valid ਹੈ ਜਦਕਿ wagering agreement void ਹੈ; insurance ਵਿੱਚ ਧਿਰਾਂ ਦਾ subject matter ਵਿੱਚ insurable interest ਹੁੰਦਾ ਹੈ, wager ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

Contingent contract	Wagering contract
ਕਿਸੇ collateral ਘਟਨਾ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਵਾਪਰਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਰਨ/ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ contract	ਕਿਸੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਵਾਪਰਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੈਸਾ ਜਾਂ money's worth ਦੇਣ ਦਾ promise
ਇਸ ਵਿੱਚ reciprocal promises ਹੋਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ	Reciprocal promises ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ
ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾ collateral ਹੁੰਦੀ ਹੈ	ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾ ਮੁੱਖ ਤੱਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ wagering ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੋਵੇ	ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ contingent ਸੁਭਾਅ ਦਾ
ਧਿਰਾਂ ਦਾ subject matter ਵਿੱਚ interest ਹੁੰਦਾ ਹੈ	ਧਿਰਾਂ ਦਾ subject matter ਵਿੱਚ ਕੋਈ interest ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
Doctrine of mutuality of loss and gain ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ	ਇੱਕ ਖੇਡ — ਸਿਰਫ਼ ਹਾਰ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਹੀ ਮਾਇਨੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ
Valid	Void

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Contingent vs. wagering contract ਦੀ ਅੰਤਰ-ਸਾਰਣੀ ਛੇ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਪੱਕੀ ਕਰੋ: ਅਰਥ, reciprocal promises, ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ event ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ (collateral vs. core), ਸੁਭਾਅ, subject matter ਵਿੱਚ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਹਿੱਤ, ਅਤੇ validity (contingent valid; wager void)।
- 'wagering agreement vs. contract of insurance' ਵਾਲੇ ਉੱਤਰਾਂ ਲਈ ਇਹੀ ਤਰਕ ਵਰਤੋ: insurance ਵਿੱਚ ਧਿਰਾਂ ਦਾ subject matter ਵਿੱਚ insurable interest ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ valid contingent contract ਹੈ; wager ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹਿੱਤ ਨਹੀਂ --- ਸਿਰਫ਼ ਲਾਭ/ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਆਪਸੀ ਮੌਕਾ --- ਅਤੇ ਇਹ void ਹੈ।

- ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਵੀ ਤਿਆਰ ਰੱਖੋ: Sec. 32 (event ਵਾਪਰਨ 'ਤੇ contingent), Sec. 33 (event ਨਾ ਵਾਪਰਨਾ), Sec. 34 (ਜਿਉਂਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਆਚਰਣ), Sec. 35 (ਤੈਅ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ event), Sec. 36 (ਅਸੰਭਵ event --- void ab initio)।

TQ 2.1 • PYQ 2018-May [2] (c) (i) • Distinguish Between • 2M • Pg 177

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

ਵਿਸ਼ਾ 3: ਅਰਥ Contracts (Quasi Contracts)

P2-C2-U2.6-T03 • Topic 3: Quasi Contracts

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 6.3 'Quasi Contracts' ਪੜ੍ਹੋ --- ਅਰਥ, ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਅਤੇ Secs. 68 to 72 ਅਧੀਨ quasi-contracts ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਪੰਜ ਮਾਮਲੇ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਅਰਥ: contract ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ, ਜੋ offer, acceptance, consent ਜਾਂ agreement ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ — ਆਧਾਰ equity, justice ਅਤੇ good conscience; ਇਹ “No man must grow rich out of another person's loss” ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਟਿਕੀਆਂ ਹਨ (doctrine of unjust enrichment); ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'certain relations resembling those created by contracts' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ: (i) ਹੱਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਧਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ (ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਹੀਂ) liquidated ਰਕਮ; (ii) agreement ਤੋਂ ਨਹੀਂ — ਕਾਨੂੰਨ ਵੱਲੋਂ ਲਾਗੂ; ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ, promise ਨਹੀਂ; (iii) ਸਿਰਫ਼ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਵਿਅਕਤੀ (ਵਿਅਕਤੀਆਂ) ਵਿਰੁੱਧ ਉਪਲਬਧ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ; breach ਹੋਣ 'ਤੇ ਪੂਰੇ contract ਵਾਂਗ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Quasi-contracts ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਪੰਜ ਮਾਮਲੇ: Sec 68 ਅਸਮਰੱਥ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ necessities; Sec 69 ਹਿਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਭੁਗਤਾਨ; Sec 70 non-gratuitous act ਦਾ ਲਾਭ; Sec 71 finder of goods; Sec 72 mistake ਨਾਲ ਜਾਂ coercion ਅਧੀਨ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਧਨ।

Sec 68: ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ contract ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ (minor/lunatic) ਜਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਉਸ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਸਥਿਤੀ ਮੁਤਾਬਕ necessities ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭਰਪਾਈ ਸਿਰਫ਼ ਅਸਮਰੱਥ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ; supplier ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ delivery ਸਮੇਂ ਵਸਤਾਂ ਅਸਲ ਲੋੜਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸਨ।

Sec 69: ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਧਨ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹਿਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਰਪਾਈ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ (lessee B ਆਪਣੀ lease ਬਚਾਉਣ ਲਈ zamindar A ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਮਾਲੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; P ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਤ ਬੱਝੀ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ D ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

Sec 70: ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਦਾ/ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੁਫ਼ਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਸ ਦਾ ਲਾਭ ਮਾਣਦਾ ਹੈ — ਉਸ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (ਵਪਾਰੀ ਦਾ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾਲ ਛੱਡਿਆ ਮਾਲ ਵਰਤ ਲਿਆ; Shyam Lal v. State of U.P. — ਤਨਖ਼ਾਹ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਈ); ਮੁਦਈ ਸਾਬਤ ਕਰੇ (i) ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ/ਸਪੁਰਦਗੀ (ii) ਮੁਫ਼ਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ (iii) ਲਾਭ ਮਾਣਿਆ। **Sec 71:** finder of goods ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ bailee ਵਾਲੀ ਹੀ ਹੈ — ਆਮ ਸਮਝਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਲੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਹੜਪਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ, ਮਾਲਕ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਕਰੇ; ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹਰ ਕਿਸੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ (Hollins v. Howler — ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਹੀਰਾ finder ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਪਿਆ)। **Sec 72:** mistake ਨਾਲ ਜਾਂ coercion ਅਧੀਨ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਧਨ ਜਾਂ ਦਿੱਤੀ ਵਸਤੂ ਵਾਪਸ ਕਰਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (Sales Tax Officer v. Kanhaiyalal;

ਗਲਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਕਣਕ); 'coercion' ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਆਪਕ — ਜੁਲਮ, ਜਬਰੀ ਵਸੂਲੀ (tram-penalty ਕੇਸ, Trikamdas v. Bombay Municipal Corpn.)।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ: contracts ਵਰਗੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ, ਜੋ equity, justice ਅਤੇ good conscience ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ --- 'no man must grow rich out of another's loss'।
- ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ: (i) ਧਨ ਦਾ ਹੱਕ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ liquidated ਰਕਮ; (ii) agreement ਨਹੀਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਵੱਲੋਂ ਲਾਗੂ; (iii) ਸਿਰਫ਼ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਉਪਲਬਧ; ਆਧਾਰ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ, promise ਨਹੀਂ।
- ਪੰਜ ਮਾਮਲੇ: Sec. 68 necessities, Sec. 69 ਹਿਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ, Sec. 70 non-gratuitous act, Sec. 71 finder of goods, Sec. 72 mistake/coercion।

TQ 3.1 • PYQ 2002-May [5] (c) • Descriptive • 5M • Pg 179 4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਸਮਝਾਓ ਕਿ finder of goods ਦਾ ਦਰਜਾ bailee ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਿਉਂ ਹੈ (Sec. 71): ਆਮ ਸਮਝਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਲੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਹੜਪਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ, ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ; ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹਰ ਕਿਸੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ (Hollins v. Howler)।

TQ 3.2 • PYQ 2025-May [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 180 7× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 6 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 68: minor/lunatic ਜਾਂ ਆਸ਼ਰਿਤ ਨੂੰ necessities --- ਭਰਪਾਈ ਸਿਰਫ਼ ਅਸਮਰੱਥ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚੋਂ, ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ (Aarthi/Naresh, lunatic-wife ਕੇਸ; ₹15 ਲੱਖ ਦਾ diamond set 'necessaries' ਨਹੀਂ)।
- Sec. 69: ਜੇ ਹਿਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਹ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਵਸੂਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (P ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਤ ਬੱਝੀ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ D ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)।
- Sec. 70/72: non-gratuitous act ਦਾ ਲਾਭ, ਜਾਂ mistake ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਮਾਲ (ਗਲਤ ਗੁਆਂਢੀ ਨੂੰ ਕਣਕ), ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ --- ਉੱਤਰ: section → ਸ਼ਰਤਾਂ → ਤੱਥ → ਸਿੱਟਾ।

CSQ 3.1 • RTP 2025-Jan [4] • Case Scenario • --- • Pg 181 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.2 • PYQ 2022-Nov [3] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 182

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.3 • RTP 2023-Jun [6] • Case Scenario • --- • Pg 183

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.4 • PYQ 2024-Sep [1] (a) (i) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 184

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.5 • MTP 2025-Aug S2 [4] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 184

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਇਕਾਈ 2.7: ਨੁਕਸਾਨ-ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਾ Contract (Contract of Indemnity and Guarantee)

Contract of Indemnity and Guarantee

P2-C2-U2.7 • ਮਹੱਤਤਾ C • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 5 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ A • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 11.1% • 26 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: ਨੁਕਸਾਨ-ਪੂਰਤੀ ਦਾ Contract (Contract of Indemnity)

P2-C2-U2.7-T01 • Topic 1: Contract of Indemnity

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 7 ਦਾ Section 7.1 'Contract of Indemnity' ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 124 ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਧਿਰਾਂ (indemnifier/indemnity-holder), Sec. 125 ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ indemnity-holder ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਤੇ indemnifier ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀ (Gajanan Moreshwar ਮਾਮਲਾ)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 124 (SM): “a contract by which one party promises to save the other from loss caused to him by the conduct of the promisor himself, or by the conduct of any other person” — ‘indemnity’ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਹੈ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ/ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ; ਧਿਰਾਂ: **indemnifier** (promisor) ਅਤੇ **indemnified/indemnity-holder**; ਇਹ express ਜਾਂ implied ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ valid contract ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਪੂਰੇ ਕਰਨੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ (C ਨੂੰ ਕੁੱਟਣ ਲਈ indemnify ਕਰਨ ਦਾ promise unenforceable ਹੈ — unlawful object)।

ਦਾਇਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ ਤੱਕ ਸੀਮਤ: Sec 124 ਸਿਰਫ਼ promisor ਦੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਆਚਰਣ ਨਾਲ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ — ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਨਾ ਕੀਤੇ ਹਾਦਸੇ ਜਾਂ act of God/ਕੁਦਰਤੀ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਨੁਕਸਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ (NOT) ਹੈ; English law ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ (Gajanan Moreshwar v. Moreshwar Madan, 1942), ਜਿੱਥੇ indemnity ਹਰ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ promisee ਦੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ, ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਜਾਂ ਹਾਦਸੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ।

Sec 125 — ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ indemnity-holder ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (ਆਪਣੀ authority ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ) — indemnifier ਤੋਂ ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ: (a) ਕਿਸੇ ਵੀ suit ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੇ damages ਭਰਨ ਲਈ ਉਹ ਮਜਬੂਰ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ, (b) suit ਦਾਇਰ ਕਰਨ/ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ costs ਜੋ ਭਰਨੇ ਪਏ, (c) suit ਦੇ ਕਿਸੇ compromise ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਅਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਕਮਾਂ; ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸੂਚੀ ਨਹੀਂ — ਜੇ ਉਸ ਦੀ liability absolute ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ indemnifier ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ: Act ਇਸ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹੈ, ਪਰ ਅਦਾਲਤੀ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ indemnity-holder ਦੀ liability absolute ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੀ indemnifier ਦੀ liability ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। **Insurance:** fire ਅਤੇ marine insurance ਹਮੇਸ਼ਾ contracts of indemnity ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ life insurance ਵਿੱਚ contract of indemnity ਨਹੀਂ (NOT) ਹੁੰਦਾ (insurer ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ)।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 125 — ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ indemnity-holder ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (authority ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ): ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (a) ਕਿਸੇ ਵੀ suit ਵਿੱਚ ਭਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ DAMAGES, (b) suit ਦਾਇਰ ਕਰਨ/ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ COSTS, (c) suit ਦੇ ਕਿਸੇ compromise ਅਧੀਨ ਅਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ SUMS --- ਤਿੰਨੋਂ ਸਿਰਲੇਖ ਸ਼ਬਦ-ਬ-ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਕਰੋ।
- Sec. 124 ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ: ਉਹ contract ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਧਿਰ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ promisor ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਚਰਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਆਚਰਣ ਨਾਲ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ promise ਕਰਦੀ ਹੈ।

TQ 1.1 • PYQ 2024-Sep [6] (b) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 190 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- True/False ਤਰਕ: Sec. 124 ਸਿਰਫ਼ ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ ਨਾਲ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ --- ਹਾਦਸੇ ਜਾਂ act of God ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਨੁਕਸਾਨ ਬਾਹਰ ਹੈ (English law / Gajanan Moreshwar v. Moreshwar Madan ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ)।
- Fire ਅਤੇ marine insurance contracts of indemnity ਹਨ (ARE), ਪਰ LIFE insurance ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ (NOT) --- insurer ਮੌਤ (ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾ) ਉੱਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ; 'True' ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰੋ।
- ਅਦਾਲਤੀ ਨਿਯਮ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ indemnity-holder ਦੀ liability absolute ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ indemnifier ਦੀ liability ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

TQ 1.2 • PYQ 2025-Sep [5] (c) (iii) • True/False • 2M • Pg 191

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

ਵਿਸ਼ਾ 2: ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਾ Contract (Contract of Guarantee)

P2-C2-U2.7-T02 • Topic 2: Contract of Guarantee

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 7.2 ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 126 ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਤਿੰਨ contracts ਵਾਲਾ tripartite ਢਾਂਚਾ, ਛੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੱਛਣ (Sec. 127 consideration, Secs. 142--144), ਅਤੇ specific ਬਨਾਮ continuing guarantee ਬਾਰੇ Section 7.3 (Sec. 129)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 126 (SM): "A contract to perform the promise made or discharge the liability, of a third person in case of his default"; ਇਹ ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ — **surety** (guarantee ਦੇਣ ਵਾਲਾ), **principal debtor** (ਜਿਸ ਦੇ default ਸਬੰਧੀ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ), **creditor** (ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।

Tripartite — ਤਿੰਨ contracts: (i) principal debtor ਅਤੇ creditor ਵਿਚਕਾਰ principal contract, (ii) creditor ਅਤੇ surety ਵਿਚਕਾਰ secondary contract, (iii) surety ਅਤੇ principal debtor ਵਿਚਕਾਰ implied contract ਕਿ ਜੇ surety ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ indemnify ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ; creditor ਵੱਲੋਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਜਾਂ principal debtor ਤੋਂ ਮੰਗ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ surety ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਛੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੱਛਣ: (1) ਮਕਸਦ — ਵਸੂਲਣਯੋਗ principal debt ਮੌਜੂਦ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, principal debt ਨਹੀਂ ਤਾਂ valid

guarantee ਨਹੀਂ; (2) consideration — Sec 127: principal debtor ਨੂੰ ਮਿਲੀ consideration surety ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ, ਸਿੱਧੀ consideration ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਪਰ past consideration ਕੋਈ consideration ਨਹੀਂ (ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੌਂਪੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ goods ਲਈ ਬਿਨਾਂ consideration ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ C ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ — void); (3) ਮੌਜੂਦਾ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣਯੋਗ liability, ਜੋ time-barred ਨਾ ਹੋਵੇ; (4) creditor ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ misrepresentation (Sec 142) ਜਾਂ material circumstances ਦਾ ਲੁਕਾਅ (Sec 143) ਨਾ ਹੋਵੇ; (5) ਲਿਖਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ — ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ; (6) Sec 144 — ਜੇ ਸ਼ਰਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕੋਈ co-surety ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ guarantee invalid ਹੈ।

Competency: principal debtor incompetent (minor) ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ guarantee VALID ਹੈ; ਪਰ ਜੇ surety incompetent ਹੋਵੇ ਤਾਂ guarantee void ਹੈ (creditor minor ਹੋਵੇ — ਤਾਂ ਵੀ void)।

ਕਿਸਮਾਂ (Sec 129): specific guarantee — ਇੱਕੋ debt/ਖ਼ਾਸ transaction ਤੱਕ ਲਾਗੂ, guarantee ਕੀਤਾ debt ਚੁਕਤਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ liability ਖ਼ਤਮ (Kay v. Groves); continuing guarantee — transactions ਦੀ ਲੜੀ ਤੱਕ ਲਾਗੂ, revocation ਤੱਕ surety unpaid balance ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ (tea-dealer ਉਦਾਹਰਣ: ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ tea ਲਈ ₹10,000 ਤੱਕ guarantee — ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ₹20,000 ਦੇ default ਉੱਤੇ surety ₹10,000 ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 126 ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ: ਤੀਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ default ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ promise ਪੂਰਾ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ liability discharge ਕਰਨ ਦਾ contract; ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ; ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ --- surety, principal debtor, creditor --- ਅਤੇ ਤਿੰਨ contracts (principal, secondary, implied indemnity)।
- ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੱਛਣ: ਵਸੂਲਣਯੋਗ principal debt ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ; consideration (Sec. 127 --- principal debtor ਨੂੰ ਲਾਭ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ, past consideration ਕੋਈ consideration ਨਹੀਂ); ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣਯੋਗ liability; ਕੋਈ misrepresentation/ਲੁਕਾਅ ਨਹੀਂ (Secs. 142--143); ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ co-surety ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (Sec. 144)।

TQ 2.1 • MTP 2025-Aug S2 [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 192 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ **LEVEL I**
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਬਹੁ-ਮੁੱਦੇ ਵਾਲੇ scenarios ਵਿੱਚ guarantee ਦੀ ਵੈਧਤਾ, surety ਦੀ liability ਅਤੇ creditor ਦੀਆਂ securities ਰਲਗੱਡ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ (ਜਿਵੇਂ guarantee ਵਾਲੀ credit sale + ਨੁਕਸ ਦੇ ਮੁੱਦੇ; mortgage + guarantee ਵਾਲਾ bank loan): ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ (guarantee vs. indemnity), ਫਿਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਪਰਖੋ, ਫਿਰ Sec. 128 ਅਧੀਨ surety ਦੀ liability ਦੀ ਹੱਦ ਅਤੇ Sec. 141 ਅਧੀਨ securities ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਤੈਅ ਕਰੋ।
- ਇਸ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸੁਲਝਾਓ: ਕੀ principal debt ਹੈ? → ਕੀ guarantee ਵੈਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੈ (Secs. 127, 142--144)? → ਕੀ creditor ਦੇ ਕਿਸੇ act ਨੇ surety ਦੀ liability ਨੂੰ discharge ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਘਟਾਇਆ ਹੈ?

CSQ 2.1 • PYQ 2024-Jun [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 193 asked

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 2.2 • PYQ 2026-May [4] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 195

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਔਖਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ — ਇਸ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ

- Principal debtor ਵਜੋਂ minor: guarantee VALID ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (surety ਇਉਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਜਿਵੇਂ ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇ), ਪਰ ਜੇ SURETY incompetent ਹੋਵੇ ਤਾਂ guarantee void ਹੈ --- Manish (minor), Soheli ਅਤੇ ਇੱਕ guarantor ਵਾਲੇ scenarios ਉੱਤੇ ਇਹ ਲਾਗੂ ਕਰੋ (2022 PYQ ਨਮੂਨਾ)।

ਵਿਸ਼ਾ 3: Guarantees ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (Types of Guarantees)

P2-C2-U2.7-T03 • Topic 3: Types of Guarantees

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 2.7 ਦਾ §7.3 ਪੜ੍ਹੋ: guarantee ਦੇ ਦੋ ਵਰਗ — specific ਅਤੇ continuing — ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਅਧੀਨ surety ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਦੋਂ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Specific Guarantee: ਉਹ guarantee ਜੋ **ਇੱਕੋ debt ਜਾਂ ਖ਼ਾਸ transaction** ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; guarantee ਕੀਤਾ debt ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੁਕਤਾ ਹੋਣ ਜਾਂ promise ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ surety ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਉਦਾਹਰਣ: B ਵੱਲੋਂ C ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਚੌਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਬੋਰੀਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ guarantee A ਦਿੰਦਾ ਹੈ; C ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ guarantee ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ [Kay v. Groves]।

Continuing Guarantee [Section 129]: ਉਹ guarantee ਜੋ **transactions ਦੀ ਲੜੀ** ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; guarantee revoke ਹੋਣ ਤੱਕ surety ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ transactions ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵੀ transactions ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ guarantee ਦੇ ਅੰਤ ਉੱਤੇ surety **unpaid balance** ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ।

Continuing guarantee ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ: A, tea dealer B ਨੂੰ, C ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ tea ਲਈ ₹10,000 ਤੱਕ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ guarantee ਦਿੰਦਾ ਹੈ; B ₹10,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ tea ਸਪਲਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ C ਭੁਗਤਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਹੋਰ ₹20,000 ਦੀ tea ਸਪਲਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ C ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ — guarantee continuing ਹੋਣ ਕਾਰਨ A ₹10,000 ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ 4: Contract of Indemnity ਅਤੇ Contract of Guarantee ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ

P2-C2-U2.7-T04 • Topic 4: Distinction Between a Contract of Indemnity and A Contract of Guarantee

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 7.4 ਪੜ੍ਹੋ — contract of indemnity (Sec. 124) ਅਤੇ contract of guarantee (Sec. 126) ਵਿਚਕਾਰ ਸੱਤ ਨੁਕਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸਾਰਣੀ-ਰੂਪ ਅੰਤਰ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ: ਦੋਵੇਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ compensation ਦੇ ਢੰਗ ਹਨ (Secs 124-147), ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ

ਅੰਤਰ ਹੈ — indemnity (Sec 124, ਦੋ ਧਿਰਾਂ) vs. guarantee (Sec 126, ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ, tripartite)।

Contract of Indemnity	Contract of Guarantee
ਦੋ ਧਿਰਾਂ — indemnifier (promisor) ਅਤੇ indemnified (promisee)	ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ — creditor, principal debtor ਅਤੇ surety
Indemnifier ਦੀ liability primary ਅਤੇ unconditional ਹੁੰਦੀ ਹੈ	Surety ਦੀ liability secondary ਅਤੇ conditional; primary liability debtor ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
Liability ਸਿਰਫ਼ ਕਿਸੇ contingency ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਉੱਤੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ	Liability ਮੌਜੂਦਾ promise ਦੀ non-performance/ਮੌਜੂਦਾ debt ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
Indemnifier ਲਈ indemnity-holder ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ	Surety, principal debtor ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ third party ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ — ਕੋਈ privity ਨਹੀਂ (ਜਦੋਂ ਤੱਕ assignment ਨਾ ਹੋਵੇ)	Surety ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਅਦਾਇਗੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ creditor ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ
ਉਦੇਸ਼: ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ	ਉਦੇਸ਼: creditor ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ
ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦਾ competent to contract ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ	Principal debtor minor ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ valid

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਚਾਰ ਆਧਾਰ ਪੱਕੇ ਕਰੋ: (i) ਧਿਰਾਂ --- ਦੋ (indemnifier, indemnified) vs. ਤਿੰਨ (creditor, principal debtor, surety); (ii) liability --- indemnifier ਦੀ primary ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ vs. surety ਦੀ secondary ਅਤੇ ਸ਼ਰਤੀਆ; (iii) ਕਦੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ --- contingency ਵਾਪਰਨ ਉੱਤੇ vs. ਮੌਜੂਦਾ debt/promise ਵਿੱਚ default ਉੱਤੇ; (iv) ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ --- indemnifier ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ (privity ਨਹੀਂ) vs. surety ਭੁਗਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ creditor ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
- ਜੇ ਵੱਡੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ 'any four' ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵਾਧੂ ਆਧਾਰ: ਮਕਸਦ (ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ vs. creditor ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ), ਬੇਨਤੀ (indemnifier ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ vs. surety principal debtor ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ), competency (ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ competent vs. minor principal debtor ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਵੀ valid)।
- ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਦੋ ਕਾਲਮਾਂ ਵਾਲੀ ਸਾਰਣੀ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ --- ਮਿਆਰੀ 4-mark ਰੂਪ।

TQ 4.1 • PYQ 2024-Sep [6] (Or) (b) (I) • Distinguish Between • 4M • Pg 197
3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 4.2 • MTP 2026-Apr S1 [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 198

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 5: Surety ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਹੱਦ [Section 128]

P2-C2-U2.7-T05 • Topic 5: Nature and Extent of Surety's Liability [Section 128]

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 7.5 'Nature and Extent of Surety's Liability [Section 128]' ਅਤੇ ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ inter se ਸਬੰਧ ਬਾਰੇ Sec. 132 ਦਾ ਨਿਯਮ ਪੜ੍ਹੋ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 128: ਜਦੋਂ ਤੱਕ contract ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, surety ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ principal debtor ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ CO-EXTENSIVE ਹੁੰਦੀ ਹੈ — C ਦੇ bill of exchange ਦੀ guarantee ਦੇਣ ਵਾਲਾ A ਸਿਰਫ਼ bill ਦੀ ਰਕਮ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਬਣਦੇ interest ਅਤੇ charges ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

ਚਾਰ ਪਹਿਲੂ: (i) ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ secondary ਹੈ — ਸਿਰਫ਼ principal debtor ਦੇ default ਉੱਤੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; (ii) ਜਿੱਥੇ document ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸ ਕਾਰਨ debtor ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉੱਥੇ surety ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; (iii) ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹੋਰ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, creditor ਪਹਿਲਾਂ (FIRST) surety ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; (iv) contract surety ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Debtor ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਵੀ surety ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ (SM ਸਾਰ): (1) principal debtor contract ਕਰਨ ਲਈ incompetent ਹੋਵੇ, (2) principal debtor ਨੂੰ insolvent ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, (3) debt time-barred ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ।

Sec 132: ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਤੀਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ liability ਲੈਣ ਦਾ contract ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ inter se ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਸਿਰਫ਼ ਦੂਜੇ ਦੇ default ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉੱਥੇ ਤੀਜਾ ਵਿਅਕਤੀ (ਜੋ ਉਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਧਿਰ ਨਹੀਂ) ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ — joint and several promissory note: A, ਜੋ C ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਵਿੱਚ B ਲਈ surety ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ note ਉੱਤੇ C ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 128 ਦੱਸੇ: ਜਦੋਂ ਤੱਕ contract ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, surety ਦੀ liability principal debtor ਦੀ liability ਦੇ ਨਾਲ CO-EXTENSIVE ਹੁੰਦੀ ਹੈ --- ਉਹ debt ਦੇ ਨਾਲ interest ਅਤੇ charges ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ (bill of exchange ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ)।
- ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਪਹਿਲੂ ਸਮਝਾਓ: liability secondary ਹੈ (default ਉੱਤੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ); document ਵਿੱਚ ਨੁਕਸ ਕਾਰਨ debtor ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਾ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; creditor debtor ਵਿਰੁੱਧ remedies ਖ਼ਤਮ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ (FIRST) surety ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; contract surety ਦੀ liability ਸੀਮਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਉਹ ਸਾਰ-ਰੂਪ ਅਪਵਾਦ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਜਿੱਥੇ debtor ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਵੀ surety ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ: debtor incompetent (minor), debtor insolvent ਕਰਾਰ, debt time-barred।

TQ 5.1 • PYQ 2025-May [3] (c) (I) • Descriptive • 6M • Pg 199

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 6: ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ — ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ default ਉੱਤੇ surety ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ

P2-C2-U2.7-T06 • Topic 6: Liability of Two Persons, Primarily Liable, Not Affected by Arrangement Between Them That One Shall Be Surety on Other's Default

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 2.7 ਦਾ §7.6 ਪੜ੍ਹੋ: Section 132, ਅਤੇ ਦੋ co-promisors ਵਿਚਕਾਰ ਨਿੱਜੀ suretyship ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਸ ਤੀਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ contract ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Section 132: ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਤੀਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ liability ਲੈਣ ਦਾ contract ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਇਹ contract ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਸਿਰਫ਼ ਦੂਜੇ ਦੇ default ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉੱਥੇ ਪਹਿਲੇ contract ਅਧੀਨ ਤੀਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹਰੇਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੂਜੇ contract ਨਾਲ **ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ** — ਅਤੇ ਇਹ **ਤਦ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੈ ਜੇ ਤੀਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ**, ਕਿਉਂਕਿ ਤੀਜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਦੀ ਧਿਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ: A ਅਤੇ B, C ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ joint and several promissory note ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ; A ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ B ਲਈ surety ਵਜੋਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ note ਬਣਨ ਸਮੇਂ C ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ। note ਉੱਤੇ C ਵੱਲੋਂ A ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੇ suit ਦਾ ਇਹ ਤੱਥ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿਉਂ ਹੈ: ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਿਰਫ਼ A ਅਤੇ B ਦੇ ਆਪਸੀ ਅਧਿਕਾਰ ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ; creditor ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੋਵੇਂ ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ 'ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ surety ਸੀ' ਵਾਲਾ ਬਚਾਅ ਅਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ 7: Surety ਦਾ Discharge

P2-C2-U2.7-T07 • Topic 7: Discharge of A Surety

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 7.7 'Discharge of a Surety' ਪੜ੍ਹੋ — ਤਿੰਨ ਢੰਗ: revocation (Secs. 130, 131, 62), creditor ਦਾ ਆਚਰਣ (Secs. 133--137, 139), invalidation (Secs. 142--144); ਇਹ ਇਸ ਇਕਾਈ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਤਿੰਨ ਢੰਗ: (i) contract of guarantee ਦੇ revocation ਰਾਹੀਂ, (ii) creditor ਦੇ ਆਚਰਣ ਰਾਹੀਂ, (iii) contract of guarantee ਦੇ invalidation ਰਾਹੀਂ।

Revocation ਸਿਰਲੇਖ: Sec 130 — continuing guarantee ਨੂੰ creditor ਨੂੰ NOTICE ਦੇ ਕੇ FUTURE transactions ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ revoke ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; notice ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ transactions ਲਈ surety ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (Arun notice ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ₹2,000 ਦੇ ਕਰਿਆਨੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ, ਬਾਅਦ ਦੇ ₹1,000 ਲਈ ਨਹੀਂ; Manoj revocation ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੇ ₹40,000 ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ); specific guarantee ਸਿਰਫ਼ ਤਦ revoke ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ liability ਅਜੇ

ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ; Sec 131 — surety ਦੀ ਮੌਤ ਭਵਿੱਖੀ transactions ਲਈ continuing guarantee ਨੂੰ revoke ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (notice ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ), ਪਿਛਲੀਆਂ ਲਈ ਉਸ ਦੀ estate ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ; Sec 62 — novation: ਪੁਰਾਣੇ contract ਦੇ ਆਪਸੀ discharge ਨਾਲ ਨਵਾਂ contract ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਮੂਲ contract ਅਧੀਨ surety discharge ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Creditor ਦੇ ਆਚਰਣ ਵਾਲਾ ਸਿਰਲੇਖ: Sec 133 — surety ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ debtor ਅਤੇ creditor ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ variance ਸਾਰੀਆਂ SUBSEQUENT transactions ਲਈ surety ਨੂੰ discharge ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (surety ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ cashier ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਵਧਾਈ/ਘਟਾਈ — surety ਸਿਰਫ variance ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਹੇਰਾਫੇਰੀਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ, ਜਿਵੇਂ Chetan/Pawan ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ); Sec 134 — ਨਵੇਂ contract ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ creditor ਦੇ act/omission ਰਾਹੀਂ principal debtor ਦੀ ਰਿਹਾਈ/discharge (B ਲੱਕੜ ਸਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ — surety C discharge); Sec 135 — creditor ਦਾ principal debtor ਨਾਲ composition, ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦਾ promise, ਜਾਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ promise surety ਨੂੰ discharge ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ (UNLESS) surety ਸਹਿਮਤੀ ਨਾ ਦੇਵੇ; Sec 139 — creditor ਦਾ surety ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਕੋਈ act, ਜਾਂ surety ਪ੍ਰਤੀ ਬਣਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਦੀ omission, ਜੋ surety ਦੇ ਅੰਤਿਮ remedy ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ discharge ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (State Bank of Saurashtra v. Chitranjan Rangnath Raja — bank ਦੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ godown ਦਾ stock ਗੁਆਚਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੱਕ surety discharge; ਮਾਲਕ ਵੱਲੋਂ apprentice ਦੀ cash ਦੀ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਜਾਂਚ ਨਾ ਕਰਨਾ)।

Discharge ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜਾਲ: Sec 136 — ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਦਾ contract principal debtor ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਤੀਜੇ (THIRD) ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ: surety discharge ਨਹੀਂ (NOT) ਹੁੰਦਾ; Sec 137 — ਸਿਰਫ਼ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ remedy ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੁਕੇ ਰਹਿਣਾ (forbearance): surety discharge ਨਹੀਂ (NOT) ਹੁੰਦਾ (C ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੱਕ B ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ — A ਫਿਰ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ)।

Invalidation ਸਿਰਲੇਖ: Sec 142 — transaction ਦੇ ਕਿਸੇ material ਹਿੱਸੇ ਬਾਰੇ creditor ਦੀ misrepresentation ਰਾਹੀਂ (ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ) ਪ੍ਰਾਪਤ guarantee invalid ਹੈ; Sec 143 — material circumstances ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ guarantee invalid ਹੈ (clerk ਦੇ ਪਿਛਲੇ defaults surety ਤੋਂ ਲੁਕਾਏ; ₹5 ਪ੍ਰਤੀ ton ਵੱਧ ਕੀਮਤ ਦਾ ਗੁਪਤ agreement); Sec 144 — co-surety ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਵਾਲੀ guarantee invalid ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Revocation ਸਿਰਲੇਖ: Sec. 130 --- notice continuing guarantee ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ FUTURE transactions ਲਈ revoke ਕਰਦਾ ਹੈ; Sec. 131 --- surety ਦੀ ਮੌਤ ਇਸ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖੀ transactions ਲਈ revoke ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਿਛਲੀਆਂ ਲਈ estate ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ; Sec. 62 novation।
- Creditor ਦੇ ਆਚਰਣ ਵਾਲਾ ਸਿਰਲੇਖ: Sec. 133 surety ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ variance; Sec. 134 principal debtor ਦੀ ਰਿਹਾਈ; Sec. 135 composition/ਸਮਾਂ ਦੇਣਾ/ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ promise; Sec. 139 surety ਦੇ ਅੰਤਿਮ remedy ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ (State Bank of Saurashtra ਮਾਮਲਾ)।
- Invalidation ਸਿਰਲੇਖ: Sec. 142 misrepresentation, Sec. 143 ਲੁਕਾਅ (concealment), Sec. 144 co-surety ਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣਾ।
- Discharge ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜਾਲ: Sec. 136 (ਤੀਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮਾਂ ਦੇਣਾ) ਅਤੇ Sec. 137 (ਸਿਰਫ਼ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੁਕੇ ਰਹਿਣਾ) --- surety discharge ਨਹੀਂ (NOT) ਹੁੰਦਾ।

TQ 7.1 • MTP 2025-Apr S1 [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 200	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 7.2 • PYQ 2025-May [3] (c) (ii) • Descriptive • 6M • Pg 201 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 7.3 • PYQ 2026-Jan [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 201	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 130 ਦੇ ਸੰਖਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ (Ramesh/Suresh, Manoj/Sharma): liability = notice ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ transactions, guarantee ਕੀਤੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਮ ਤੱਕ ਸੀਮਤ; notice ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।
- Sec. 131 (Sooraj ਦੀ ਮੌਤ ਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ): estate ਸਿਰਫ਼ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪਲਾਈਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ; notice ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।
- Sec. 133 (Amit rent, Kishore interest ਮਾਮਲੇ): ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ ਤਬਦੀਲੀ --- ਵੱਧ rent, ਬਦਲਿਆ interest, ਵਧਾਇਆ ਸਮਾਂ --- ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ transactions ਲਈ surety ਨੂੰ discharge ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

CSQ 7.3 • PYQ 2021-Jan [5] (c) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 205	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 7.6 • RTP 2024-Sep [8] • Case Scenario • --- • Pg 208	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 7.7 • RTP 2025-May [7] • Case Scenario • --- • Pg 209	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਰੁਜ਼ਗਾਰ guarantees (Chetan, Sarthak cashier): surety ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ ਤਨਖ਼ਾਹ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ → ਭਵਿੱਖੀ ਆਚਰਣ ਲਈ Sec. 133 ਅਧੀਨ discharge; variance ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੀ liability ਵੱਖ ਕਰੋ।
- ਮਿਸ਼ਰਤ scenarios: ਹਰ ਉਪ-ਮੁੱਦੇ ਲਈ ਸਹੀ section ਚੁਣੋ --- ਬਰਖ਼ਾਸਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਬਾਰੇ ਲੁਕਾਅ → Sec. 143 ਅਧੀਨ guarantee invalid; hire-purchase ਦਾ ਮੁੜ-ਨਿਰਧਾਰਨ/ਸਮਾਂ ਦੇਣਾ → Secs. 133/135; ਜੇ surety ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤਾਂ Sec. 135 ਉਸ ਨੂੰ discharge ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

CSQ 7.1 • PYQ 2018-Nov [1] (d) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 203	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 7.2 • PYQ 2020-Nov [2] (d) • Case Scenario • 4M • Pg 204	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 7.4 • PYQ 2021-Dec [5] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 206	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 7.5 • RTP 2024-Jun [3] • Case Scenario • --- • Pg 207	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 8: Surety ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ

P2-C2-U2.7-T08 • Topic 8: Rights of A Surety

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 7.8 'Rights of a Surety' ਪੜ੍ਹੋ — principal debtor ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ (Secs. 140, 145), creditor ਵਿਰੁੱਧ (Sec. 141, set-off, ਕਟੌਤੀ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ), ਅਤੇ co-sureties ਵਿਰੁੱਧ (Secs. 146, 147)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Principal debtor ਵਿਰੁੱਧ: Sec 140 subrogation — ਜਿਸ ਸਭ ਲਈ ਉਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ/ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਉੱਤੇ, principal debtor ਵਿਰੁੱਧ creditor ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ surety ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਉਹ creditor ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ — ਜਿਵੇਂ Raju ਦਾ housing loan ਚੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ surety 15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ notice ਉੱਤੇ mortgage ਕੀਤੇ ਘਰ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ); Sec 145 implied indemnity — ਹਰ guarantee ਵਿੱਚ principal debtor ਦਾ surety ਨੂੰ indemnify ਕਰਨ ਦਾ implied promise ਹੁੰਦਾ ਹੈ; surety ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਉੱਤੇ (RIGHTFULLY) ਅਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਵਾਜਬ ਆਧਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਬਚਾਅ ਦੇ costs ਸਮੇਤ), ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਅਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਨਹੀਂ।

Creditor ਵਿਰੁੱਧ: Sec 141 — suretyship contract ਹੋਣ ਸਮੇਂ principal debtor ਵਿਰੁੱਧ creditor ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਹਰ security ਦੇ ਲਾਭ ਦਾ surety ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ surety ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ; ਜੇ creditor ਉਹ security ਗੁਆ ਦੇਵੇ ਜਾਂ surety ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ ਛੱਡ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ surety discharge ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (C, B ਦੇ ₹80,000 ਦੇ furniture ਦਾ mortgage ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ — A ₹80,000 ਤੱਕ discharge, ਬਾਕੀ ₹1,20,000 ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ); ਨਾਲ ਹੀ debtor ਦੇ counter-claim ਦਾ SET-OFF ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (loan ₹50,000, set-off ₹10,000 → surety ₹40,000 ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ debtor ਦੇ insolvent ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਅਨੁਪਾਤਕ ਕਟੌਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (25% ਵਸੂਲੀ → surety ₹37,500 ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

Co-sureties ਵਿਰੁੱਧ: co-sureties = ਇੱਕੋ debt ਜਾਂ duty ਦੀ guarantee ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ; Sec 146 — ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹੋਰ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਹਰੇਕ unpaid debt ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ (EQUALLY) ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ joint ਹੋਣ ਜਾਂ several, ਇੱਕੋ ਜਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ contracts ਅਧੀਨ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ (A, B, C ₹3,00,000 ਲਈ sureties — ਹਰੇਕ ₹1,00,000; B ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ); Sec 147 — ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਕਮਾਂ ਲਈ ਬੱਝੇ co-sureties ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ, ਬਰਾਬਰ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Sec 147 ਦਾ ਹਿਸਾਬ (bonds ₹1L/₹2L/₹4L): default ₹3,00,000 → ਹਰੇਕ ₹1,00,000 ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; default ₹4,00,000 → A ₹1,00,000 (ਹੱਦ ਪੂਰੀ), B ਅਤੇ C ਹਰੇਕ ₹1,50,000; default ₹7,00,000 → ਹਰੇਕ ਆਪਣੇ bond ਦੀ ਪੂਰੀ penalty ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Principal debtor ਵਿਰੁੱਧ: Sec. 140 subrogation --- ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਉੱਤੇ surety creditor ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ; Sec. 145 implied indemnity --- ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਅਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਰਕਮਾਂ (ਵਾਜਬ ਬਚਾਅ ਦੇ costs ਸਮੇਤ) ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਅਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਨਹੀਂ।
- Creditor ਵਿਰੁੱਧ: Sec. 141 --- guarantee ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਮੌਜੂਦ ਹਰ security ਦਾ ਲਾਭ (surety ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ) --- ਜੇ creditor ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਆਵੇ/ਛੱਡੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੱਕ surety discharge; ਨਾਲ ਹੀ set-off ਅਤੇ insolvency ਉੱਤੇ ਅਨੁਪਾਤਕ ਕਟੌਤੀ।
- Co-sureties ਵਿਰੁੱਧ: Sec. 146 --- ਹੋਰ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਰਾਬਰ ਯੋਗਦਾਨ; Sec. 147 --- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਕਮਾਂ ਲਈ ਬੱਝੇ sureties ਆਪਣੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਅੰਦਰ ਬਰਾਬਰ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

TQ 8.1 • PYQ 2024-Jun [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 210

6× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 8.2 • PYQ 2021-Dec [1] (c) [C] • Case Scenario • 4M • Pg 212 asked

LEVEL I

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 141 (C/B furniture mortgage): surety ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਿਨਾਂ creditor ਵੱਲੋਂ ₹2,00,000 ਦਾ mortgage ਰੱਦ ਕਰਨਾ → ਉਸ ਕੀਮਤ ਤੱਕ surety discharge।
- Sec. 146 (Pawan--Suraj/Tarun/Usha): ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ contract ਨਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਵੀ co-sureties ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- Sec. 147 (A/B/C ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ₹1L/₹2L/₹3L, ₹4,00,000 default): ਹਰੇਕ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬਰਾਬਰ ਅਦਾਇਗੀ --- ਪੜ੍ਹਾਅਵਾਰ ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ।

CSQ 8.1 • PYQ 2019-Nov [5] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 211

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 8.4 • PYQ 2025-Sep [3] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 213

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਵੱਖ-ਵੱਖ penalty bond ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ (X ₹10,000, Y ₹20,000, Z ₹40,000): ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ surety ਦੀ ਹੱਦ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸੇ, ਫਿਰ ਵਾਧੂ ਰਕਮ ਬਾਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਵੰਡੇ; ਪਹਿਲਾਂ Sec. 147 ਦੱਸੇ, ਫਿਰ ਦਿੱਤੇ default ਅੰਕੜੇ ਲਈ ਵੰਡ ਦਿਖਾਓ।

CSQ 8.3 • MTP 2024-Dec S1 [4] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 213

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਔਖਾ

ਇਕਾਈ 2.8: Bailment and Pledge

Bailment and Pledge

P2-C2-U2.8 • ਮਹੱਤਤਾ D • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 3 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ A • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 12.4% • 29 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Bailment ਕੀ ਹੈ? (What is Bailment?)

P2-C2-U2.8-T01 • Topic 1: What is Bailment?

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 8 ਦਾ Section 8.1 'What is Bailment?' ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 148 ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਧਿਰਾਂ (bailor/bailee), ਪੰਜ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ, delivery ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (actual/constructive), ਅਤੇ bailment ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (gratuitous/non-gratuitous; bailor/bailee/ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਲਾਭ)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 148 (SM): bailment ਹੈ “the delivery of goods by one person to another for some purpose, upon a contract, that the goods shall, when the purpose is accomplished, be returned or otherwise disposed of according to the directions of the person delivering them” — French ‘ballier’ = to deliver ਤੋਂ; ਧਿਰਾਂ: **bailor** (ਸੌਂਪਣ ਵਾਲਾ) ਅਤੇ **bailee** (ਲੈਣ ਵਾਲਾ) — repair ਲਈ car, tailor ਨੂੰ ਕੱਪੜਾ, carrier ਨੂੰ goods।

ਪੰਜ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: (1) contract — express ਜਾਂ implied, consideration ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ; (2) ਸਿਰਫ਼ ਚੱਲ (MOVABLE) goods ਦੀ delivery (ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਜਾਂ ਪੈਸਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ) — actual (workshop ਨੂੰ car ਸੌਂਪਣਾ) ਜਾਂ constructive (Sec 149 — ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਜੋ goods ਨੂੰ bailee ਦੇ, ਜਾਂ ਉਸ ਲਈ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ, possession ਵਿੱਚ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਜਿਵੇਂ car ਦੀ ਚਾਬੀ ਸੌਂਪਣਾ); (3) ਕੋਈ ਮਕਸਦ, express ਜਾਂ implied; (4) POSSESSION ਬਦਲਦਾ ਹੈ, ownership ਨਹੀਂ — bailor ਮਾਲਕ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; possession ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰਫ਼ custody bailment ਨਹੀਂ (ਮਾਲਕ ਦੇ goods ਵਾਲਾ ਨੌਕਰ); (5) ਉਹੀ (SAME) goods ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ (ਜਾਂ bailor ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ disposal) — ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ goods ਵੱਧ ਮੁੱਲ ਦੇ ਹੋਣ।

Bailment ਨਹੀਂ ਹਨ: bank ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਦਾ deposit (ਉਹੀ notes ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ; ਪੈਸਾ 'goods' ਨਹੀਂ); bank locker ਵਿੱਚ ਗਹਿਣੇ, ਚਾਬੀ ਮਾਲਕ ਕੋਲ (possession ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ); parking lot ਵਿੱਚ ਬੰਦ car, ਚਾਬੀਆਂ ਮਾਲਕ ਕੋਲ — delivery ਨਹੀਂ, Sec 148 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ; ਪਰ (BUT) customs ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਬਤੀ = possession ਤਬਦੀਲ → bailment ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਕਿਸਮਾਂ: ਲਾਭ ਅਨੁਸਾਰ — ਸਿਰਫ਼ bailor ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ (ਗੁਆਂਢੀ ਕੋਲ ਮੁਫ਼ਤ ਰੱਖੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ), bailee ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ (ਮੁਫ਼ਤ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤਾ bicycle), ਜਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ (repair ਲਈ ਘੜੀ); ਇਵਜ਼ਾਨੇ ਅਨੁਸਾਰ — gratuitous (ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਖ਼ਰਚੇ ਦੇ) ਬਨਾਮ non-gratuitous (ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ); hire bailments ਵਿੱਚ Sec 150 (ਨੁਕਸ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ bailor ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ) ਅਤੇ Sec 158 (petrol/toll ਵਰਗੇ ਆਮ ਖ਼ਰਚੇ bailee ਉੱਤੇ, ₹5,000 ਦੀ engine repair ਵਰਗੇ ਅਸਧਾਰਨ ਖ਼ਰਚੇ bailor ਉੱਤੇ) ਯਾਦ ਰੱਖੋ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 148: ਕਿਸੇ ਮਕਸਦ ਲਈ, contract ਉੱਤੇ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ goods ਦੀ delivery, ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਨਾਲ ਕਿ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਹ ਵਾਪਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਸੌਂਪਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ disposal ਹੋਵੇਗਾ।
- ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: (i) contract (express/implied, consideration ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ), (ii) ਚੱਲ goods ਦੀ delivery --- actual ਜਾਂ constructive, (iii) ਮਕਸਦ, (iv) POSSESSION ਬਦਲਣਾ, ownership ਨਹੀਂ, (v) ਉਹੀ (SAME) goods ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ।
- ਹਵਾਲੇ ਲਈ bailment ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ: bank ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਦਾ deposit, ਚਾਬੀਆਂ ਮਾਲਕ ਕੋਲ ਰੱਖ ਕੇ locker, ਮਾਲਕ ਦੇ goods ਦੀ ਨੌਕਰ ਕੋਲ custody।

TQ 1.1 • MTP 2024-Jun [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 218 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Possession ਵਾਲਾ ਤੱਤ ਪਰਖੋ: parking lot ਵਿੱਚ ਬੰਦ car, ਚਾਬੀਆਂ ਮਾਲਕ ਕੋਲ → delivery ਨਹੀਂ → bailment ਨਹੀਂ (NO); customs ਜ਼ਬਤੀ → law ਦੁਆਰਾ implied bailment।
- Constructive delivery (bank ਲਈ pledgor ਕੋਲ 'in trust' ਛੱਡੇ pledged goods): goods ਨੂੰ bailee ਦੇ possession ਵਿੱਚ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ --- ਜਵਾਬ Sec. 148 → facts → conclusion ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

CSQ 1.1 • RTP 2024-Jun [5] • Case Scenario • --- • Pg 219

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Car-hire ਦੇ ਬਹੁ-ਮੁੱਦੇ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲ (Honda City case): Sec. 148 ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ Sec. 150 (hire ਵਿੱਚ ਅਣਜਾਣੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਵੀ bailor ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ) ਅਤੇ Sec. 158 ਦੀ ਖ਼ਰਚਾ-ਵੰਡ (ਆਮ bailee ਉੱਤੇ, ਅਸਧਾਰਨ bailor ਉੱਤੇ) ਨਾਲ ਜੋੜੋ; ਹਰ ਉਪ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੱਲ ਕਰੋ।

CSQ 1.2 • PYQ 2025-May [4] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 220 **2x ਪੁੱਛਿਆ** **LEVEL II**
ਗਿਆ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 2: Bailor ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ (Duties of A Bailor)

P2-C2-U2.8-T02 • Topic 2: Duties of A Bailor

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 8.2 'Duties of a Bailor' ਪੜ੍ਹੋ — ਪਤਾ ਹੋਏ ਨੁਕਸ ਦੱਸਣਾ (Sec. 150), ਜ਼ਰੂਰੀ/ਅਸਧਾਰਨ ਖ਼ਰਚੇ ਚੁੱਕਣਾ (Sec. 158), ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਪਤੀ ਲਈ bailee ਨੂੰ indemnify ਕਰਨਾ (Sec. 159), ਅਤੇ goods ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ (Sec. 164)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਚਾਰ ਫ਼ਰਜ਼ (Secs 150, 158, 159, 164): ਪਤਾ ਹੋਏ ਨੁਕਸ ਦੱਸਣਾ; ਜ਼ਰੂਰੀ/ਅਸਧਾਰਨ ਖ਼ਰਚੇ ਚੁੱਕਣਾ; bailee ਨੂੰ indemnify ਕਰਨਾ; goods ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ।

Sec 150 ਨੁਕਸ ਦੱਸਣਾ: gratuitous bailment — bailor ਨੂੰ ਉਹ ਪਤਾ ਹੋਏ ਨੁਕਸ ਲਾਜ਼ਮੀ ਦੱਸਣੇ ਪੈਣਗੇ ਜੋ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ bailee ਨੂੰ ਅਸਧਾਰਨ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ ਉਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ (ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਅਜ਼ੀਅਲ ਘੋੜਾ); non-gratuitous/hire — ਨੁਕਸ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ (WHETHER OR NOT), ਅਜਿਹੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ bailor ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ (ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ carriage; Hyman v. Nye — carriage ਦਾ bolt ਟੁੱਟ ਗਿਆ, ਮਕਸਦ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ carriage ਦੇਣ ਲਈ bailor ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ); ਖ਼ਤਰਨਾਕ goods (ਵਿਸਫੋਟਕ) — ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਲਾਜ਼ਮੀ ਦੱਸਣਾ ਪਵੇਗਾ (Great Northern Ry case)।

Sec 158 ਖ਼ਰਚੇ: gratuitous — bailor ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ (AND) ਅਸਧਾਰਨ ਖ਼ਰਚੇ ਵਾਪਸ ਕਰਦਾ ਹੈ; non-gratuitous — bailor ਸਿਰਫ਼ ਅਸਧਾਰਨ ਖ਼ਰਚੇ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਆਮ/ਰੋਜ਼ਮੱਰਾ ਖ਼ਰਚੇ bailee ਉੱਤੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

Sec 159 ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਪਤੀ: gratuitously ਦਿੱਤੇ goods ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਵਾਪਸ ਮੰਗੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਛੇਤੀ ਵਾਪਸੀ ਨਾਲ bailee ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ bailor ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ — ਜਿੱਥੇ goods ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਲਈ HIRED ਹਨ, ਉੱਥੇ bailor ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ bailee ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਛੇਤੀ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਸਕਦਾ; **Sec 164:** bailor ਦੇ ਨੁਕਸਦਾਰ title ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ bailee ਨੂੰ indemnify ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਮਿਆਦ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ/ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੋਣ 'ਤੇ goods ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ — ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ bailee ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖ਼ਰਚੇ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਨਾ ਚੁੱਕੀ ਗਈ car)।

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Gratuitously ਦਿੱਤੇ ਬਨਾਮ hire 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ goods ਦੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗ: Sec. 159 ਅਧੀਨ ਸਿਰਫ਼ GRATUITOUS bailment ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਜੇ bailee ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਸਮੇਤ); ਜਿੱਥੇ goods ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਲਈ hire 'ਤੇ ਹਨ (Kushwah Travels ਦੀ car 15 ਦਿਨਾਂ ਲਈ), ਉੱਥੇ bailor ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ bailee ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਛੇਤੀ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਸਕਦਾ --- Secs. 153/159 → facts → conclusion ਲਾਗੂ ਕਰੋ।

- Sec. 150 ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ: hire bailments ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ bailor ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ (Hyman v. Nye)।

CSQ 2.1 • RTP 2025-Sep [6] • Case Scenario • --- • Pg 221

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 3: Bailee ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ (Duties of A Bailee)

P2-C2-U2.8-T03 • Topic 3: Duties of A Bailee

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 8.3 'Duties of a Bailee' ਪੜ੍ਹੋ — ਵਾਜਬ ਦੇਖਭਾਲ (Secs. 151--152), ਕੋਈ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ/ਅਸੰਗਤ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ (Secs. 153--154), ਰਲਾਉਣਾ ਨਹੀਂ (Secs. 155--157), goods ਦੀ ਵਾਪਸੀ (Secs. 160--161), accretion ਦੀ ਵਾਪਸੀ (Sec. 163)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਛੇ ਫ਼ਰਜ਼: ਵਾਜਬ ਦੇਖਭਾਲ (Secs 151-152); ਕੋਈ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ/ਅਸੰਗਤ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ (Secs 153-154); ਰਲਾਉਣਾ ਨਹੀਂ (Secs 155-157); goods ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ (Secs 160-161); accretion ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ (Sec 163 — ਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਵੀ ਸੌਂਪਣਾ); bailor ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣਾ title ਨਾ ਜਤਾਉਣਾ।

Secs 151-152 ਦੇਖਭਾਲ: bailee ਲਈ “as much care of the goods bailed to him as a man of ordinary prudence would, under similar circumstances, take of his own goods of the same bulk, quality and value” ਲੈਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; Sec 152 — ਖ਼ਾਸ contract ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਉਹ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਹ ਨੁਕਸਾਨ/ਤਬਾਹੀ/ਖ਼ਰਾਬੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ (bailee ਦੇ ਆਪਣੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਰੱਖੇ ਗਹਿਣੇ ਦੰਗੇ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚੇ — ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ; ਹੜ੍ਹ ਨਾਲ ਖ਼ਰਾਬ warehouse goods — Shanti Lal v. Takechand); ਪਰ ਖ਼ਾਸ ਹਦਾਇਤ ਤੇਜ਼ਨ 'ਤੇ (bank locker ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਗਹਿਣੇ ਘਰ ਹੀ ਰੱਖੇ) ਉਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

Sec 154: bailment ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ goods ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ bailee, bailor ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ (ANY) ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ — ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੁਰਘਟਨਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਵੇ (ਆਪਣੀ ਸਵਾਰੀ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਘੋੜਾ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ; Varanasi ਲਈ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲਿਆ ਘੋੜਾ Cuttack ਲੈ ਗਿਆ); Sec 153 ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੀ ਅਸੰਗਤ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ bailment, bailor ਦੀ ਚੋਣ 'ਤੇ voidable ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਲਾਉਣਾ: Sec 155 — bailor ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ: ਮਿਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤਕ interest; Sec 156 — ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰ ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੇ: ਮਾਲਕੀ ਹਰੇਕ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਵੱਖ ਕਰਨ ਦਾ ਖ਼ਰਚਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ bailee ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ (ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀਆਂ 100 ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ bales; ਵੱਖ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ Amar ਦੀ ਖੰਡ); Sec 157 — ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੇ: bailor goods ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ (LOSS) ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ (ਦੇਸੀ ਆਟੇ ਵਿੱਚ ਰਲਾਇਆ Cape ਆਟਾ; Srijiith ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੇ Amar ਦੀ ਖੰਡ ਰਲਾ ਕੇ pack ਕੀਤੀ — Srijiith ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ)।

Secs 160-161 ਵਾਪਸੀ: ਮਿਆਦ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਜਾਂ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹੀ bailee ਨੂੰ ਮੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ goods ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਾਪਸ/deliver ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ; ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ (ANY) ਨੁਕਸਾਨ, ਤਬਾਹੀ ਜਾਂ ਖ਼ਰਾਬੀ ਉਹ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਵਾਜਬ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ (ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੱਖੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਚਾਨਕ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜ ਗਈਆਂ; ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਫ਼ਤਾ ਰੱਖੀ ਛੱਤਰੀ — ਨੁਕਸਾਨ M ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ)।

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਵਾਜਬ ਦੇਖਭਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੋਰੀ/ਅੱਗ (jeweller Arun ਨੇ ਗਹਿਣੇ locker ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕੀਤੇ): Secs. 151--152 → bailee ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ; Sec. 161 ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ --- ਜੇ bailment ਦੀ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਮੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ goods ਰੱਖੇ ਜਾਣ (Kartik ਦਾ AC, R ਦੀ ਛੱਤਰੀ ਹਫ਼ਤਾ ਰੱਖੀ), ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ (ANY) ਨੁਕਸਾਨ bailee ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਦੁਰਘਟਨਾ/ਅੱਗ ਨਾਲ ਹੋਵੇ।
- ਰਲਾਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ: ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ → ਅਨੁਪਾਤਕ interest (Sec. 155); ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰ ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੇ (Amar ਦੀ ਖੰਡ) → ਵੱਖ ਕਰਨ ਦਾ ਖਰਚਾ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ bailee ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ (Sec. 156); delivery-boy ਦਾ goods ਗੁਆਂਢੀ ਕੋਲ ਛੱਡਣਾ = ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਕੰਮ, ਜਿਸ ਲਈ bailee ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ। ਜਵਾਬ ਦਾ ਕ੍ਰਮ: ਤੋੜਿਆ ਗਿਆ ਫ਼ਰਜ਼ → section → facts → ਨੁਕਸਾਨ ਕੌਣ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ।

CSQ 3.1 • MTP 2024-Aug [4] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 222 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.2 • PYQ 2025-Sep [1] (a) (ii) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 223	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.3 • RTP 2026-Jan [6] • Case Scenario • --- • Pg 224 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ — ਇਸ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ

- Sec. 154 ਹੁਬਹੂ: bailment ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਢੰਗ ਨਾਲ goods ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ bailee, bailor ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ (ANY) ਨੁਕਸਾਨ/ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ --- ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ।
- Sec. 151 ਦੇਖਭਾਲ ਦਾ ਮਿਆਦ: ਓਨੀ ਦੇਖਭਾਲ ਜਿੰਨੀ ਆਮ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸੇ bulk, quality ਅਤੇ value ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ goods ਦੀ ਕਰੇਗਾ; Sec. 152: ਖ਼ਾਸ contract ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਉਹ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨਹੀਂ।

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ — ਇਸ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ

- ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਨਾ-ਵੱਖ ਹੋਣਯੋਗ ਰਲਾਵਟ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖਪਤ (CONSUMPTION) (Mr. Truth ਦੀ ਮੂੰਗਫਲੀ): Sec. 155 (ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਲਾਵਟ) ਬਨਾਮ goods ਦੀ conversion ਨੂੰ ਪਰਖੋ --- ਰਲਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਪਾਉਣਾ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਤੋਂ ਸੀ (Sec. 154), ਇਸ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ; ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਵੇਂ ਮੁੱਦੇ ਵੱਖ ਕਰੋ।

ਵਿਸ਼ਾ 4: Bailor ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Rights of A Bailor)

P2-C2-U2.8-T04 • Topic 4: Rights of A Bailor

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 8.4 'Rights of a Bailor' ਪੜ੍ਹੋ — ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (Sec. 153), gratuitous goods ਵਾਪਸ ਮੰਗਣਾ (Sec. 159), wrongdoers ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ (Secs. 180--181), bailee ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ, ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਪੰਜ ਅਧਿਕਾਰ: bailment ਸਮਾਪਤ ਕਰਨਾ (Sec 153); gratuitously ਦਿੱਤੇ goods ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਵਾਪਸ ਮੰਗਣਾ (Sec 159); ਕਿਸੇ ਵੀ wrongdoer/third party ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ (Secs 180--181); bailee ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਅਤੇ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ; ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਰਲਾਵਟ ਤੋਂ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੰਗਣਾ।

Sec 153 ਜਾਲ: ਅਸੰਗਤ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ bailment ਦਾ contract, bailor ਦੀ ਚੋਣ 'ਤੇ VOIDABLE ਹੁੰਦਾ ਹੈ — ਆਪਣੇ-ਆਪ void ਨਹੀਂ (A ਆਪਣਾ ਘੋੜਾ B ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਵਾਰੀ ਲਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, B ਉਹ C ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ — A ਦੀ ਚੋਣ 'ਤੇ voidable);

Sec 154 ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, bailor ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਵੀ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Sec 159: gratuitous goods ਮੰਗਣ 'ਤੇ ਤੈਅ ਸਮੇਂ/ਮਕਸਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਵਾਪਸ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਛੱਡੇ ਗਏ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਮੰਗੇ), ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਕਿ ਜਿੱਥੇ bailee ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਮਿਲੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Validity-statement ਜਾਲ: Sec. 153 ਅਧੀਨ bailment ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ goods ਦੀ ਵਰਤੋਂ contract ਨੂੰ bailor ਦੀ ਚੋਣ 'ਤੇ VOIDABLE ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ --- ਆਪਣੇ-ਆਪ void ਨਹੀਂ; ਇਸ ਲਈ 'the contract of bailment becomes void' ਕਥਨ INCORRECT ਹੈ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ void/voidable ਅੰਤਰ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- Sec. 153 ਨੂੰ Sec. 154 ਨਾਲ ਜੋੜੋ: contract ਨੂੰ avoid ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, goods ਦੀ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ bailor ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- Descriptive ਜਵਾਬਾਂ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਰੱਖੋ: bailment ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ (Sec. 153), gratuitously ਦਿੱਤੇ goods ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਵਾਪਸ ਮੰਗਣਾ (Sec. 159), ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ third party ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ (Secs. 180--181), bailee ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ, ਅਤੇ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਤੋਂ/ਰਲਾਵਟ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੰਗਣਾ।

TQ 4.1 • PYQ 2022-May [2] (c) (iv) • Descriptive • 1M • Pg 225

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

ਵਿਸ਼ਾ 5: Bailee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Rights of A Bailee)

P2-C2-U2.8-T05 • Topic 5: Rights of A Bailee

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 2.8 ਦਾ §8.5 ਪੜ੍ਹੋ: bailee ਦੇ ਸੱਤ ਅਧਿਕਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ section numbers ਸਮੇਤ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Section 165 — ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ joint bailor ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ: ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਸਾਂਝੇ ਮਾਲਕ goods ਨੂੰ bail ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਉਲਟ contract ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ bailee ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਮਾਲਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। **ਉਦਾਹਰਣ:** A, B ਅਤੇ C ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ D ਨੂੰ harvesting combine ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ; ਮਿਆਦ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ D ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Section 166 — indemnity ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ: ਜੇ bailor ਨੂੰ bailment ਕਰਨ, goods ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ bailee, bailor ਤੋਂ indemnity ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ; ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ bailor ਕੋਲ title ਨਹੀਂ ਅਤੇ bailee ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ bailor ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ goods ਵਾਪਸ ਸੌਂਪਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਉਸ delivery ਲਈ bailee ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ।

Section 150 — ਨੁਕਸਦਾਰ goods ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ: bailor ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਤਾ ਹੋਏ ਨੁਕਸ ਨਾ ਦੱਸਣ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ bailee ਉਸ ਤੋਂ ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ bailment **for hire** ਹੈ, ਉੱਥੇ ਨੁਕਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ bailor

ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

Section 158 — ਜ਼ਰੂਰੀ ਖ਼ਰਚੇ: gratuitous bailment ਵਿੱਚ bailor ਨੂੰ bailment ਦੇ ਮਕਸਦ ਲਈ bailee ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖ਼ਰਚੇ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਧਾਰਨ ਖ਼ਰਚੇ, ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਾਪਸ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ।

Section 167 — title ਲਈ court ਕੋਲ ਅਰਜ਼ੀ: ਜੇ bail ਕੀਤੇ goods ਉੱਤੇ bailor ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਾਅਵਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ bailee delivery ਰੋਕਣ ਅਤੇ title ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ court ਕੋਲ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। **Sections 170 and 171:** ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ bailee ਕੋਲ particular lien ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ general lien ਵੀ।

ਵਿਸ਼ਾ 6: ਕਿਸੇ ਵੀ wrong doer (third party) ਵਿਰੁੱਧ Bailor ਅਤੇ Bailee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ

P2-C2-U2.8-T06 • Topic 6: Rights of Bailor and Bailee Against Any Wrong Doer (Third Party)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 8.6 ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 180 ਅਧੀਨ wrongdoers ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਤੇ Sec. 181 ਅਧੀਨ relief ਦੀ ਵੰਡ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 180 (SM): ਜੇ ਕੋਈ ਤੀਜਾ ਵਿਅਕਤੀ bail ਕੀਤੇ goods ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ possession ਤੋਂ bailee ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਾਂਝਾ ਕਰੇ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚਾਏ, ਤਾਂ bailee ਉਹੀ remedies ਵਰਤਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਜੋ bailment ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਸੀ — ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਾਂਝੇਪਣ ਜਾਂ ਹਾਨੀ ਲਈ ਤੀਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ bailor ਜਾਂ bailee ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ (EITHER) ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Sec 181: ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ relief ਜਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਜੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਮਿਲੇ, ਉਹ bailor ਅਤੇ bailee ਵਿਚਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ RESPECTIVE INTERESTS ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 180: ਜੇ ਕੋਈ ਤੀਜਾ ਵਿਅਕਤੀ bail ਕੀਤੇ goods ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ possession ਤੋਂ bailee ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਾਂਝਾ ਕਰੇ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚਾਏ, ਤਾਂ bailee ਉਹੀ remedies ਵਰਤਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਜੋ bailment ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਮਾਲਕ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਸੀ; wrongdoer ਵਿਰੁੱਧ bailor ਜਾਂ bailee ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ (EITHER) ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- Sec. 181: ਅਜਿਹੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ relief ਜਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਜੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਮਿਲੇ, ਉਹ bailor ਅਤੇ bailee ਵਿਚਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ RESPECTIVE INTERESTS ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- 6 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ section numbers ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਓ ਅਤੇ Sec. 180 ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੇੜਿਓ ਦੁਹਰਾਓ --- ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ wrongdoer ਵਿਰੁੱਧ bailor ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ bailor ਦੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ।

TQ 6.1 • PYQ 2024-Sep [5] (c) (I) • Descriptive • 6M • Pg 225

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 7: Bailment ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ (Termination of Bailment)

P2-C2-U2.8-T07 • Topic 7: Termination of Bailment

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 8.7 'Termination of Bailment' ਪੜ੍ਹੋ — ਪੰਜ ਹਾਲਤਾਂ (ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋਣਾ, ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ, notice, ਮੌਤ, subject matter ਦੀ ਤਬਾਹੀ)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਪੰਜ ਤਰੀਕੇ: (1) ਤੈਅ ਮਿਆਦ ਦਾ ਖਤਮ ਹੋਣਾ (ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਦਿੱਤਾ motorcycle); (2) ਖਾਸ ਮਕਸਦ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ (ਵਿਆਹ ਲਈ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲਏ ਤੰਬੂ ਅਤੇ ਭਾਂਡੇ); (3) notice ਰਾਹੀਂ — ਜਿੱਥੇ bailee, bailment ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਜਾਂ bailor ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ gratuitous bailment ਖਤਮ ਕਰੇ; (4) bailor ਜਾਂ bailee ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੌਤ GRATUITOUS bailment ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ; (5) subject matter ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਜਾਂ goods ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਕਸਦ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਵੇ (repair ਤੋਂ ਪਰੇ ਨੁਕਸਾਨੀ cycle)।

ਸ਼ਰਤਾਂ: ਮੌਤ ਸਿਰਫ਼ gratuitous bailment ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ; gratuitous bailment ਦੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਪਤੀ ਨਾਲ bailee ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ — ਜੇ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ bailor ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ (Sec 159)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਪੰਜੇ ਤਰੀਕੇ ਸਮਝਾਓ: (i) ਤੈਅ ਮਿਆਦ ਦਾ ਖਤਮ ਹੋਣਾ; (ii) ਮਕਸਦ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ; (iii) notice ਰਾਹੀਂ --- ਜਿੱਥੇ bailee ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਜਾਂ bailor ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ gratuitous bailment ਖਤਮ ਕਰੇ (Sec. 159 ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਅਧੀਨ); (iv) bailor ਜਾਂ bailee ਦੀ ਮੌਤ GRATUITOUS bailment ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ; (v) subject matter ਦੀ ਤਬਾਹੀ/ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ।
- Examiners ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨੋਟ ਕਰੋ: ਮੌਤ ਸਿਰਫ਼ gratuitous bailment ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ; gratuitous bailment ਦੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ bailee ਦੇ ਵਾਧੂ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- ਇਹ ਭਾਗ ਅਕਸਰ ਕਿਸੇ ਅਸਬੰਧਿਤ ਉਪ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਧੋਖਾ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਦੇ remedies) --- ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡੇ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੱਖਰਾ ਲਿਖੋ।

TQ 7.1 • MTP 2025-May S2 [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 226

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 7.2 • PYQ 2026-May [6] (Or) (b) • Descriptive • 6M • Pg 227

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 8: ਗੁਆਚੇ goods ਦਾ finder (Finder of Lost Goods)

P2-C2-U2.8-T08 • Topic 8: Finder of Lost Goods

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 8.8 'Finder of Lost Goods' ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 168 ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ (goods ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣਾ, specific reward ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ) ਅਤੇ Sec. 169 (finder ਕਦੋਂ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ), Sec. 71 (bailee ਵਜੋਂ finder) ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 168: ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਅਤੇ goods ਸੰਭਾਲਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਖੋਚਲ ਅਤੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਲਈ finder ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ (NO), ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲਣ ਤੱਕ ਉਹ ਮਾਲਕ ਵਿਰੁੱਧ goods ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖ (RETAIN) ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ ਮਾਲਕ ਨੇ specific reward ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ finder ਉਸ reward ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ (SUE) ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮਿਲਣ ਤੱਕ goods ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Sec 169 ਵੇਚਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼): ਜੇ ਵਾਜਬ ਯਤਨ ਨਾਲ ਮਾਲਕ ਨਾ ਲੱਭ ਸਕੇ, ਜਾਂ ਮੰਗ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਹ finder ਦੇ lawful charges ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੇ, ਤਾਂ finder ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ — (1) ਜਦੋਂ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਗ ਗੁਆਉਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ (2) ਜਦੋਂ finder ਦੇ lawful charges ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦੇ ਦੇ-ਤਿਹਾਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ।

ਫ਼ਰਜ਼ (Sec 71, finder = bailee): ਆਮ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਂਗ ਦੇਖਭਾਲ, ਆਪਣੇ ਲਈ ਹੜਪਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ, ਮਾਲਕ ਮਿਲਣ 'ਤੇ goods ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ; ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਇਸ ਲਈ ਲੱਭੀ, ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਘੜੀ finder ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵਾਪਸ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ, ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੀ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 168: ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਖੋਚਲ/ਖਰਚੇ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਲਈ finder ਮਾਲਕ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ (SUE) ਸਕਦਾ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲਣ ਤੱਕ goods ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖ (RETAIN) ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ ਮਾਲਕ ਨੇ specific reward ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ finder ਉਸ reward ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਇਗੀ ਤੱਕ goods ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- Sec. 169: ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਕਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ finder ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਵਾਜਬ ਯਤਨ ਨਾਲ ਮਾਲਕ ਨਾ ਲੱਭੇ ਜਾਂ ਉਹ lawful charges ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੇ, ਅਤੇ (1) ਚੀਜ਼ ਦੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਗ ਗੁਆਉਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ (2) finder ਦੇ lawful charges ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦੇ ਦੇ-ਤਿਹਾਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ।
- ਫ਼ਰਜ਼ (Sec. 71): ਆਮ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਰਗੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਹੜਪਣਾ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ।

TQ 8.1 • PYQ 2026-May [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 228

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Raghav ਦੀ wristwatch ਵਾਲਾ scenario: ਉਸ ਨੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ → ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰੇਕ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਸਿਰਫ਼ Sec. 169 ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਘੜੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ; charges ₹1,00,000 ਦੇ ਦੇ-ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਘੱਟ) --- ਸਿੱਟੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਸ਼ਰਤ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ।

CSQ 8.1 • PYQ 2024-Sep [4] (a) (I) • Case Scenario • 4M • Pg 230

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 9: ਮਾਲ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (Right of Lien)

P2-C2-U2.8-T09 • Topic 9: Right of Lien

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 8.9 'Right of Lien' ਪੜ੍ਹੋ — particular lien (Sec. 170), bankers, factors, wharfingers, policy

brokers ਅਤੇ attorneys ਦਾ general lien (Sec. 171), ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਦੀ ਸਾਰਣੀ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Lien: ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਦੂਜੇ ਦੇ goods ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਬਕਾਇਆ debt ਨਾ ਚੁਕਾਇਆ ਜਾਵੇ; ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ — particular (Sec 170) ਅਤੇ general (Sec 171); contract ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਛੱਡਿਆ/ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Sec 170 particular lien: ਜਿੱਥੇ bailee ਨੇ bailment ਦੇ ਮਕਸਦ ਅਨੁਸਾਰ goods ਉੱਤੇ LABOUR ਜਾਂ SKILL ਵਾਲੀ ਸੇਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਉਹ (ਉਲਟ contract ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਬਣਦਾ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਮਿਲਣ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਸ goods ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ (tailor coat ਰੋਕਦਾ ਹੈ; jeweller ਕੱਟਿਆ ਅਤੇ polish ਕੀਤਾ diamond ਰੋਕਦਾ ਹੈ); ਇਹ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Sec 171 general lien: GENERAL balance of account ਲਈ goods ਰੋਕਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਸਿਰਫ਼ bankers, factors, wharfingers, policy brokers ਅਤੇ attorneys of law ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਉਲਟ contract ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) — ਚੁਕਾਏ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਦੂਜੇ loan ਲਈ security ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਹਿਣੇ banker ਪਹਿਲੇ ਅਣਚੁਕਾਏ loan ਲਈ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ; general lien ਅਧੀਨ goods ਰੋਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵੇਚੇ ਨਹੀਂ (NOT) ਜਾ ਸਕਦੇ; ਜੇ contract, bank ਨੂੰ pledged goods ਉੱਤੇ particular lien ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ bank ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ loan ਲਈ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ।

General lien (Sec 171)	Particular lien (Sec 170)
ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀਆਂ goods ਨੂੰ general balance of account ਦੇ ਬਦਲੇ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣਾ	Bail ਕੀਤੀਆਂ specific goods ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣਾ
ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਹੀਂ — agreement ਰਾਹੀਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ	ਆਪਣੇ-ਆਪ ਲਾਗੂ
Goods ਉੱਤੇ ਮਿਹਨਤ ਜਾਂ ਹੁਨਰ ਲਾਏ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ	ਸਿਰਫ਼ ਉੱਥੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਲਾਈ ਮਿਹਨਤ/ਹੁਨਰ goods ਦਾ ਮੁੱਲ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ
ਸਿਰਫ਼ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਰਗ — bankers, factors, wharfingers, policy brokers, attorneys	Bailee, finder of goods, pledgee, unpaid seller, agent, partner ਆਦਿ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Banker's lien scenario (Radheshyam ਦਾ ਸੋਨਾ): ਜਿੱਥੇ agreement, bank ਨੂੰ pledged ਸੋਨੇ ਉੱਤੇ PARTICULAR lien ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ bank ਵੱਖਰੇ unsecured loan ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ; ਅਜਿਹਾ contract ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ banker ਦਾ Sec. 171 general lien, general balance ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰੇਗਾ --- ਪਹਿਲਾਂ contract clause ਪੜ੍ਹੋ, ਫਿਰ Sec. 170 ਬਨਾਮ 171 ਲਾਗੂ ਕਰੋ → conclusion।
- ਦਲੀਲ ਲਈ ਯਾਦ ਰੱਖੋ: particular lien ਆਪਣੇ-ਆਪ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ goods ਉੱਤੇ labour/skill ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ; general lien ਸਿਰਫ਼ ਦੱਸੇ ਗਏ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ contract ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ/ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; general lien ਅਧੀਨ goods ਰੋਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵੇਚੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਵਿਸ਼ਾ 10: Pledge

P2-C2-U2.8-T10 • Topic 10: Pledge

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 8.10 'Pledge' ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 172 ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ (pledge, pawnor, pawnee), ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ, pawnee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Secs. 173--176), pawnor ਦਾ redeem ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (Sec. 177), ਅਤੇ pawnee ਤੇ pawnor ਦੇ ਸੂਚੀਬੱਧ ਫ਼ਰਜ਼।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 172 (SM): "The bailment of goods as security for payment of a debt or performance of a promise is called 'pledge'" — bailor = **pawnor**, bailee = **pawnee** (Secs 172–182); ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ = bailment ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤ, ਅਤੇ ਨਾਲ (PLUS) ਅਦਾਇਗੀ/performance ਲਈ security ਵਜੋਂ bailment, subject matter ਦਾ goods ਹੋਣਾ, goods ਦਾ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣਾ, ਅਤੇ pledger ਤੋਂ pledgee ਨੂੰ delivery।

Pawnee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ: Sec 173 — debt, ਉਸ ਉੱਤੇ INTEREST, ਅਤੇ possession ਜਾਂ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖ਼ਰਚਿਆਂ ਲਈ pledged goods ਰੋਕਣਾ; Sec 174 — ਬਾਅਦ ਦੇ debts ਲਈ ਰੋਕ ਤਾਂ ਹੀ ਜੇ ਇਸ ਦਾ contract ਹੋਵੇ; Sec 175 — ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਅਸਧਾਰਨ ਖ਼ਰਚੇ SUIT ਰਾਹੀਂ ਵਸੂਲਣਯੋਗ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੋਕਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ; Sec 176 pawnor ਦੇ default ਉੱਤੇ — (i) goods ਨੂੰ collateral security ਵਜੋਂ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ debt/promise ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ, ਜਾਂ (OR) (ii) pawnor ਨੂੰ ਵਿਕਰੀ ਦਾ ਵਾਜਬ NOTICE ਦੇ ਕੇ ਵੇਚਣਾ; ਵਿਕਰੀ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾ ਫਿਰ ਵੀ pawnor ਤੋਂ ਦੇਣਯੋਗ, ਵਾਧੂ ਰਕਮ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮੋੜਨੀ ਪਵੇਗੀ — ਵਾਜਬ notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਕਰੀ Sec 176 ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ।

Sec 177 pawnor ਦਾ redeem ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ: ਤੈਅ ਸਮੇਂ 'ਤੇ default ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, pawnor goods ਦੀ ਅਸਲ ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ (BEFORE) ਬਾਅਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ redeem ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ default ਤੋਂ ਹੋਏ ਖ਼ਰਚੇ ਵੀ ਨਾਲ ਦੇ ਕੇ (redemption = debt ਚੁਕਾ ਕੇ/promise ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ goods ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ)।

Pawnee ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ (ਛੇ): pledged goods ਦੀ ਵਾਜਬ ਦੇਖਭਾਲ; ਕੋਈ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ; ਅਦਾਇਗੀ/performance ਹੋਣ 'ਤੇ goods ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ; ਆਪਣੇ goods ਨੂੰ pledged goods ਨਾਲ ਨਾ ਰਲਾਉਣਾ; pledge ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ; ਕੋਈ ਵੀ accretion ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ। **Pawnor ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼:** debt ਚੁਕਾਉਣਾ/promise ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ; ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਅਸਧਾਰਨ ਖ਼ਰਚਿਆਂ ਦੀ ਭਰਪਾਈ; pawnee ਨੂੰ ਅਸਧਾਰਨ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸ ਦੱਸਣਾ; title ਵਿੱਚ ਨੁਕਸ ਲਈ pawnee ਨੂੰ indemnify ਕਰਨਾ; default ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਕਰੀ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾ ਭਰਨਾ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 173: pawnee debt, ਉਸ ਉੱਤੇ INTEREST, ਅਤੇ possession/ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖ਼ਰਚਿਆਂ ਲਈ pledged goods ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ; Sec. 174: ਬਾਅਦ ਦੇ debts ਲਈ ਰੋਕ ਸਿਰਫ਼ contract ਹੋਣ 'ਤੇ; Sec. 175: ਅਸਧਾਰਨ ਖ਼ਰਚੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਰਾਹੀਂ ਵਸੂਲਣਯੋਗ (ਰੋਕਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ)।
- Sec. 176 default 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ: goods ਨੂੰ collateral security ਵਜੋਂ ਰੱਖ ਕੇ debt ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ, ਜਾਂ (OR) ਵਾਜਬ NOTICE ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੇਚਣਾ --- ਘਾਟਾ pawnor ਤੋਂ ਵਸੂਲਣਯੋਗ, ਵਾਧੂ ਰਕਮ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਣਯੋਗ।

- Pawnee ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ (ਛੇ ਦੀ ਸੂਚੀ): ਵਾਜਬ ਦੇਖਭਾਲ, ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਅਦਾਇਗੀ 'ਤੇ ਵਾਪਸੀ, ਰਲਾਉਣਾ ਨਹੀਂ, pledge ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, accretion ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ।

TQ 10.1 • PYQ 2024-Sep [5] (c) (ii) • Descriptive • 6M • Pg 233
ਗਿਆ

3× ਪੁੱਛਿਆ

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਕਰੀ ਵਾਲੇ scenarios (Stefen/Flemming ਕਿਸਮ): pawnor ਨੂੰ ਵਾਜਬ notice ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ Sec. 176 ਅਧੀਨ ਵਿਕਰੀ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ invalid ਹੈ; pawnor ਕੋਲ ਅਸਲ ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ, default ਦੇ ਖ਼ਰਚੇ ਦੇ ਕੇ, redeem ਕਰਨ ਦਾ Sec. 177 ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ --- ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ (Sec. 172) → ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਧਿਕਾਰ/ਫ਼ਰਜ਼ → conclusion ਲਾਗੂ ਕਰੋ।

CSQ 10.1 • RTP 2024-Sep [9] • Case Scenario • --- • Pg 234

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 11: ਗ਼ੈਰ-ਮਾਲਕ ਵੱਲੋਂ Pledge (Pledge by Non-Owner)

P2-C2-U2.8-T11 • Topic 11: Pledge by Non-Owner

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 8.11 'Pledge by Non-Owners' ਪੜ੍ਹੋ — mercantile agent (Sec. 178), voidable contract ਅਧੀਨ possession ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ (Sec. 178A), limited interest (Sec. 179), possession ਵਾਲਾ co-owner, ਅਤੇ possession ਵਾਲਾ seller/buyer।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਨਿਯਮ: ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਲਕ (ਜਾਂ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵਿਅਕਤੀ) ਹੀ pledge ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; goods ਦੇ possession ਵਿੱਚ ਛੱਡੇ ਗਏ non-owners ਦੇ bona fide pledges ਲਈ ਅਪਵਾਦ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

Sec 178 mercantile agent: ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ (WITH) goods ਜਾਂ documents of title ਦੇ possession ਵਾਲਾ agent, ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਮ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ pledge ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਹ pledge ਓਨਾ ਹੀ valid ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਮਾਲਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ — ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਕਿ pawnor ਨੇ ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ notice ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ pawnor ਕੋਲ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

Sec 178A voidable contract: ਜਿੱਥੇ pawnor ਨੇ Sec 19/19A ਅਧੀਨ voidable contract (fraud, coercion, misrepresentation, undue influence ਨਾਲ ਲਈ consent) ਰਾਹੀਂ possession ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ, ਪਰ pledge ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ contract rescind ਨਹੀਂ (NOT) ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ ਅਤੇ title ਦੇ ਨੁਕਸ ਦੇ notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ pawnor ਨੂੰ ਚੰਗਾ title ਮਿਲਦਾ ਹੈ — Srushti ਦਾ diamond Mr. VK ਕੋਲ pledge ਕਰਨਾ valid pledge ਹੈ।

Sec 179 limited interest: ਸਿਰਫ਼ limited interest ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ pledge ਉਸ interest ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ valid ਹੈ (finder ₹5,000 ਨਾਲ phone repair ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ₹2,000 ਲਈ pledge ਕਰਦਾ ਹੈ — ਮਾਲਕ ₹5,000 ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ; ₹70,000 ਲਈ pledge ਕੀਤੇ ਗਹਿਣੇ ₹90,000 ਲਈ re-pledge — ₹70,000 ਅਤੇ interest ਤੱਕ valid)।

ਹੋਰ ਅਪਵਾਦ: ਦੂਜੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ possession ਵਾਲਾ co-owner valid pledge ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ possession ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਿਆ seller, ਜਾਂ ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ seller ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ possession ਵਾਲਾ buyer, valid

pledge ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ pawnee title ਦੇ ਨੁਕਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੇ (seller B ਕੋਲ ਛੱਡੀ cycle, C ਕੋਲ ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ pledge — valid); ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (NO right to dispose) ਸਿਰਫ਼ ਕਬਜ਼ੇਦਾਰ ਕਿਸੇ ਅਪਵਾਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ — ਅਸਲ ਮਾਲਕ goods ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 178: ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ (WITH) goods/documents of title ਦੇ possession ਵਾਲਾ mercantile agent, ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਮ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ pledge ਕਰੇ ਤਾਂ valid pledge ਹੈ --- ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਕਿ pawnee ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ, ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਕਰੇ; ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ pledge ਨੂੰ 'invalid' ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ True/False ਕਥਨ FALSE ਹੈ।
- Sec. 178A: Sec. 19/19A ਅਧੀਨ voidable contract (fraud, misrepresentation, coercion, undue influence) ਤਹਿਤ goods ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ pledge valid ਹੈ ਜੇ pledge ਦੇ ਸਮੇਂ contract rescind ਨਹੀਂ (NOT) ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ pawnee ਨੇ ਨੁਕਸ ਦੇ notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।
- Sec. 179 (limited interest --- ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ pledge valid) ਅਤੇ co-owner ਅਤੇ possession ਵਾਲੇ seller/buyer ਦੇ pledges ਵੀ ਜਾਣੇ।

TQ 11.2 • PYQ 2025-Sep [5] (c) (I) • True/False • 2M • Pg 236

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 11.1 • PYQ 2025-May [6] (Or) (b) • Descriptive • 6M • Pg 235

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Srushti ਦਾ diamond case: rescind ਨਾ ਹੋਇਆ voidable contract + VK ਕੋਲ ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ pledge → Sec. 178A ਅਧੀਨ valid pledge --- ਸ਼ਰਤ-ਦਰ-ਸ਼ਰਤ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ।
- ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (NO right to dispose) ਕਬਜ਼ੇਦਾਰ ਵੱਲੋਂ sale/pledge (Shyam--Govind--Manohar): ਕੋਈ ਅਪਵਾਦ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਮਾਲਕ goods ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਸਿਰਫ਼ possession ਅਤੇ mercantile agent ਵਜੋਂ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ possession ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰੋ।

CSQ 11.1 • PYQ 2021-Dec [2] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 236

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 12: Bailment ਅਤੇ Pledge ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Distinction Between Bailment and Pledge)

P2-C2-U2.8-T12 • Topic 12: Distinction Between Bailment and Pledge

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Section 8.12 ਪੜ੍ਹੋ — bailment (Sec. 148) ਅਤੇ pledge (Sec. 172) ਵਿੱਚ ਸਾਰਣੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ: ਅਰਥ, ਧਿਰਾਂ, ਮਕਸਦ, consideration, ਵੇਚਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵਰਤਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ: pledge (Sec 172) bailment (Sec 148) ਦੀ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਕਿਸਮ ਹੈ ਜੋ debt ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਜਾਂ promise ਦੀ

ਪੂਰਤੀ ਲਈ security ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸਤਰ: ਸਾਰੇ pledges bailments ਹਨ, ਪਰ ਸਾਰੇ bailments pledges ਨਹੀਂ।

Bailment (Sec 148)	Pledge (Sec 172)
ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ goods ਦਾ transfer	ਕਿਸੇ debt ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ/promise ਦੀ performance ਲਈ security ਵਜੋਂ goods ਦਾ transfer
ਧਿਰਾਂ: bailor ਅਤੇ bailee	ਧਿਰਾਂ: pawnor ਅਤੇ pawnee
ਕੋਈ ਵੀ ਉਦੇਸ਼ — ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸੰਭਾਲ, ਮੁਰੰਮਤ, processing	ਸਿਰਫ਼ ਕਿਸੇ debt ਜਾਂ promise ਲਈ security ਵਜੋਂ
Consideration ਸਹਿਤ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ	ਹਮੇਸ਼ਾ consideration ਲਈ
Bailee ਵੇਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ — ਸਿਰਫ਼ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ (lien) ਜਾਂ ਬਕਾਏ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ	Pawnor ਦੇ default ਉੱਤੇ ਉਚਿਤ notice ਤੋਂ ਬਾਅਦ pawnee ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ (Sec 176)
Bailee, contract ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ goods ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ	Pawnee, pledge ਕੀਤੀਆਂ goods ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਸਕਦਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਚਾਰ ਅੰਤਰ ਪੱਕੇ ਕਰੋ: (i) ਮਕਸਦ --- ਕੋਈ ਵੀ ਮਕਸਦ (safe custody, repair) ਬਨਾਮ debt/promise ਲਈ security; (ii) ਧਿਰਾਂ --- bailor/bailee ਬਨਾਮ pawnor/pawnee; (iii) ਵੇਚਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ --- bailee ਕੋਲ ਨਹੀਂ (ਸਿਰਫ਼ lien/ਮੁਕੱਦਮਾ) ਬਨਾਮ pawnee default 'ਤੇ notice ਦੇ ਕੇ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ (Sec. 176); (iv) goods ਦੀ ਵਰਤੋਂ --- bailee contract ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਨਾਮ pawnee ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਸਕਦਾ।
- ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੋੜੋ: consideration --- bailment gratuitous ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, pledge ਹਮੇਸ਼ਾ consideration ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸਤਰ 'all pledges are bailments, but all bailments are not pledges'।
- 4 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ format ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਲੇਬਲਾਂ ਵਾਲੀ ਦੋ-column ਸਾਰਣੀ ਵਜੋਂ ਲਿਖੋ।

TQ 12.1 • PYQ 2018-May [5] (c) • Distinguish Between • 4M • Pg 237

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

ਇਕਾਈ 2.9: Agency

Agency

P2-C2-U2.9 • ਮਹੱਤਤਾ C • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 6 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ B • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 8.5% • 20 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Agency ਕੀ ਹੈ? (What is Agency?)

P2-C2-U2.9-T01 • Topic 1: What is Agency?

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 2.9 ਦਾ §9.1 ਪੜ੍ਹੋ: Act ਵੱਲੋਂ 'agency' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਾ ਦੇਣਾ, Section 182 ਵਿਚਲੀਆਂ agent ਅਤੇ principal ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਅਤੇ agency ਦੀ ਦੋ-ਹਿੱਸੀ ਪਰਖ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ: Indian Contract Act, 1872 'Agency' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ **Section 182** ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ — **agent** ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “a person employed to do any act for another or to represent another in dealing with the third persons”, ਅਤੇ **principal** ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “a person for whom such act is done or who is so represented”।

Agency ਦੀ ਪਰਖ: (a) ਕੀ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ **principal** ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ third party ਅੱਗੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ; ਅਤੇ (b) ਕੀ ਉਹ principal ਅਤੇ third parties ਵਿਚਕਾਰ **privity of contract** ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਹੈ, ਤਾਂ agency ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਮੂਲ ਸੂਤਰ: agency ਦਾ ਨਿਯਮ “Qui facit per alium, facit per se” ਉੱਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੈ — ਜੇ agent ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ agency ਉਹ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ legal relation ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ 2: Agents ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ authority (Appointment and Authority of Agents)

P2-C2-U2.9-T02 • Topic 2: Appointment and Authority of Agents

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 2.9 ਦਾ §9.2 ਪੜ੍ਹੋ: agent ਕੌਣ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, agent ਕੌਣ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ agency ਬਣਾਉਣ ਲਈ consideration ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Agent ਕੌਣ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ [Section 183]: “any person who has attained majority according to the law to which he is subject, and who is of sound mind, may employ an agent” — ਇਸ ਲਈ minor ਜਾਂ unsound mind ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ agent ਨਿਯੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

Agent ਕੌਣ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ [Section 184]: ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ agent ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, minor ਜਾਂ unsound mind ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ, ਅਤੇ principal ਉਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਬੱਝਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਜੋਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ contract ਕਰਨ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ misconduct ਜਾਂ negligence ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। **ਉਦਾਹਰਣ:** P ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ₹2,50,000 ਵਿੱਚ ਵੇਚਣ ਲਈ minor Q ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ; Q ਇਸ ਨੂੰ ₹2,00,000 ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ — P ਬੱਝਾ ਹੈ, ਅਤੇ Q ਵਿਰੁੱਧ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ।

Consideration ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ [Section 185]: agency ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ consideration ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ; agent ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ consideration ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ 3: Agency ਦਾ ਗਠਨ (Creation of Agency)

P2-C2-U2.9-T03 • Topic 3: Creation of Agency

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Indian Contract Act, 1872 ਦੀ ਇਕਾਈ 9 (Agency) ਦਾ Para 9.3 'Creation of Agency' ਪੜ੍ਹੋ — express/implied authority (Sec. 186-187), agency by estoppel (Sec. 237), agency by necessity, ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ratification (Sec. 196) ਇਸ ਦੇ ਸੱਤ essentials ਸਮੇਤ (Sec. 197-200)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਗਠਨ ਦੇ ਚਾਰ ਢੰਗ: (1) express agreement (Sec 186-187 — ਬੋਲੇ ਜਾਂ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ authority, ਜਿਵੇਂ ਘਰ ਉੱਤੇ power of attorney); (2) implied agreement — ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤ, ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਜਾਂ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਆਮ ਢੰਗ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨਿਤ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ agency by estoppel (Sec 237) ਅਤੇ agency by necessity ਆਉਂਦੇ ਹਨ (emergency, principal ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ authority ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਖੇਤ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਵਾਲਾ caretaker); (3) operation of law (partner, firm ਦਾ agent ਹੁੰਦਾ ਹੈ); (4) ratification (Sec 196)।

Estoppel (Sec 237) ਦੇ essentials: (1) principal ਨੇ ਕੋਈ representation ਕੀਤੀ, (2) express ਜਾਂ implied, (3) ਕਿ agent ਕੋਲ authority ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, (4) ਉਸ ਤੋਂ third person ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ (5) third person ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉੱਤੇ contract ਕੀਤਾ — ਤਦ principal agency ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ estopped ਹੁੰਦਾ ਹੈ (B ਨੇ reserved price ਤੋਂ ਘੱਟ ਉੱਤੇ ਅਣਜਾਣ C ਨੂੰ ਵੇਚਿਆ, ਫਿਰ ਵੀ A ਬੱਝਾ ਹੈ; Sunil ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ credit ਖ਼ਰੀਦਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ Piyal, Prasad ਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ)।

Ratification (Sec 196, SM): "Where acts are done by one person on behalf of another, but without his knowledge or authority, he may elect to ratify or to disown such acts. If he ratifies them, the same effects will follow as if they had been performed by his authority" — ਇਹ doctrine of relation back ਹੈ; ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ, express ਜਾਂ ਵਿਹਾਰ ਰਾਹੀਂ implied।

Valid ratification ਦੇ ਸੱਤ essentials: (a) express ਜਾਂ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ implied (Sec 197 — ਬਿਨਾਂ authority ਉਸ ਲਈ ਖ਼ਰੀਦੇ goods B ਵੱਲੋਂ ਵੇਚਣਾ, ਜਾਂ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੇ ਪੈਸੇ ਉੱਤੇ ਵਿਆਜ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ, ratify ਕਰਨਾ ਹੈ); (b) ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ — ਜਿਸ ਦੀ ਤੱਥਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਨੁਕਸਦਾਰ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ratification valid ਨਹੀਂ (Sec 198 — P ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਉੱਤੇ ਕਿ goods agent A ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਨ, market rate ਤੋਂ ਵੱਧ ਉੱਤੇ ਖ਼ਰੀਦ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ); (c) ਸਮੁੱਚਾ transaction ਪੂਰਾ ratify ਹੋਵੇ, ਸਿਰਫ਼ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ (Sec 199); (d) ratification third persons ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ (Sec 200 — ਕਿਸੇ chattel ਦੀ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਗ, ਜਾਂ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ C ਵੱਲੋਂ lease ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦਾ notice, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ratify ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ third party ਬੱਝ ਜਾਵੇ); (e) ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ; (f) ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ; (g) ratify ਕੀਤਾ ਕੰਮ valid ਹੋਵੇ — void ਜਾਂ illegal ਨਹੀਂ (capital ਵਿੱਚੋਂ dividend, forgery, criminal offence)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Ratification (Sec. 196) ਸਮਝਾਓ: ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ authority ਬਿਨਾਂ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ratify ਜਾਂ disown ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ; ratification ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਉਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕੰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲੀ authority ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ (doctrine of relation back)।
- Valid ratification ਦੇ essentials ਪੱਕੇ ਕਰੋ: express ਜਾਂ implied (Sec. 197); material facts ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ (Sec. 198); ਸਮੁੱਚਾ transaction ratify (Sec. 199); third persons ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ (Sec. 200); ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ; ਸੂਚਿਤ; ratify ਕੀਤਾ ਕੰਮ lawful ਹੋਵੇ।
- 'rights of a person as to acts done for him without authority' ਸਿੱਧਾ Sec. 196 ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ, ratification ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਮੇਤ, ਲਿਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੇ।

TQ 3.1 • MTP 2025-Aug S2 [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 242

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)**ਦਰਮਿਆਨਾ****ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)** provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 200 ਵਾਲੇ scenarios ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ notice to quit (ਪੁੱਤਰ ਵੱਲੋਂ tenant ਨੂੰ notice) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ratify ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ third party ਬੱਝ ਜਾਵੇ — ratification ਕਿਸੇ third person ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ।
- Sec. 198 ਵਾਲੇ scenarios ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: market ਤੋਂ ਉੱਚੇ rate ਉੱਤੇ ਖ਼ਰੀਦ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ, ਜਿੱਥੇ principal ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ goods agent ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਨ — ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਨੁਕਸਦਾਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ratification ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ।
- ਉੱਤਰ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ: provision (section + ਨਿਯਮ) → ਤੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ → ratification ਦੀ validity ਬਾਰੇ ਸਿੱਟਾ।

CSQ 3.2 • PYQ 2022-May [1] (c) (i) {C} • Case Scenario • 2M • Pg 244

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਆਸਾਨ**

CSQ 3.1 • PYQ 2021-Jul [5] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 244

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ****ਵਿਸ਼ਾ 4: Agent ਦੀ authority ਦਾ ਘੇਰਾ (Extent of Agent's Authority)**

P2-C2-U2.9-T04 • Topic 4: Extent of Agent's Authority

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 9.4 ਪੜ੍ਹੋ — ਆਮ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ agent ਦੀ authority (Sec. 188) ਅਤੇ emergency ਵਿੱਚ (Sec. 189)।
Emergency ਵਿੱਚ valid agency ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪੁੱਛੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 188 (ਆਮ ਹਾਲਾਤ): ਜਿਸ agent ਕੋਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ authority ਹੈ, ਉਸ ਕੋਲ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਰ lawful ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ authority ਹੈ; ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ authorised agent ਉਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ, ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦੌਰਾਨ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਹਰ lawful ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (shipbuilder ਦਾ agent ਲੱਕੜ ਖ਼ਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਮੇ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਕਰਜ਼ਾ ਵਸੂਲਣ ਵਾਲਾ agent ਕੋਈ ਵੀ legal process ਅਪਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ valid discharge ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ)।

Sec 189 (emergency): emergency ਵਿੱਚ agent ਕੋਲ ਆਪਣੇ principal ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ authority ਹੈ ਜੋ ordinary prudence ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ (sale ਲਈ agent goods ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; consignee ਉਹ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਮਾਲ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੰਜ਼ਿਲ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਣ ਲੱਗੇ)।

Emergency ਵਿੱਚ valid agency ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਸ਼ਰਤਾਂ: (i) ਉਪਲਬਧ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ agent principal ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ; (ii) ਫੌਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਅਸਲ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਜ਼ਰੂਰਤ; (iii) agent ਨੇ bona fide ਅਤੇ principal ਦੇ ਹਿੱਤ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ; (iv) ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ; (v) agent ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ principal ਦੇ ਉਹ goods ਹੋਣ ਜੋ contract ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਹਨ।

ਨਾਸ਼ਵਾਨ goods ਵਾਲਾ ਨਮੂਨਾ (Rahul/ਟਮਾਟਰ): ਭਾਰੀ ਮੰਗ ਕਾਰਨ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਸਿਆ transporter ਟਮਾਟਰ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਨੇੜਲੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ market rate ਤੋਂ ਘੱਟ ਉੱਤੇ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ — Sec 189 ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ Aswin ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ordinary prudence ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਲਈ principal ਨੁਕਸਾਨ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੰਜਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਪਰਖੋ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ agent authority ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਆ ਲੱਗੇ, ਉੱਥੇ Sec 227/228 (separable ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ) ਅਤੇ Sec 237 ਅਧੀਨ estoppel ਨੂੰ ਵੀ ਤੇਲੋ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 189 ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਬ-ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਕਰੋ: (i) ਉਪਲਬਧ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ principal ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ; (ii) ਫੌਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਅਸਲ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਪਾਰਕ ਜ਼ਰੂਰਤ; (iii) agent ਨੇ principal ਦੇ ਹਿੱਤ ਲਈ bona fide ਕੰਮ ਕੀਤਾ; (iv) ਸਭ ਤੋਂ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ; (v) agent ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ principal ਦੇ ਉਹ goods ਜੋ contract ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਹਨ।
- Sec. 188 ਵੀ ਯਾਦ ਕਰੋ: ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ authorised agent ਉਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਰ lawful ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ authority ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੌਰਾਨ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹਰ lawful ਕੰਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

TQ 4.1 • PYQ 2025-Jan [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 245

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਨਾਸ਼ਵਾਨ goods ਵਾਲੇ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ (ਭਾਰੀ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਟਮਾਟਰ/ਸੇਬ, agent ਸਥਾਨਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ market ਤੋਂ ਘੱਟ ਉੱਤੇ ਵੇਚਦਾ ਹੈ): Sec. 189 ਲਾਗੂ ਕਰੋ, ਪੰਜ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂਚੋ, ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ agent ਨੇ ordinary prudence ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਲਈ principal ਨੁਕਸਾਨ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
- ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੰਜਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਪਰਖੋ — examiners ਇਸ checklist ਲਈ ਅੰਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

CSQ 4.1 • MTP 2025-Apr S1 [4] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 246

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਕਠਿਨ broker/used-car ਕਿਸਮ ਦੇ scenarios ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ authority ਦਾ ਸਰੋਤ ਅਤੇ ਘੇਰਾ ਤੈਅ ਕਰੋ (express, Sec. 188 ਅਧੀਨ implied, ਜਾਂ Sec. 189 ਅਧੀਨ emergency), ਫਿਰ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ ਕਿ ਵਿਵਾਦਤ ਕੰਮ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

- ਜਿੱਥੇ agent authority ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਆ ਲੱਗੇ, ਉੱਥੇ ਕੋਣ ਬੱਝਾ ਹੈ ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ Sec. 227/228 (separable ਬਨਾਮ non-separable ਵਾਧਾ) ਅਤੇ Sec. 237 ਅਧੀਨ estoppel ਨੂੰ ਤੋਲੋ।

CSQ 4.2 • PYQ 2026-May [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 247

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਐੱਥਾ

ਵਿਸ਼ਾ 5: Sub-Agents

P2-C2-U2.9-T05 • Topic 5: Sub-Agents

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 9.5 ਪੜ੍ਹੋ — 'delegatus non potest delegare' (Sec. 190), sub-agent ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ (Sec. 191), ਸਹੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ (Sec. 192) ਅਤੇ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ (Sec. 193); Sec. 210 ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ (agent ਦੀ authority ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਨਾਲ sub-agents ਦੀ authority ਵੀ ਖ਼ਤਮ)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 190: agent ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਉਸ ਨੇ express ਜਾਂ implied ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਲਿਆ ਹੈ — “delegatus non potest delegare”, ਕਿਉਂਕਿ agency fiduciary ਹੈ; **ਅਪਵਾਦ:** (1) ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸੀ, (2) ਵਪਾਰ ਦਾ ਆਮ ਰਿਵਾਜ, (3) agency ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ, (4) ਕੰਮ ਦੌਰਾਨ ਅਣਕਿਆਸੀ emergency।

Sub-agent (Sec 191, SM): ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ — “A ‘Sub-agent’ is a person employed by, and acting under the control of, the original agent in the business of the agency.”

ਸਹੀ ਨਿਯੁਕਤੀ (Sec 192): sub-agent ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ principal third parties ਪ੍ਰਤੀ liable ਹੈ; sub-agent ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ agent, principal ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ; sub-agent ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ agent ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ, principal ਪ੍ਰਤੀ ਨਹੀਂ, ਸਿਵਾਏ fraud ਜਾਂ wilful wrong ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ।

ਬਿਨਾਂ authority ਨਿਯੁਕਤੀ (Sec 193): sub-agent ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ agent, principal ਅਤੇ third persons ਦੋਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ; principal ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ; sub-agent ਸਿਰਫ਼ agent ਅੱਗੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ (carrier A ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਈ ਕਪਾਹ ਲਈ liable ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਢੋਆ-ਢੁਆਈ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਰੱਖੇ B ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ)।

Sec 210 ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ: agent ਦੀ authority ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਸਾਰੇ sub-agents ਦੀ authority ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ A, agent B ਦੀ authority revoke ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ sub-agent C ਦੀ authority ਆਪਣੇ-ਆਪ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਉੱਤਰ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ: ਕੀ delegation ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸੀ (Sec 190 ਦਾ ਅਪਵਾਦ)? ਫਿਰ Sec 192 ਜਾਂ Sec 193, ਫਿਰ ਸਿੱਟਾ।

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Termination ਵਾਲੇ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: B ਵੱਲੋਂ (authority ਨਾਲ) sub-agent C ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ A, agent B ਦੀ authority revoke ਕਰਦਾ ਹੈ — Sec. 210 ਅਧੀਨ agent ਦੀ authority ਦੀ termination ਨਾਲ sub-agent ਦੀ authority ਆਪਣੇ-ਆਪ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

- Liability ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ: ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਯੁਕਤ (Sec. 192 — principal third parties ਪ੍ਰਤੀ ਬੱਝਾ, sub-agent ਲਈ agent ਜਵਾਬਦੇਹ, sub-agent fraud/wilful wrong ਤੋਂ ਛੁੱਟ agent ਪ੍ਰਤੀ liable) ਬਨਾਮ ਬਿਨਾਂ authority (Sec. 193 — principal ਅਤੇ third parties ਪ੍ਰਤੀ ਸਿਰਫ਼ agent ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ)।
- ਰੂਪ-ਰੇਖਾ: ਕੀ delegation ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸੀ (Sec. 190 ਦਾ custom/agency ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ/emergency ਵਾਲਾ ਅਪਵਾਦ)? → Sec. 192 ਜਾਂ 193 → ਸਿੱਟਾ।

CSQ 5.1 • PYQ 2025-Sep [5] (c) (ii) • Case Scenario • 2M • Pg 250 asked

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 6: Substituted Agent

P2-C2-U2.9-T06 • Topic 6: Substituted Agent

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 9.6 ਪੜ੍ਹੋ — substituted agent (Sec. 194) ਨੂੰ agent, principal ਦੀ authority ਨਾਲ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ principal ਦਾ agent ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; agent ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਫ਼ਰਜ਼ ordinary prudence ਨਾਲ ਚੋਣ ਕਰਨਾ ਹੈ (Sec. 195)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 194: ਜਿੱਥੇ agent, ਜਿਸ ਕੋਲ agency ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ principal ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਨ ਦੀ express ਜਾਂ implied authority ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ sub-agent ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ principal ਦਾ agent ਹੁੰਦਾ ਹੈ — principal ਅਤੇ substituted agent ਵਿਚਕਾਰ privity ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ principal ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ principal ਉਸ ਉੱਤੇ।

SM ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ: solicitor B, ਜਿਸ ਨੂੰ A ਦੀ estate auction ਰਾਹੀਂ ਵੇਚਣ ਅਤੇ auctioneer ਰੱਖਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੈ, auctioneer C ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਦਾ ਹੈ — C sale ਲਈ A ਦਾ agent ਹੈ; C & Co ਤੋਂ A ਦੀ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਵਸੂਲਣ ਲਈ authorised B, solicitor D ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ — D, sub-agent ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ A ਦਾ solicitor ਹੈ (substituted agent)।

Sec 195 (ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਜ਼): ਅਜਿਹਾ agent ਚੁਣਨ ਵਿੱਚ agent ਲਈ ਓਨੀ ਹੀ ਸੂਝ ਵਰਤਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ordinary prudence ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦਾ; ਜੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਣੇ agent ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਜਾਂ negligence ਲਈ ਉਹ principal ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ — ਚੰਗੀ ਸਾਖ ਵਾਲਾ ship-surveyor ਸਮੁੰਦਰੀ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਅਯੋਗ ਜਹਾਜ਼ ਚੁਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਚੰਗੀ ਸਾਖ ਵਾਲਾ auctioneer sale proceeds ਸਮੇਤ insolvent ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: agent B liable ਨਹੀਂ, ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ A ਅੱਗੇ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੈ।

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਸਿੱਧਾ ਪਰਖਿਆ ਗਿਆ SM ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਪੱਕਾ ਕਰੋ: ਬਕਾਇਆ ਵਸੂਲਣ ਲਈ authorised B, solicitor D ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ — D, sub-agent ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ substituted agent ਹੈ, ਭਾਵ principal ਦਾ ਆਪਣਾ agent (Sec. 194)।
- Sec. 195 ਜੋੜੋ: ਜੇ agent ਨੇ substituted agent ਨੂੰ ordinary prudence ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੂਝ ਨਾਲ ਚੁਣਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ substituted agent ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਜਾਂ negligence ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ (ship-surveyor ਅਤੇ auctioneer ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ)।

- ਅਜਿਹੇ ਉੱਤਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਦੱਸ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਕਰੋ: principal ਅਤੇ substituted agent ਵਿਚਕਾਰ privity ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ principal ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ principal ਉਸ ਉੱਤੇ।

CSQ 6.1 • PYQ 2022-May [1] (c) (ii) {C} • Case Scenario • 2M • Pg 250

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਆਸਾਨ

ਵਿਸ਼ਾ 7: Sub-Agent ਅਤੇ Substituted Agent ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Difference Between a Sub-Agent and A Substituted Agent)

P2-C2-U2.9-T07 • Topic 7: Difference Between a Sub-Agent and A Substituted Agent

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 9.7 ਵਿਚਲੀ 8-point ਅੰਤਰ table ਪੜ੍ਹੋ (Sec. 191 ਬਨਾਮ Sec. 194); 6-point ਅੰਤਰ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ agent ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ sub-agent (Sec 191) ਅਤੇ substituted agent (Sec 194) ਅੱਠ ਆਧਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਵੱਖਰੇ ਹਨ — ਪੂਰੇ ਅੰਕਾਂ ਲਈ ਅੰਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਸਮੇਤ table ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ।

Sub-agent (Sec 191)	Substituted agent (Sec 194)
Agent ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ	Principal ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ
Agent ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪਦਾ ਹੈ	Agent ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪਦਾ
Principal ਨਾਲ privity of contract ਨਹੀਂ	Principal ਨਾਲ privity of contract ਸਥਾਪਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਸਿਰਫ਼ agent ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ; ਉਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ agent, principal ਅੱਗੇ ਜਵਾਬਦੇਹ	Principal ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ; ਉਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ agent ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ
ਮਿਹਨਤਾਨੇ ਲਈ principal ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ	ਆਪਣੇ ਬਕਾਇਆ ਮਿਹਨਤਾਨੇ ਲਈ principal ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ
ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; sub-agency ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਤੱਕ agent ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ	ਕਦੇ ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਯੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹੀ agent ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਖ਼ਤਮ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 6 ਅੰਤਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖ ਸਕੋ: (1) sub-agent, agent ਦੇ control ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, substituted agent principal ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਹੇਠ; (2) agent ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ sub-agent ਨੂੰ delegate ਕਰਦਾ ਹੈ, substituted agent ਨੂੰ ਨਹੀਂ; (3) principal ਅਤੇ sub-agent ਵਿਚਕਾਰ privity ਨਹੀਂ, substituted agent ਨਾਲ privity ਹੈ; (4) sub-agent ਸਿਰਫ਼ agent ਅੱਗੇ ਜਵਾਬਦੇਹ, substituted agent principal ਅੱਗੇ।
- ਬਾਕੀ ਨੁਕਤੇ: (5) sub-agent ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ agent, principal ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਪਰ substituted agent ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ; (6) sub-agent remuneration ਲਈ principal ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, substituted agent ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; (7) sub-

agents ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, substituted agents ਕਦੇ ਨਹੀਂ; (8) sub-agency ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਤੱਕ agent liable ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ substituted agent ਦਾ ਨਾਮ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- ਪੂਰੇ ਅੰਕਾਂ ਲਈ ਉੱਤਰ ਅੰਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਸਮੇਤ table ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ।

TQ 7.1 • PYQ 2025-Jan [6] (Or) (b) • Descriptive • 6M • Pg 251

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 8: Agent ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ (Duties and Obligations of An Agent)

P2-C2-U2.9-T08 • Topic 8: Duties and Obligations of An Agent

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 9.8 ਪੜ੍ਹੋ — agent ਦੇ ਨੌਂ ਫ਼ਰਜ਼ (Sec. 190, 211-218), ਨਾਲ ਹੀ Sec. 182 ਵਿਚਲੀਆਂ agent ਅਤੇ principal ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 182 (SM): ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ — “Agent means a person employed to do any act for another or to represent another in dealing with the third persons”; “The principal means a person for whom such act is done or who is so represented.”

ਨੌਂ ਫ਼ਰਜ਼: (1) principal ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਥਾਂ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ (Sec 211); (2) ਵਾਜਬ care, skill ਅਤੇ diligence — ਆਪਣੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ, skill ਦੀ ਘਾਟ ਜਾਂ misconduct ਦੇ ਸਿੱਧੇ, ਨਾ ਕਿ ਦੂਰ ਦੇ, ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ (Sec 212); (3) ਮੰਗ ਉੱਤੇ ਸਹੀ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ, ਭਾਵ vouchers ਨਾਲ ਸਮਰਥਿਤ ਹਿਸਾਬ (Sec 213, Anandprasad vs. Dwarkanath); (4) ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ principal ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਹਰ ਵਾਜਬ diligence ਵਰਤਣਾ (Sec 214); (5) principal ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨਾ ਕਰਨਾ (Sec 215-216); (6) secret profit ਨਾ ਕਮਾਉਣਾ — fiduciary ਸੰਬੰਧ ਪੂਰੀ good faith ਮੰਗਦਾ ਹੈ; (7) delegate ਨਾ ਕਰਨਾ (Sec 190); (8) ਉਸ ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਕਮਾਂ, lawful ਕਟੌਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, principal ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨਾ (Sec 218); (9) agency ਦੌਰਾਨ ਮਿਲੀ ਗੁਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ principal ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਵਰਤਣਾ।

Breach ਦੇ ਨਤੀਜੇ: Sec 211 ਅਧੀਨ agent ਲਈ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਾਭ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; Sec 215-216 ਅਧੀਨ principal transaction ਨੂੰ repudiate ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਜਿੱਥੇ agent ਨੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਕੋਈ material fact ਲੁਕਾਇਆ ਜਾਂ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਸੀ) ਜਾਂ agent ਨੂੰ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਾਭ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ — Ahuja/Singh ਨਮੂਨਾ: nominee ਰਾਹੀਂ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ agent ਤੋਂ principal ₹6 ਲੱਖ ਦਾ secret profit ਵਸੂਲਦਾ ਹੈ।

Sec 211 credit-sale ਨਮੂਨਾ (Pintu): agent ਅਜਿਹੇ buyer ਨੂੰ credit ਉੱਤੇ goods ਵੇਚਦਾ ਹੈ ਜੋ sale ਸਮੇਂ insolvent ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ credit sales ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ — ਉਸ ਨੇ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਉਲਟ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਲਈ principal ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (ABC Ltd ਜਿੱਤਦੀ ਹੈ); ਰੂਪ-ਰੇਖਾ: section ਸਮੇਤ ਫ਼ਰਜ਼, ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਦਰਸਾਈ breach, agent ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਜਾਂ ਲਾਭ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣ ਲਈ liable।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 182 ਅਧੀਨ agent/principal ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ, ਫਿਰ sections ਸਮੇਤ ਫ਼ਰਜ਼ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰੋ: ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ (Sec. 211); ਵਾਜਬ care ਅਤੇ skill (Sec. 212); ਸਹੀ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ (Sec. 213); ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਸੰਪਰਕ (Sec. 214); ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨਾ ਕਰਨਾ (Sec. 215-216); principal ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਕਮਾਂ ਅਦਾ ਕਰਨਾ (Sec. 218)।
- ਇਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੋ: secret profit ਨਾ ਕਮਾਉਣਾ; delegate ਨਾ ਕਰਨਾ (Sec. 190); ਗੁਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ principal ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਵਰਤਣਾ।
- ਨਤੀਜੇ ਜਾਣੋ: Sec. 211 ਦੀ breach ਲਈ agent ਲਈ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਾਭ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; Sec. 215-216 ਅਧੀਨ principal transaction ਨੂੰ repudiate ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਲਾਭ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

TQ 8.1 • MTP 2024-Jul S1 [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 252

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ — ਇਸ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ

- Sec. 211 credit-sale ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ (agent Pintu, ਜਿੱਥੇ credit sales ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ, insolvent buyer ਨੂੰ credit ਉੱਤੇ ਵੇਚਦਾ ਹੈ): agent ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਬਿਨਾਂ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਉਲਟ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਲਈ principal ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- ਰੂਪ-ਰੇਖਾ: ਫ਼ਰਜ਼ (section) → ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਦਰਸਾਈ breach → agent ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ/ਲਾਭ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣ ਲਈ liable।

ਵਿਸ਼ਾ 9: Agent ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Rights of An Agent)

P2-C2-U2.9-T09 • Topic 9: Rights of An Agent

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 2.9 ਦਾ §9.9 ਪੜ੍ਹੋ: agent ਦੇ ਪੰਜ ਅਧਿਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ section numbers ਸਮੇਤ, ਅਤੇ agent ਦੇ lien ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣਾ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Section 217 — right of retainer: agent, agency ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ principal ਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਕਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ: (a) ਦਿੱਤੀਆਂ advances ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਬਣਦੀ ਸਾਰੀ ਰਕਮ, (b) ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਖ਼ਰਚੇ, ਅਤੇ (c) agent ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਣਯੋਗ remuneration।

Section 219 — right to remuneration: agent ਸਹਿਮਤ remuneration ਦਾ, ਅਤੇ ਸਹਿਮਤ ਰਕਮ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਵਾਜੀ ਆਮ remuneration ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ; ਪਰ **Section 220** ਅਧੀਨ misconduct ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ agent ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਜਿਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ misconduct ਕੀਤਾ, **ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਕਿਸੇ remuneration ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ।**
ਉਦਾਹਰਣ: B ₹1,00,000 ਵਸੂਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ₹90,000 ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ₹10,000 ਮਾੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ invest ਕਰਦਾ ਹੈ — ਉਸ ਨੂੰ ਵਸੂਲੀ ਅਤੇ ₹90,000 ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ₹10,000 ਲਈ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

Section 221 — agent ਦਾ lien: ਉਲਟ contract ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ agent, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ principal ਦੇ goods, papers ਅਤੇ ਹੋਰ property, ਚੱਲ ਜਾਂ ਅਚੱਲ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ commission, disbursement ਅਤੇ services ਲਈ ਬਣਦੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। **ਸ਼ਰਤਾਂ:** ਰਕਮ lawfully ਬਣਦੀ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ property principal ਦੀ ਹੋਵੇ

ਅਤੇ agency ਦੇ ਆਮ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਵਿੱਚ agent ਨੂੰ ਉਸੇ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ — ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ property ਉੱਤੇ ਕੋਈ lien ਨਹੀਂ। Lien ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਬਜ਼ਾ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਬਾਕੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ: lawful ਕੰਮਾਂ ਲਈ indemnification ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਤੇ good faith ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ indemnification ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ।

ਵਿਸ਼ਾ 10: Third Parties ਪ੍ਰਤੀ Principal ਦੀ liability (Principal's Liability to Third Parties)

P2-C2-U2.9-T10 • Topic 10: Principal's Liability to Third Parties

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 9.10 ਪੜ੍ਹੋ — authority ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ principal ਬੱਝਾ ਹੈ (Sec. 226), agent ਦੇ authority ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ (Sec. 227-228), estoppel ਅਪਵਾਦ (Sec. 237), agent ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ notice principal ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (Sec. 229) ਅਤੇ agent ਦੇ fraud/misrepresentation ਲਈ liability (Sec. 238)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 226: ਆਪਣੀ authority ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ agent ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ principal liable ਹੈ (B ਦੇ ਪੈਸੇ ਉਸ ਦੇ authorised collecting agent ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨ ਨਾਲ debtor C ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ ਤੋਂ ਕੀਮਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ undisclosed principal ਹੈ, agent ਨਹੀਂ)।

Authority ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣ ਵਾਲਾ agent: ਜਿੱਥੇ ਵਾਧੂ ਹਿੱਸਾ authorised ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ separable ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ authority ਅੰਦਰਲਾ ਹਿੱਸਾ principal ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ (Sec 227 — ship ਦਾ ₹4,00,000 ਲਈ insurance ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ B cargo ਦਾ ਵੀ insurance ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ: A ਸਿਰਫ਼ ship ਦਾ premium ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ); ਜਿੱਥੇ ਵਾਧੂ ਹਿੱਸਾ separable ਨਹੀਂ, ਉੱਥੇ principal ਸਮੁੱਚੇ transaction ਨੂੰ repudiate ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (Sec 228 — 500 ਭੇਡਾਂ 200 ਲੇਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ₹6,00,000 ਦੀ ਇੱਕੋ ਰਕਮ ਵਿੱਚ ਖ਼ਰੀਦੀਆਂ; ₹200 ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਉਲਟ ₹1,000 ਦੇ bills ਲਿਖੇ)।

Estoppel ਅਪਵਾਦ (Sec 237): ਜੇ principal ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਜਾਂ ਵਿਹਾਰ ਨਾਲ third persons ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਕਿ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਕੰਮ ਜਾਂ obligations agent ਦੀ authority ਅੰਦਰ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੱਝਾ ਹੈ (reserved price ਤੋਂ ਘੱਟ ਉੱਤੇ sale ਅਣਜਾਣ C ਪ੍ਰਤੀ A ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ; blank ਵਿੱਚ endorse ਕਰਕੇ ਸੌਪੇ negotiable instruments — ਨਿੱਜੀ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ sale ਠੀਕ ਹੈ)।

Sec 229: principal ਲਈ ਕੀਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੌਰਾਨ agent ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ notice, ਜਾਂ agent ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਦਾ ਉਹੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਤੀਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ principal ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ principal ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ — agent ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ principal ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ (agent A ਦੀ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਿ goods D ਦੇ ਸਨ, ਅਣਜਾਣ principal B ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ)।

Sec 238: principal ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੌਰਾਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ agents ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ misrepresentations ਜਾਂ frauds ਦਾ ਉਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ principal ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਣ (contract third party ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਉੱਤੇ voidable); ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ authority ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ principal ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ (goods ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ bills of lading ਉੱਤੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ captain — bills void)।

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਬਹੁ-ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਾਲੇ scenarios ਵਿੱਚ (ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ brand ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਵਾਲਾ agent ਦੂਜਾ brand/ਵਾਧੂ goods ਖਰੀਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ), ਇਸ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸੁਲਝਾਓ: (1) ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ authority ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ; (2) ਕੀ ਵਾਧਾ separable ਹੈ — ਜੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ principal ਸਿਰਫ਼ authorised ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਬੱਝਾ (Sec. 227); ਜੇ inseparable, ਤਾਂ principal ਸਮੁੱਚੇ ਨੂੰ repudiate ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (Sec. 228)।
- ਫਿਰ estoppel ਅਪਵਾਦ (Sec. 237) ਪਰਖੋ: ਜੇ principal ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਜਾਂ ਵਿਹਾਰ ਨੇ third party ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਕਿ ਕੰਮ authorised ਸੀ, ਤਾਂ ਨਿੱਜੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਬੱਝਾ ਹੈ।
- ਜਿੱਥੇ agent ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੌਰਾਨ fraud/misrepresentation ਕਰਦਾ ਹੈ (principal ਬੱਝਾ) ਬਨਾਮ authority ਤੋਂ ਬਾਹਰ (principal ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ), ਉੱਥੇ Sec. 238 ਲਿਆਓ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ agent ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ principal ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ Sec. 229।

CSQ 10.1 • PYQ 2025-May [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 254

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਔਖਾ

ਵਿਸ਼ਾ 11: Third Parties ਪ੍ਰਤੀ Agent ਦੀ ਨਿੱਜੀ liability (Personal Liability of Agent to Third Parties)

P2-C2-U2.9-T11 • Topic 11: Personal Liability of Agent to Third Parties

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 9.11 ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 230 ਦਾ ਆਮ ਨਿਯਮ (principal ਲਈ ਕੀਤੇ contracts ਨੂੰ agent ਨਾ ਆਪ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੱਝਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ exceptions, ਨਾਲ ਹੀ third parties ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Sec. 231-235)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 230 ਦਾ ਨਿਯਮ: ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੇ contract ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, agent ਆਪਣੇ principal ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ contracts ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬੱਝਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ — ਉਹ ਨਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਕਾਰਨ: agent ਅਤੇ third party ਵਿਚਕਾਰ ਨਾ privity of contract ਹੈ, ਨਾ consideration ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ)।

ਮੰਨੇ ਗਏ exceptions — agent ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬੱਝਾ: (1) ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ merchant/principal ਲਈ goods ਦੀ sale ਜਾਂ purchase ਦਾ contract (foreign principal); (2) agent ਆਪਣੇ principal ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ (undisclosed/unnamed principal); (3) principal, ਭਾਵੇਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ — ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਜਾਂ incompetent, ਜਿਵੇਂ minor — ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਜਾਣਦੀ ਹੋਵੇ ਕਿ principal minor ਹੈ; (4) ਦਿਖਾਵਟੀ agent ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ principal ਮੁੱਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ratify ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (Sec 235); (5) authority ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾ ਕੇ third person ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ agent — breach of warranty of authority ਲਈ liable; ਇਹ ਸਿਰਫ਼ presumptions ਹੋਣ ਕਾਰਨ contract ਜਾਂ third party ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਹਟਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

Third parties ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ: undisclosed agency — principal performance ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਦੇ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਉਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ਜੋ agent ਵਿਰੁੱਧ, ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਦਰਸਾ ਦੇਵੇ ਕਿ principal ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਜਾਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ agent principal ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ contract ਨਾ ਕਰਦਾ, ਤਾਂ ਉਹ perform ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (Sec 231-232 — AB ਰਾਹੀਂ ਖ਼ਰੀਦੀ IPL ticket stadium repudiate ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; B, agent A ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ undisclosed principal C ਵਿਰੁੱਧ set off ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ); ਜਿੱਥੇ agent ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ liable ਹੈ, third party agent, principal ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ liable ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀ ਹੈ (Sec 233 — ਕਪਾਹ ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ ਦਾ seller B ਜਾਂ C ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ); ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਭਰੋਸਾ

ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ principal (ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ agent) liable ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਨੂੰ liable ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦਾ (Sec 234)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 230 ਦਾ ਨਿਯਮ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਮੇਤ ਦੱਸੋ (agent ਅਤੇ third party ਵਿਚਕਾਰ privity ਨਹੀਂ), ਫਿਰ ਮੰਨੇ ਗਏ exceptions ਸਮਝਾਓ: (1) ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ foreign/merchant principal ਲਈ contract; (2) undisclosed/unnamed principal; (3) principal non-existent ਜਾਂ incompetent (ਜਿਵੇਂ minor) — agent ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ liable; (4) ਦਿਖਾਵਟੀ agent ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ratify ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (Sec. 235); (5) authority ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣ ਵਾਲਾ agent — breach of warranty of authority।
- Sec. 233 ਅਧੀਨ third party ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਜੋੜੋ: ਜਿੱਥੇ agent ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ liable ਹੈ, ਉੱਥੇ third party agent, principal ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਆਮ ਜਾਲ: exceptions ਨਿੱਜੀ liability ਦੀਆਂ presumptions ਹਨ — contract ਜਾਂ third party ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਹਟਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ (ਜਿਵੇਂ ਪਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ principal minor ਹੈ)।

TQ 11.1 • PYQ 2024-Sep [6] (b) (i) • Descriptive • 4M • Pg 257 4x ਪੁੱਛਿਆ **LEVEL I**
ਗਿਆ ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 12: Authority ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ (Revocation of Authority)

P2-C2-U2.9-T12 • Topic 12: Revocation of Authority

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 9.12 ਪੜ੍ਹੋ — termination ਦੇ ਢੰਗ (Sec. 201), revocation ਦੇ ਨਿਯਮ (Sec. 203-207), interest ਨਾਲ ਜੁੜੀ irrevocable agency (Sec. 202), termination ਕਦੋਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (Sec. 208) ਅਤੇ sub-agent ਦੀ authority ਦੀ termination (Sec. 210)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Termination ਦੇ ਢੰਗ (Sec 201): ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਰਾਹੀਂ — (1) principal ਵੱਲੋਂ revocation, (2) agent ਵੱਲੋਂ renunciation; operation of law ਰਾਹੀਂ — (3) agency ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਪੂਰਤੀ, (4) principal ਜਾਂ agent ਦੀ ਮੌਤ ਜਾਂ unsoundness of mind (winding up/dissolution ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ), (5) principal ਦੀ insolvency, (6) ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ, ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ।

Revocation ਅਤੇ renunciation ਦੇ ਨਿਯਮ: principal, authority ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਵੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ revoke ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (Sec 203), ਪਰ ਅਸ਼ਕ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਕੰਮਾਂ ਅਤੇ obligations ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ (Sec 204 — ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਕਪਾਹ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲੇ B ਦੀ A ਦੇ funds ਵਿੱਚੋਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦੀ authority revoke ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ); ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਾਰਨ ਬਿਨਾਂ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ revocation ਲਈ compensation ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (Sec 205); ਵਾਜਬ notice ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (Sec 206); revocation express ਜਾਂ implied ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (Sec 207 — A ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਘਰ ਕਿਰਾਏ ਉੱਤੇ ਦੇਣਾ B ਦੀ authority ਨੂੰ implied ਤੌਰ ਉੱਤੇ revoke ਕਰਦਾ ਹੈ); agent ਵੱਲੋਂ renunciation ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਧੀਨ ਹੈ (Sec 205-206)।

Irrevocable agency (Sec 202, SM): “where the agent has himself an interest in the property which

forms the subject matter of the agency, the agency cannot, in the absence of an express contract, be terminated to the prejudice of such interest" — A ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਭੇਜੀ ਗਈ ਕਪਾਹ ਵੇਚ ਕੇ A ਵੱਲੋਂ ਬਣਦੇ ਕਰਜ਼ੇ/advances ਆਪ ਲੈਣ ਦੀ authority revoke ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਇਹ A ਦੇ ਪਾਗਲਪਨ, ਮੌਤ ਜਾਂ insolvency ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (lender-agent Atul ਵਿਰੁੱਧ Bhupendra ਦੀ revocation lawful ਨਹੀਂ)।

ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਸਮਾਂ (Sec 208): termination agent ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਅਤੇ third persons ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ — revocation ਪੱਤਰ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ B ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ: sale A ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ ਅਤੇ B ਆਪਣਾ ₹5,000 commission ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ; principal ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ agent ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਭੁਗਤਾਨ executor ਵਿਰੁੱਧ valid ਹੈ।

Sec 209-210: principal ਦੀ ਮੌਤ ਜਾਂ ਪਾਗਲਪਨ ਨਾਲ termination ਹੋਣ ਉੱਤੇ, agent ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਸਾਰੇ ਵਾਜਬ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (Sec 209); agent ਦੀ authority ਦੀ termination ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਸਾਰੇ sub-agents ਦੀ authority ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (Sec 210)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਰਾਹੀਂ termination ਸਮਝਾਓ: principal ਵੱਲੋਂ revocation (authority ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, Sec. 203; ਅੰਸ਼ਕ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹੀਂ, Sec. 204; ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ revocation ਲਈ compensation, Sec. 205; ਵਾਜਬ notice, Sec. 206; express ਜਾਂ implied, Sec. 207) ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉੱਤੇ agent ਵੱਲੋਂ renunciation।
- Operation of law ਰਾਹੀਂ termination ਸਮਝਾਓ: ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਪੂਰਤੀ, principal ਜਾਂ agent ਦੀ ਮੌਤ ਜਾਂ ਪਾਗਲਪਨ, principal ਦੀ insolvency, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ।
- Sec. 209 ਨੋਟ ਕਰੋ: principal ਦੀ ਮੌਤ/ਪਾਗਲਪਨ ਉੱਤੇ agent ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਾਸਤੇ ਵਾਜਬ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

TQ 12.1 • RTP 2026-Jan [8] • Descriptive • --- • Pg 258

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Agency coupled with interest (Sec. 202) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ: property ਵੇਚ ਕੇ principal ਵੱਲੋਂ ਬਣਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਆਪ ਲੈਣ ਲਈ authorised agent — ਉਸ interest ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹੋਏ agency ਨਾ revoke ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਮੌਤ/ਪਾਗਲਪਨ/insolvency ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- Sec. 208 ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: revocation ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ goods ਵਿਕ ਗਏ — sale principal ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ ਅਤੇ agent ਆਪਣਾ commission ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ termination ਉਦੋਂ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ agent ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇ (ਅਤੇ third parties ਲਈ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇ)।
- Sec. 203/204 ਦਾ ਵੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: authority ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ revocation valid ਹੈ, ਪਰ ਅੰਸ਼ਕ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਕੰਮਾਂ ਅਤੇ obligations ਲਈ ਇਹ revoke ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

CSQ 12.1 • PYQ 2024-Jun [4] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 260 asked

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 12.2 • PYQ 2025-Sep [1] (a) (i) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 261	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 12.3 • RTP 2025-Sep [7] • Case Scenario • --- • Pg 262	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਅਧਿਆਇ 3

Goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਕਾਨੂੰਨ (The Sale of Goods Act, 1930)

The Sale of Goods Act, 1930

24 ਵਿਸ਼ੇ • 103 ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ਨ • ਮਹੱਤਤਾ: B

ICAI ਹੁਨਰ ਪ੍ਰੋਫ਼ਾਈਲ Level I 5–20% • Level II 80–95% — ਇਹ ਅਧਿਆਇ: **ਸਿਧਾਂਤ-ਪ੍ਰਧਾਨ**

Level I — ਯਾਦ ਅਤੇ ਸਮਝ

31.7%

360 ਵਿੱਚੋਂ 114 ਅੰਕ

Level II — ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

68.3%

360 ਵਿੱਚੋਂ 246 ਅੰਕ

ਇਕਾਈ 3.1: Contract of Sale ਦਾ ਗਠਨ (Formation of the Contract of Sale)

Formation of the Contract of Sale

P2-C3-U3.1 • ਮਹੱਤਤਾ D • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 3 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ B • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 18.4% • 19 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Act ਦਾ ਦਾਇਰਾ (Scope of the Act)

P2-C3-U3.1-T01 • Topic 1: Scope of the Act

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 3.1 ਦਾ §1.1 ਪੜ੍ਹੋ: Sale of Goods Act ਕਿਸ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, Indian Contract Act ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ, ਅਤੇ customs and usages ਦੀ ਥਾਂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਸਿਰਫ਼ ਚੱਲ ਸੰਪਤੀ: ਇਹ Act **goods** — ਭਾਵ movable property — ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਦੇ contracts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ, ਖੇਤ, ਦੁਕਾਨ ਜਾਂ ਮਕਾਨ ਵਰਗੀ immovable property ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਉੱਤੇ ਇਹ **ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ** — immovable property ਲਈ Transfer of Property Act, 1882 ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Contract Act ਨਾਲ ਸਬੰਧ: Indian Contract Act, 1872 ਦੇ ਆਮ ਉਪਬੰਧ goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਦੇ contract ਉੱਤੇ ਉੱਥੋਂ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਉਹ Sale of Goods Act ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ **ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਹੋਣ**; ਇਸ Act ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਪਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ Contract Act ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਹਨ, ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਦਿੱਤੇ ਅਰਥ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

Customs and usages: ਇਹ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਇਹ ਵਾਜਬ ਹੋਣ ਅਤੇ contract of sale ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣ।

ਵਿਸ਼ਾ 2: ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ (Definitions)

P2-C3-U3.1-T02 • Topic 2: Definitions

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sale of Goods Act, 1930 ਦੀ ਇਕਾਈ 1 ਦਾ Para 1.2 ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 2 ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ: buyer 2(1), delivery 2(2), deliverable state 2(3), document of title 2(4), future goods 2(6), goods 2(7), insolvent 2(8), mercantile agent 2(9), price 2(10), property 2(11), seller 2(13); ਨਾਲ ਹੀ goods ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ (Sec. 6)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Goods (Sec 2(7), SM): “every kind of movable property other than actionable claims and money; and includes stock and shares, growing crops, grass, and things attached to or forming part of the land, which are agreed to be severed” — ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ contract of sale ਅਧੀਨ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ; ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਮੂਰਤ ਵਸਤਾਂ (goodwill, copyrights, patents, trademarks), gas, ਭਾਫ਼, ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ, court ਦੀ decree ਅਤੇ FDRs ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ; debt ਇੱਕ actionable claim ਹੈ, ਇਸ ਲਈ goods ਨਹੀਂ।

ਵਰਗੀਕਰਨ (Sec 6): existing goods — contract ਸਮੇਂ seller ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ: specific (contract ਸਮੇਂ ਹੀ ਪਛਾਣੇ ਅਤੇ ਸਹਿਮਤ, Sec 2(14) — ਉਹੀ ਸਹਿਮਤ ‘Santro’), ascertained (contract ਤੋਂ ਬਾਅਦ (AFTER) agreement ਅਨੁਸਾਰ ਪਛਾਣੇ — 100 ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣ ਕੇ ਵੱਖ ਰੱਖੀਆਂ 50 ਗੰਢਾਂ) ਅਤੇ unascertained (ਸਿਰਫ਼ description ਜਾਂ sample ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਿਤ — ਦੁਕਾਨ ਦੇ 100 ਪੈਕਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, X ਦੇ ਦਸ ਘੋੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ; ਵੱਖ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ascertained ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ); **future goods (Sec 2(6))** — contract ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਣਾਏ, ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ (ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦਾ ਦੁੱਧ, ਬਾਗ਼ ਦੇ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਸੰਤਰੇ) — ਹਮੇਸ਼ਾ agreement to sell, ਕਦੇ sale ਨਹੀਂ; **contingent goods (Sec 6(2))** — ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ contingency ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ (seller ਖ਼ਰੀਦ ਸਕੇ ਤਾਂ Picasso ਦੀ ਪੇਂਟਿੰਗ; ਜਹਾਜ਼ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ 50 ਨਗ) — ਇਹ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ agreement to sell।

Delivery (Sec 2(2)): ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ possession ਦਾ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਤਬਾਦਲਾ; **ਤਿੰਨ ਰੂਪ:** actual (ਭੌਤਿਕ possession buyer ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ), constructive (attornment/acknowledgement — A ਦੇ goods ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਗੋਦਾਮ-ਮਾਲਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ B ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), symbolic (ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ delivery — bill of lading ਜਾਂ railway receipt ਵਰਗੇ documents of title, ਜਾਂ ਗੋਦਾਮ ਦੀ ਚਾਬੀ); **deliverable state (Sec 2(3)):** ਉਹ ਹਾਲਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ contract ਅਧੀਨ buyer delivery ਲੈਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੋਵੇ।

Document of title (Sec 2(4)): bill of lading, dock-warrant, warehouse keeper's ਜਾਂ wharfinger's certificate, railway receipt, multimodal transport document, goods ਦੀ delivery ਲਈ warrant ਜਾਂ order — possession ਜਾਂ ਕੰਟਰੋਲ ਦਾ ਸਬੂਤ, ਜੋ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ endorsement ਜਾਂ delivery ਰਾਹੀਂ goods ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ‘document showing title’ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰੋ — share certificate ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਪਰ endorsement ਅਤੇ delivery ਨਾਲ share ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; mate's receipt ਸਿਰਫ਼ acknowledgement ਹੈ, document of title ਨਹੀਂ।

Sec 2 ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ: buyer 2(1)/seller 2(13) — ਸਿਰਫ਼ ਖ਼ਰੀਦਣ/ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਖ਼ਰੀਦਣ/ਵੇਚਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਵੀ; mercantile agent 2(9) — ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਮ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ goods ਵੇਚਣ, ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਭੇਜਣ, goods ਖ਼ਰੀਦਣ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ security ਉੱਤੇ ਪੈਸਾ ਜੁਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (auctioneers, brokers); price 2(10) — goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ consideration; property 2(11) — general property (ਮਾਲਕੀ), ਸਿਰਫ਼ special property ਨਹੀਂ (pledgee ਨੂੰ ਆਪਣੀ advance ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਿਰਫ਼ special property ਮਿਲਦੀ ਹੈ); insolvent 2(8) — ਜੋ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਮ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਰਜ਼ੇ ਚੁਕਾਉਣੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਬਕਾਇਆ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਚੁਕਾ ਨਾ ਸਕੇ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 2(7) ਯਾਦ ਕਰੋ: goods = actionable claims ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ movable property; ਇਸ ਵਿੱਚ stock and shares, ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ, ਘਾਹ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੀਆਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਵੇ।
- ਵਰਗੀਕਰਨ ਯਾਦ ਕਰੋ: existing goods (specific 2(14), ascertained, unascertained), future goods 2(6) ਅਤੇ contingent goods 6(2) --- future ਅਤੇ contingent goods ਸਿਰਫ਼ agreement to sell ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- delivery (Sec. 2(2) --- possession ਦਾ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਤਬਾਦਲਾ) ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਢੰਗ ਯਾਦ ਕਰੋ: actual, constructive (attornment/acknowledgement, ਜਿਵੇਂ ਗੋਦਾਮ-ਮਾਲਕ) ਅਤੇ symbolic (documents of title, ਗੋਦਾਮ ਦੀ ਚਾਬੀ)।

TQ 2.1 • PYQ 2018-May [1] (c) • Descriptive • 4M • Pg 266 4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ascertained ਨੂੰ unascertained goods ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰੋ: 100 ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣ ਕੇ ਵੱਖ ਰੱਖੀਆਂ 50 ਗੰਢਾਂ = ascertained; ਲਾਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪੈਕਟ = ਵੱਖ ਕਰਨ ਤੱਕ unascertained।
- 'document of title' (bill of lading, railway receipt, warehouse keeper's certificate ਆਦਿ) ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ 'document showing title' (share certificate) ਦਾ ਅੰਤਰ ਸਮਝੋ।

TQ 2.2 • PYQ 2018-Nov [1] (c) {C} • Distinguish Between • 4M • Pg 267

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੇ MCQ-ਨੁਮਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: ਚੁਣ ਕੇ ਵੱਖ ਰੱਖੀਆਂ ਗੰਢਾਂ = ascertained; ਲਾਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪੈਕਟ = existing ਪਰ unascertained; ਬਾਗ਼/ਖੇਤ ਦੀ ਅਗਲੇ ਸੀਜ਼ਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ = future goods, ਇਸ ਲਈ agreement to sell।
- ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੱਸੋ, ਫਿਰ ਹਰ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਤਰ ਦੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜੋ।

CSQ 2.1 • MTP 2025-Jan S2 [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 268

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਆਸਾਨ

ਵਿਸ਼ਾ 3: ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਦਾ Agreement — Sale and Agreement to Sell (Section 4)

P2-C3-U3.1-T03 • Topic 3: Sale and Agreement to Sell (Section 4)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 1.3 ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 4(1) ਵਿੱਚ contract of sale ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, Sec. 4(3) ਅਧੀਨ sale ਬਨਾਮ agreement to sell, Sec. 4(4) ਅਧੀਨ ਬਦਲਾਅ, ਅਤੇ contract of sale ਦੇ ਛੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 4(1) (SM): “A contract of sale of goods is a contract whereby the seller transfers or agrees to transfer the property in goods to the buyer for a price” — ਇਹ ਇੱਕ part-owner ਅਤੇ ਦੂਜੇ part-owner ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; contract of sale absolute ਜਾਂ conditional ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (Sec 4(2))।

Sec 4(3)-(4): ਜਿੱਥੇ goods ਵਿਚਲੀ property buyer ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ contract sale ਹੈ; ਜਿੱਥੇ ਤਬਾਦਲਾ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ condition ਅਧੀਨ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਇਹ agreement to sell ਹੈ — ਜੇ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਉੱਤੇ ਜਾਂ property ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਦੀਆਂ conditions ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਉੱਤੇ sale ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (Sec 4(4))।

ਛੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: (i) ਦੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ — ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਹੀ goods ਨਹੀਂ ਖ਼ਰੀਦ ਸਕਦਾ; (ii) subject matter ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ goods (movable property), existing ਜਾਂ future; (iii) price ਪੈਸੇ ਵਿੱਚ — ਭਾਵੇਂ consideration ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਕੁਝ goods ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਪੁਰਾਣਾ TV ਅਤੇ ₹20,000 ਨਕਦ ਦੇ ਕੇ ਨਵਾਂ TV ਲੈਣਾ valid sale ਹੈ; ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ goods ਬਦਲੇ goods ਵਟਾਂਦਰਾ (barter) ਹੈ); (iv) offer ਅਤੇ acceptance ਰਾਹੀਂ seller ਤੋਂ buyer ਨੂੰ general property ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ; (v) absolute ਜਾਂ conditional; (vi) valid contract ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤ — free consent, ਯੋਗਤਾ, object ਅਤੇ consideration ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀਅਤ।

ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੀ ਪਰਖ: ਇੱਕੋ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੋ — ਕੀ ਮਾਲਕੀ ਤੁਰੰਤ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਤੁਰੰਤ ਤਬਾਦਲਾ, ਭਾਵੇਂ price ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਾਂ instalments ਵਿੱਚ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ sale ਹੈ; goods ਅਜੇ customise ਹੋਣੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਕੋਈ condition ਅਜੇ ਪੂਰੀ ਹੋਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ property ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਅਤੇ goods ਦੇ deliverable state ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੱਕ agreement to sell; future goods ਦੀ ਦਿਖਾਵਟੀ ਮੌਜੂਦਾ sale ਸਿਰਫ਼ agreement to sell ਵਜੋਂ ਚੱਲਦੀ ਹੈ (Sec 6(3) — ਉਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ 1,000 ਕੁਇੰਟਲ ਆਲੂ), ਇਸ ਲਈ ਫ਼ਸਲ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ risk ਅਤੇ remedies ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ Sec 8 ਦਾ supervening-impossibility ਤਰਕ ਲਾਓ (seller ਛੋਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀ price ਵਾਪਸ ਹੋਵੇਗੀ, damages ਨਹੀਂ)।

ਉੱਤਰ ਦਾ ਕ੍ਰਮ: goods ਦੀ ਕਿਸਮ, ਫਿਰ sale ਜਾਂ agreement to sell, ਫਿਰ ਨੁਕਸਾਨ ਸਮੇਂ ਮਾਲਕ ਕੌਣ ਅਤੇ risk ਕਿਸ ਦਾ, ਫਿਰ remedy।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 4(1) ਯਾਦ ਕਰੋ: ਉਹ contract ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ seller price ਬਦਲੇ goods ਵਿਚਲੀ property buyer ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਇਹ absolute ਜਾਂ conditional ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (Sec. 4(2))।
- ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਲਿਖੋ: (i) ਦੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ; (ii) goods (movable property); (iii) ਪੈਸੇ ਵਿੱਚ price (ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਵਸਤੂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ); (iv) general property ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ; (v) absolute ਜਾਂ conditional; (vi) valid contract ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤ।
- Sec. 4(4): ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਉੱਤੇ ਜਾਂ property ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਦੀਆਂ conditions ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਉੱਤੇ agreement to sell sale ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

TQ 3.1 • RTP 2021-May [12] • Descriptive • --- • Pg 269 4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਪਰਖੋ: ਕੀ ਮਾਲਕੀ ਤੁਰੰਤ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? property ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਤਬਦੀਲ, ਭਾਵੇਂ price instalments ਵਿੱਚ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ sale ਹੈ; ਵਰਗੀਕਰਨ ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬੇਮਾਇਨਾ ਹੈ।
- customise/ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ goods (ਜਿਵੇਂ ruby ਨਗ ਜੜਨ ਵਾਲੀ ਹੀਰੇ ਦੀ ਚੂੜੀ) = agreement to sell; property ਅਤੇ risk ਤਦ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ condition ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ goods deliverable state ਵਿੱਚ ਹੋਣ।

CSQ 3.1 • PYQ 2022-May [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 270 6x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.3 • RTP 2026-May [10] • Case Scenario • --- • Pg 272

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- future-goods ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ (ਉਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ 100 ਕੁਇੰਟਲ ਆਲੂ, price ਪਹਿਲਾਂ ਅਦਾ, ਫਸਲ ਮਾਰੀ ਗਈ): ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ --- future goods ਦੀ sale ਸਿਰਫ਼ agreement to sell ਵਜੋਂ ਚੱਲਦੀ ਹੈ (Sec. 6(3)); ਫਿਰ risk ਅਤੇ buyer price ਜਾਂ damages ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ perishing/supervening impossibility (Sec. 8 ਦਾ ਤਰਕ) ਲਾਗੂ ਕਰੋ।
- ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸੁਲਝਾਓ: goods ਦੀ ਕਿਸਮ → sale ਜਾਂ agreement to sell → ਨੁਕਸਾਨ ਸਮੇਂ ਮਾਲਕ/risk ਕਿਸ ਦਾ → remedy।

CSQ 3.2 • MTP 2023-Nov [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 271 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਅੱਖਾ

ਵਿਸ਼ਾ 4: Sale ਅਤੇ Agreement to Sell ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Distinction Between Sale and an Agreement to Sell)

P2-C3-U3.1-T04 • Topic 4: Distinction Between Sale and an Agreement to Sell

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sec. 4(3) ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਿਤ Para 1.4 ਦੀ ਅੰਤਰ-ਸਾਰਣੀ ਪੜ੍ਹੋ — ਅੰਤਰ ਦੇ ਅੱਠ ਅਧਾਰ।**ਟਿੱਪਣੀਆਂ**

Sec 4(3) ਅਧਾਰ: sale — property ਤੁਰੰਤ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (executed contract, rights in rem ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ); agreement to sell — property ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਾਂ conditions ਉੱਤੇ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣੀ ਹੈ (executory contract, rights in personam ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ); ਪੂਰੇ ਅੰਕਾਂ ਲਈ 8 ਅਧਾਰਾਂ ਨੂੰ 'basis of difference' ਨਾਲ ਸਾਰਣੀ ਵਜੋਂ ਲਿਖੋ।

Sale	Agreement to sell
Property ਤੁਰੰਤ buyer ਨੂੰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	Property ਕਿਸੇ ਭਵਿੱਖੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਜਾਂ condition ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

Executed contract — consideration ਅਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ	Executory contract — consideration ਭਵਿੱਖੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਅਦਾ ਹੋਣੀ ਹੈ
Seller, buyer ਉੱਤੇ price ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ	ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਸਿਰਫ਼ damages ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, price ਲਈ ਨਹੀਂ
Goods ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਭਾਰ buyer ਉੱਤੇ — risk, ownership ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹੈ	ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਤਬਾਹੀ seller ਦੀ liability ਹੈ
Jus in rem — ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ; seller ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਵੇਚ ਸਕਦਾ	Jus in personam — ਧਿਰ ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ; seller ਦੁਬਾਰਾ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ
Seller insolvent: assignee goods ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ; buyer insolvent: assignee ਦਾ goods ਉੱਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ	Seller insolvent: assignee goods ਲੈਂਦਾ ਹੈ; buyer insolvent: goods ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਹੀਂ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- 8 ਅਧਾਰ ਪੱਕੇ ਕਰੋ: transfer of property (ਤੁਰੰਤ ਬਨਾਮ ਭਵਿੱਖੀ/conditional); contract ਦਾ ਸੁਭਾਅ (executed ਬਨਾਮ executory); breach ਲਈ remedies (seller price ਲਈ ਦਾਅਵਾ ਬਨਾਮ ਸਿਰਫ਼ damages); ਨੁਕਸਾਨ/ਨਾਸ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ (buyer ਬਨਾਮ seller); risk ਦਾ ਭਾਰ (risk ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ)।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰੋ: ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ (jus in rem ਬਨਾਮ jus in personam); right of resale (seller ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਬਨਾਮ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ); seller ਅਤੇ buyer ਦੀ insolvency ਦੇ ਨਤੀਜੇ (goods ਬਨਾਮ price ਉੱਤੇ official assignee ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ)।
- ਪੂਰੇ ਅੰਕਾਂ ਲਈ ਉੱਤਰ 'basis of difference' ਨਾਲ ਸਾਰਣੀ ਵਜੋਂ ਲਿਖੋ; ਇਸ ਨੂੰ Sec. 4(3) ਨਾਲ ਜੋੜੋ।

TQ 4.1 • RTP 2023-Jun [11] • Distinguish Between • ---- • Pg 273

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

ਵਿਸ਼ਾ 5: Sale ਦਾ ਹੋਰ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ contracts ਤੋਂ ਅੰਤਰ (Sale Distinguished from Other Similar Contracts)

P2-C3-U3.1-T05 • Topic 5: Sale Distinguished from Other Similar Contracts

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 1.5 ਪੜ੍ਹੋ — sale ਬਨਾਮ hire-purchase (Hire-Purchase Act, 1972), sale ਬਨਾਮ bailment, ਅਤੇ sale ਬਨਾਮ contract for work and labour।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Hire-purchase agreement (Hire-Purchase Act, 1972): goods ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੇ option ਨਾਲ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ — (a) owner ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਉੱਤੇ possession ਸੌਂਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਸਹਿਮਤ ਰਕਮ ਮਿਆਦੀ instalments ਵਿੱਚ ਅਦਾ ਕਰੇ, (b) ਆਖ਼ਰੀ instalment ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਉੱਤੇ property ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ (c) property ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ hirer ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ agreement ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ।

Sale	Hire-purchase
Contract ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ property ਤੁਰੰਤ buyer ਨੂੰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	Property, hirer ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਆਖ਼ਰੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਉੱਤੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
Buyer ਦੀ ਸਥਿਤੀ goods ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ	ਆਖ਼ਰੀ ਕਿਸ਼ਤ ਅਦਾ ਕਰਨ ਤੱਕ hirer ਇੱਕ bailee ਹੁੰਦਾ ਹੈ
Buyer ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; price ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ	Hirer, goods ਵਾਪਸ ਕਰ ਕੇ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਕੋਈ liability ਨਹੀਂ
Buyer ਦੀ insolvency ਦਾ risk seller ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ	Owner ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ risk ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਂਦਾ — ਕਿਸ਼ਤ ਅਦਾ ਨਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ goods ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ
Buyer, bona fide purchaser ਨੂੰ good title ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ	ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਅਦਾ ਹੋਣ ਤੱਕ hirer ਨਾ title ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਦੁਬਾਰਾ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ

Sale ਬਨਾਮ bailment: sale ਪੈਸੇ ਦੀ price ਬਦਲੇ goods ਦੀ general property ਤਬਦੀਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ goods ਕਦੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ; bailment (Indian Contract Act, 1872) ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਮਕਸਦ (safe custody, carriage) ਲਈ ਸਿਰਫ਼ possession — ਇੱਕ special property — ਤਬਦੀਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ goods ਵਾਪਸ ਕਰਨੇ ਜਾਂ bailor ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਪਟਾਉਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ consideration gratuitous ਜਾਂ non-gratuitous ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Sale ਬਨਾਮ work and labour: ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ goods ਨਹੀਂ ਵੇਚੇ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ contract ਦਾ ਸਾਰ ਹੁਨਰ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਇਹ contract for work and labour ਹੈ, sale ਨਹੀਂ — ਗਹਿਣਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੋਨਾ, ਜਾਂ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਲਾਕਾਰ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- hire-purchase agreement ਸਮਝਾਓ: ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੇ option ਨਾਲ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ goods --- ਮਿਆਦੀ instalments ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਉੱਤੇ possession ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਖ਼ਰੀ instalment ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਉੱਤੇ property ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ property ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ hirer agreement ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- sale ਬਨਾਮ hire-purchase ਦੇ ਪੰਜ ਅੰਤਰ ਪੱਕੇ ਕਰੋ: property ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ; buyer ਮਾਲਕ ਬਨਾਮ ਆਖ਼ਰੀ instalment ਤੱਕ hirer bailee; buyer ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ price ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ ਬਨਾਮ hirer goods ਵਾਪਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; seller buyer ਦੀ insolvency ਦਾ risk ਝੱਲਦਾ ਹੈ ਬਨਾਮ owner goods ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ; buyer bona fide purchaser ਨੂੰ ਚੰਗਾ title ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਨਾਮ hirer ਨਹੀਂ; resale ਦੇ ਹੱਕ।
- sale ਦੀ bailment ਨਾਲ (general property ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਬਨਾਮ ਸਿਰਫ਼ possession/special property, goods ਵਾਪਸ ਕਰਨੇ) ਅਤੇ work and labour ਨਾਲ (contract ਦਾ ਸਾਰ ਹੁਨਰ ਤੇ ਮਿਹਨਤ, ਜਿਵੇਂ ਦਿੱਤੇ ਸੋਨੇ ਤੋਂ ਸੁਨਿਆਰੇ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਬਣਾਉਣਾ) ਤੁਲਨਾ ਵੀ ਕਰ ਸਕੋ।

ਵਿਸ਼ਾ 6: Contract of Sale ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — Contract of Sale How Made (Section 5)

P2-C3-U3.1-T06 • Topic 6: Contract of Sale How Made (Section 5)

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ**ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ** ਇਕਾਈ 3.1 ਦਾ §1.6 ਪੜ੍ਹੋ: Section 5(1) ਅਧੀਨ contract of sale ਕਿਹੜੇ ਛੇ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।**ਟਿੱਪਣੀਆਂ**

Section 5(1) — ਛੇ ਢੰਗ: contract of sale ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ — (i) price ਬਦਲੇ goods **ਖ਼ਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਦੀ offer** ਅਤੇ ਉਸ offer ਦੀ acceptance ਨਾਲ; (ii) goods ਦੀ **ਤੁਰੰਤ delivery** ਨਾਲ; (iii) price ਦੇ **ਤੁਰੰਤ ਭੁਗਤਾਨ** ਨਾਲ, delivery ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ; (iv) **ਤੁਰੰਤ delivery ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਭੁਗਤਾਨ** ਨਾਲ; (v) delivery ਜਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਜਾਂ ਦੋਵੇਂ **instalments** ਵਿੱਚ; ਜਾਂ (vi) delivery ਜਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਜਾਂ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸੇ **ਭਵਿੱਖੀ ਤਾਰੀਖ** ਨੂੰ।

ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ: ਇਹ ਢੰਗ ਬਦਲਵੇਂ ਹਨ, ਇਕੱਠੇ ਹੋਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ — price ਲਈ offer ਅਤੇ acceptance ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ contract of sale ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, delivery ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ।

ਉਦਾਹਰਣ: R ਆਪਣਾ ₹55,000 ਮੁੱਲ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ motorcycle S ਨੂੰ ਨਵੇਂ motorcycle ਬਦਲੇ ਦੇਣ ਅਤੇ ਫ਼ਰਕ ਨਕਦ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ — ਇਹ contract of sale ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ 7: Contract of Sale ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ (Subject Matter of Contract of Sale)

P2-C3-U3.1-T07 • Topic 7: Subject Matter of Contract of Sale

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 1.7 ਪੜ੍ਹੋ — existing or future goods (Sec. 6), contract ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ goods ਦਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣਾ (Sec. 7) ਅਤੇ agreement to sell ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰ sale ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ goods ਦਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣਾ (Sec. 8), ਨਾਲ ਹੀ specific future goods ਦਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣਾ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 6: subject matter existing goods (seller ਵੱਲੋਂ ਹਾਸਲ, ਮਲਕੀਅਤ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ) ਜਾਂ future goods ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ goods ਦਾ ਹਾਸਲ ਹੋਣਾ ਕਿਸੇ contingency ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ contract valid ਹੈ (ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ mill ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕੱਪੜਾ — contingent contract); ਜਿੱਥੇ seller future goods ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ sale ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ contract ਸਿਰਫ਼ agreement to sell ਵਜੋਂ ਚੱਲਦਾ ਹੈ (Sec 6(3))।

Sec 7 (contract ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣਾ): SPECIFIC goods ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਦਾ contract void ਹੈ ਜੇ, seller ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, contract ਕਰਨ ਸਮੇਂ goods ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਜਾਂ ਇੰਨੇ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ contract ਵਿਚਲੀ ਆਪਣੀ description ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ (ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਨਾਲ ਕਣਕ ਦੀਆਂ 50 ਬੋਰੀਆਂ ਨਸ਼ਟ, ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ —

agreement void)।

Sec 8 (agreement to sell ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰ sale ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣਾ): specific goods ਦਾ agreement to sell avoid ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ seller ਜਾਂ buyer ਦੀ ਕਿਸੇ ਗ਼ਲਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, risk buyer ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, goods ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ ਜਾਂ ਇੰਨੇ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣ ਕਿ ਆਪਣੀ description ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਾ ਖਾਣ — ਅਧਾਰ supervening impossibility; **specific future goods:** ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਵੀ contract ਨੂੰ void ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ 100 ਟਨ ਟਮਾਟਰ ਪੌਦਾ-ਰੋਗ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਗਏ — ਘਾਟ ਲਈ seller ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ)।

ਜਹਾਜ਼ ਉੱਤੇ goods ਵਾਲਾ ਨਮੂਨਾ: Australia ਤੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਖੰਡ, ਜਹਾਜ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਡੁੱਬ ਚੁੱਕਾ, ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ — agreement to sell + specific goods + property/risk ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੁਕਸਾਨ + ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ agreement avoid ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (Sec 8, ਜਾਂ contract ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ 'ਤੇ Sec 7): buyer ਦਾ seller ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੀ ਵਾਧੂ ਲਾਗਤ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀ price ਵਾਪਸ ਹੋਵੇਗੀ।

ਉੱਤਰ ਦੀ ਬਣਤਰ: ਕੀ goods specific ਹਨ? ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋਏ? ਫਿਰ Sec 7 ਜਾਂ Sec 8, contract void/avoided, ਫਿਰ claim ਉੱਤੇ ਸਿੱਟਾ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 7: specific goods ਦਾ contract void ਹੈ ਜੇ, seller ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, contract ਕਰਨ ਸਮੇਂ goods ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਜਾਂ ਇੰਨੇ ਖ਼ਰਾਬ ਸਨ ਕਿ ਆਪਣੀ description ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਸਨ।
- Sec. 8: specific goods ਦਾ agreement to sell avoid ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ risk buyer ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ goods ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ --- ਅਧਾਰ supervening impossibility।
- ਦੋਵੇਂ ਸਮੇਂ ਇਕੱਠੇ ਸਮਝਾਓ (4-6 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਮਨਪਸੰਦ ਸਵਾਲ): contract ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਸ਼ (Sec. 7) ਬਨਾਮ agreement to sell ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰ sale ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ (Sec. 8); specific future goods ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਸੰਭਵਤਾ ਕਾਰਨ contract void ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

TQ 7.1 • RTP 2020-Nov [8] • Descriptive • --- • Pg 276

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 7.2 • PYQ 2022-May [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 277 **4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ**

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਜਹਾਜ਼ ਉੱਤੇ goods ਵਾਲੇ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ (ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ specific goods ਜਹਾਜ਼ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ): Sec. 7/8 ਅਧੀਨ agreement void ਹੈ, ਇਸ ਲਈ buyer ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਤੋਂ goods ਲੈਣ ਦੀ ਵਾਧੂ ਲਾਗਤ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀ price ਵਾਪਸ ਹੋਵੇਗੀ।
- ਉੱਤਰ ਦੀ ਬਣਤਰ: ਕੀ goods specific ਹਨ? → ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋਏ? → Sec. 7 ਜਾਂ Sec. 8 → contract void/avoided → claim ਉੱਤੇ ਸਿੱਟਾ।

CSQ 7.1 • MTP 2025-Aug S2 [2] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 277

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 8: Price ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ — Ascertainment of Price (Section 9 & 10)

P2-C3-U3.1-T08 • Topic 8: Ascertainment of Price (Section 9 & 10)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 1.8 ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 2(10) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ price; Sec. 9 ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਨ ਦੇ ਢੰਗ; Sec. 10 ਅਧੀਨ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦੇ valuation ਉੱਤੇ agreement to sell।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 9: price — sale ਲਈ ਪੈਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ consideration (Sec 2(10)) — (1) contract ਵਿੱਚ ਤੈਅ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, (2) contract ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ valuer ਰਾਹੀਂ, ਜਾਂ (3) ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਵੀ ਤੈਅ ਨਹੀਂ, ਉੱਥੇ buyer ਨੂੰ reasonable price ਲਾਜ਼ਮੀ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ — ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ।

Sec 10 (valuation ਉੱਤੇ agreement to sell): ਜਿੱਥੇ price ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਨੇ ਤੈਅ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ valuation ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉੱਥੇ agreement void ਹੈ; ਪਰ ਜਿਸ buyer ਨੇ goods (ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ) ਲੈ ਕੇ ਵਰਤ ਲਏ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ reasonable price ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ; ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਦੀ ਕੁਤਾਹੀ ਨਾਲ ਤੀਜੀ ਧਿਰ valuation ਤੋਂ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਕਸੂਰਵਾਰ ਧਿਰ ਬੇਕਸੂਰ ਧਿਰ ਨੂੰ damages ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

Price ਦੀ ਕਦੇ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਮੂਨਾ (X ਦੀ ਕਾਰ): price ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਨਾ agreement ਨੂੰ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਜਾਂ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ (NOT) ਬਣਾਉਂਦਾ — ਇਹ valid contract ਹੈ ਅਤੇ buyer ਨੂੰ reasonable price ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ; Y ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ X reasonable price ਵਸੂਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ seller performance ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

Valuer ਦੇ ਨਾਕਾਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਮੂਨਾ (P ਦੀਆਂ ਦੋ bikes, Q price ਤੈਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ): ਉੱਤਰ ਵੰਡੇ — S ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ delivered ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੀ bike: reasonable price ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ; undelivered bike: agreement void ਅਤੇ avoid ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਜੇ seller ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੁਤਾਹੀ (ਜਿਵੇਂ ਵੇਰਵੇ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣਾ) ਨੇ valuation ਰੋਕੀ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ ਉਹ buyer ਨੂੰ damages ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੁੰਦਾ; ਬਣਤਰ: Sec 9/10 ਨਿਯਮ, ਤੱਥ ਕਿਹੜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, goods ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਸਿੱਟਾ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 9: price (1) contract ਵਿੱਚ ਤੈਅ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, (2) contract ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ (ਜਿਵੇਂ valuer ਰਾਹੀਂ) ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ (3) ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਵੀ ਤੈਅ ਨਹੀਂ, buyer ਨੂੰ reasonable price ਲਾਜ਼ਮੀ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ (ਤੱਥ ਦਾ ਸਵਾਲ)।
- Sec. 10 (ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ valuation): ਜੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ price ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਤਾਂ agreement void ਹੈ; ਪਰ ਜੇ goods (ਜਾਂ ਹਿੱਸਾ) buyer ਨੂੰ delivered ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤ ਲਏ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ reasonable price ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ; ਜੇ ਕਿਸੇ ਧਿਰ ਦੀ ਕੁਤਾਹੀ valuation ਰੋਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਧਿਰ ਦੂਜੀ ਨੂੰ damages ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Price ਦੀ ਕਦੇ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ: ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਕਾਰਨ contract void ਨਹੀਂ (NOT) --- ਇਹ valid ਹੈ ਅਤੇ buyer ਨੂੰ reasonable price ਲਾਜ਼ਮੀ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ; seller performance ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
- Valuer ਨਾਕਾਮ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ (two-wheeler/laptop/ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਤੇਲ): ਉੱਤਰ ਵੰਡੇ --- ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ delivered ਅਤੇ ਵਰਤੇ ਗਏ goods → reasonable price ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ; undelivered ਹਿੱਸਾ → agreement void; ਜਿੱਥੇ seller ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੁਤਾਹੀ (ਜਿਵੇਂ valuer ਤੋਂ ਵੇਰਵੇ ਰੋਕਣਾ) ਨੇ valuation ਰੋਕੀ, ਉੱਥੇ ਉਹ buyer ਨੂੰ damages ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।
- ਬਣਤਰ: Sec. 9/10 ਨਿਯਮ → ਤੱਥ ਕਿਹੜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ → goods ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਸਿੱਟਾ।

CSQ 8.1 • PYQ 2023-Jun [1] (c) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 279 asked

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 8.2 • PYQ 2024-Jun [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 280 **3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ**

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 8.3 • PYQ 2024-Sep [2] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 281 asked

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 8.4 • RTP 2025-May [10] • Case Scenario • --- • Pg 282

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਇਕਾਈ 3.2: Conditions and Warranties

Conditions and Warranties

P2-C3-U3.2 • ਮਹੱਤਤਾ B • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 1 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ A • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 34.0% • 35 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ stipulation — Stipulation as To Time (Section 11)

P2-C3-U3.2-T01 • Topic 1: Stipulation as To Time (Section 11)

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 3.2 ਦਾ §2.1 ਪੜ੍ਹੋ: Section 11, ਅਤੇ price ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ goods ਦੀ delivery ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Section 11 — price ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ: ਜਦੋਂ ਤੱਕ contract ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਇਰਾਦਾ ਨਾ ਦਿਸੇ, price ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ stipulation ਨੂੰ contract of sale ਦਾ ਸਾਰ (essence) ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ।

Delivery ਵੱਖਰੀ ਹੈ: goods ਦੀ delivery ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਕਰਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਅਤੇ delivery ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ stipulations ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ contract ਦਾ ਸਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ — ਪਰੀਖਿਅਕ ਇਹੀ ਵਿਹਾਰਕ ਅੰਤਰ ਲੱਭਦਾ ਹੈ।

Price: price contract ਵਿੱਚ ਤੈਅ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਕੋਈ ਹੋਰ stipulation ਸਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਹਿਮਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ 2: ਜਾਣ-ਪਛਾਣ — Conditions and Warranties

P2-C3-U3.2-T02 • Topic 2: Introduction - Conditions and Warranties

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sale of Goods Act, 1930 ਦੀ ਇਕਾਈ 2 (Conditions & Warranties) ਦਾ Para 2.2 ਪੜ੍ਹੋ — stipulations, condition (Sec. 12(2)), warranty (Sec. 12(3)), contract ਦਾ ਅਰਥ-ਨਿਰਣਾ (Sec. 12(4)) ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਸਾਰਣੀ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Stipulation: ਉਹ representation ਜੋ contract of sale ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ (Sec 12(1)); ਵੱਧ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ stipulations conditions ਹਨ, ਘੱਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ warranties।

Condition (Sec 12(2), SM): “A condition is a stipulation essential to the main purpose of the contract, the breach of which gives rise to a right to treat the contract as repudiated” (20 km/litre ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਤੈਅ ਕਾਰ ਸਿਰਫ਼ 15 ਦਿੰਦੀ ਹੈ — breach of condition)।

Warranty (Sec 12(3), SM): “A warranty is a stipulation collateral to the main purpose of the contract, the breach of which gives rise to a claim for damages but not to a right to reject the goods and treat the contract as repudiated.” — ਇਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ English ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ।

ਅਰਥ-ਨਿਰਣੇ ਦੀ ਪਰਖ (Sec 12(4)): ਕੋਈ stipulation condition ਹੈ ਜਾਂ warranty, ਇਹ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ contract ਦੇ ਅਰਥ-ਨਿਰਣੇ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ — warranty ਕਹੀ ਗਈ stipulation ਵੀ condition ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; 3-**ਨੁਕਾਤੀ ਅੰਤਰ:** ਅਰਥ (ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਲਈ essential ਬਨਾਮ collateral), breach ਉੱਤੇ ਹੱਕ (contract repudiate ਕਰਨਾ, ਜਾਂ damages ਮੰਗਣਾ, ਜਾਂ ਦੋਵੇਂ ਬਨਾਮ ਸਿਰਫ਼ damages), ਬਦਲਾਅ (breach of condition ਨੂੰ Sec 13 ਅਧੀਨ breach of warranty ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ breach of warranty ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ breach of condition ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ)।

Touring-car ਨਮੂਨਾ (Ram/Shyam): touring ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਰ ਵਾਸਤੇ buyer ਨੇ dealer ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ — ਢੁਕਵਾਂਪਣ ਇੰਨੀ ਅਹਿਮ condition ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਕਸਦ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ buyer ਕਾਰ reject ਕਰਕੇ price ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ guarantee ਵਿੱਚ horn ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਵੇ — ਸਿਰਫ਼ ਮੁਰੰਮਤ/ਬਦਲੀ ਅਤੇ damages, repudiation ਨਹੀਂ; ਬਣਤਰ: section ਸਮੇਤ stipulation ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ, ਤੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ, remedy ਦੱਸੋ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ: condition ਉਹ stipulation ਹੈ ਜੋ contract ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਲਈ essential ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ breach repudiate ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (Sec. 12(2)); warranty collateral ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ breach ਸਿਰਫ਼ damages ਦਾ claim ਦਿੰਦਾ ਹੈ, rejection ਨਹੀਂ (Sec. 12(3))।
- 3-ਨੁਕਾਤੀ ਅੰਤਰ ਪੱਕਾ ਕਰੋ (ਅਰਥ; breach ਉੱਤੇ ਹੱਕ --- repudiate ਅਤੇ/ਜਾਂ damages ਬਨਾਮ ਸਿਰਫ਼ damages; ਬਦਲਾਅ --- breach of condition ਨੂੰ breach of warranty ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਲਟ ਕਦੇ ਨਹੀਂ) ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ Sec. 13 ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜੋ।
- ਜਾਲ: stipulation condition ਹੈ ਜਾਂ warranty, ਇਹ contract ਦੇ ਅਰਥ-ਨਿਰਣੇ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ --- warranty ਕਹੀ ਗਈ stipulation ਵੀ condition ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (Sec. 12(4))।

TQ 2.1 • PYQ 2021-Jan [4] (a) • Descriptive • 6M • Pg 286 7x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- touring-car ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ (touring ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਕਾਰ ਵਾਸਤੇ buyer dealer ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਕਾਰ ਅਢੁਕਵੀਂ): ਢੁਕਵਾਂਪਣ ਜੜ੍ਹ ਤੱਕ ਜਾਣ ਵਾਲੀ condition ਹੈ, ਇਸ ਲਈ buyer ਕਾਰ reject ਕਰਕੇ price ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਬਣਤਰ: stipulation ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ (section ਸਮੇਤ condition/warranty) → ਤੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ → remedy ਦੱਸੋ (repudiation + refund ਬਨਾਮ damages)।

CSQ 2.1 • RTP 2018-Nov [5] (I) • Case Scenario • --- • Pg 288

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 3: Condition ਨੂੰ Warranty ਕਦੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ — When Condition is to Be Treated as Warranty (Section 13)

P2-C3-U3.2-T03 • Topic 3: When Condition is to Be Treated as Warranty (Section 13)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 2.3 ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 13 ਦੀਆਂ ਉਹ ਹਾਲਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ breach of condition ਘਟ ਕੇ breach of warranty ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ buyer rescind ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਗੁਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ damages ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 13 ਦਾ ਅਸਰ: ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ breach of condition ਘਟ ਕੇ breach of warranty ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — buyer rescind ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਗੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, contract avoid ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ damages ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਚਾਰ ਹਾਲਤਾਂ: (i) buyer condition ਦੀ performance ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ — ਆਪਣੇ ਲਾਭ ਲਈ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ waiver; (ii) buyer breach of condition ਨੂੰ breach of warranty ਮੰਨਣਾ ਚੁਣਦਾ ਹੈ — ਜਿਵੇਂ first-quality @ ₹625 ਦੀ ਥਾਂ ਭੇਜੀ second-quality ਖੰਡ ਲੈ ਕੇ ₹25 ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਰੀ damages ਮੰਗਦਾ ਹੈ; (iii) contract non-severable ਹੈ ਅਤੇ buyer ਨੇ ਸਾਰੇ goods ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ — ਜਿਵੇਂ basmati ਵਿੱਚ ਘਟੀਆ ਚੌਲ ਮਿਲਾਉਣ ਨਾਲ contract non-severable ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; (iv) ਅਸੰਭਵਤਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਕਾਨੂੰਨ condition ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਛੇਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਮੂਹ: (i)-(ii) ਸਵੈ-ਇੱਛਤ waiver, (iii)-(iv) ਲਾਜ਼ਮੀ waiver — ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਤੀਜੇ ਨਾਲ ਮੁਕਾਓ: remedy ਸਿਰਫ਼ damages ਤੱਕ ਸੀਮਤ; **ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਨਮੂਨਾ:** non-severable contract ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ goods (ਗ਼ਲਤ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਬੇਰੀਆਂ, second-quality ਖੰਡ) buyer ਕੋਲ ਸਿਰਫ਼ damages ਛੱਡਦੇ ਹਨ; sample ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਵਿੱਚ goods ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ sellers Sec 13 ਅਧੀਨ ਸਿਰਫ਼ damages ਮੰਗ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ reject ਨਹੀਂ; ਬਣਤਰ: ਟੁੱਟੀ condition (description/quality) ਪਛਾਣੇ, waiver/ਚੋਣ/ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਪਰਖੇ, ਫਿਰ Sec 13, ਫਿਰ ਸਿਰਫ਼ damages।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਚਾਰ ਹਾਲਤਾਂ ਸਮਝਾਓ: (i) buyer condition ਦੀ performance ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਸਵੈ-ਇੱਛਤ); (ii) buyer breach of condition ਨੂੰ breach of warranty ਮੰਨਣਾ ਚੁਣਦਾ ਹੈ; (iii) contract non-severable ਹੈ ਅਤੇ buyer ਨੇ goods ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ (ਲਾਜ਼ਮੀ); (iv) ਅਸੰਭਵਤਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਪੂਰਤੀ ਤੋਂ ਛੇਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

- ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ waiver ਬਨਾਮ ਲਾਜ਼ਮੀ waiver ਵਿੱਚ ਵੰਡੋ, ਅਤੇ ਨਤੀਜਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੱਸੋ: contract avoid ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; remedy ਸਿਰਫ਼ damages ਤੱਕ ਸੀਮਤ।

TQ 3.1 • PYQ 2021-Dec [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 289	3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.2 • PYQ 2025-May [6] (c) (ii) • Descriptive • 3.5M • Pg 290	2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ (ਗ਼ਲਤ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਬੇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜੇ basmati ਚੌਲ ਪਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ; second-quality ਖੰਡ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਕੇ price ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਮੰਗਿਆ): non-severable contract ਵਿੱਚ goods ਸਵੀਕਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ Sec. 13 ਅਧੀਨ ਸਿਰਫ਼ damages ਮੰਗੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਬਣਤਰ: ਟੁੱਟੀ condition (description/quality) ਪਛਾਣੋ → ਕੀ buyer ਨੇ waive/ਚੋਣ/ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ? → Sec. 13 → ਸਿਰਫ਼ damages।

CSQ 3.1 • PYQ 2024-Sep [2] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 291	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
--	----------------------------------	---------

ਵਿਸ਼ਾ 4: ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਨਿਹਿਤ Conditions ਤੇ Warranties — Express and Implied Conditions and Warranties (Section 14--17)

P2-C3-U3.2-T04 • Topic 4: Express and Implied Conditions and Warranties (Section 14--17)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 2.4 ਪੜ੍ਹੋ — implied conditions: title (Sec. 14(a)), description (Sec. 15), sample (Sec. 17), sample plus description (Sec. 15), fitness (Sec. 16(1)), merchantability (Sec. 16(2)), wholesomeness; ਨਾਲ ਹੀ Sec. 14(b), 14(c), 16(3) ਅਧੀਨ implied warranties ਅਤੇ dangerous goods।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Express ਬਨਾਮ implied: express terms contract ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤ ਅਤੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ; implied conditions/warranties ਕਾਨੂੰਨ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵੱਖਰਾ ਇਰਾਦਾ ਨਾ ਦਿਸੇ, ਅਤੇ express agreement, ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਜਾਂ trade usage ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ (Sec 62)।

ਸੱਤ implied conditions: (1) title — sale ਵਿੱਚ seller ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, agreement to sell ਵਿੱਚ property ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ਹੱਕ ਹੋਵੇਗਾ (Sec 14(a) — ਗ਼ੈਰ-ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਖ਼ਰੀਦਿਆ tractor ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਪਿਆ: ਪੂਰੀ price seller ਤੋਂ ਵਸੂਲਣਯੋਗ); (2) description — goods description ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਣ: “if you contract to sell peas, you cannot compel the buyer to take beans” (Sec 15 — ‘copper-fastened vessel’ ਸਿਰਫ਼ ਅੰਸ਼ਕ copper-fastened, ‘waste silk’ ਮੰਡੀ ਦੀ description ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ — buyer ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, reject ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ); (3) sale by sample (Sec 17); (4) sample ਅਤੇ description ਦੋਵੇਂ — bulk ਦੋਵਾਂ (BOTH) ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਣੇ (sample ਵਰਗਾ refined sunflower oil ਪਰ hemp oil ਮਿਲਿਆ — reject ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ); (5) buyer ਦੇ ਮਕਸਦ ਲਈ quality ਜਾਂ fitness (Sec 16(1)); (6) merchantability (Sec 16(2)); (7) ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ

ਦੀ wholesomeness (typhoid ਦੇ ਕੀਟਾਣੂਆਂ ਵਾਲਾ ਦੁੱਧ — seller damages ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ; bun ਵਿੱਚ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਦੰਦ ਟੁੱਟਿਆ — breach, damages)।

Sec 17 sale by sample — ਤਿੰਨ implied conditions: (a) bulk quality ਵਿੱਚ sample ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਵੇਗਾ; (b) buyer ਨੂੰ bulk ਦੀ sample ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਾ ਵਾਜਬ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ (ਕਣਕ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਛੋਟੇ ਪਾਰਸਲ ਦੀ ਜਾਂਚ — buyer ਦੇਵੇਂ ਠੁਕਰਾ ਸਕਦਾ ਸੀ); (c) goods ਅਜਿਹੇ ਨੁਕਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ unmerchantable ਬਣਾਵੇ ਅਤੇ sample ਦੀ ਵਾਜਬ ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਨਾ ਦਿਸੇ — latent defects (French Army ਲਈ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੇ ਤਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ਼ — price ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਅਤੇ damages)।

Sec 16(1) fitness — ਤਿੰਨ ਲੋੜਾਂ: buyer ਖ਼ਾਸ ਮਕਸਦ seller ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ; buyer seller ਦੇ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਨਿਰਣੇ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; goods ਉਸ description ਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ seller ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ goods ਦਾ ਇੱਕੋ ਮਕਸਦ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ (ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਨਾ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਨਕਲੀ ਦੰਦ — ਵਾਪਸੀ), ਪਰ patent ਜਾਂ trade name ਹੇਠ ਵੇਚੇ goods ਉੱਤੇ ਇਹ condition ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ('Meritt' ਸਿਲਾਈ ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮੰਗੀ — ਕੋਈ implied fitness ਨਹੀਂ); ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਸਵਾਲ: ਊਨੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਕਹਿ ਕੇ ਮੰਗੀ washing machine ਅਢੁਕਵੀਂ ਨਿਕਲੀ — buyer repudiate ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ refund ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Sec 16(2) merchantability ਅਤੇ ਚਾਰ implied warranties: ਉਸ description ਦੇ goods ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ seller ਤੋਂ description ਨਾਲ ਖ਼ਰੀਦੇ goods merchantable quality ਦੇ ਹੋਣ — ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਸਮਝਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇ (ਮਾੜੀ packing ਨਾਲ ਝਰੀਟੇ motor horns, ਸਿਉਂਕ ਨਾਲ ਖ਼ਰਾਬ velvet — unmerchantable), ਪਰ ਅਸਲ ਜਾਂਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਂ ਦੇ claims ਰੋਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਦਿਸਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ; **implied warranties:** (1) quiet/undisturbed possession (Sec 14(b) — ਚੋਰੀ ਦਾ laptop ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਲੈ ਗਿਆ: damages ਵਿੱਚ price ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਦਾ ਖ਼ਰਚਾ); (2) buyer ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸੇ ਜਾਂ ਨਾ ਪਤਾ encumbrances ਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ (Sec 14(c) — ₹15,000 ਲਈ pledge ਕੀਤੀ ਕਾਰ ਫਿਰ bona fide B ਨੂੰ ਵੇਚੀ: B seller ਤੋਂ loan ਚੁਕਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਖ਼ੁਦ ਚੁਕਾ ਕੇ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਵਸੂਲੀ ਲਈ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ); (3) usage of trade ਅਨੁਸਾਰ quality ਜਾਂ fitness (Sec 16(3)); (4) ਅਣਜਾਣ buyer ਨੂੰ goods ਦੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਖ਼ੁਲਾਸਾ — breach ਉੱਤੇ seller damages ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 17 ਦੀਆਂ sample conditions ਯਾਦ ਕਰੋ: bulk quality ਵਿੱਚ sample ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਵੇ; bulk ਦੀ sample ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਾ ਵਾਜਬ ਮੌਕਾ; goods ਉਨ੍ਹਾਂ latent defects ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ unmerchantable ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਚਾਰ implied warranties ਯਾਦ ਕਰੋ: quiet possession (Sec. 14(b)); non-existence of encumbrances (Sec. 14(c)); usage of trade ਅਨੁਸਾਰ fitness (Sec. 16(3)); goods ਦੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਖ਼ੁਲਾਸਾ।

TQ 4.4 • RTP 2025-Jan [10] • Descriptive • --- • Pg 295 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਹਰ implied warranty ਉਦਾਹਰਣ ਸਮੇਤ ਵਿਚਾਰੋ (ਚੋਰੀ ਦਾ laptop --- quiet possession; pledge ਕੀਤੀ ਕਾਰ ਵੇਚੀ --- encumbrance); Sec. 16(1) fitness ਲਈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਲੋੜਾਂ (ਮਕਸਦ ਦੱਸਿਆ, seller ਦੇ ਹੁਨਰ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ, seller ਅਜਿਹੇ goods ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ patent/trade-name ਵਾਲੀ ਛੋਟ ਜਾਣੋ।

- ਇੱਥੇ ਇੱਕ PYQ ਅਸਲ ਵਿੱਚ Indian Contract Act, 1872 ਦੇ Sec. 16 ਅਧੀਨ undue influence ਪਰਖਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰੇਰਨਾ; ਇੱਛਾ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) --- ਇਸ ਨੂੰ Free Consent ਇਕਾਈ ਤੋਂ ਦੁਹਰਾਓ।

TQ 4.2 • PYQ 2023-Dec [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 293 6× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 4.3 • PYQ 2025-Jan [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 294	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 21 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Fitness ਮਾਮਲੇ (exhaust fan, ਊਨੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਲਈ washing machine, technician ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ AC): Sec. 16(1) ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਲੋੜਾਂ ਜਾਂਚੋ → buyer reject/refund ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ ਮਕਸਦ ਜਾਂ ਅਸਧਾਰਨ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ (tweed coat) ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ, ਉੱਥੇ ਕੋਈ remedy ਨਹੀਂ।
- Description/packing (1-inch ਲੱਕੜ; 50 ਦੀ ਥਾਂ 30-tin ਡੱਬੇ) Sec. 15 condition ਦਾ breach ਹੈ ਭਾਵੇਂ goods ਵਪਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਹੋਣ; sample ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਵਿੱਚ (J→K→L→M) ਸਿਰਫ਼ ਆਖਰੀ reject ਕਰਨ ਵਾਲਾ buyer Sec. 17 ਵਰਤਦਾ ਹੈ --- ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ sellers ਸਿਰਫ਼ damages ਮੰਗਦੇ ਹਨ (Sec. 13)।
- Title/wholesomeness: ਚੋਰੀ ਦਾ motorcycle --- Sec. 14(a) ਦਾ breach, ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ price ਵਸੂਲਣਯੋਗ; bun ਵਿੱਚ ਪੱਥਰ --- wholesomeness ਦਾ breach, damages।

TQ 4.1 • PYQ 2021-Jan [5] (a) • Descriptive • 6M • Pg 292	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.1 • PYQ 2019-Nov [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 296 8× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.2 • RTP 2020-May [15] • Case Scenario • --- • Pg 297	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.4 • PYQ 2021-Jul [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 299	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.5 • PYQ 2021-Dec [5] (a) (I) • Case Scenario • 3M • Pg 300	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.6 • MTP 2022-Nov S1 [5] (I) • Case Scenario • 6M • Pg 300	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.7 • RTP 2022-Nov [6] (i) • Case Scenario • --- • Pg 301	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.8 • PYQ 2023-Jun [5] (a) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 302 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.9 • RTP 2023-Jun [8] • Case Scenario • --- • Pg 302	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.10 • RTP 2024-Jun [9] • Case Scenario • --- • Pg 303 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.11 • MTP 2024-Jul [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 304 4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.12 • PYQ 2025-Jan [2] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 305 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 4.13 • PYQ 2025-Jan [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 305	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.14 • MTP 2025-Apr S1 [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 306	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.15 • MTP 2025-Aug S2 [5] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 307	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.16 • PYQ 2025-Sep [2] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 308 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.18 • RTP 2026-Jan [11] • Case Scenario • --- • Pg 310	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.20 • RTP 2026-May [11] • Descriptive • --- • Pg 314	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.21 • PYQ 2026-May [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 315	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.22 • PYQ 2026-May [5] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 318	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.3 • RTP 2021-May [8] • Case Scenario • --- • Pg 298	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਔਖਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਾਲੇ 'condition or warranty?' ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ stipulation ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ acceptance/waiver ਨਾਲ ਬਦਲਾਅ (Sec. 13) ਜਾਂਚੋ, ਅਤੇ ਹਰ ਉਪ-ਮਾਮਲੇ ਲਈ ਵੱਖਰੀ remedy ਦਿਓ।
- ਪਹਿਲਾਂ pledge ਫਿਰ sale ਵਾਲੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ general ਬਨਾਮ special property ਵੱਖ ਕਰੋ: sale Sec. 14(c) (encumbrance) ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ Sec. 14(a) (title) ਦਾ breach ਹੈ --- buyer ਅਤੇ pledgee ਦੇ ਹੱਕ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਤੈਅ ਕਰੋ।

CSQ 4.17 • PYQ 2025-Sep [5] (a) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 309	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਔਖਾ
CSQ 4.19 • PYQ 2026-Jan [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 311	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਔਖਾ

ਵਿਸ਼ਾ 5: ਖਰੀਦਦਾਰ ਸਾਵਧਾਨ (Caveat Emptor)

P2-C3-U3.2-T05 • Topic 5: Caveat Emptor

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Para 2.5 ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 16 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੇਟਿਆ 'let the buyer beware' ਸਿਧਾਂਤ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਔਖੀਆਂ exceptions।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਸਿਧਾਂਤ (Sec 16, SM): “subject to the provisions of this Act or of any other law for the time being in force, there is no implied warranty or condition as to the quality or fitness for any particular purpose of goods supplied under a contract of sale” — ‘let the buyer beware’: buyer ਨੂੰ ਖੁਦ ਤਸੱਲੀ ਕਰਕੇ ਸਹੀ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; seller ਨੁਕਸ ਦੱਸਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ (ਬਿਮਾਰ ਸੂਰ ਬਿਨਾਂ ਦੱਸੇ ਵੇਚੇ — seller ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ; ਸਵਾਰੀ ਦਾ

ਮਕਸਦ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਲਿਆ ਘੋੜਾ — buyer ਨਾ reject ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੱਠ exceptions: (1) quality ਜਾਂ ਵਰਤੋਂ ਲਈ fitness — ਮਕਸਦ ਦੱਸਿਆ, seller ਦੇ ਹੁਨਰ ਤੇ ਨਿਰਣੇ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ, ਅਜਿਹੇ goods ਦੇਣਾ seller ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ (Sec 16(1) — ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਆਵਾਜਾਈ ਲਈ trucks ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਏ; Priest vs. Last ਵਿੱਚ ਫਟੀ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੋਤਲ; Bombay Burma Trading Corporation Ltd. vs. Aga Muhammad ਵਿੱਚ railway sleepers ਲਈ ਅਢਕਵੀਂ ਲੱਕੜ); (2) patent ਜਾਂ brand name ਹੇਠ ਖਰੀਦੇ goods — ਕੋਈ implied fitness condition ਨਹੀਂ, buyer brand ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (Sec 16(1)); (3) description ਨਾਲ ਵੇਚੇ goods ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਣ (Sec 15); (4) merchantable quality — ਨਿਯਮ latent defects ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੈ ਜੋ ਅਸਲ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਦਿਸਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ (Sec 16(2)); (5) sale by sample ਜਿੱਥੇ bulk ਮੇਲ ਨਾ ਥਾਵੇ (Sec 17); (6) sample ਅਤੇ description ਦੋਵੇਂ (Sec 15); (7) fitness ਦੀ condition/warranty ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ trade usage (Sec 16(3) — readymade ਕੱਪੜੇ buyer ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਿੱਟ ਹੋਣੇ implied); (8) seller ਦਾ fraud, misrepresentation ਜਾਂ ਵਾਜਬ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਨਾ ਲੱਭਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਲੁਕਾਉਣਾ — buyer contract avoid ਕਰਕੇ damages ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਮੂਨੇ: ਮਕਸਦ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ seller ਦੇ ਹੁਨਰ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ (ਦਰਵਾਜ਼ੇ/ਖਿੜਕੀ ਦੀਆਂ ਚੁਗਾਠਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਗੀ ਲੱਕੜ ਪਰ ਅਢਕਵੀਂ ਅੰਬ ਦੀ ਲੱਕੜ ਦਿੱਤੀ) — Sec 16(1) exception, buyer ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਜਾਂ ਸਹੀ goods ਮਿਲਦੇ ਹਨ, caveat emptor ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ; ਕਿਸੇ ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਨਾ ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ latent defects — merchantability/wholesomeness exception buyer ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਮਕਸਦ ਨਾ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ buyer (Mrs. G ਦਾ tweed coat ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਅਸਧਾਰਨ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਚਮੜੀ ਉੱਤੇ ਧੱਫੜ ਪਏ) ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਬਣਤਰ: Sec 16 ਸਮੇਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸੇ, ਤੱਥ ਕਿਹੜੀ exception (ਜੇ ਕੋਈ) ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ ਪਰਖੋ, ਫਿਰ seller ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉੱਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਨਿਯਮ ਦੱਸੇ (Sec. 16): subject to this Act or any other law, there is no implied warranty or condition as to quality or fitness for any particular purpose of goods supplied under a contract of sale --- buyer ਨੂੰ ਖੁਦ ਤਸੱਲੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਅੱਠ exceptions ਯਾਦ ਕਰੋ: quality ਜਾਂ ਵਰਤੋਂ ਲਈ fitness (Sec. 16(1)); patent/brand name ਹੇਠ ਖਰੀਦੇ goods; description ਨਾਲ ਵੇਚੇ goods (Sec. 15); merchantable quality (Sec. 16(2), latent defects); sale by sample (Sec. 17); sample ਅਤੇ description ਦੋਵੇਂ; trade usage (Sec. 16(3)); seller ਦਾ fraud ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਂ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਲੁਕਾਉਣਾ।

TQ 5.1 • PYQ 2020-Nov [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 321 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਮਕਸਦ ਦੱਸੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ (salesman ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ high-end graphic design ਲਈ ਖਰੀਦਿਆ laptop; buyer ਦੇ ਘਰ ਮਿਣਿਆ marble): Sec. 16(1) exception ਲਾਗੂ --- buyer ਨੇ seller ਦੇ ਹੁਨਰ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਲਈ seller ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਅਤੇ caveat emptor ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ।
- Latent-defect ਮਾਮਲੇ (chemical residue ਵਾਲਾ talcum powder ਜਿਸ ਨਾਲ ਚਮੜੀ 'ਤੇ ਜਲਨ ਹੋਈ): merchantability/wholesomeness exception --- ਕਿਸੇ ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਨਾ ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਂ ਲਈ caveat emptor seller ਨੂੰ

ਨਹੀਂ ਬਚਾਉਂਦਾ; ਪਰ ਜਿੱਥੇ buyer ਖ਼ਾਸ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਲੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ, ਉੱਥੇ ਸਿਧਾਂਤ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ remedy ਨਹੀਂ।

- ਬਣਤਰ: ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸੋ → ਤੱਥ ਕਿਹੜੀ exception (ਜੇ ਕੋਈ) ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ ਪਰਖੋ → seller ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉੱਤੇ ਸਿੱਟਾ।

CSQ 5.1 • PYQ 2022-Nov [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 323
ਗਿਆ

5x ਪੁੱਛਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 5.2 • PYQ 2025-Sep [5] (a) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 325

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 5.3 • PYQ 2026-Jan [5] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 326

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਇਕਾਈ 3.3: ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਅਤੇ goods ਦੀ delivery (Transfer of Ownership and Delivery of Goods)

Transfer of Ownership and Delivery of Goods

P2-C3-U3.3 • ਮਹੱਤਤਾ C • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 2 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ A • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 31.1% • 32 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Property ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ — Passing of Property (Sections 18 -- 26)

P2-C3-U3.3-T01 • Topic 1: Passing of Property (Sections 18 -- 26)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sale of Goods Act, 1930 ਦੀ ਇਕਾਈ 3 'Transfer of Ownership and Delivery of Goods' ਪੜ੍ਹੋ --- heading 3.1 'Passing of Property (Sections 18--26)', ਜਿਸ ਵਿੱਚ Secs. 18--19 (ascertainment ਅਤੇ intention), Secs. 20--22 (specific goods), Sec. 23 (unascertained goods ਅਤੇ appropriation), Sec. 24 (sale on approval) ਅਤੇ Sec. 25 (reservation of right of disposal) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਦੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੱਤ: (a) **Sec 18 — ascertainment:** unascertained goods ਦੇ contract ਵਿੱਚ, ਜਦ ਤੱਕ goods ascertain ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, property ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ; (b) **Sec 19(1) — intention:** specific/ascertained goods ਵਿੱਚ property ਉਦੋਂ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਧਿਰਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਣ; **Sec 19(2):** ਇਰਾਦਾ (i) contract ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ (ii) ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ (iii) ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜਦ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਇਰਾਦਾ ਨਾ ਦਿਸੇ, ਉਹ ਇਰਾਦਾ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮ Secs 20-24 ਹਨ [Sec 19(3)]।

Specific goods — ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ: **Sec 20:** unconditional contract, deliverable state ਵਿੱਚ specific goods — contract ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ property ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; payment ਜਾਂ delivery (ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ) ਦਾ ਸਮਾਂ ਮੁਲਤਵੀ ਹੋਣਾ ਮਾਇਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ; **Sec 21:** goods ਨੂੰ deliverable state ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ seller ਨੇ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ (OS install ਕਰਨਾ, carpet ਵਿਛਾਉਣਾ) — property ਤਾਂ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ (AND) buyer ਨੂੰ notice ਮਿਲ ਜਾਵੇ; **Sec 22:** deliverable specific goods, ਪਰ price ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ seller ਨੇ ਤੋਲਣਾ, ਮਾਪਣਾ, ਪਰਖਣਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ — ਕੰਮ ਹੋਣ ਅਤੇ buyer ਨੂੰ notice ਮਿਲਣ ਤੱਕ property ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

Sec 23(1) appropriation — ਸੱਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: (a) unascertained ਜਾਂ future goods ਲਈ contract (b) goods description ਅਤੇ quality ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣ (c) goods deliverable state ਵਿੱਚ ਹੋਣ (d) buyer, ਉਸ ਦੇ agent ਜਾਂ carrier ਨੂੰ delivery ਰਾਹੀਂ unconditional appropriation (ਸਿਰਫ਼ appropriate ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ) (e) buyer ਦੀ assent ਨਾਲ seller ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ seller ਦੀ assent ਨਾਲ buyer ਵੱਲੋਂ (f) assent express ਜਾਂ implied ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (g) assent appropriation ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। **Sec 23(2):** right of disposal ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾਂ transmission ਲਈ carrier/bailee ਨੂੰ delivery = unconditional appropriation — courier ਰਾਹੀਂ ਭੇਜੀ ਕਿਤਾਬ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ: buyer owner ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਉਹੀ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ।

Sec 24 sale on approval ਜਾਂ 'sale or return': property ਉਦੋਂ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ buyer (a) approval/acceptance ਜ਼ਾਹਰ ਕਰੇ ਜਾਂ transaction ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰੇ — ਜਿਵੇਂ pledge ਜਾਂ resell ਕਰੇ (sale or return 'ਤੇ ਲਏ ਗਏ C ਕੋਲ pledge ਕੀਤੇ: ownership B ਕੋਲ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ A ਗਹਿਣੇ C ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ, ਸਿਰਫ਼ B ਤੋਂ price ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ); ਜਾਂ (b) ਤੈਅ ਸਮੇਂ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਸਮਾਂ ਤੈਅ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵੱਧ, rejection ਦਾ notice ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ goods ਰੱਖ ਲਵੇ। **Sale for cash only or return:** ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ cash ਮਿਲਣ ਤੱਕ goods seller ਦੀ property ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ payment ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ property ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ — payment ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ pledge invalid ਹੈ ਅਤੇ A ਗਹਿਣੇ pledgee C ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ; trial ਮਿਆਦ ਵਿੱਚ goods ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ (8 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 3rd ਦਿਨ ਘੋੜਾ ਮਰ ਗਿਆ) ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ seller ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ — suit for price ਨਹੀਂ।

Sec 25 reservation of right of disposal (conditional appropriation): seller contract ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ appropriation ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਰਤਾਂ (payment) ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਤੱਕ right of disposal ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ — buyer, carrier ਜਾਂ bailee ਨੂੰ delivery ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ property ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ; ਇਹ ਰਾਖਵਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ (1) bill of lading/railway receipt ਅਨੁਸਾਰ goods seller ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ agent ਦੇ order 'ਤੇ deliverable ਹੋਣ, ਅਤੇ (2) seller price ਲਈ bill of exchange draw ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ bill of lading/railway receipt ਨਾਲ ਭੇਜੇ — buyer accept ਜਾਂ pay ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ documents ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਕੋਈ property ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Property ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਦੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੱਤ ਸਮਝਾਓ: goods ਦਾ ascertained ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (Sec. 18) ਅਤੇ property ਉਦੋਂ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਧਿਰਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਣ (Sec. 19(1)); ਇਰਾਦਾ contract ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (Sec. 19(2)) --- ਇਹੀ ਢਾਂਚਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- Sec. 23(1) ਅਧੀਨ unascertained goods ਦੇ appropriation ਦੇ ਸੱਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਪੱਕੇ ਕਰੋ: unascertained/future goods ਲਈ contract, description ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲਤਾ, deliverable state, unconditional appropriation, buyer ਦੀ assent ਨਾਲ seller ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, assent express ਜਾਂ implied, appropriation ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ।
- 'Reservation of right of disposal' (Sec. 25) ਤਿਆਰ ਕਰੋ --- ਅਰਥ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: bill of lading/railway receipt ਅਨੁਸਾਰ goods seller ਦੇ order 'ਤੇ deliverable ਹੋਣ, ਅਤੇ documents ਨਾਲ ਭੇਜਿਆ bill of exchange, ਜਿੱਥੇ buyer accept/pay ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ documents ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਹਾਲੀਆ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ।
- Sec. 20 (unconditional contract, deliverable state ਵਿੱਚ specific goods --- contract ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ property ਤਬਦੀਲ, payment/delivery ਮਾਇਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ) ਦੀ ਤੁਲਨਾ Sec. 21 (goods ਨੂੰ deliverable state ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨਾ

ਬਾਕੀ) ਅਤੇ Sec. 22 (price ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਤੋਲ/ਮਾਪ/ਪਰਖ) ਨਾਲ ਕਰੋ --- property ਤਾਂ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ (AND) buyer ਨੂੰ notice ਮਿਲ ਜਾਵੇ।

TQ 1.1 • PYQ 2022-Nov [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 330 6× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 1.2 • PYQ 2025-May [6] (c) (i) • Descriptive • 3.5M • Pg 331 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 1.3 • PYQ 2026-Jan [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 332	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 1.4 • PYQ 2026-May [6] (c) (i) • Descriptive • 4M • Pg 334	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 9 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 24 'sale or return' ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ --- ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ pattern: property ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (a) approval/acceptance 'ਤੇ, (b) transaction ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ (third party ਨੂੰ pledge ਜਾਂ resale) 'ਤੇ, ਜਾਂ (c) rejection notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੈਅ/ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੱਖਣ 'ਤੇ; ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ ਮੂਲ owner ਸਿਰਫ਼ deliverer ਤੋਂ price ਲਈ suit ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, pledgee/sub-buyer ਤੋਂ goods ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ।
- 'sale for cash only or return' ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੱਖ ਪਛਾਣੋ: ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ cash ਮਿਲਣ ਤੱਕ goods seller ਦੀ property ਰਹਿਣਗੇ, ਉੱਥੇ payment ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ pledge invalid ਹੈ ਅਤੇ owner goods ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ (CAN)।
- Sec. 23(2) ਲਾਗੂ ਕਰੋ: right of disposal ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾਂ carrier/courier ਨੂੰ delivery unconditional appropriation ਹੈ --- property ਅਤੇ transit ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ risk buyer 'ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।
- ਉੱਤਰ provision → facts → conclusion ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ, ਜਿਵੇਂ Sec. 21/22 ਤਬਾਹੀ ਵਾਲੇ ਕੇਸ (ਮੁਰੰਮਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ machine, ਬਦਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ dress): goods ਅਜੇ deliverable state ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ property ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ seller ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

CSQ 1.1 • RTP 2018-Nov [6] (i) • Case Scenario • --- • Pg 335	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.2 • PYQ 2020-Nov [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 336 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.4 • PYQ 2024-Jun [6] (c) • Case Scenario • 7M • Pg 339 5× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.6 • RTP 2024-Sep [11] • Case Scenario • --- • Pg 341 4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.7 • PYQ 2025-Jan [2] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 342 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.8 • PYQ 2025-Jan [5] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 343 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.10 • PYQ 2025-Sep [2] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 346	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.11 • RTP 2026-Jan [12] • Case Scenario • --- • Pg 347	LEVEL II	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)		
CSQ 1.12 • PYQ 2026-Sep [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 348	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਅੰਸ਼ਕ appropriation ਵਾਲੇ ਅੱਗ ਦੇ ਕੇਸ (100 ਵਿੱਚੋਂ 60 bales pack) ਹੱਲ ਕਰੋ: ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਵੰਡੋ --- buyer ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ assent ਨਾਲ appropriate ਹੋਏ pack/ਚੁਣੇ goods buyer ਦੇ risk 'ਤੇ ਹਨ; unappropriated ਬਾਕੀ ਮਾਲ seller ਦੇ risk 'ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਜੇ ਚੋਣ ਵਿੱਚ assent ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਬਦਲਵੇਂ ਸਿੱਟੇ ਦੱਸੋ।
- ਲਗਾਤਾਰ 'sale or return' deliveries ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ (A→B sale or return 'ਤੇ, B→C 'cash only or return' 'ਤੇ, C→D): ਨੁਕਸਾਨ ਕੌਣ ਸਹੇ/goods ਦਾ owner ਕੌਣ, ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਕੜੀ 'ਤੇ ਵੇਖੋ ਕਿ property Sec. 24 ਅਧੀਨ ਤਬਦੀਲ ਹੋਈ ਜਾਂ cash-only ਸ਼ਰਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ।
- ਮਿਲੀਆਂ-ਜੁਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ Sec. 24/Sec. 26 ਜੋੜੋ: ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖੋ ਕਿ transaction ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਜਾਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ; ਜੇ goods ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ, ਤਾਂ ownership (ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ) ਅਜੇ seller ਦਾ ਹੈ।

CSQ 1.3 • MTP 2021-Apr [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 338 ਗਿਆ	2x ਪੁੱਛਿਆ	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਔਖਾ
CSQ 1.5 • PYQ 2024-Sep [5] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 340 ਗਿਆ	3x ਪੁੱਛਿਆ	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਔਖਾ
CSQ 1.9 • PYQ 2025-May [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 344		LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਔਖਾ

ਵਿਸ਼ਾ 2: Risk prima facie property ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (Section 26)

P2-C3-U3.3-T02 • Topic 2: Risk Prima Facie Passes with Property (Section 26)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sale of Goods Act, 1930 ਦੇ Sec. 26 ਬਾਰੇ ਇਸ ਇਕਾਈ ਦੀ heading 3.2 ਪੜ੍ਹੋ --- 'risk prima facie passes with property' ਨਿਯਮ, ਇਸ ਦੀ statutory wording ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਦੇ qualifications।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 26 (SM): “unless otherwise agreed, the goods remain at the seller’s risk until the property therein is transferred to the buyer, but when the property therein is transferred to the buyer, the goods are at the buyer’s risk whether delivery has been made or not” — risk ownership ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, possession, delivery ਜਾਂ payment ਦੇ ਨਹੀਂ; auction ਉਦਾਹਰਣ: acceptance ਜਾਹਰ ਕਰਦਿਆਂ auctioneer ਦੇ hammer ਦੀ ਸੱਟ ਨਾਲ antique ਨੁਕਸਾਨਿਆ ਗਿਆ — ownership ਅਜੇ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨ seller ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੋ qualifications: (i) ਜਿੱਥੇ buyer ਜਾਂ seller ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਕਾਰਨ delivery ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਹਰ ਨੁਕਸਾਨ ਜੋ ਉਸ ਗ਼ਲਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, goods ਗ਼ਲਤੀ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਦੇ risk 'ਤੇ ਹਨ (B ਬਾਕੀ cotton bales ਲੈਣ ਵਿੱਚ default ਕਰਦਾ ਹੈ, cotton ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਨੁਕਸਾਨ buyer ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ); (ii) ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਦੇ goods ਦੇ bailee ਵਜੋਂ seller ਜਾਂ buyer ਦੇ

ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ — ਆਮ ਸਮਝਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਲੀ ਸਾਵਧਾਨੀ।

ਉਲਟ agreement: ਧਿਰਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ agreement ਰਾਹੀਂ ਤੈਅ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ risk, property ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਤਬਦੀਲ ਹੋਵੇ — contract ਰਾਹੀਂ risk ਨੂੰ ownership ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 26 ਸਮਝਾਓ: ਜਦ ਤੱਕ ਹੋਰ ਤੈਅ ਨਾ ਹੋਵੇ, property buyer ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਤੱਕ goods seller ਦੇ risk 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ buyer ਦੇ risk 'ਤੇ, ਭਾਵੇਂ delivery ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ --- ਭਾਵ risk ownership ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, possession ਜਾਂ payment ਦੇ ਨਹੀਂ।
- ਦੋ qualifications ਦੱਸੋ: (i) ਜਿੱਥੇ buyer ਜਾਂ seller ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਕਾਰਨ delivery ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਗ਼ਲਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ goods ਗ਼ਲਤੀ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਦੇ risk 'ਤੇ ਹਨ; (ii) ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਦੇ goods ਦੇ bailee ਵਜੋਂ seller/buyer ਦੇ ਫਰਜ਼ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।
- ਧਿਆਨ ਦਿਓ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ agreement ਰਾਹੀਂ risk ਨੂੰ property ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ (risk ownership ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ); ਉੱਤਰ ਨੂੰ SM ਦੀਆਂ auction-hammer ਅਤੇ cotton-bales default ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੋ।

TQ 2.1 • PYQ 2021-Jul [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 350 4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ **LEVEL I**
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 3: Non-Owners ਵੱਲੋਂ Transfer of Title (Sections 27 -- 30)

P2-C3-U3.3-T03 • Topic 3: Transfer of Title by Non-Owners (Sections 27 -- 30)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Secs. 27--30 ਬਾਰੇ heading 3.3 ਪੜ੍ਹੋ --- maxim 'nemo dat quod non habet' (Sec. 27) ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅੱਠ exceptions: mercantile agent (Sec. 2(9) ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ Sec. 27 ਦਾ proviso), joint owner (Sec. 28), voidable contract ਅਧੀਨ possession (Sec. 29), possession ਵਿੱਚ seller/buyer (Sec. 30(1)/(2)), estoppel, unpaid seller ਦੀ resale (Sec. 54(3)) ਅਤੇ ਹੋਰ Acts ਅਧੀਨ sales।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 27 — nemo dat quod non habet: “no one can give what he has not got” — seller ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ title ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ title ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਚੋਰੀ ਦੇ goods ਖ਼ਰੀਦਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ good faith ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ title ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; hire-purchase ਅਧੀਨ hirer ਵਾਹਨ ਵੇਚੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ hirer ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅੱਠ exceptions (non-owner bona fide purchaser for value ਨੂੰ good title ਦਿੰਦਾ ਹੈ): (1) mercantile agent (Sec 27 ਦਾ proviso) (2) co-owners ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾਲ ਇਕੱਲੇ possession ਵਿੱਚ joint owners ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ (Sec 28) (3) voidable contract ਅਧੀਨ possession ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ (Sec 29) (4) sale ਤੋਂ ਬਾਅਦ possession ਵਿੱਚ seller — sale, pledge ਜਾਂ ਹੋਰ disposition ਬਰਾਬਰ valid [Sec 30(1)] (5) property ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ possession ਵਿੱਚ buyer [Sec 30(2)] (6) estoppel — owner ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ owner ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ (7) lien/stoppage ਤੋਂ ਬਾਅਦ resell ਕਰਨ ਵਾਲਾ unpaid seller [Sec 54(3)] (8) ਹੋਰ Acts ਅਧੀਨ sales — Official Receiver/Liquidator, finder of goods (Sec 169 ICA) ਅਤੇ pawnee (Sec 176 ICA)।

Mercantile agent — ਤਿੰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ (Sec 27 ਦਾ proviso): (a) owner ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ goods ਜਾਂ documents of title ਦਾ possession (b) mercantile agent ਵੱਲੋਂ business ਦੇ ਆਮ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ sale (c) buyer good faith ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰੇ, sale ਵੇਲੇ ਇਸ notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿ agent ਕੋਲ authority ਨਹੀਂ ਸੀ; **Sec 2(9) (SM):** mercantile agent ਉਹ ਹੈ ਜੋ "having in the customary course of business as such agent authority either to sell goods, or to consign goods for the purposes of sale, or to buy goods, or to raise money on the security of goods" — ₹50,000 ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੇਚਣ ਲਈ agent ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ car ₹40,000 ਵਿੱਚ ਵੇਚੀ ਗਈ: ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ, bona fide buyer car ਰੱਖਦਾ ਹੈ; owner ਦਾ remedy ਸਿਰਫ਼ agent ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।

ਜਿੱਥੇ exceptions ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ: Sec 29 ਲਈ coercion, fraud, misrepresentation ਜਾਂ undue influence ਕਾਰਨ voidable contract ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (AND) ਉਹ resale ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ rescind ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ (fraud ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਮੁੰਦਰੀ ਮਾਸੂਮ Z ਨੂੰ resell ਕੀਤੀ — Y ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ); ਚੋਰੀ ਨਾਲ void title ਮਿਲਦਾ ਹੈ — ਕੋਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ; ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ option ਵਾਲਾ hire-purchase holder Sec 30(2) ਅਧੀਨ 'buyer in possession' ਨਹੀਂ (NOT) ਹੈ — ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ Lee v. Butler (agreement to buy ਅਧੀਨ instalments 'ਤੇ furniture: sub-buyer ਨੂੰ good title ਮਿਲਿਆ); ਹਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਸਲ owner ਦਾ remedy ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ price/damages ਹੈ, bona fide purchaser ਤੋਂ goods ਨਹੀਂ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- nemo dat ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਛੇ exceptions section numbers ਸਮੇਤ ਯਾਦ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਮਝਾਓ --- 'explain any six circumstances in which a non-owner can convey better title' 6 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ।
- Mercantile agent ਵੱਲੋਂ sale (Sec. 27 ਦਾ proviso) ਲਈ ਤਿੰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰੋ: owner ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ goods/documents ਦਾ possession; mercantile agent ਵੱਲੋਂ business ਦੇ ਆਮ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ sale; authority ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ good faith ਵਿੱਚ buyer --- ਨਾਲ ਹੀ mercantile agent ਦੀ Sec. 2(9) ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ।
- ਸਹੀ-ਸਹੀ ਜਾਣੋ ਕਿ ਹਰ exception ਕਦੋਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ option ਵਾਲਾ hire-purchase holder Sec. 30(2) ਅਧੀਨ 'buyer in possession' ਨਹੀਂ ਹੈ।

TQ 3.1 • PYQ 2020-Nov [4] (a) • Descriptive • 6M • Pg 351 5× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ **LEVEL I**
ਸਮਝ (Understanding)

ਔਖਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Mercantile-agent ਵਾਲੇ facts ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ (ਦੱਸੀ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੇਚਣ ਲਈ agent ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ car, agent ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਿੱਚ ਵੇਚਦਾ ਹੈ): proviso ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ → bona fide buyer ਨੂੰ good title ਮਿਲਦਾ ਹੈ; owner ਦਾ remedy ਸਿਰਫ਼ agent ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।
- Fraud/coercion ਕੇਸਾਂ 'ਤੇ Sec. 29 (voidable contract) ਲਾਗੂ ਕਰੋ: ਜੇ resale ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ contract rescind ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਮਾਸੂਮ sub-purchaser ਨੂੰ good title ਮਿਲਦਾ ਹੈ; ਚੋਰੀ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ, ਜਿੱਥੇ contract void ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ title ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- Sec. 30(1) sale ਤੋਂ ਬਾਅਦ possession ਵਿੱਚ seller ਅਤੇ Sec. 30(2) property ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ possession ਵਿੱਚ buyer ਲਾਗੂ ਕਰੋ (furniture-instalments, Lee v. Butler pattern): delivery/possession + good faith + ਕੋਈ notice ਨਹੀਂ = third party ਨੂੰ good title।

- ਸਹੀ remedy ਨਾਲ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ: ਅਸਲ owner ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ price/damages ਵਸੂਲਦਾ ਹੈ, bona fide purchaser ਤੋਂ goods ਨਹੀਂ।

CSQ 3.6 • MTP 2025-Aug S2 [2] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 357	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 3.1 • RTP 2020-Nov [6] • Case Scenario • --- • Pg 353 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.2 • MTP 2022-Mar [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 353	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.3 • RTP 2022-May [8] • Case Scenario • --- • Pg 355	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.5 • PYQ 2023-Dec [5] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 356	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Agency ਦੀਆਂ ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹੱਲ ਕਰੋ (ਜਿਵੇਂ immovable property ਵੇਚਣ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ mercantile agent, ਜਾਂ ਤੈਅ ਕੀਮਤ-ਹੱਦ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਿੱਚ ਵੇਚਣਾ): ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖੋ ਕਿ Sale of Goods Act ਲਾਗੂ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ('goods' ਬਨਾਮ immovable property), ਫਿਰ ਸਿੱਟੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ proviso ਦੀ ਹਰ ਸ਼ਰਤ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਖੋ।
- ਜਿੱਥੇ ਦੋ exceptions ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋਣ (voidable contract ਬਨਾਮ mercantile agent ਬਨਾਮ buyer in possession), ਪਛਾਣੋ ਕਿ facts ਨਾਲ ਕਿਹੜਾ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਬਾਕੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ --- ਗ਼ਲਤ ਰਾਹ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨ 'ਤੇ examiners ਅੰਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

CSQ 3.4 • RTP 2023-Jun [9] • Case Scenario • --- • Pg 356	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਔਖਾ
---	----------------------------------	-----

ਵਿਸ਼ਾ 4: Sale ਦੇ contract ਦੀ ਪਾਲਣਾ — Performance of the Contract of Sale (Sections 31 -- 44)

P2-C3-U3.3-T04 • Topic 4: Performance of the Contract of Sale (Sections 31 -- 44)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Secs. 31--44 ਬਾਰੇ heading 3.4 ਪੜ੍ਹੋ: seller ਅਤੇ buyer ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ (Sec. 31), payment ਅਤੇ delivery concurrent conditions ਵਜੋਂ (Sec. 32), delivery ਦੇ ਨਿਯਮ (Secs. 33--39 --- part delivery, ਥਾਂ, ਸਮਾਂ, third-party possession, ਖ਼ਰਚੇ, ਗ਼ਲਤ ਮਾਤਰਾ Sec. 37, instalments Sec. 38, carrier ਨੂੰ delivery Sec. 39), transit ਵਿੱਚ deterioration (Sec. 40), examination (Sec. 41), acceptance (Sec. 42) ਅਤੇ Secs. 43--44।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Delivery — Sec 2(2) (SM): “voluntary transfer of possession from one person to another” — ਗ਼ਲਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲਿਆ possession delivery ਨਹੀਂ ਹੈ; **ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ:** actual, symbolic (warehouse ਦੀ ਚਾਬੀ), constructive (attornment — third party ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ buyer ਲਈ ਮਾਲ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹੈ); **Sec 31:** seller ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ deliver ਕਰਨਾ, buyer ਦਾ contract ਅਨੁਸਾਰ accept ਅਤੇ pay ਕਰਨਾ; **Sec 32:** ਜਦ ਤੱਕ ਹੋਰ ਤੈਅ ਨਾ ਹੋਵੇ, goods ਦੀ delivery ਅਤੇ price ਦਾ payment concurrent conditions ਹਨ।

Delivery ਨਿਯਮ (Secs 33-41), section-ਵਾਰ: Sec 33 — delivery ਵਜੋਂ ਤੈਅ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ goods buyer ਦੇ possession ਵਿੱਚ ਦੇ ਕੇ delivery; Sec 34 — ਪੂਰੇ ਮਾਲ ਦੀ delivery ਦੌਰਾਨ part delivery ਪੂਰੇ ਦੀ delivery ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ part delivery ਬਾਕੀ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ; Sec 35 — buyer ਦੇ delivery ਮੰਗਣ ਤੱਕ seller deliver ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ; Sec 36(1) — ਥਾਂ: ਵੇਚੇ ਗਏ goods, ਜਿੱਥੇ sale ਵੇਲੇ ਹਨ; agreement to sell, ਜਿੱਥੇ agreement ਵੇਲੇ ਹਨ; future goods, ਨਿਰਮਾਣ/ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਥਾਂ; Sec 36(2) — ਵਾਜਬ ਸਮਾਂ; Sec 36(3) — third person ਕੋਲ goods: ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ buyer ਅੱਗੇ ਨਾ ਮੰਨੇ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, delivery ਨਹੀਂ; Sec 36(4) — delivery ਦੀ demand/tender ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ 'ਤੇ; Sec 36(5) — goods ਨੂੰ deliverable state ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਖ਼ਰਚੇ seller ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ।

Sec 37 ਗ਼ਲਤ ਮਾਤਰਾ — ਚਾਰ ਉਪ-ਨਿਯਮ: (1) ਘੱਟ delivery — buyer reject ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ accept ਕਰਕੇ contract rate 'ਤੇ pay ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; (2) ਵੱਧ delivery — contract ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ accept ਅਤੇ ਬਾਕੀ reject, ਪੂਰਾ reject, ਜਾਂ ਪੂਰਾ accept ਕਰਕੇ contract rate 'ਤੇ payment (100 quintals ਦਾ ਆਰਡਰ, 1,100 ਦੀ delivery); (3) ਵੱਖਰੇ description ਵਾਲੇ goods ਨਾਲ ਰਲਿਆ ਮਾਲ — ਅਨੁਕੂਲ goods accept ਅਤੇ ਬਾਕੀ reject, ਜਾਂ ਪੂਰਾ reject; (4) ਸਭ usage of trade, special agreement ਜਾਂ course of dealing ਦੇ ਅਧੀਨ।

Secs 38-41: Sec 38 — ਜਦ ਤੱਕ ਤੈਅ ਨਾ ਹੋਵੇ, buyer instalment deliveries accept ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ (100 tons ਕਾਗ਼ਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ 80 November ਵਿੱਚ + 20 December ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ: buyer ਪੂਰਾ reject ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ); Sec 39(1) — transmission ਲਈ carrier ਨੂੰ delivery prima facie buyer ਨੂੰ delivery ਹੈ; Sec 40 — transit ਨਾਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੀ deterioration buyer 'ਤੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ; Sec 41 — ਜਿਸ buyer ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਪਰਖਣ ਲਈ ਜਾਂਚ ਦੇ ਵਾਜਬ ਮੌਕੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

Acceptance — Sec 42: buyer ਨੇ accept ਕੀਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ (a) seller ਨੂੰ acceptance ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇਵੇ, (b) goods ਨਾਲ seller ਦੀ ownership ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਜਾਂ (c) rejection ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵੱਧ goods ਰੱਖੇ; **Sec 43:** ਹੱਕ ਨਾਲ goods ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ buyer ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ — ਇਨਕਾਰ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ; **Sec 44:** ਬੇਨਤੀ ਤੋਂ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ delivery ਨਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ buyer ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਵਾਜਬ charge ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ (ਜਿੱਥੇ ਇਨਕਾਰ repudiation ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ seller ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ)।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 42 ਦੇ acceptance ਨਿਯਮ ਸ਼ਬਦ-ਬ-ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਕਰੋ: buyer accept ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ (a) acceptance ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇਵੇ, (b) seller ਦੀ ownership ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਜਾਂ (c) rejection ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵੱਧ goods ਰੱਖੇ।
- Delivery ਦੀ Sec. 2(2) ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ('voluntary transfer of possession') ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਸਿੱਖੋ --- actual, symbolic, constructive।
- 13 delivery ਨਿਯਮਾਂ (Secs. 33-41) ਦੀ section-ਵਾਰ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਰੱਖੋ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: buyer delivery ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਵੇ (Sec. 35), ਖ਼ਰਚੇ seller 'ਤੇ (Sec. 36(5)), buyer reject ਕੀਤੇ goods ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ (Sec. 43), delivery ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਲਈ buyer ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ (Sec. 44)।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 37 ਗ਼ਲਤ ਮਾਤਰਾ ਦੀ delivery ਚਾਰੇ ਉਪ-ਨਿਯਮਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ: ਘੱਟ delivery --- reject ਕਰੋ ਜਾਂ accept ਕਰਕੇ contract rate 'ਤੇ pay ਕਰੋ; ਵੱਧ --- contract ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ accept ਅਤੇ ਬਾਕੀ reject, ਜਾਂ ਪੂਰਾ reject, ਜਾਂ ਪੂਰਾ contract rate 'ਤੇ accept; ਰਲੇ goods --- ਅਨੁਕੂਲ accept ਅਤੇ ਬਾਕੀ reject, ਜਾਂ ਪੂਰਾ reject; ਸਭ trade usage/special agreement ਦੇ ਅਧੀਨ (Sec. 37(4))।
- Part delivery ਦਾ ਅਸਰ (Sec. 34) ਸਮਝਾਓ: ਪੂਰੇ ਮਾਲ ਦੀ delivery ਦੌਰਾਨ part delivery ਪੂਰੇ ਦੀ delivery ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ; ਅਤੇ Sec. 36(1) ਅਧੀਨ delivery ਦੀ ਥਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ (ਵੇਚੇ goods --- sale ਵੇਲੇ ਜਿੱਥੇ ਹਨ; agreement to sell --- agreement ਵੇਲੇ ਜਿੱਥੇ ਹਨ; future goods --- ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਥਾਂ)।

TQ 4.3 • PYQ 2024-Sep [6] (c) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 359	3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 4.4 • MTP 2025-Apr S1 [6] (c) • Descriptive • 7M • Pg 360		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 37(3) ਰਲੇ-description ਵਾਲੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ (25 ਸਹੀ ਕੁਰਸੀਆਂ + 25 ਗ਼ਲਤ; ਟਮਾਟਰਾਂ ਦੀ ਘੱਟ delivery): buyer ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿਓ ਕਿ acceptance ਨਾਲ contract rate 'ਤੇ payment ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- Sec. 36(3) third-party possession ਲਾਗੂ ਕਰੋ: delivery ਤਾਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ third person (warehouse keeper) buyer ਅੱਗੇ ਮੰਨੇ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ goods ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹੈ --- attornment constructive delivery ਬਣਦੀ ਹੈ।
- Unpaid-seller ਵਰਗੀ ਸਥਿਤੀ (credit 'ਤੇ goods deliver, buyer pay ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਵਿੱਚ Secs. 31--32 ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਤਰਕ ਕਰੋ ਅਤੇ seller ਦੇ ਨਿੱਜੀ remedies ਨਾਲ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ --- suit for price, damages ਅਤੇ interest।

TQ 4.2 • RTP 2022-Nov [6] (ii) • Descriptive • --- • Pg 359		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 4.2 • PYQ 2023-Dec [5] (a) (ii) • Case Scenario • 2M • Pg 362		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 4.1 • PYQ 2018-May [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 361		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.3 • RTP 2024-Sep [13] • Case Scenario • --- • Pg 362	4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਇਕਾਈ 3.4: ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਕਰੇਤਾ (Unpaid Seller)

Unpaid Seller

P2-C3-U3.4 • ਮਹੱਤਤਾ C • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 4 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ C • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 16.5% • 17 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: ਅਦਾਇਗੀ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਕਰੇਤਾ — Unpaid Seller (Section 45)

P2-C3-U3.4-T01 • Topic 1: Unpaid Seller (Section 45)

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 3.4 ਦਾ §4.1 ਪੜ੍ਹੋ: Section 45(1) ਦੇ ਉਹ ਦੋ ਅੰਗ ਜੋ seller ਨੂੰ 'unpaid' ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ Section 45(2) ਅਧੀਨ seller ਕੌਣ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Section 45(1) — seller ਕਦੋਂ 'unpaid' ਹੈ: (a) ਜਿੱਥੇ **ਪੂਰੀ price** ਅਦਾ ਜਾਂ tender ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ seller ਨੂੰ price ਲਈ ਤੁਰੰਤ right of action ਸੀ; ਜਾਂ (b) ਜਿੱਥੇ **bill of exchange ਜਾਂ ਹੋਰ negotiable instrument** conditional payment ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ instrument ਦੇ dishonour ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

Section 45(2) — 'seller' ਕੌਣ ਹੈ: ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ seller ਦੀ ਥਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ — ਜਿਵੇਂ seller ਦਾ agent ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਂ bill of lading endorse ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ consignor ਜਾਂ agent ਜਿਸ ਨੇ ਖੁਦ price ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜੋ ਉਸ ਲਈ ਸਿੱਧਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇ।

ਉਦਾਹਰਣਾਂ: X ₹50,000 ਵਿੱਚ goods ਵੇਚਦਾ ਹੈ, Y ₹40,000 ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ — X unpaid seller ਹੈ। P ₹60,000 ਵਿੱਚ goods ਵੇਚ ਕੇ ਪੂਰੀ price ਦਾ cheque ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ presentment 'ਤੇ dishonour ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — P unpaid seller ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ 2: Unpaid seller ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Section 46)

P2-C3-U3.4-T02 • Topic 2: Rights of An Unpaid Seller (Section 46)

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 3.4 ਦਾ §4.2 ਪੜ੍ਹੋ: Section 46(1) ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਤਿੰਨ ਅਧਿਕਾਰ, ਅਤੇ property ਤਬਦੀਲ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ Section 46(2) ਅਧੀਨ ਵਾਧੂ ਅਧਿਕਾਰ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Section 46(1): ਭਾਵੇਂ goods ਵਿੱਚ property buyer ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ, unpaid seller ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ implication ਨਾਲ ਇਹ ਮਿਲਦੇ ਹਨ — (a) possession ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ price ਲਈ goods 'ਤੇ **lien**; (b) **buyer ਦੀ insolvency** ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, possession ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ **goods ਨੂੰ transit ਵਿੱਚ ਰੋਕਣ** ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; ਅਤੇ (c) Act ਵੱਲੋਂ ਸੀਮਤ **right of re-sale**।

Section 46(2): ਜਿੱਥੇ goods ਵਿੱਚ property buyer ਨੂੰ **ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ**, ਉੱਥੇ unpaid seller ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੋਰ remedies ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ **withholding delivery** ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ lien ਅਤੇ stoppage in transit ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਰਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨੇ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਦੋ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ: ਅਧਿਕਾਰ **goods ਵਿਰੁੱਧ** (lien, stoppage in transit, re-sale) ਅਤੇ **buyer ਵਿਰੁੱਧ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ** (suit for price, damages, interest) ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ — ਉੱਤਰ ਲਿਖਦਿਆਂ ਦੋਵੇਂ headings ਵੱਖ ਰੱਖੋ।

ਵਿਸ਼ਾ 3: Goods ਵਿਰੁੱਧ unpaid seller ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ

P2-C3-U3.4-T03 • Topic 3: Right of Unpaid Seller Against the Goods

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 4 'Unpaid Seller' ਪੜ੍ਹੋ --- headings 4.1--4.3: unpaid seller ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ (Sec. 45), Sec. 46 ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰ, seller's lien (Secs. 47--49), stoppage in transit (Secs. 50--52), buyer ਵੱਲੋਂ sub-sale ਜਾਂ pledge ਦਾ ਅਸਰ (Sec. 53) ਅਤੇ right of resale (Sec. 54)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 45(1) unpaid seller: seller unpaid ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ (a) "the whole of the price has not been paid or tendered" ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ price ਲਈ ਤੁਰੰਤ right of action ਹੋਵੇ, ਜਾਂ (b) conditional payment ਵਜੋਂ ਲਿਆ bill of exchange ਜਾਂ ਹੋਰ negotiable instrument dishonour ਹੋ ਜਾਵੇ; 'seller' ਵਿੱਚ seller ਦੀ ਥਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ — endorse ਹੋਏ bill of lading ਵਾਲਾ agent, price ਅਦਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਜਾਂ ਉਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ consignor [Sec 45(2)];

Sec 46 ਦੀ ਯੋਜਨਾ: goods ਵਿਰੁੱਧ — (i) possession ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ lien (ii) buyer ਦੀ insolvency 'ਤੇ stoppage in transit (iii) resale; ਜਿੱਥੇ property ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ (NOT) ਹੋਈ — withholding delivery ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ('quasi-lien'), ਜੋ lien ਅਤੇ stoppage ਵਰਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨੇ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰ ਵਾਲਾ ਹੈ।

Lien (Secs 47-49): possession ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ price ਲਈ goods ਰੋਕ ਰੱਖਣ ਦਾ possessory ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: (a) credit ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ sale (b) credit sale ਪਰ ਮਿਆਦ ਖ਼ਤਮ (c) buyer insolvent; seller buyer ਲਈ agent/bailee ਵਜੋਂ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਪਲਬਧ; part delivery — ਬਾਕੀ 'ਤੇ lien ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਤੱਕ ਹਾਲਾਤ waiver ਨਾ ਦਰਸਾਉਣ (Sec 48); **ਸਮਾਪਤੀ (Sec 49):** (i) right of disposal ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾਂ carrier/bailee ਨੂੰ delivery (ii) buyer ਜਾਂ agent ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ possession ਲੈ ਲਵੇ (iii) waiver (iv) estoppel — ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ (NOT) ਹੁੰਦਾ ਕਿ seller ਨੇ price ਲਈ decree ਲੈ ਲਈ ਹੈ।

Stoppage in transit (Secs 50-52): transit ਵਿੱਚ goods ਰੋਕਣ, possession ਮੁੜ ਲੈਣ ਅਤੇ price ਮਿਲਣ ਤੱਕ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; **ਸ਼ਰਤਾਂ (Sec 50):** seller unpaid + possession ਛੱਡ ਚੁੱਕਾ + goods transit ਵਿੱਚ + buyer insolvent; **Sec 51 ਮਿਆਦ:** transmission ਲਈ carrier/bailee ਨੂੰ delivery ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ buyer ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ agent ਦੇ delivery ਲੈਣ ਤੱਕ — transit ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ buyer ਦੇ delivery ਲੈਣ, ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ interception, buyer ਅੱਗੇ carrier ਦੀ acknowledgment (attornment), carrier ਦੇ ਗ਼ਲਤ ਇਨਕਾਰ, ਜਾਂ buyer ਵੱਲੋਂ hire ਕੀਤੇ carrier ਜਾਂ chartered ship ਨੂੰ delivery ਨਾਲ, ਅਤੇ buyer ਨੂੰ part delivery ਬਾਕੀ ਲਈ transit ਖ਼ਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ; buyer ਦੇ agent ਨੇ ਆਪਣੇ truck 'ਤੇ goods ਲੱਦ ਲਏ ਤਾਂ railway authorities ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ; **Sec 52:** actual possession ਲੈ ਕੇ ਜਾਂ carrier ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ principal ਨੂੰ (ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ) notice ਦੇ ਕੇ — carrier ਲਈ seller ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ redeliver ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, redelivery ਦੇ ਖ਼ਰਚੇ seller 'ਤੇ; contract rescind ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ — buyer payment ਕਰਕੇ ਅਜੇ ਵੀ goods ਦਾ claim ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Right of lien	Right of stoppage in transit
ਸਾਰ — possession ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ	ਸਾਰ — possession ਮੁੜ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ
Goods, seller ਦੇ possession ਵਿੱਚ ਹੋਣੀਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ	Seller possession ਛੱਡ ਚੁੱਕਾ ਹੈ; goods carrier ਕੋਲ

	ਹਨ; buyer ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀਆਂ
Buyer insolvent ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ	ਸਿਰਫ਼ buyer ਦੇ insolvent ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ
Goods ਦੇ seller ਦੇ possession ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਉੱਤੇ ਖ਼ਤਮ	Goods ਦੀ buyer ਨੂੰ delivery ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਖ਼ਤਮ
Stoppage ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਉੱਤੇ right of lien ਖ਼ਤਮ	Lien ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ — lien ਦਾ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰ

Sec 53 buyer ਵੱਲੋਂ sub-sale ਜਾਂ pledge: ਇਹ lien/stoppage ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ (NOT) ਕਰਦਾ — ਦੂਜਾ buyer ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ; **exceptions:** (a) seller ਨੇ buyer ਦੀ sale, mortgage ਜਾਂ disposition ਲਈ assent ਦਿੱਤੀ (Mount D.F. Ltd vs Jay & Jay — price sub-sale ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚੋਂ ਅਦਾ ਹੋਣੀ ਸੀ, lien ਖ਼ਤਮ); (b) document of title (bill of lading, railway receipt, delivery order) buyer ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ good faith ਵਿੱਚ ਅਤੇ value ਦੇ ਕੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ — sale ਰਾਹੀਂ transfer lien/stoppage ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, pledge ਰਾਹੀਂ ਸਿਰਫ਼ pledgee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ (pledgee ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ pledger ਦੇ ਹੋਰ goods/securities ਵਰਤਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)।

Resale (Sec 54) — ਚਾਰ ਸ਼ਰਤਾਂ: (i) ਨਾਸ਼ਵਾਨ goods — resale ਦਾ notice ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ; (ii) resell ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ notice ਤੋਂ ਬਾਅਦ buyer ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ pay ਨਾ ਕਰੇ — seller ਘਾਟਾ (contract price – resale price) damages ਵਜੋਂ ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ; notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਨੁਕਸਾਨ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਮੂਲ buyer ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ [Sec 54(2)]; (iii) lien/stoppage ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ resale — ਅਗਲੇ buyer ਨੂੰ notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਮੂਲ buyer ਵਿਰੁੱਧ good title ਮਿਲਦਾ ਹੈ; (iv) buyer ਦੇ default 'ਤੇ contract ਵਿੱਚ right of resale ਸਪਸ਼ਟ ਰਾਖਵਾਂ — notice ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ, damages ਫਿਰ ਵੀ ਵਸੂਲਣਯੋਗ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 45(1) ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਯਾਦ ਕਰੋ: seller 'unpaid' ਹੈ ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ price ਅਦਾ ਜਾਂ tender ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਾਂ conditional payment ਵਜੋਂ ਲਿਆ negotiable instrument dishonour ਹੋ ਜਾਵੇ।
- Sec. 54 ਅਧੀਨ resale ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸਿੱਖੋ: (i) ਨਾਸ਼ਵਾਨ goods --- notice ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ; (ii) resell ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ notice ਅਤੇ buyer ਦੇ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ pay ਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ; (iii) lien/stoppage ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ resale ਨਵੇਂ buyer ਨੂੰ notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ good title ਦਿੰਦੀ ਹੈ; (iv) contract ਵਿੱਚ right of resale ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ।
- Notice ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਯਾਦ ਰੱਖੋ: notice ਨਾਲ seller ਘਾਟਾ damages ਵਜੋਂ ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਰਕਮ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ; notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਨੁਕਸਾਨ ਵਸੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਮੂਲ buyer ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ [Sec. 54(2)]।

TQ 3.3 • PYQ 2026-Jan [6] (c) (ii) • Descriptive • 4M • Pg 368 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 46 ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਸਮਝਾਓ: goods ਵਿਰੁੱਧ --- lien, stoppage in transit, resale (ਅਤੇ property ਤਬਦੀਲ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ withholding delivery ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ/'quasi-lien'); 6 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ 'rights against goods' ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਈ ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੋ।

- Lien (Sec. 47) ਲਈ: price ਲਈ ਰੋਕ ਰੱਖਣ ਦਾ possessory ਅਧਿਕਾਰ, ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: (a) cash sale, (b) credit ਮਿਆਦ ਖ਼ਤਮ, ਜਾਂ (c) buyer insolvent; seller buyer ਲਈ agent/bailee ਵਜੋਂ ਰੱਖਦਿਆਂ ਵੀ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- Lien ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ (Sec. 49): right of disposal ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾਂ carrier ਨੂੰ delivery, buyer/agent ਵੱਲੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ possession ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ, waiver, estoppel --- ਪਰ seller ਵੱਲੋਂ price ਲਈ decree ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੀ lien ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ (NOT) ਹੁੰਦਾ।
- Lien (possession ਰੋਕ ਰੱਖਣਾ, insolvency ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ) ਅਤੇ stoppage in transit (possession ਮੁੜ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ, ਸਿਰਫ਼ buyer ਦੀ insolvency 'ਤੇ; ਜਿੱਥੇ lien ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ) ਵਿਚਕਾਰ ਪੰਜ-ਨੁਕਤੀ ਅੰਤਰ ਪੱਕਾ ਕਰੋ।

TQ 3.1 • PYQ 2019-Nov [4] (a) • Descriptive • 6M • Pg 366	4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.2 • PYQ 2023-Dec [4] (a) • Descriptive • 6M • Pg 367	5× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 7 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Transit ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਾਲੇ ਸਵਾਲਾਂ (Secs. 50--51) ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: transit ਉਦੋਂ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ buyer ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ agent carrier ਤੋਂ delivery ਲੈ ਲਵੇ --- ਇਸ ਲਈ buyer ਦੇ agent ਨੇ ਆਪਣੇ truck 'ਤੇ goods ਲੱਦ ਲਏ ਤਾਂ railway authorities ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ; part delivery, interception, carrier ਦੀ acknowledgment/attornment ਅਤੇ buyer-chartered carrier ਨਾਲ ਵੀ transit ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- Stoppage ਵਾਲੇ ਉੱਤਰ Sec. 50 ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੁਆਲੇ ਬਣਾਓ: seller unpaid + possession ਛੱਡ ਚੁੱਕਾ + goods transit ਵਿੱਚ + buyer insolvent; Sec. 52 ਅਧੀਨ carrier ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ principal ਨੂੰ notice; redelivery ਦੇ ਖ਼ਰਚੇ seller 'ਤੇ।
- Sec. 53 ਲਾਗੂ ਕਰੋ: buyer ਵੱਲੋਂ sub-sale ਜਾਂ pledge lien/stoppage ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਦ ਤੱਕ (UNLESS) seller ਨੇ ਉਸ ਲਈ assent ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ document of title (railway receipt, delivery order) value ਦੇ ਕੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ bona fide sub-buyer ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ --- sale ਰਾਹੀਂ transfer ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, pledge ਰਾਹੀਂ ਸਿਰਫ਼ pledgee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ।
- ਵੰਡੀ ਹੋਈ consignment ਵਾਲੇ facts (450 bags transport ਰਾਹੀਂ + 50 buyer ਨੇ ਲਏ) ਵਿੱਚ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਲਓ: stoppage ਸਿਰਫ਼ ਅਜੇ transit ਵਿੱਚ ਪਏ goods 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; deliver ਹੋ ਚੁੱਕੇ goods ਲਈ seller ਨਿੱਜੀ remedies ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

CSQ 3.1 • MTP 2020-Oct [5] (i) • Case Scenario • 6M • Pg 369		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.2 • PYQ 2021-Dec [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 370 asked		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.3 • MTP 2023-May [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 371		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.4 • RTP 2024-Jun [12] • Case Scenario • --- • Pg 372	2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.5 • PYQ 2024-Sep [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 373 asked		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.6 • PYQ 2025-May [5] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 374 asked		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 4: Buyer ਵਿਰੁੱਧ unpaid seller ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ (Sections 55--61)

P2-C3-U3.4-T04 • Topic 4: Rights of Unpaid Seller Against the Buyer (Sections 55--61)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ heading 4.4 'Rights of Unpaid Seller Against the Buyer (Sections 55--61)' ਪੜ੍ਹੋ --- rights in personam: suit for price (Sec. 55), damages for non-acceptance (Sec. 56), ਨਿਯਤ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ repudiation (Sec. 60) ਅਤੇ suit for interest (Sec. 61)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਚਾਰ ਨਿੱਜੀ remedies: (1) **suit for price:** Sec 55(1) — property ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਅਤੇ buyer ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ pay ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਣਗਹਿਲੀ/ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (contract of sale); Sec 55(2) — delivery ਤੋਂ ਨਿਰਪੱਖ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਦਿਨ price ਅਦਾਯੋਗ: property ਤਬਦੀਲ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ goods appropriate ਨਾ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵੀ suit ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (agreement to sell); (2) **Sec 56 damages for non-acceptance** — buyer ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ accept ਅਤੇ pay ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਣਗਹਿਲੀ/ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਮਾਪ Sec 73, Indian Contract Act, 1872 ਅਨੁਸਾਰ; (3) **Sec 60 ਨਿਯਤ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ repudiation** — seller contract ਨੂੰ rescinded ਮੰਨ ਕੇ damages ਲਈ suit ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ('rule of anticipatory breach'); (4) **Sec 61 interest** — agreement ਅਨੁਸਾਰ payment ਬਕਾਇਆ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ buyer ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ; court goods ਦੇ tender ਜਾਂ price ਅਦਾਯੋਗ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ interest ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

In rem ਬਨਾਮ in personam: goods ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ (lien, stoppage, resale) goods ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; buyer ਵਿਰੁੱਧ ਨਿੱਜੀ ਅਧਿਕਾਰ contract of sale ਦੇ breach ਲਈ seller ਦੇ remedies ਹਨ — ਇਹ goods ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਹਨ ਅਤੇ possession ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਬਚਦੇ ਹਨ।

ਮਿਆਰੀ scenario (SM): goods 15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ credit 'ਤੇ ਵੇਚ ਕੇ deliver ਕੀਤੇ, buyer ਨਿਯਤ ਤਾਰੀਖ 'ਤੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ — seller Sec 45(1) ਅਧੀਨ unpaid seller ਹੈ; goods deliver ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ goods ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਖ਼ਤਮ; ਉਹ ਸਿਰਫ਼ price (Sec 55), non-acceptance ਲਈ damages (Sec 56) ਅਤੇ interest (Sec 61) ਲਈ suit ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ goods ਅਜੇ seller ਦੇ possession ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਅਤੇ credit ਮਿਆਦ ਖ਼ਤਮ/buyer insolvent ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ lien (Sec 47) ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿੱਜੀ remedies ਨਾਲ ਜੋੜੋ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਚਾਰ ਨਿੱਜੀ remedies sections ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ: suit for price [property ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ 'ਤੇ Sec. 55(1); delivery ਤੋਂ ਨਿਰਪੱਖ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਦਿਨ price ਅਦਾਯੋਗ ਹੋਣ 'ਤੇ Sec. 55(2)], damages for non-acceptance (Sec. 56, ਮਾਪ Indian Contract Act, 1872 ਦੇ Sec. 73 ਅਨੁਸਾਰ), anticipatory breach (Sec. 60) ਅਤੇ interest (Sec. 61)।
- Goods ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ (in rem) ਨੂੰ buyer ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ (in personam) ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰੋ --- ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ breach ਲਈ seller ਦੇ remedies ਹਨ ਅਤੇ goods deliver ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

TQ 4.2 • PYQ 2026-Sep [6] (c) • Descriptive • 7M • Pg 379

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਮਿਆਰੀ scenario ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ (credit 'ਤੇ goods ਵੇਚੇ ਅਤੇ deliver ਕੀਤੇ, buyer ਨਿਯਤ ਤਾਰੀਖ 'ਤੇ pay ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ): ਪਹਿਲਾਂ Sec. 45 ਅਧੀਨ unpaid-seller ਦਰਜਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੋ, ਧਿਆਨ ਦਿਓ ਕਿ possession ਛੱਡਣ ਕਾਰਨ goods ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਖਤਮ ਹਨ, ਫਿਰ suit for price (Sec. 55), damages for non-acceptance (Sec. 56) ਅਤੇ interest (Sec. 61) ਨਾਲ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।
- ਜਿੱਥੇ goods ਅਜੇ seller ਦੇ godown ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ price ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਉੱਥੇ lien (Sec. 47) ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ remedies ਨਾਲ ਜੋੜੋ --- goods ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ buyer ਵਿਰੁੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ possession ਜਾਂਚੋ।

CSQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 380
ਗਿਆ7x ਪੁੱਛਿਆ
LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 5: Seller ਵਿਰੁੱਧ buyer ਦੇ remedies

P2-C3-U3.4-T05 • Topic 5: Remedies of Buyer Against the Seller

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ heading 4.5 'Remedies of Buyer Against the Seller' ਪੜ੍ਹੋ --- damages for non-delivery (Sec. 57), suit for specific performance (Sec. 58), breach of warranty (Sec. 59), ਨਿਯਤ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ repudiation (Sec. 60) ਅਤੇ suit for interest (Sec. 61)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Buyer ਦੇ ਪੰਜ remedies: (1) **Sec 57 damages for non-delivery** — seller ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ deliver ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਣਗਹਿਲੀ/ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (₹10,500 'ਤੇ ਖ਼ਰੀਦੇ ਜੁੱਤੇ ₹11,000 'ਤੇ resale ਲਈ ਸਨ: damages ₹500 ਪ੍ਰਤੀ ਜੋੜਾ, contract-price/resale-price ਦਾ ਅੰਤਰ); (2) **Sec 58 specific performance**; (3) **Sec 59 breach of warranty** — buyer goods reject ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਪਰ (i) price ਘਟਾਉਣ ਜਾਂ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ breach ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ (ii) damages ਲਈ suit ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; (4) **Sec 60 ਨਿਯਤ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ repudiation** — contract ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਮੰਨ ਕੇ ਉਡੀਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ rescinded ਮੰਨ ਕੇ damages ਲਈ suit ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; (5) **Sec 61 interest/special damages** — ਜਿੱਥੇ consideration fail ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ; court payment ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ price refund 'ਤੇ interest ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Sec 58 specific performance — **ਅਰਥ:** seller ਦੇ breach 'ਤੇ buyer court ਨੂੰ goods ਦੀ ਅਸਲ delivery ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ; **ਸ਼ਰਤਾਂ:** (a) contract specific ਜਾਂ ascertained goods ਲਈ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (b) court ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ Specific Relief Act, 1963 ਦੇ ਅਧੀਨ (c) ਉਦੋਂ ਹੁਕਮ ਜਦੋਂ damages ਢੁਕਵਾਂ remedy ਨਾ ਹੋਣ (d) ਉਦੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ goods ਵਿਲੱਖਣ ਜਾਂ ਖ਼ਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਣ — ਜਿਵੇਂ Mughal ਕਾਲ ਦੀ ਦੁਰਲੱਭ painting।

Sections ਤਿਆਰ ਰੱਖੋ: non-delivery 57, specific performance 58, warranty 59, anticipatory breach 60, interest 61 — ਇਹ seller ਦੇ Secs 55-61 remedies ਦਾ buyer ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Suit for specific performance (Sec. 58) ਦਾ ਅਰਥ ਯਾਦ ਕਰੋ: seller ਦੇ breach ਕਰਨ 'ਤੇ buyer court ਨੂੰ goods ਦੀ ਅਸਲ delivery ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸ਼ਬਦ-ਬ-ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਖੋ: (a) contract specific ਜਾਂ ascertained goods ਲਈ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ; (b) court ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ Specific Relief Act, 1963 ਦੇ ਅਧੀਨ; (c) ਉਦੋਂ ਹੁਕਮ ਜਦੋਂ damages ਢੁਕਵਾਂ remedy ਨਾ ਹੋਣ; (d) ਉਦੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜਦੋਂ goods ਵਿਲੱਖਣ ਜਾਂ ਖ਼ਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਣ (ਜਿਵੇਂ ਦੁਰਲੱਭ Mughal painting)।
- Buyer ਦੇ remedies ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੂਚੀ sections ਸਮੇਤ ਤਿਆਰ ਰੱਖੋ: damages for non-delivery (Sec. 57), specific performance (Sec. 58), breach of warranty --- price ਵਿੱਚ ਕਮੀ/ਖ਼ਾਤਮਾ ਜਾਂ damages (Sec. 59), anticipatory breach (Sec. 60), interest/special damages (Sec. 61)।

TQ 5.1 • PYQ 2026-Jan [6] (c) (i) • Descriptive • 3M • Pg 381 8× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਵਿਸ਼ਾ 6: ਨਿਲਾਮੀ ਰਾਹੀਂ ਵਿਕਰੀ — Auction Sale (Section 64)

P2-C3-U3.4-T06 • Topic 6: Auction Sale (Section 64)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ heading 4.6 'Auction Sale (Section 64)' ਪੜ੍ਹੋ --- auction sale ਦੇ ਛੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ: lots ਵਿੱਚ sale, fall of hammer ਨਾਲ ਪੂਰਤੀ, bid ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ, seller ਦਾ bid ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਖਵਾਂ ਅਧਿਕਾਰ, seller ਵੱਲੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੂਚਨਾ bidding, reserve price ਅਤੇ pretended bidding।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਅਰਥ: ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ bids ਮੰਗ ਕੇ property ਵੇਚਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ bid ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਿਕਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; auctioneer seller ਦਾ agent ਹੈ ਜੋ Law of Agency ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ principal ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ property ਵੀ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Sec 64 — ਛੇ ਨਿਯਮ: (a) lots ਵਿੱਚ goods — ਹਰ lot prima facie ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ contract of sale ਦਾ subject ਹੈ; (b) sale ਉਦੋਂ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ auctioneer fall of hammer ਜਾਂ ਹੋਰ ਰਿਵਾਜੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰੇ — ਅਜਿਹੇ ਐਲਾਨ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ bidder ਆਪਣੀ bid ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ; (c) bid ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ seller ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਤਦ seller ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ bid ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; (d) ਜਿੱਥੇ sale seller ਦੇ bid ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ notify ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ — seller ਲਈ ਖ਼ੁਦ bid ਕਰਨਾ ਜਾਂ bid ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਉਣਾ, ਜਾਂ auctioneer ਲਈ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਅਜਿਹੀ bid ਲੈਣਾ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ; ਉਲੰਘਣਾ ਵਾਲੀ sale ਨੂੰ buyer fraudulent ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ; (e) sale reserve ਜਾਂ upset price ਦੇ ਅਧੀਨ notify ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; (f) price ਵਧਾਉਣ ਲਈ pretended bidding sale ਨੂੰ buyer ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ 'ਤੇ voidable ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

Property fall of the hammer 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (SM Example 12): car ਦੀ ਬੇਲੀ Q ਦੇ ਨਾਂ ਟੁੱਟੀ, ਉਸ ਨੇ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ cheque clear ਹੋਣ ਤੱਕ ownership ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਫਿਰ clearance ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ car R ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ — ਫ਼ੈਸਲਾ: property fall of the hammer 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ R ਨੂੰ good title ਮਿਲਿਆ; sale ਅਤੇ sub-sale ਦੋਵੇਂ valid।

Broken hammer ਕੇਸ (SM): ਡਿੱਗਦਿਆਂ hammer ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ antique clock ਨੁਕਸਾਨਿਆ ਗਿਆ — ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਦੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ (hammer ਦਾ ਆਪਣੀ ਆਮ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ), ਇਸ ਲਈ sale ਅਧੂਰੀ ਹੈ, ਨੁਕਸਾਨ seller 'ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ bid ਦੇਣ ਵਾਲੀ (Deepa) contract avoid ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 64 ਦੇ ਨਿਯਮ ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ: (a) ਹਰ lot prima facie ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ contract of sale ਹੈ; (b) sale ਉਦੋਂ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ auctioneer fall of hammer ਜਾਂ ਹੋਰ ਰਿਵਾਜੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰੇ --- ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ bidder ਆਪਣੀ bid ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ; (c) bid ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ seller ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- Fraud ਵਾਲੇ ਨਿਯਮ ਕਵਰ ਕਰੋ: ਜਿੱਥੇ sale seller ਦੇ bid ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ notify ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਉੱਥੇ seller ਨਾ ਖੁਦ bid ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ bid ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ buyer ਉਲੰਘਣਾ ਵਾਲੀ sale ਨੂੰ fraudulent ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ; price ਵਧਾਉਣ ਲਈ pretended bidding sale ਨੂੰ buyer ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ 'ਤੇ voidable ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ; sale reserve/upset price ਦੇ ਅਧੀਨ notify ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

TQ 6.1 • PYQ 2024-Sep [6] (c) (i) • Descriptive • 4M • Pg 383 5x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ **LEVEL I**
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- 'Sale ਕਦੋਂ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ' ਵਾਲੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: property fall of the hammer 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, payment ਜਾਂ delivery 'ਤੇ ਨਹੀਂ --- ਇਸ ਲਈ hammer ਡਿੱਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ bid ਵਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ sub-sale valid ਹੈ (SM Example 12)।
- Broken-hammer ਕੇਸ ਲਾਗੂ ਕਰੋ: ਜੇ ਡਿੱਗਦਿਆਂ hammer ਟੁੱਟ ਕੇ goods ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਵੇ, ਤਾਂ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਦੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ sale ਅਧੂਰੀ ਹੈ, ਨੁਕਸਾਨ seller ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ bidder contract avoid ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਜਿੱਥੇ completion ਦਾ ਰਿਵਾਜੀ ਢੰਗ notify ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ (hammer ਨਾਲ ਐਲਾਨ), ਉੱਥੇ sale ਸਿਰਫ਼ ਉਸੇ ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ --- ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ bidders ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ bid ਵਾਪਸ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

CSQ 6.1 • PYQ 2023-Jun [5] (a) (i) • Case Scenario • 2M • Pg 384 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ **LEVEL II**
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਆਸਾਨ

CSQ 6.4 • PYQ 2025-May [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 387 asked **LEVEL II**
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਆਸਾਨ

CSQ 6.3 • MTP 2024-Jun [5] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 386 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ **LEVEL II**
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Auction ਦੀਆਂ ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹੱਲ ਕਰੋ (bid ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ notify ਨਹੀਂ + seller ਦਾ agent bid ਕਰਦਾ ਹੈ + pretended bidding): ਮੁੱਦੇ ਵੱਖ ਕਰੋ --- seller ਦੀ bidding ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵੈਧਤਾ, sale ਨੂੰ fraudulent/voidable ਮੰਨਣ ਦਾ buyer ਦਾ ਵਿਕਲਪ, ਅਤੇ fall of hammer ਨਾਲ ਪੂਰਤੀ --- ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ 'ਤੇ Sec. 64 ਦੀਆਂ clauses ਨਾਲ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।
- Sec. 64 ਨੂੰ property/risk ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਨਾਲ ਜੋੜੋ: ਪਹਿਲਾਂ ਪਛਾਣੋ ਕਿ hammer ਡਿੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ; ownership ਅਤੇ risk ਦੇ ਸਵਾਲ (auction ਦੌਰਾਨ ਨੁਕਸਾਨ) ਇਸੇ ਇੱਕ ਤੱਥ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ।

CSQ 6.2 • PYQ 2024-Jun [5] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 385

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਅੱਖਾ

ਵਿਸ਼ਾ 7: Contract of sale ਵਿੱਚ ਵਧੇ ਜਾਂ ਘਟੇ taxes ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ (Section 64A)

P2-C3-U3.4-T07 • Topic 7: Inclusion of Increased or Decreased Taxes in Contract of Sale (Section 64A)

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 3.4 ਦਾ §4.7 ਪੜ੍ਹੋ: Section 64A, ਅਤੇ contract ਤੇ performance ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ tax ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਭਾਰ ਕੌਣ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Section 64A: ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ tax contract ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰ ਉਸ ਦੀ performance ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਗਾਇਆ, ਵਧਾਇਆ, ਘਟਾਇਆ ਜਾਂ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ contract ਵਿੱਚ tax ਦੇ payment ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਧਿਰਾਂ goods ਦੀ price ਮੁੜ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ਾਮਲ taxes: goods 'ਤੇ customs ਜਾਂ excise ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ duty, ਅਤੇ goods ਦੀ sale ਜਾਂ purchase 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ tax।

ਅਸਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ: tax ਵਧਣ 'ਤੇ buyer ਵਧੀ ਹੋਈ price ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ taxes ਘਟਣ 'ਤੇ ਲਾਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ seller ਵਧਿਆ tax price ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ provision ਨੂੰ **ਉਲਟ agreement** ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਧਿਰਾਂ taxation ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ।

ਅਧਿਆਇ 4

ਭਾਰਤੀ Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Indian Partnership Act, 1932)

The Indian Partnership Act, 1932

24 ਵਿਸ਼ੇ • 104 ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ਨ • ਮਹੱਤਤਾ: A

ICAI ਹੁਨਰ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ Level I 5–20% • Level II 80–95% — ਇਹ ਅਧਿਆਇ: ਸਿਧਾਂਤ-ਪ੍ਰਧਾਨ

Level I — ਯਾਦ ਅਤੇ ਸਮਝ

57.5%

379 ਵਿੱਚੋਂ 218 ਅੰਕ

Level II — ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

42.5%

379 ਵਿੱਚੋਂ 161 ਅੰਕ

ਇਕਾਈ 4.1: Partnership ਦਾ ਆਮ ਸੁਭਾਅ (General Nature of a Partnership)

General Nature of a Partnership

P2-C4-U4.1 • ਮਹੱਤਤਾ D • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 2 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ A • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 25.0% • 26 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: 'Partnership', 'Partner', 'Firm' ਅਤੇ 'Firm Name' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ (Section 4)

P2-C4-U4.1-T01 • Topic 1: Definition of 'Partnership', 'Partner', 'Firm' And 'Firm Name' (Section 4)

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 4.1 ਦਾ §1.1 ਪੜ੍ਹੋ: partnership ਦੀ Section 4 ਵਾਲੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਦੀ ਹੈ — partner, firm ਅਤੇ firm name।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Section 4 — partnership: “‘Partnership’ is the relation between persons who have agreed to share the profits of a business carried on by all or any of them acting for all.” ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਯਾਦ ਕਰੋ; ਤੱਤਾਂ, true test ਜਾਂ partnership ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬਾਰੇ ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਸੇ ਉੱਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ: ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ partnership ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ 'partners' ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ 'a firm' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਂ ਹੇਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ business ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਉਹ 'firm name' ਹੈ।

ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸਮਾਇਆ ਹੈ: ਉਹ ਪੰਜ ਤੱਤ ਜੋ partnership ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕੱਠੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ — ਦੋ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ association, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ agreement, ਇੱਕ business, ਉਸ business ਦੇ profits ਵੰਡਣ ਦਾ agreement, ਅਤੇ business ਦਾ ਸਾਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ acting for all ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ (mutual-

agency ਤੱਤ, ਜੋ true test ਹੈ)।

ਵਿਸ਼ਾ 2: Partnership ਦੇ ਤੱਤ (Elements of Partnership)

P2-C4-U4.1-T02 • Topic 2: Elements of Partnership

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Indian Partnership Act, 1932 ਦੀ ਇਕਾਈ 1 'General Nature of Partnership' ਪੜ੍ਹੋ --- ਸਿਰਲੇਖ 1.1 (partnership, partner, firm, firm name ਦੀਆਂ Sec. 4 ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ) ਅਤੇ 1.2 (ਪੰਜ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ), KD Kamath & Co. ਵਿੱਚ Supreme Court ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਸਮੇਤ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 4 ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ (SM): 'Partnership' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "the relation between persons who have agreed to share the profits of a business carried on by all or any of them acting for all"; ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ 'partners', ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ 'a firm' ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਂ ਹੇਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ business ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਉਹ 'firm name' ਹੈ।

ਇਕੱਠੇ ਮੌਜੂਦ ਪੰਜ ਤੱਤ: (1) **ਦੋ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ association** — ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਵੱਲੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਅਕਤੀ: firm partner ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ; minor partner ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਸਾਰੇ partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ benefits ਵਿੱਚ admit ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 50 partners [Sec 464, Companies Act, 2013 read with Companies (Miscellaneous) Rules, 2014]; (2) **agreement** — ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਅਤੇ contract ਰਾਹੀਂ, ਸਪਸ਼ਟ ਜਾਂ ਆਚਰਣ ਤੋਂ ਨਿਹਿਤ, ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ — status ਤੋਂ ਨਹੀਂ; (3) **business** — ਹਰ trade, occupation ਅਤੇ profession ਸ਼ਾਮਲ, 'acquisition of gains' ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ — ਕੋਈ charitable ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ club partnership ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ; (4) **profits ਦੀ ਵੰਡ** — ਜ਼ਰੂਰੀ (ਜਿੱਥੇ ਇਕੱਲਾ ਇੱਕ ਹੀ ਸਾਰੇ profits ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ partnership ਨਹੀਂ), ਪਰ LOSSES ਵੰਡਣ ਦਾ agreement ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ — ਇੱਕ ਜਾਂ ਵੱਧ partners ਸਾਰੇ losses ਸਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ; (5) **business ਦਾ ਸਾਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ acting for all ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ** — mutual agency, ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ।

Mutual agency: business ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹਰ partner ਬਾਕੀਆਂ ਦਾ principal ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ agent ਵੀ — ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਖੁਦ ਪਾਬੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ firm ਦਾ creditor ਕਿਸੇ ਵੀ partner ਤੋਂ ਵਸੂਲੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; **KD Kamath & Co. (SC):** ਦੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤਾਂ — (1) business ਦੇ profits ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ losses ਵੰਡਣ ਦਾ agreement, (2) business ਦਾ ਸਾਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ acting for all ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ (Sec 4); agreement ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ partner ਨੂੰ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਦੇਣਾ, ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ partner ਵੱਲੋਂ bank accounts ਚਲਾਉਣਾ/ਉਧਾਰ ਲੈਣਾ, partnership ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ (NOT) ਕਰਦਾ।

ਤੱਥ-ਨਮੂਨੇ (provision → facts → conclusion): profits ਬਰਾਬਰ ਵੰਡੇ ਪਰ losses ਇਕੱਲਾ X ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ — ਫਿਰ ਵੀ partnership (loss-sharing ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ); publisher ਲੇਖਕ ਨੂੰ net profits ਦਾ ਅੱਧਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ — partnership ਨਹੀਂ, mutual agency ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ, ਇਸ ਲਈ paper dealer (third party) ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦਾ; ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ co-owners — ਨਾ business, ਨਾ mutual agency, ਇਸ ਲਈ co-ownership, partnership ਨਹੀਂ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 4 ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਲਿਖੇ --- 'the relation between persons who have agreed to share the profits of a business carried on by all or any of them acting for all' --- ਫਿਰ ਇਕੱਠੇ ਮੌਜੂਦ ਪੰਜ ਤੱਤ ਸਮਝਾਓ: ਦੇ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ association, agreement, business, profits ਦੀ ਵੰਡ, mutual agency।
- ਕੋਈ ਵੀ ਦੇ ਤੱਤ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੋ: ਜਿਵੇਂ agreement (ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਅਤੇ contract ਰਾਹੀਂ, ਸਪਸ਼ਟ ਜਾਂ ਨਿਹਿਤ, status ਤੋਂ ਨਹੀਂ; minor partner ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ benefits ਵਿੱਚ admit ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; Sec. 464 Companies Act, 2013 read with Rules ਮੁਤਾਬਕ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 50 partners) ਅਤੇ mutual agency (ਹਰ partner principal ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ agent ਵੀ --- KD Kamath & Co. ਮੁਤਾਬਕ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ)।
- ਜਾਲ ਨੋਟ ਕਰੋ: losses ਵੰਡਣਾ **ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ** (ਇੱਕ partner ਸਾਰੇ losses ਸਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ), ਅਤੇ 'business' ਵਿੱਚ acquisition of gains ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਵਾਲਾ ਹਰ trade, occupation ਅਤੇ profession ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

TQ 2.1 • PYQ 2021-Dec [3] (a) • Descriptive • 6M • Pg 390 5× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- 'ਕੀ ਇਹ partnership ਹੈ?' ਵਾਲੇ ਤੱਥ-ਨਮੂਨਿਆਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: profits ਬਰਾਬਰ ਵੰਡੇ ਪਰ losses ਇਕੱਲਾ ਇੱਕ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ --- ਫਿਰ ਵੀ partnership (loss-sharing ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ); publisher ਲੇਖਕ ਨੂੰ net profit ਦਾ ਅੱਧਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ --- mutual agency ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ partnership ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ third parties ਲੇਖਕ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ।
- Co-ownership ਤੱਥ (ਦੋਸਤ ਮਿਲ ਕੇ flat ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦੇ ਕੇ ਕਿਰਾਇਆ ਵੰਡਦੇ ਹਨ) --- partnership ਨਹੀਂ: ਸਾਂਝੀ property ਤੋਂ gross returns ਵੰਡਣ ਵਿੱਚ ਨਾ business ਹੈ, ਨਾ mutual agency।
- provision → facts → conclusion ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ: Sec. 4 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਓ, ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਪਰਖੋ, ਅਤੇ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ ਤੱਤ (ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ business ਜਾਂ mutual agency) ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਵਜੋਂ ਵੱਖਰਾ ਦਰਸਾਓ।

CSQ 2.1 • PYQ 2023-Dec [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 392

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 2.2 • RTP 2024-Jun [14] • Case Scenario • --- • Pg 393 4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 2.3 • PYQ 2026-Jan [3] (a) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 394

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 3: Partnership ਦੀ ਅਸਲ ਪਰਖ (True Test of Partnership)

P2-C4-U4.1-T03 • Topic 3: True Test of Partnership

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਿਰਲੇਖ 1.3 'True Test of Partnership' ਪੜ੍ਹੋ --- Sec. 6 (partnership ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ), Sec. 5 (partnership contract ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, status ਤੋਂ ਨਹੀਂ), Sec. 6 ਵਿਚਲੇ profit-sharing ਅਪਵਾਦ, ਅਤੇ Santiranjan Das Gupta v. Dasyran Murzamull ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਅਸਲ ਪਰਖ: mutual agency, profits ਦੀ ਵੰਡ ਨਹੀਂ — profit-sharing ਸਿਰਫ਼ prima facie ਸਬੂਤ ਹੈ, ਨਿਰਣਾਇਕ ਨਹੀਂ; ਸਾਂਝੇ ਜਾਂ ਆਮ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ property ਤੋਂ ਉਪਜੇ profits ਜਾਂ gross returns ਦੀ ਵੰਡ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿੱਚ ਧਾਰਕਾਂ ਨੂੰ partners ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ; partnership ਦੀ ਹੋਂਦ (1) ਸਬੰਧਿਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ agreement (2) business ਦੇ profits ਵੰਡਣ ਦਾ agreement (3) business ਦਾ ਸਾਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ acting for all ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ — ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਕਰਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

Sec 5 — contract, status ਨਹੀਂ: partnership ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ contract ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, status ਤੋਂ ਨਹੀਂ; ਪਰਿਵਾਰਕ business ਉਸੇ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ Hindu Undivided Family ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਜਾਂ ਉਸੇ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ business ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ Burmese Buddhist ਪਤੀ-ਪਤਨੀ, partners ਨਹੀਂ (NOT) ਹਨ।

Sec 6 ਅਪਵਾਦ — profit ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ profit ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਅਦਾਇਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ partner ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ: (a) business ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਜਾਂ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (loan ਮੁੜਨ ਤੱਕ creditor ਦਾ contingent ਹਿੱਸਾ), (b) ਮਿਹਨਤਾਨੇ ਵਜੋਂ servant ਜਾਂ agent, (c) annuity ਵਜੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ partner ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਜਾਂ ਬੱਚਾ, (d) goodwill ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ sale ਦੇ consideration ਵਜੋਂ business ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਹਿੱਸੇਦਾਰ-ਮਾਲਕ।

Sec 6 — ਨਿਰਧਾਰਨ ਦਾ ਢੰਗ: ਸਾਰੇ (ALL) ਸਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਲੈ ਕੇ ਦਿਸਦੇ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ — ਲਿਖਤੀ/ਜ਼ੁਬਾਨੀ agreement, ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਨੀਅਤ ਅਤੇ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਸੰਚਿਤ ਅਸਰ; **Santiranjan Das Gupta v. Dasyran Murzamull (SC):** partnership ਨਹੀਂ ਜਿੱਥੇ (a) ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ record ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ (b) business ਦੇ accounts ਦੇਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨਹੀਂ (c) firm ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ bank account ਨਹੀਂ (d) Deputy Director of Procurement ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਿਖਤੀ ਸੂਚਨਾ ਨਹੀਂ।

ਪਰਖ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ: firm ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਇੱਕ partner ਦਾ ਕੰਮ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ — ਜਿੱਥੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ mutual agency ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ partnership ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; profits ਨਾਲ ਬਦਲਦਾ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ contractor/ਕਰਮਚਾਰੀ — ਸਿਰਫ਼ servant/agent, mutual agency ਨਹੀਂ, partnership ਨਹੀਂ; ਇੱਕ partner ਕੋਲ ਨਿਵੇਕਲਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋਣਾ partnership ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੇ profit-sharing ਅਤੇ mutual agency ਮੌਜੂਦ ਹਨ (KD Kamath & Co.)।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਯਾਦ ਕਰੋ ਕਿ partnership ਦੀ true/conclusive test mutual agency ਹੈ --- profit sharing ਨਹੀਂ; profit sharing ਸਿਰਫ਼ prima facie ਸਬੂਤ ਹੈ।
- ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਿਖੇ ਜੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ partner ਨਹੀਂ (NOT) ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ: (a) profits ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਪੈਸਾ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, (b) ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ servant ਜਾਂ agent, (c) annuity ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਮ੍ਰਿਤਕ partner ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਜਾਂ ਬੱਚਾ, (d) goodwill ਦੀ sale ਦਾ consideration ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਪਿਛਲਾ ਮਾਲਕ।
- Sec. 5 ਯਾਦ ਰੱਖੋ: ਪਰਿਵਾਰਕ business ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ HUF ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ Burmese Buddhist ਪਤੀ-ਪਤਨੀ partners ਨਹੀਂ ਹਨ --- partnership contract ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, status ਤੋਂ ਨਹੀਂ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 6 ਸਮਝਾਓ: ਸਾਰੇ (ALL) ਸਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਲੈ ਕੇ ਦਿਸਦੇ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ --- agreement, ਨੀਅਤ, ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ, ਸਭ ਮਿਲਾ ਕੇ।
- 'business carried on by all or any of them acting for all' ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ: ਹਰ partner principal ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ agent ਵੀ; ਇੱਕ partner ਕੋਲ ਨਿਵੇਕਲਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹੋਣ ਨਾਲ partnership ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜੇ profits ਵੰਡਣ ਦਾ agreement ਅਤੇ mutual agency ਮੌਜੂਦ ਹਨ (KD Kamath & Co.)।
- ਸਮਝਾਓ ਕਿ 'sharing profits is not conclusive evidence' ਕਿਉਂ --- Sec. 6 ਦੇ ਅਪਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਜੋੜੇ ਕਿ ਸਾਂਝੀ property ਤੋਂ gross returns ਵੰਡਣ ਨਾਲ partnership ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ।

TQ 3.5 • PYQ 2026-Sep [1] (c) {C} • Descriptive • 3M • Pg 398	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 3.2 • PYQ 2021-Jan [3] (b) • Descriptive • 4M • Pg 395	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.3 • PYQ 2021-Dec [6] (b) • Descriptive • 4M • Pg 396 5× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.4 • MTP 2025-Dec S1 [1] (c) • Descriptive • 6M • Pg 397	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: ਸਾਂਝੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀ car/ਚਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦੇ ਕੇ ਕਮਾਈ ਵੰਡਣਾ → co-ownership, partnership ਨਹੀਂ (ਨਾ business, ਨਾ mutual agency); ਹਰੇਕ ਵਿੱਚ 12 partners ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ firms ਦਾ joint venture ਦੇ profits ਵੰਡਣ ਲਈ ਮਿਲਣਾ → Sec. 4/6 ਮੁਤਾਬਕ association of persons ਵਜੋਂ ਪਰਖੇ।
- profit ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇ ਵਾਲੇ ਉਧਾਰਦਾਤਾ ਦੇ ਤੱਥਾਂ (loan ਮੁੜਨ ਤੱਕ 25% profit ਹਿੱਸਾ) 'ਤੇ Sec. 6 ਦਾ ਅਪਵਾਦ ਲਾਗੂ ਕਰੋ: creditor ਦਾ contingent ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਨੂੰ partner ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ।
- contractor/sub-contractor ਜਾਂ employer-employee ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਓ ਕਿ mutual agency ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ --- profits ਨਾਲ ਬਦਲਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਸਿਰਫ਼ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਹੈ; Sec. 6 ਦੀ cumulative-facts ਪਰਖ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਕਰੋ।

CSQ 3.2 • PYQ 2026-Jan [3] (a) (ii) • Case Scenario • 2M • Pg 400	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 3.4 • PYQ 2026-Jan [3] (a) (iii) • Case Scenario • 2M • Pg 402	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 3.1 • PYQ 2021-Dec [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 399 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.3 • RTP 2026-Jan [15] • Case Scenario • --- • Pg 401	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 4: Partnership ਅਤੇ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ (Partnership Distinguished from Other Forms of Organisation)

P2-C4-U4.1-T04 • Topic 4: Partnership Distinguished from Other Forms of Organisation

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਿਰਲੇਖ 1.4 'Partnership Distinguished from Other Forms of Organisation' ਪੜ੍ਹੋ --- partnership ਬਨਾਮ joint stock company, club, Hindu Undivided Family, co-ownership ਅਤੇ association ਦੇ ਸਾਰਣੀਬੱਧ ਅੰਤਰ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਆਧਾਰ-ਵਾਰ ਅੰਤਰ (SM ਸਾਰਣੀਆਂ): partnership ਬਨਾਮ joint stock company, club, HUF, co-ownership ਅਤੇ association — ਜਿੰਨੇ ਅੰਕ, ਓਨੇ ਆਧਾਰ ਲਿਖੇ; club ਨਾਲ: club ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਲਾਭਕਾਰੀ ਮਕਸਦਾਂ (ਸਿਹਤ, ਮਨੋਰੰਜਨ) ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂਬਰ ਦੂਜੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ agent ਨਹੀਂ ਅਤੇ club ਦੀ property ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਤ ਨਹੀਂ, ਮੈਂਬਰੀ ਬਦਲਣ ਨਾਲ club ਦੀ ਹੋਂਦ 'ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ; association ਨਾਲ: association ਕਿਸੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਨ (charitable/religious society, mutual insurance, trade protection) ਤੋਂ ਉਪਜਦੀ ਹੈ, ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਉਣ ਅਤੇ ਵੰਡਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਨੋਰਥ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰੋ ਕਿ firm ਉੱਤੇ Indian Partnership Act, 1932 ਲਾਗੂ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 50 partners, ਜਦਕਿ HUF business ਉੱਤੇ Hindu Law ਲਾਗੂ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਅਸੀਮਤ।

Partnership	Joint Stock Company
Firm ਦੀ partners ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਕੋਈ legal entity ਨਹੀਂ	Members ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ separate legal entity (Salomon v. Salomon)
ਹਰ partner, firm ਅਤੇ ਦੂਜੇ partners ਦਾ agent ਹੈ	Member, company ਜਾਂ ਦੂਜੇ members ਦਾ agent ਨਹੀਂ
Partners ਦੀ liability unlimited — ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ	Liability, shares ਉੱਤੇ unpaid ਰਕਮ (ਜਾਂ guarantee) ਤੱਕ ਸੀਮਤ
ਸਾਰੇ partners ਦੀ consent ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ share transferable ਨਹੀਂ	Shares, Articles ਦੇ ਅਧੀਨ transferable; quoted ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ
Registration ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ; ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 50 partners	Registration ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ; private ≤200, public ਦੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ
Partner ਦੀ ਮੌਤ, retirement ਜਾਂ insolvency ਨਾਲ firm dissolve ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	Perpetual succession; NCLT ਦੁਆਰਾ wound up ਜਾਂ struck off

Partnership	Hindu Undivided Family
ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ agreement ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ	ਅਧਿਕਾਰ status ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਨਾਲ

ਹਰ partner ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨਾਲ firm ਨੂੰ bind ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ	ਸਿਰਫ਼ Karta ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰਕ business bind ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ
ਹਰ partner ਦੀ liability unlimited	ਸਿਰਫ਼ Karta ਦੀ liability unlimited; coparceners ਦੀ liability profits ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਤੱਕ
Partner ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ firm dissolve ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ	Member ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਪਰਿਵਾਰਕ business dissolve ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
Minor, partner ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ; ਸਾਰੇ partners ਦੀ consent ਨਾਲ benefits ਲਈ admit	Minor ਜਨਮ ਨਾਲ ਹੀ ਜੱਦੀ business ਦਾ member ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
Agreement ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ partner ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ share ਹੁੰਦਾ ਹੈ	ਕਿਸੇ coparcener ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ share ਨਹੀਂ; interest ਜਨਮਾਂ/ਮੌਤਾਂ ਨਾਲ ਘਟਦਾ-ਵਧਦਾ ਹੈ

Partnership	Co-ownership
ਹਮੇਸ਼ਾ contract ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, express ਜਾਂ implied	Agreement ਜਾਂ operation of law ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਰਾਸਤ
Partner ਦੂਜੇ partners ਦਾ agent ਹੁੰਦਾ ਹੈ	Co-owner ਦੂਜੇ co-owners ਦਾ agent ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਸਾਂਝਾ ਹਿੱਤ — profits ਅਤੇ losses ਵੰਡਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ	ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ profits ਅਤੇ losses ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਵੇ
Share ਸਿਰਫ਼ ਸਾਰੇ partners ਦੀ consent ਨਾਲ transfer ਹੁੰਦਾ ਹੈ	Co-owner ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ consent ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣਾ interest transfer ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Partnership ਬਨਾਮ HUF ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਹ ਪੱਕੇ ਕਰੋ: ਬਣਨ ਦਾ ਢੰਗ (agreement ਬਨਾਮ status/ਜਨਮ), ਅਧਿਕਾਰ (ਹਰ partner firm ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬਨਾਮ ਸਿਰਫ਼ Karta), ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ (ਸਾਰੇ partners ਅਸੀਮਤ ਬਨਾਮ ਸਿਰਫ਼ Karta ਅਸੀਮਤ), ਮੌਤ (firm dissolve ਬਨਾਮ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ), minor ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਲਾਗੂ ਕਾਨੂੰਨ, ਅਤੇ ਹਿੱਸਾ (ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਬਨਾਮ ਘਟਦਾ-ਵਧਦਾ)।
- Partnership ਬਨਾਮ Joint Stock Company: separate legal entity ਨਹੀਂ ਬਨਾਮ separate entity (Salomon v. Salomon), mutual agency ਬਨਾਮ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਮਤ ਬਨਾਮ limited liability, share ਦੀ transfer ਲਈ ਸਾਰੇ partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਨਾਮ ਖੁੱਲ੍ਹੀ transfer, registration ਵਿਕਲਪਿਕ ਬਨਾਮ ਲਾਜ਼ਮੀ, agreement ਨਾਲ dissolution ਬਨਾਮ perpetual succession, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 50 partners ਬਨਾਮ 200/ਅਸੀਮਤ members।
- Partnership ਬਨਾਮ Co-ownership: partnership ਸਿਰਫ਼ contract ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦਕਿ co-ownership ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਮਲ (ਵਿਰਾਸਤ) ਨਾਲ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; co-owner ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ agent ਨਹੀਂ; co-ownership ਵਿੱਚ profit-sharing ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ; co-owner ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣਾ ਹਿੱਤ transfer ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਇਹ 2-6 ਅੰਕਾਂ ਦੇ 'distinguish between' ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਜੋਂ ਪੁੱਛੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ --- ਆਧਾਰ-ਵਾਰ ਸਾਰਣੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜਿੰਨੇ ਅੰਕ, ਓਨੇ ਨੁਕਤੇ ਲਿਖੋ।

TQ 4.1 • MTP 2019-Oct [3] (a) • Distinguish Between • 2M • Pg 403

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 4.2 • MTP 2022-Jun [3] (i) • Distinguish Between • 6M • Pg 405

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 4.3 • PYQ 2022-Nov [6] (b) • Distinguish Between • 4M • Pg 408

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

ਵਿਸ਼ਾ 5: Partnership ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (Kinds of Partnerships)

P2-C4-U4.1-T05 • Topic 5: Kinds of Partnerships

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਿਰਲੇਖ 1.5 'Kinds of Partnerships' ਪੜ੍ਹੋ --- partnership at will (Sec. 7), ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਵਾਲੀ partnership, particular partnership ਅਤੇ general partnership, ਨਾਲ ਹੀ Partnership Deed ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵਾਲਾ ਪੈਰਾ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਚਾਰ ਕਿਸਮਾਂ: ਮਿਆਦ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ — partnership at will ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਵਾਲੀ partnership; business ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ — particular partnership ਅਤੇ general partnership।

Partnership at will (Sec 7) — ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ, ਦੋਵੇਂ ਲਾਜ਼ਮੀ: (1) partnership ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮਾਂ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ (AND) (2) partnership ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ; ਕੋਈ ਵੀ partner ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ partners ਨੂੰ dissolve ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਲਿਖਤੀ notice ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ dissolve ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਵਾਲੀ partnership ਮਿਆਦ ਪੂਰਾਣ ਮਗਰੋਂ ਜਾਰੀ ਰਹੇ ਤਾਂ partnership at will ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹੋਰ ਕਿਸਮਾਂ: ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ: ਮਿਆਦ contract ਵੱਲੋਂ ਤੈਅ — ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਪੂਰਾਣ 'ਤੇ ਖਤਮ; **particular partnership:** ਇੱਕੋ adventure ਜਾਂ undertaking ਲਈ ਬਣਾਈ — agreement ਦੇ ਅਧੀਨ, adventure ਪੂਰਾ ਹੋਣ 'ਤੇ dissolve; **general partnership:** ਆਮ business ਲਈ ਬਣਾਈ — ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇੱਕ adventure ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ (particular partnership ਅਤੇ LLP ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ)।

Partnership deed — ਅਰਥ ਅਤੇ ਰਸਮਾਂ: partners ਦੇ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਾਰੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਾਲਾ ਲਿਖਤੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼; ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਰਸਮ ਲੋੜੀਂਦੀ ਨਹੀਂ — agreement ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਭਵਿੱਖੀ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਲਿਖਤ ਬਿਹਤਰ ਹੈ; deed ਧਿਆਨ ਨਾਲ draft ਹੋਣੀ ਅਤੇ Stamp Act, 1899 ਮੁਤਾਬਕ stamp ਹੋਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ partnership ਵਿੱਚ ਅਚੱਲ ਸੰਪਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲਿਖਤੀ, stamp ਕੀਤਾ ਅਤੇ (AND) Registration Act ਅਧੀਨ registered ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

Deed ਦੀ ਬਾਰਾਂ-ਨੁਕਾਤੀ ਸਮੱਗਰੀ: (1) firm ਦਾ ਨਾਂ (2) ਸਾਰੇ partners ਦੇ ਨਾਂ (3) business ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਸਥਾਨ (4) ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੀ ਤਾਰੀਖ (5) ਮਿਆਦ (6) ਹਰ partner ਦਾ capital ਯੋਗਦਾਨ (7) profit-sharing ਅਨੁਪਾਤ (8) partner ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਅਤੇ retirement (9) capital, drawings ਅਤੇ loans 'ਤੇ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ (10) dissolution 'ਤੇ accounts ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ (11) partners ਨੂੰ ਦੇਣਯੋਗ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ/commission (12) ਫ਼ਰਜ਼ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਉਲੰਘਣਾ ਜਾਂ fraud ਲਈ partner ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ — firm ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਜੋੜ ਜਾਂ ਹਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Partnership at will (Sec. 7): ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ (i) ਮਿਆਦ ਲਈ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮਾਂ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਅਤੇ (AND) (ii) partnership ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ; ਕੋਈ ਵੀ partner ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ notice ਦੇ ਕੇ dissolve ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਵਾਲੀ partnership ਮਿਆਦ ਪੂਰਾ ਮਗਰੋਂ ਜਾਰੀ ਰਹੇ ਤਾਂ partnership at will ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਲਿਖਣਯੋਗ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ: ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਵਾਲੀ partnership (ਮਿਆਦ contract ਵੱਲੋਂ ਤੈਅ, ਪੂਰਾ 'ਤੇ ਖ਼ਤਮ); particular partnership (ਇੱਕੋ adventure/undertaking ਲਈ, ਪੂਰਾ ਹੋਣ 'ਤੇ dissolve); general partnership (ਆਮ business ਲਈ ਬਣਾਈ --- ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇੱਕ adventure ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ)।
- partnership deed ਦੀ 12-ਨੁਕਤੀ ਸਮੱਗਰੀ ਯਾਦ ਕਰੋ (firm name, partners ਦੇ ਨਾਂ, business ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਸਥਾਨ, ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼, ਮਿਆਦ, capital ਯੋਗਦਾਨ, profit-sharing ਅਨੁਪਾਤ, ਦਾਖ਼ਲਾ/retirement, capital/drawings/loans 'ਤੇ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ, dissolution 'ਤੇ ਨਿਪਟਾਰਾ, ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ/commission, ਕੱਢਣ ਦੀ ਧਾਰਾ) ਅਤੇ drafting ਦੇ ਨੁਕਤੇ --- ਲਿਖਤ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ, Stamp Act, 1899 ਮੁਤਾਬਕ stamp, ਅਚੱਲ ਸੰਪਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ registered।

TQ 5.1 • PYQ 2020-Nov [3] (a) (i) • Descriptive • 2M • Pg 409	3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਆਸਾਨ
TQ 5.2 • PYQ 2021-Jan [3] (a) (i) • Descriptive • 2M • Pg 410	4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਆਸਾਨ
TQ 5.3 • PYQ 2022-May [3] (a) (I) • Descriptive • 2M • Pg 410	4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਆਸਾਨ
TQ 5.4 • MTP 2022-Nov S1 [6] (ii) • Descriptive • 4M • Pg 411	4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਆਸਾਨ
TQ 5.6 • RTP 2026-May [17] (d) • Descriptive • --- • Pg 413		LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਸਮਝਾਓ ਕਿ partnership deed ਕੀ ਹੈ (partners ਦੇ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼), ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲਿਖਤ ਕਿਉਂ ਸਲਾਹਯੋਗ ਹੈ (ਭਵਿੱਖੀ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ, ਸਬੂਤੀ ਮੁੱਲ) ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ --- 7 ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ 'meaning + significance + contents' ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਰੱਖੋ।
- ਰਸਮੀ ਲੋੜਾਂ ਬਾਰੇ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਕੋ: partnership agreement ਲਈ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਰਸਮ ਲੋੜੀਂਦੀ ਨਹੀਂ (ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ), ਪਰ deed ਦਾ Stamp Act, 1899 ਅਧੀਨ stamp ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ partnership ਵਿੱਚ ਅਚੱਲ ਸੰਪਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲਿਖਤੀ, stamp ਕੀਤਾ ਅਤੇ Registration Act ਅਧੀਨ registered ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

TQ 5.5 • MTP 2025-May S2 [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 412	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
--	--------------------------------	---------

ਵਿਸ਼ਾ 6: Partners ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ (Types of Partners)

P2-C4-U4.1-T06 • Topic 6: Types of Partners

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਿਰਲੇਖ 1.6 'Types of Partners' ਪੜ੍ਹੋ --- active/ostensible, sleeping/dormant, nominal, ਸਿਰਫ਼ profits ਵਿੱਚ partner, sub-partner, incoming, outgoing ਅਤੇ partner by holding out (Sec. 28)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਅੱਠ ਕਿਸਮਾਂ: active/actual/ostensible, sleeping/dormant, nominal, partner in profits only, sub-partner, incoming, outgoing/retiring, partner by holding out (Sec 28)।

Active/sleeping/nominal: active (ostensible): agreement ਮੁਤਾਬਕ partner ਜੋ business ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ — ਆਮ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਬਾਕੀਆਂ ਦਾ agent; retirement ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ public notice ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ; **sleeping (dormant):** agreement ਮੁਤਾਬਕ partner ਜੋ ਸਰਗਰਮ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ — profits ਅਤੇ losses ਵੰਡਦਾ ਹੈ, firm ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ third parties ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ, ਪਰ retirement 'ਤੇ ਕੋਈ (NO) public notice ਲੇੜੀਂਦਾ ਨਹੀਂ; **nominal:** ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਸਲ ਹਿੱਤ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ — ਨਾ capital, ਨਾ profits ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ, ਨਾ management ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ, ਫਿਰ ਵੀ firm ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ third parties ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ (ਬਿਨਾਂ-ਮੁਨਾਫ਼ਾ nominal partner ਵਿਰੁੱਧ creditor ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਾਮਯਾਬ)।

Profits-only/sub/incoming/outgoing: partner in profits only: losses ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ profits ਵੰਡਦਾ ਹੈ — ਫਿਰ ਵੀ firm ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ third parties ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ; **sub-partner:** ਬਾਹਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ partner ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਵੰਡਣ ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ — ਨਾ firm ਵਿਰੁੱਧ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਨਾ firm ਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ; **incoming:** ਮੌਜੂਦਾ ਸਾਰੇ partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਦਾਖ਼ਲ — ਆਪਣੇ ਦਾਖ਼ਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ firm ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ; **outgoing (retiring):** ਆਪਣੀ retirement ਦਾ public notice ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੱਕ firm ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ third parties ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

Partner by holding out — Sec 28 (estoppel): ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ partner ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ partner ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਜਦਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ partner ਨਹੀਂ), ਉਹ ਹਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ partner ਵਾਂਗ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਅਜਿਹੀ representation ਦੇ ਭਰੋਸੇ firm ਨੂੰ credit ਦਿੱਤਾ; ਧੋਖੇ ਵਾਲੀ ਨੀਅਤ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਸਾਹਮਣੇ representation ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ — partner ਵਜੋਂ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ manager, credit 'ਤੇ TV sets ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਪਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ।

Retired partner ਤੱਕ ਵਿਸਥਾਰ: ਢੁਕਵਾਂ public notice ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ retire ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਬਕਾ partner ਉੱਤੇ ਵੀ Sec 28 ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ — S retire ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ firm ਦੇ letterheads 'ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ: ਉਸ ਨੂੰ partner ਮੰਨ ਕੇ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ creditors ਪ੍ਰਤੀ S partner by holding out ਵਜੋਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ; ਬਣਤਰ — Sec 28 ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ → representation/public notice ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ → ਉਸ ਭਰੋਸੇ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ credit → ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- partner by holding out / estoppel (Sec. 28) ਸਮਝਾਓ: ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ partner ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ representation ਦੇ ਭਰੋਸੇ firm ਨੂੰ credit ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ partner ਵਾਂਗ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ; ਧੋਖੇ ਵਾਲੀ ਨੀਅਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਸਾਹਮਣੇ representation ਕੀਤੀ ਗਈ, ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- retired partners ਤੱਕ ਵਿਸਥਾਰ ਨੋਟ ਕਰੋ: public notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ retire ਹੋਣ ਵਾਲਾ partner ਉਨ੍ਹਾਂ creditors ਪ੍ਰਤੀ holding out ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ partner ਮੰਨ ਕੇ ਉਧਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

TQ 6.1 • PYQ 2025-Jan [5] (b) (i) • Descriptive • 2M • Pg 413	2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 6.2 • PYQ 2025-Jan [5] (b) (i) • Descriptive • 4M • Pg 414	3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- nominal-partner ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ (creditor ਕਿਸੇ nominal partner ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ profits ਨਹੀਂ ਵੰਡਦਾ): ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ profit ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ firm ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ third parties ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।
- notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ retirement ਵਾਲੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ Sec. 28 ਲਾਗੂ ਕਰੋ (retired partner ਦਾ ਨਾਂ ਅਜੇ ਵੀ letterhead 'ਤੇ, supplier ਉਸ ਨੂੰ partner ਮੰਨ ਕੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰਦਾ ਹੈ): ਉਹ partner by holding out ਵਜੋਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ; ਬਣਤਰ — Sec. 28 ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ → representation/public notice ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ → ਭਰੋਸੇ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ credit → ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ।

CSQ 6.1 • RTP 2022-Nov [10] • Case Scenario • --- • Pg 415	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 6.2 • PYQ 2025-Sep [5] (b) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 416	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ — ਇਸ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ

- Nominal partner: ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਸਲ ਹਿੱਤ ਦੇ firm ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ --- ਨਾ capital, ਨਾ profits ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ, ਨਾ management ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ, ਪਰ firm ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ third parties ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ।
- ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਇੱਕ-ਸਤਰੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਸਮੇਤ ਤਿਆਰ ਰੱਖੋ: sleeping/dormant (profits ਅਤੇ losses ਵੰਡਦਾ ਹੈ, third parties ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ, retirement 'ਤੇ public notice ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਹੀਂ), partner in profits only, sub-partner (firm ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਨਾ firm ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ), incoming (ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ), outgoing (retirement ਦੇ public notice ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ)।

ਇਕਾਈ 4.2: Partners ਦੇ ਸਬੰਧ (Relations of Partners)

Relations of Partners

P2-C4-U4.2 • ਮਹੱਤਤਾ A • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 1 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ A • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 54.8% • 57 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Partners ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧ (Relation of Partners to One Another)

P2-C4-U4.2-T01 • Topic 1: Relation of Partners to One Another

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Relation of Partners to One Another' ਸਿਰਲੇਖ 2.1 ਪੜ੍ਹੋ: ਆਮ ਫ਼ਰਜ਼ (Sec. 9), fraud ਲਈ indemnity (Sec. 10), contract ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਕਾਰ/ਫ਼ਰਜ਼ (Sec. 11), ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ (Sec. 12) ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ (Sec. 13)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 9 (ਆਮ ਫ਼ਰਜ਼): ਕਾਰੋਬਾਰ ਸਭ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਂਝੇ ਲਾਭ ਲਈ ਚਲਾਉਣਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ partner ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ legal

representatives ਨੂੰ firm ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਗੱਲ ਦਾ ਸਹੀ ਹਿਸਾਬ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ, ਅਤੇ utmost good faith ਨਿਭਾਉਣਾ; **Sec 10:** ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ fraud ਕਰਨ ਵਾਲੇ partner ਨੂੰ firm ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ; **Sec 11:** ਆਪਸੀ ਅਧਿਕਾਰ/ਫ਼ਰਜ਼ contract ਰਾਹੀਂ ਤੈਅ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ (express, ਜਾਂ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਤੋਂ implied), ਸਭ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਬਦਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ — ਇਹ ਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ partner ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਕੋਈ partner ਹੋਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, Sec 27, Contract Act ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ।

Sec 12 (ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ, contract ਦੇ ਅਧੀਨ): (a) ਹਰ partner ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ; (b) ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਲਗਨ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ; (c) ਆਮ ਮਾਮਲੇ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਤੈਅ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (good faith ਨਾਲ, ਹਰ partner ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ), ਪਰ ਸਾਰੇ (ALL) partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ (NO); (d) ਹਰ partner, active ਹੋਵੇ ਜਾਂ sleeping, firm ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਹੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਨਿਰੀਖਣ ਅਤੇ ਨਕਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (bona fide); (e) partner ਦੀ ਮੌਤ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਾਰਸ/legal representatives ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ agents ਬਹੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਨਿਰੀਖਣ ਅਤੇ ਨਕਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

Sec 13 (ਆਪਸੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ, ਸਭ contract ਦੇ ਅਧੀਨ): (a) ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਕੋਈ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਨਹੀਂ (ਸਿਰਫ਼ agreement ਜਾਂ firm ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਰਿਵਾਜ ਨਾਲ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ); (b) ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਾ, ਘਾਟੇ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਯੋਗਦਾਨ; (c) capital ਉੱਤੇ ਵਿਆਜ ਸਿਰਫ਼ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਣਯੋਗ; (d) ਤੈਅ capital ਤੋਂ ਵੱਧ advances ਉੱਤੇ @ 6% p.a. ਵਿਆਜ — ਇਹ dissolution ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਅਦਾਇਗੀ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ capital ਉੱਤੇ ਵਿਆਜ dissolution ਨਾਲ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; (e) ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਮ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਅਦਾਇਗੀਆਂ/ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਲਈ, ਅਤੇ firm ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਸਮਝਦਾਰ ਸੰਕਟਕਾਲੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ firm, partner ਨੂੰ indemnify ਕਰਦੀ ਹੈ; (f) ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕੀਤੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਾਲ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ partner, firm ਨੂੰ indemnify ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਾਲ: deed ਚੁੱਪ ਹੋਵੇ ਤਾਂ profit-sharing ਬਰਾਬਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ capital contributions ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਹੋਣ — profit ratio ਅਤੇ capital ratio ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ; ਹਿੱਸੇ ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਰ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਉੱਤੇ ਹੈ।

Sec 18 ਦੋਹਰਾ ਸੁਭਾਅ: partner ਅਸਲ ਵਿੱਚ principal ਅਤੇ agent ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਰੱਖਦਾ ਹੈ — ਸਾਂਝੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੋਂ ਤੱਕ principal, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ partners ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੋਂ ਤੱਕ agent; ਸਿਰਫ਼ agent ਤੋਂ ਉਲਟ, partnership ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ partners ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ community of interest ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 12 ਅਧਿਕਾਰ: ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ; ਸਲਾਹ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ --- ਆਮ ਮਾਮਲੇ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਸਾਰਿਆਂ (ALL) ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ; ਬਹੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ/ਨਿਰੀਖਣ/ਨਕਲ; partner ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਵਾਰਸਾਂ ਦਾ ਬਹੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ ਦਾ ਹੱਕ।
- Sec. 13 ਸੂਚੀ: ਕੋਈ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਨਹੀਂ; ਮੁਨਾਫ਼ਾ/ਘਾਟਾ ਬਰਾਬਰ; capital ਉੱਤੇ ਵਿਆਜ ਸਿਰਫ਼ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ; advances ਉੱਤੇ @ 6% p.a. ਵਿਆਜ; firm partner ਨੂੰ indemnify ਕਰਦੀ ਹੈ [13(e)]; ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਅਣਗਹਿਲੀ ਲਈ partner firm ਨੂੰ indemnify ਕਰਦਾ ਹੈ [13(f)]। ਸਭ 'subject to contract between the partners'।

TQ 1.1 • PYQ 2023-Jun [6] (b) • Descriptive • 4M • Pg 419	LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਆਸਾਨ
TQ 1.4 • PYQ 2026-Jan [5] (b) (i) • Descriptive • 4M • Pg 422	LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਦੋ-ਪਾਸੜ indemnity ਸਮਝਾਓ: Sec. 13(e) (ਆਮ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸੰਚਾਲਨ + ਸਮਝਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸੰਕਟਕਾਲੀ ਕੰਮ) ਬਨਾਮ Sec. 13(f)/Sec. 10 (ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਅਣਗਹਿਲੀ, fraud)।
- 'partner embraces the character of both principal and agent' (Sec. 18) ਪੱਕਾ ਕਰੋ: ਆਪਣੇ ਲਈ principal, co-partners ਲਈ agent; ਸਿਰਫ਼ agent ਤੋਂ ਉਲਟ ਉਸ ਦਾ community of interest ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਜਾਲ: capital contributions ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵੀ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

TQ 1.2 • PYQ 2025-May [1] (c) (ii) {C} • Descriptive • 6M • Pg 421	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 1.3 • MTP 2025-Dec S1 [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 421	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 12(c) ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: ਰੋਜ਼ਮੱਰਾ ਮਤਭੇਦ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ; ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ (ਜਾਂ ਤੈਅ ਪਾਬੰਦੀਆਂ) ਲਈ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ --- provision → facts → conclusion।
- Sec. 13(a)/(b)/(d) ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: deed ਚੁੱਪ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਿਹਨਤਾਨੇ ਦੇ claims ਰੱਦ ਕਰੋ, capital ਬਰਾਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡ ਮੰਨੋ, capital ਤੋਂ ਵੱਧ advances ਉੱਤੇ 6% p.a. ਦਿਓ।

CSQ 1.1 • MTP 2024-Apr [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 424 ਗਿਆ	3× ਪੁੱਛਿਆ LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.2 • RTP 2024-Jun [13] • Case Scenario • --- • Pg 425	2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.3 • RTP 2025-May [13] • Case Scenario • --- • Pg 425	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 2: Partnership ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ — Partnership Property (Section 14)

P2-C4-U4.2-T02 • Topic 2: Partnership Property (Section 14)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Partnership Property' ਸਿਰਲੇਖ 2.2 ਪੜ੍ਹੋ — Sec. 14 (firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਕੀ-ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, goodwill) ਅਤੇ Sec. 15 (firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ firm ਦੇ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 14 — firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ (ਉਲਟ agreement ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ): (i) ਯੋਗਦਾਨ ਵਜੋਂ common stock ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਹਿੱਤ; (ii) firm ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ firm ਲਈ, ਜਾਂ firm ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਦੌਰਾਨ

ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਖ਼ਰੀਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਹਿੱਤ; (iii) ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ goodwill।

Goodwill (SM): “the value of the reputation of a business house in respect of profits expected in future over and above the normal level of profits earned by undertaking belonging to the same class of business”; ਇਹ firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਹੋਰ assets ਨਾਲ ਵੇਚੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; dissolution ਉੱਤੇ (ਉਲਟ agreement ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਹਰ partner ਸਭ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ goodwill ਵਿਕਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ ਇਹ agreement ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ partner ਤੈਅ ਮਿਆਦ/ਸਥਾਨਕ ਹੱਦਾਂ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ — ਵਾਜਬ ਹੋਵੇ ਤਾਂ Sec 27, Contract Act ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਾਇਜ਼।

ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਪਰਖ: ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ firm ਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਆਖ਼ਰਕਾਰ partners ਦੇ ਅਸਲ ਇਰਾਦੇ/agreement ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ — partner ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸਿਰਫ਼ firm ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਵਰਤਣ ਨਾਲ agreement ਬਿਨਾਂ firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ (NOT) ਬਣਦੀ; ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ firm ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ firm ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ firm ਲਈ ਹਾਸਲ ਜਾਇਦਾਦ Sec 14 ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ; partners agreement ਰਾਹੀਂ (good faith ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸਰਦਾਰ) ਕਿਸੇ partner ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ partnership ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ — ਕ੍ਰਮ: ਕਿਸ ਦਾ ਪੈਸਾ, ਅਸਲ ਇਰਾਦਾ, ਫਿਰ Sec 14 ਦੀ ਧਾਰਨਾ।

Sec 15 (ਵਰਤੋਂ): firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸਿਰਫ਼ (EXCLUSIVELY) firm ਦੇ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; firm ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ partner ਦਾ firm ਦੇ ਖ਼ਾਸ assets ਵਿੱਚ ਮਾਲਕੀ ਹੱਕ ਨਹੀਂ — ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ assets partnership ਦੇ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ; firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭ ਲਈ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ partner ਨੂੰ firm ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 14 ਅਧੀਨ firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਮੱਦਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖੋ: (i) common stock ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਇਦਾਦ, (ii) firm ਦੁਆਰਾ/firm ਲਈ ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਹਾਸਲ ਜਾਇਦਾਦ, (iii) ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ goodwill।
- Goodwill ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ: ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਦੇ ਆਮ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦ ਕੀਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਸਾਖ ਦਾ ਮੁੱਲ; dissolution ਉੱਤੇ ਹਰ partner ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਚਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ Sec. 27, Contract Act ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਾਜਬ restraint covenant ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

TQ 2.1 • PYQ 2019-Nov [3] (Or) (a) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 426 asked

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

TQ 2.2 • PYQ 2026-Sep [1] (c) {C} • Descriptive • 3M • Pg 427

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 15 ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸਿਰਫ਼ firm ਦੇ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ --- firm ਦੇ assets/ਸਾਮਾਨ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭ ਲਈ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ partner ਨੂੰ firm ਨੂੰ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ।
- ਉੱਤਰ ਦੀ ਬਣਤਰ: Sec. 14/15 ਦਾ ਨਿਯਮ ਦੱਸੋ, facts ਉੱਤੇ partners ਦਾ ਅਸਲ ਇਰਾਦਾ ਪਰਖੋ, ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।

CSQ 2.2 • PYQ 2026-May [3] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 429

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਇਰਾਦਾ ਬਨਾਮ ਪੈਸੇ ਦਾ ਸਰੋਤ ਸੁਲਝਾਓ: partner ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਖਰੀਦੀ ਪਰ firm ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਇਦਾਦ firm ਦੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ firm ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ partner ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ।
- ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰੋ: ਪਛਾਣੋ ਕਿਸ ਦਾ ਪੈਸਾ ਵਰਤਿਆ, ਫਿਰ partners ਦਾ ਅਸਲ ਇਰਾਦਾ/agreement, ਫਿਰ Sec. 14 ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਲਾਗੂ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ asset ਕਿਸ ਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ firm ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਖਰੀਦੇ shares)।

CSQ 2.1 • MTP 2025-Apr S1 [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 428

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 3: Partners ਦੁਆਰਾ ਕਮਾਇਆ ਨਿੱਜੀ ਮੁਨਾਫ਼ਾ — Personal Profit Earned by Partners (Section 16)

P2-C4-U4.2-T03 • Topic 3: Personal Profit Earned by Partners (Section 16)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sec. 16 ਬਾਰੇ ਸਿਰਲੇਖ 2.3 ਪੜ੍ਹੋ: firm ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਤੋਂ ਹੋਏ ਨਿੱਜੀ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼, firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ/ਨਾਂ/ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸੰਪਰਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ (sugar-refining ਅਤੇ salt-import ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਮੇਤ)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 16 (contract ਦੇ ਅਧੀਨ): (a) ਜੇ partner firm ਦੇ ਕਿਸੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਤੋਂ, ਜਾਂ firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸੰਪਰਕ ਜਾਂ ਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਕੇ ਉਹ firm ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ; (b) ਜੇ ਉਹ firm ਵਰਗਾ ਹੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਕੇ firm ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

SM ਉਦਾਹਰਣਾਂ: sugar-refining firm — ਖਰੀਦ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲੇ partner ਨੇ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣਾ ਖੰਡ ਦਾ ਸਟਾਕ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ firm ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ: 16(a) ਅਧੀਨ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ; salt-import firm — partner ਨੇ ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੂਣ ਦੇ ਸੌਦੇ ਆਪਣੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ: 16(b) ਅਧੀਨ ਉਹ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਹਿਸਾਬ ਵਿੱਚ ਦੇਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ।

ਧਿਆਨ ਦਿਓ: ਇਹ ਫ਼ਰਜ਼ utmost good faith (Sec 9) ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ; ਦੋਵੇਂ ਹਿੱਸੇ 'subject to contract between the partners' ਹਨ, ਇਸ ਲਈ partners ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (NON-competing) ਵੱਖਰੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 16 ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਸਮਝਾਓ: (a) firm ਦੇ ਕਿਸੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਤੋਂ, ਜਾਂ firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸੰਪਰਕ ਜਾਂ firm name ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਹੋਏ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਕੇ firm ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ; (b) ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਵੀ ਸੌਂਪਣਾ ਪਵੇਗਾ।
- ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਨਿਯਮ 'subject to contract between the partners' ਹੈ --- partners ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਇਸ ਨੂੰ utmost good faith ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ (Sec. 9) ਨਾਲ ਜੋੜੋ।

TQ 3.1 • PYQ 2019-Jun [3] (Or) (a) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 430 asked

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਕਲਾਸਿਕ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: ਖਰੀਦ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲਾ partner ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਆਪਣੇ goods firm ਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ (sugar ਉਦਾਹਰਣ) --- Sec. 16(a) ਅਧੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ।
- ਜੇ partner firm ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ Sec. 16(b) ਅਧੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਹਿਸਾਬ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ; ਕਾਰੋਬਾਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ।

CSQ 3.1 • RTP 2024-Jun [16] • Case Scenario • --- • Pg 430

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨ

ਵਿਸ਼ਾ 4: Firm ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ partners ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਫ਼ਰਜ਼ — Rights and Duties of Partners After a Change in the Firm (Section 17)

P2-C4-U4.2-T04 • Topic 4: Rights and Duties of Partners After a Change in the Firm (Section 17)

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ**ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ** ਇਕਾਈ 4.2 ਦਾ §2.4 ਪੜ੍ਹੋ: firm ਦਾ constitution ਬਦਲਣ ਦੇ ਚਾਰ ਤਰੀਕੇ, ਅਤੇ Section 17 ਦੇ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ।**ਟਿੱਪਣੀਆਂ**

ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਚਾਰ ਤਰੀਕੇ: ਨਵਾਂ partner ਜਾਂ partners ਆਉਂਦੇ ਹਨ; ਕੋਈ partner ਜਾਂ partners ਮੌਤ ਜਾਂ retirement ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; firm ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਸੀ; ਜਾਂ firm ਆਪਣੇ ਲਈ ਤੈਅ ਮਿਆਦ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Section 17, partners ਵਿਚਕਾਰ contract ਦੇ ਅਧੀਨ: (a) **firm ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ** — ਪੁਨਰਗਠਿਤ firm ਵਿੱਚ partners ਦੇ ਆਪਸੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਫ਼ਰਜ਼, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕੇ, ਉਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਸਨ; (b) **ਮਿਆਦ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ** — ਤੈਅ ਮਿਆਦ ਲਈ ਬਣੀ firm ਉਸ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਆਪਸੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਉਹ partnership at will ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ; (c) **ਵਾਧੂ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ 'ਤੇ** — ਉਸ ਹੋਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਬਾਰੇ ਆਪਸੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਉਹੀ ਹਨ ਜੋ ਮੂਲ ਕਾਰੋਬਾਰ ਬਾਰੇ ਹਨ।

ਨਿਰਣਾਇਕ ਸ਼ਬਦ: 'subject to contract between the partners' — Section 17 ਸਿਰਫ਼ default ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ partners ਵਿਚਕਾਰ express agreement ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ 5: Third parties ਨਾਲ partners ਦਾ ਸਬੰਧ (Relation of Partners to Third Parties)

P2-C4-U4.2-T05 • Topic 5: Relation of Partners to Third Parties

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਿਰਲੇਖ 2.5 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 18 (partner firm ਦਾ agent), Sec. 19 (implied authority ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪਵਾਦ), Sec.

22 (firm ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਦਾ ਢੰਗ), Sec. 20 (ਵਿਸਤਾਰ/ਪਾਬੰਦੀ) ਅਤੇ Sec. 21 (ਸੰਕਟਕਾਲੀ ਅਧਿਕਾਰ)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 18: Act ਦੇ ਅਧੀਨ, firm ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਮਕਸਦ ਲਈ partner firm ਦਾ agent ਹੈ — ਇਹ ਨਿਯਮ ਸਿਰਫ਼ firm ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, partners ਦੇ ਆਪਸੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ।

Implied authority [Secs 19(1), 22]: partner ਦਾ ਕੰਮ firm ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇ (1) ਉਹ firm ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਵੇ, (2) ਅਜਿਹੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਮ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ (3) firm name ਵਿੱਚ ਜਾਂ firm ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਜ਼ਾਹਰ/ਸੰਕੇਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

Sec 19(2) — ਅੱਠ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪਵਾਦ (ਵਪਾਰਕ usage/custom ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ): (a) firm ਦਾ ਝਗੜਾ arbitration ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ; (b) firm ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਂ (OWN) ਉੱਤੇ bank account ਖੋਲ੍ਹਣਾ; (c) firm ਦੇ ਕਿਸੇ claim ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਛੱਡਣਾ; (d) firm ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ suit ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ; (e) firm ਵਿਰੁੱਧ suit ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੰਨਣਾ; (f) firm ਲਈ ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ; (g) firm ਦੀ ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ transfer ਕਰਨਾ; (h) firm ਵੱਲੋਂ partnership ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣਾ।

ਦਾਇਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਮੁਤਾਬਕ ਬਦਲਦਾ ਹੈ: ਆਮ commercial/trading firm ਵਿੱਚ partner firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ pledge ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, firm ਲਈ goods ਖ਼ਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੈਸਾ ਉਧਾਰ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, contract ਕਰ ਕੇ ਕਰਜ਼ੇ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ firm name ਵਿੱਚ promissory notes, bills, cheques draw/make/sign/endorse ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਪਰ solicitor-firm ਦਾ partner firm name ਵਿੱਚ promissory note ਲਿਖੇ ਤਾਂ co-partners ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ — negotiable instruments solicitors ਦਾ ਆਮ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਹੀਂ।

Sec 20: implied authority ਸਿਰਫ਼ ਸਾਰੇ (ALL) partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਵਧਾਈ ਜਾਂ ਘਟਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਨਿੱਜੀ ਪਾਬੰਦੀ third party ਉੱਤੇ ਤਦ ਹੀ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੇ (1) ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ (2) ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ partner ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ — ਇਸ ਲਈ trading firm ਦਾ partner ਪਾਬੰਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ firm name ਵਿੱਚ ਉਧਾਰ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ lender ਨੂੰ firm ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਮੋੜਨਾ ਪਵੇਗਾ। **Sec 21 (ਸੰਕਟ):** firm ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ partner ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ firm ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Implied authority [Secs. 19(1), 22]: firm ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਆਮ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ, firm name ਵਿੱਚ ਜਾਂ firm ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕੀਤਾ ਕੰਮ।
- Sec. 19(2) ਦੇ ਅੱਠ ਅਪਵਾਦ ਯਾਦ ਰੱਖੋ: ਝਗੜਾ arbitration ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ; ਆਪਣੇ ਨਾਂ 'ਤੇ bank account ਖੋਲ੍ਹਣਾ; claim ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨਾ/ਛੱਡਣਾ; suit ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ; suit ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੰਨਣਾ; ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ; ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ transfer ਕਰਨਾ; firm ਵੱਲੋਂ partnership ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣਾ।

TQ 5.1 • PYQ 2021-Jul [3] (a) • Descriptive • 6M • Pg 431

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਸਮਝਾਓ ਕਿ ਦਾਇਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਮੁਤਾਬਕ ਬਦਲਦਾ ਹੈ: trading firm ਦਾ partner ਉਧਾਰ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, firm ਦੇ goods pledge ਕਰ/ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ negotiable instruments ਵਿੱਚ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; solicitor-firm ਦਾ partner promissory note ਉੱਤੇ firm ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
- Sec. 20 ਜਾਲ: ਨਿੱਜੀ ਪਾਬੰਦੀ third party ਉੱਤੇ ਤਦ ਹੀ ਲਾਗੂ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ partner ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

TQ 5.2 • PYQ 2025-May [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 433	3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 5.3 • PYQ 2026-Sep [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 434		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 5.4 • PYQ 2023-Dec [3] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 437	2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਉਧਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: trading-firm ਦਾ partner firm name ਵਿੱਚ ਉਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ --- ਕਿਸੇ ਪਾਬੰਦੀ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ lender ਪ੍ਰਤੀ firm ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ (Secs. 19, 20, 22); partner ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਆਮ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਕੰਮ firm ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
- ਉੱਤਰ ਦਾ ਰੂਪ: ਕੰਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ, implied-authority ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ Sec. 19(2) ਦੀ ਸੂਚੀ ਪਰਖੋ, ਫਿਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੈਅ ਕਰੋ; ਸਮਝਦਾਰ ਸੰਕਟਕਾਲੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ Sec. 21 ਵਰਤੋ।

CSQ 5.1 • MTP 2019-Oct [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 434		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 5.2 • MTP 2021-Apr [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 435	2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 5.3 • RTP 2023-Jun [13] • Case Scenario • --- • Pg 436		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 5.5 • PYQ 2024-Sep [3] (a) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 438	3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 5.6 • MTP 2025-Aug S2 [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 439		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 6: ਕਿਸੇ partner ਦੀਆਂ admissions ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ — Effect of Admissions by A Partner (Section 23)

P2-C4-U4.2-T06 • Topic 6: Effect of Admissions by A Partner (Section 23)

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਇਕਾਈ 4.2 ਦਾ §2.6 ਪੜ੍ਹੋ: ਇੱਕ partner ਦੀ admission ਜਾਂ representation ਕਦੋਂ firm ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Section 23: partners, ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ agents ਵਜੋਂ, ਪਾਬੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ admissions ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ — ਪਰ **ਸਿਰਫ਼** partnership ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਅਤੇ **ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਮ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ**।

ਸੀਮਾ: ਜੇ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ partner ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀਮਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ admission ਜਾਂ representation firm ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। Section ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ admissions **firm ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ** ਸਬੂਤ ਹਨ — third parties ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਇਹ firm ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ partners ਦੇ ਆਪਸੀ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਉਦਾਹਰਣ: X ਅਤੇ Y motorcycle spare parts ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ; X ਦੇ ਇਹ ਦੱਸਣ 'ਤੇ ਕਿ part ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ, Z ਆਪਣੇ Yamaha ਲਈ ਇੱਕ part ਖ਼ਰੀਦਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ Y ਨੂੰ ਇਸ ਸੌਦੇ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। Part ਢੁਕਵਾਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਅਤੇ motorcycle ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — ਇਸ ਨੁਕਸਾਨ ਲਈ X ਅਤੇ Y ਦੋਵੇਂ Z ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ਾ 7: Acting partner ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ notice ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ — Effect of Notice to Acting Partner (Section 24)

P2-C4-U4.2-T07 • Topic 7: Effect of Notice to Acting Partner (Section 24)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਿਰਲੇਖ 2.7 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 24 — ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਆਦਤਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ partner ਨੂੰ firm ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤਾ notice, firm ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ notice ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਉਸ ਹਾਲਤ ਦੇ ਜਦੋਂ ਉਸ partner ਨੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ firm ਨਾਲ fraud ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 24: firm ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਆਦਤਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ partner ਨੂੰ firm ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤਾ notice, firm ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ notice ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — ਜਿਵੇਂ agent ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ notice ਉਸ ਦੇ principal ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ notice ਹੈ।

ਤਿੰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ: notice ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ (i) working/acting partner ਨੂੰ ਹੋਵੇ — sleeping partner ਨੂੰ ਨਹੀਂ, (ii) actual ਹੋਵੇ, constructive ਨਹੀਂ, ਅਤੇ (iii) firm ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਵੇ; ਤਦ ਹੀ ਇਹ firm ਨੂੰ notice ਹੈ।

ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ — firm ਨਾਲ fraud: ਜੇ ਉਸ partner ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ; ਜਿਵੇਂ seller ਨਾਲ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਕਰ ਕੇ ਖ਼ਰੀਦੇ goods ਦਾ ਨੁਕਸ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ partner — ਉਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ firm ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਥੋਪੀ ਜਾਂਦੀ, ਅਤੇ ਨੁਕਸ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਬਾਕੀ partners goods ਰੱਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 24 ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖੋ: notice (i) working/acting partner ਨੂੰ ਹੋਵੇ (sleeping partner ਨੂੰ ਨਹੀਂ), (ii) actual ਹੋਵੇ, constructive ਨਹੀਂ, ਅਤੇ (iii) firm ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਵੇ --- ਤਦ ਇਹ firm ਨੂੰ notice ਹੈ।
- ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ: ਉਸ partner ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ firm ਨਾਲ ਕੀਤਾ fraud (ਜਿਵੇਂ ਨੁਕਸ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ seller ਨਾਲ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ partner)।

ਵਿਸ਼ਾ 8: Third parties ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ — Liability to Third Parties (Section 25 to 27)

P2-C4-U4.2-T08 • Topic 8: Liability to Third Parties (Section 25 to 27)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਿਰਲੇਖ 2.8 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 25 (firm ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਹਰ partner ਦੀ joint and several ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ), Sec. 26 (partner ਦੇ ਗ਼ਲਤ ਕੰਮਾਂ ਲਈ firm ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ) ਅਤੇ Sec. 27 (partners ਦੁਆਰਾ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਲਈ firm ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, clauses (a) ਅਤੇ (b))।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 25: ਹਰ partner, ਆਪਣੇ partner ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੀਤੇ firm ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ partners ਨਾਲ JOINTLY ਅਤੇ SEVERALLY ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ; “act of a firm” ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਾਰੇ partners ਦਾ, ਜਾਂ firm ਦੇ ਕਿਸੇ partner ਜਾਂ agent ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਜਾਂ omission, ਜਿਸ ਨਾਲ firm ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ firm ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਗੂ ਕਰਨਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ — sleeping partners ਇਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

Sec 26 (ਗ਼ਲਤ ਕੰਮ): partner ਦੇ (a) firm ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਮ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ (b) partners ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗ਼ਲਤ ਕੰਮ ਨਾਲ third party ਨੂੰ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ/ਸੱਟ ਲਈ firm ਉਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਜਿੰਨਾ partner — SM ਉਦਾਹਰਣ: ਕੋਲੇ ਦੀ ਖਾਣ ਦੇ managing partner ਨੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ shaft ਬਿਨਾਂ ਵਾੜ ਦੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਇਆ, co-partner ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ; ਜੇ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ authorised/ਆਮ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

Sec 27 (ਦੁਰਵਰਤੋਂ) — ਦੋ clauses: (a) ਆਪਣੀ APPARENT authority ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ partner third party ਦਾ ਪੈਸਾ/ਜਾਇਦਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰੇ — firm ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ (NOT); (b) firm ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ (IN THE CUSTODY) ਪਏ ਪੈਸੇ/ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਕੋਈ partner ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰੇ; ਦੋਹਾਂ (BOTH) ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ firm ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

ਸੀਮਾ: ਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ partner ਦੀ apparent authority ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ firm ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ — ਬਾਕੀ partners ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਤੱਕ ਪੈਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਜਾਂ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਇਆ ਹੋਵੇ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ (a) ਜਾਂ (b) ਅਧੀਨ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਾਰੇ partners ਨੂੰ jointly and severally ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਓ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 25 ਸਮਝਾਓ: ਹਰ partner ਆਪਣੇ partner ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੀਤੇ firm ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ partners ਨਾਲ jointly ਅਤੇ severally ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ --- ‘act of firm’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ firm ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ firm ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਗੂ ਕਰਨਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਕੰਮ/omission।
- Sec. 26 ਸਮਝਾਓ: ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਆਮ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂ partners ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ partner ਦੇ ਗ਼ਲਤ ਕੰਮ ਤੋਂ third party ਨੂੰ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ/ਸੱਟ ਲਈ firm ਉਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਜਿੰਨਾ partner।
- Sec. 27(a) (apparent authority ਅੰਦਰ partner ਪੈਸਾ/ਜਾਇਦਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ --- firm ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਹੀਂ) ਨੂੰ Sec. 27(b) (firm ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚਲੇ ਪੈਸੇ/ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਕਿਸੇ partner ਵੱਲੋਂ ਦੁਰਵਰਤੋਂ) ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰੋ --- ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ firm ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ।

TQ 8.2 • PYQ 2021-Jan [6] (b) • Descriptive • 4M • Pg 442

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 8.1 • PYQ 2020-Nov [6] (b) • Descriptive • 4M • Pg 441 4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਉਹ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ partner ਆਮ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਗਾਹਕ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ --- firm (sleeping partner ਸਮੇਤ) ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ; sleeping partners Sec. 25 ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।
- ਬਣਤਰ: ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ Sec. 27 ਦੀ clause (a) ਜਾਂ (b) ਅਧੀਨ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰੋ, ਆਮ ਸਿਲਸਿਲਾ/ਅਧਿਕਾਰ ਪੱਕਾ ਕਰੋ, ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ ਸਾਰੇ partners jointly and severally ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

CSQ 8.1 • PYQ 2024-Jun [3] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 443

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 8.2 • PYQ 2025-Jan [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 444 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 9: Partner ਦੇ ਹਿੱਤ ਦੇ transferee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ — Rights of Transferee of a Partner's Interest (Section 29)

P2-C4-U4.2-T09 • Topic 9: Rights of Transferee of a Partner's Interest (Section 29)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sec. 29 ਬਾਰੇ ਸਿਰਲੇਖ 2.9 ਪੜ੍ਹੋ: sale, mortgage ਜਾਂ charge ਰਾਹੀਂ partner ਦੇ ਹਿੱਤ ਦਾ transfer, firm ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ transferee ਦੇ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ dissolution/retirement ਉੱਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ; Sec. 31 ਨਾਲ ਜੋੜੋ (ਸਭ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਵਾਂ partner ਨਹੀਂ)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਢੰਗ: partner ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਾਇਦਾਦ ਵਾਂਗ transfer ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ — sale, mortgage ਜਾਂ charge ਰਾਹੀਂ; ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਠੋਸ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ ਜੋ assign ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ transferee partner ਨਹੀਂ (NOT) ਬਣਦਾ: partnership ਆਪਸੀ ਭਰੋਸੇ ਉੱਤੇ ਟਿਕੀ ਹੈ ਅਤੇ Sec 31 ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ partner ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

Firm ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ: transferee ਨੂੰ (a) ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ, (b) ਹਿਸਾਬ ਮੰਗਣ, ਜਾਂ (c) ਬਹੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ (NOT); ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ (ONLY) transfer ਕਰਨ ਵਾਲੇ partner ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਅਤੇ partners ਵੱਲੋਂ ਮੰਨਿਆ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮੰਨਣ ਲਈ ਉਹ ਪਾਬੰਦ ਹੈ — ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਘੱਟ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਹਿਸਾਬ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।

Firm ਦੇ dissolution ਜਾਂ transfer ਕਰਨ ਵਾਲੇ partner ਦੀ retirement ਉੱਤੇ: transferee ਬਾਕੀ partners ਤੋਂ (a) assets ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ transfer ਕਰਨ ਵਾਲਾ partner ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ, ਅਤੇ (b) ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ dissolution ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਤੋਂ ਹਿਸਾਬ ਦਾ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Transfer ਦੇ ਢੰਗ: partner ਦੇ ਹਿੱਤ ਦੀ sale, mortgage ਜਾਂ charge --- ਹਿੱਤ assign ਹੋਣਯੋਗ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ, ਪਰ transfer ਨਾਲ transferee partner ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।
- Firm ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ transferee ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ (CANNOT), ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਬਹੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਉਹ ਸਿਰਫ਼ transfer ਕਰਨ ਵਾਲੇ partner ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ partners ਵੱਲੋਂ ਮੰਨਿਆ ਹਿਸਾਬ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ।
- Dissolution ਜਾਂ transfer ਕਰਨ ਵਾਲੇ partner ਦੀ retirement ਉੱਤੇ: transferee ਨੂੰ assets ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ transferor ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ, ਅਤੇ dissolution ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਤੋਂ ਹਿਸਾਬ।

TQ 9.1 • MTP 2022-Nov S1 [3] (i) • Descriptive • 4M • Pg 446	2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਆਸਾਨ
TQ 9.4 • PYQ 2026-Jan [1] (c) (ii) {C} • Descriptive • 4M • Pg 448		LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਆਸਾਨ
TQ 9.2 • RTP 2026-Jan [17] • Descriptive • --- • Pg 447	5× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਕਾਰਨ ਸਮਝਾਓ: partnership ਆਪਸੀ ਭਰੋਸੇ ਉੱਤੇ ਟਿਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ Sec. 31 ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ partner ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ --- transfer ਰਾਹੀਂ firm ਉੱਤੇ ਨਵਾਂ partner ਥੋਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।
- ਜਾਲ: firm ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ transferee ਹਿਸਾਬ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਘੱਟ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਵੇ।

TQ 9.3 • PYQ 2026-Jan [1] (c) (i) {C} • Descriptive • 2M • Pg 448		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
---	--	--------------------------------	------

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਨਿੱਜੀ ਕਰਜ਼ੇ ਲਾਹੁਣ ਲਈ partner ਵੱਲੋਂ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਵੇਚਣ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ --- ਖ਼ਰੀਦਦਾਰ Sec. 29 ਅਧੀਨ transferee ਬਣਦਾ ਹੈ, partner ਨਹੀਂ, ਜਦ ਤੱਕ Sec. 31 ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ partners ਸਹਿਮਤੀ ਨਾ ਦੇਣ।
- ਉੱਤਰ ਦਾ ਰੂਪ: firm ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ ਬਨਾਮ dissolution ਉੱਤੇ transferee ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੱਸੋ, facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ, ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ transferee ਕੀ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ।

CSQ 9.1 • PYQ 2021-Jul [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 449	4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 9.2 • RTP 2021-Nov [14] • Case Scenario • --- • Pg 450		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 10: Partnership ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ minors — Minors Admitted to the Benefits of Partnership (Section 30)

P2-C4-U4.2-T10 • Topic 10: Minors Admitted to the Benefits of Partnership (Section 30)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sec. 30 ਬਾਰੇ ਸਿਰਲੇਖ 2.10 ਪੜ੍ਹੋ: minor partner ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ (minor ਨਾਲ contract void ਹੈ) ਪਰ ਸਾਰੇ

partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ benefits of partnership ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, majority ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ, ਅਤੇ 6-month election।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਨਿਯਮ: minor ਦਾ agreement void ਹੈ (ਸਿਰਫ਼ voidable ਨਹੀਂ), ਇਸ ਲਈ ਉਹ partner ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ — partnership contract ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ; ਪਰ Sec 30 ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ (ALL) partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ partnership ਦੇ BENEFITS ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਹਿੱਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਕਾਰ: firm ਦੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਤੈਅ ਹਿੱਸਾ; firm ਦੇ ACCOUNTS ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਨਿਰੀਖਣ ਅਤੇ ਨਕਲ (ਹੋਰ ਬਹੀਆਂ ਨਹੀਂ); ਹਿਸਾਬ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ partners ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰਫ਼ firm ਨਾਲੋਂ ਨਾ ਤਾਂ ਤੋੜਦੇ ਸਮੇਂ।

Majority ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ: firm ਦੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤੱਕ ਸੀਮਤ; minority ਦੌਰਾਨ ਹੋਏ firm ਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ; ਉਸ ਨੂੰ insolvent ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ — firm insolvent ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ Official Receiver/Assignee ਕੋਲ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅਨੁਪਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਸੂਲਯੋਗ)।

Election [Sec 30(5)]: majority ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ, ਜਾਂ (OR) benefits ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਦੇ — ਜੇ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ (WHICHEVER IS LATER) — 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਉਸ ਨੂੰ partner ਬਣਨ ਜਾਂ ਨਾ ਬਣਨ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ public notice ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; notice ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਹ **partner ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ** (Registrar ਨੂੰ ਵੀ notice ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

ਨਤੀਜੇ [Sec 30(7)]: ਜੇ ਉਹ partner ਬਣਦਾ ਹੈ (ਚੋਣ ਨਾਲ ਜਾਂ notice ਨਾ ਦੇਣ ਨਾਲ) — benefits ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ firm ਦੇ ਸਾਰੇ (ALL) ਕੰਮਾਂ ਲਈ third parties ਪ੍ਰਤੀ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ, ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਉਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ minor ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੀ; ਜੇ ਉਹ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣਾ ਚੁਣੇ — public notice ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਤੱਕ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ/ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ minor ਵਾਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤਾਰੀਖ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ firm ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਉਹ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ partners ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਸਮਝਾਓ ਕਿ minor partner ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ partnership contract ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ minor ਦਾ agreement void ab initio ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ Sec. 30 ਸਾਰੇ partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ partnership ਦੇ BENEFITS ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲੇ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਅਧਿਕਾਰ: ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਤੈਅ ਹਿੱਸਾ; accounts ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ, ਨਿਰੀਖਣ ਅਤੇ ਨਕਲ (ਹੋਰ ਬਹੀਆਂ ਨਹੀਂ); ਹਿਸਾਬ/ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸਿਰਫ਼ firm ਨਾਲੋਂ ਨਾ ਤਾਂ ਤੋੜਦੇ ਸਮੇਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- Majority ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ: ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤੱਕ ਸੀਮਤ; ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ; ਉਸ ਨੂੰ insolvent ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ (firm insolvent ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ Official Receiver ਕੋਲ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

TQ 10.2 • PYQ 2025-Jan [1] (c) {C} • Descriptive • 6M • Pg 452

5x ਪੁੱਛਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 10.3 • PYQ 2026-May [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 453

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Election ਨਿਯਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: majority ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਦਾਖਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ (ਜੇ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ) ਦੇ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਉਸ ਨੂੰ public notice ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ partner ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ; ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਹ partner ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (BECOMES)।
- ਜੇ ਉਹ partner ਬਣਦਾ ਹੈ (ਚੋਣ ਨਾਲ ਜਾਂ notice ਨਾ ਦੇਣ ਨਾਲ), ਤਾਂ benefits ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ firm ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ third parties ਪ੍ਰਤੀ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ; ਜੇ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣਾ ਚੁਣੇ, ਤਾਂ public notice ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

CSQ 10.1 • PYQ 2019-Nov [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 456

3x ਪੁੱਛਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 11: Partner ਦੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਤੀਜੇ — Legal Consequences of Partner Coming in And Going Out (Section 31 -- 35)

P2-C4-U4.2-T11 • Topic 11: Legal Consequences of Partner Coming in And Going Out (Section 31 -- 35)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Reconstitution ਬਾਰੇ ਸਿਰਲੇਖ 2.11 ਪੜ੍ਹੋ: ਦਾਖਲਾ (Sec. 31), retirement (Sec. 32), expulsion (Sec. 33), insolvency (Sec. 34) ਅਤੇ ਮੌਤ (Sec. 35), public-notice ਨਿਯਮਾਂ ਸਮੇਤ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 31 (ਦਾਖਲਾ): contract ਅਤੇ Sec 30 ਦੇ ਅਧੀਨ, ਮੌਜੂਦਾ ਸਾਰੇ (ALL) partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਵਾਂ partner ਨਹੀਂ; ਨਵੇਂ partner ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਪੁਰਾਣੇ ਕਰਜ਼ੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸਿਰਫ਼ NOVATION ਰਾਹੀਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ — ਨਵੀਂ firm (ਉਸ ਸਮੇਤ) ਪੁਰਾਣੇ ਕਰਜ਼ੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲਵੇ ਅਤੇ (AND) creditors ਨਵੀਂ firm ਨੂੰ ਆਪਣਾ debtor ਮੰਨਣ; partners ਦਾ ਆਪਸੀ agreement ਮਾਤਰ creditors ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ; Sec 31 ਦੇ partners ਵਾਲੀ firm ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਇੱਕ partner ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ dissolve ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Sec 32 (retirement): ਢੰਗ — (a) ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ partners ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ, (b) express agreement, (c) partnership at will ਵਿੱਚ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ partners ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ notice; retirement ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ (PRE-retirement) ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਸਿਰਫ਼ third party ਅਤੇ ਪੁਨਰਗਠਿਤ firm ਨਾਲ agreement ਰਾਹੀਂ (third party ਨੂੰ retirement ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਤੋਂ implied ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ); ਬਾਅਦ ਦੇ (LATER) ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਉਹ ਅਤੇ ਬਾਕੀ retirement ਦੇ PUBLIC NOTICE ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (notice ਉਹ ਖੁਦ ਜਾਂ ਪੁਨਰਗਠਿਤ firm ਦਾ ਕੋਈ partner ਦੇਵੇ) — proviso: ਜਿਸ third party ਨੇ ਉਸ ਦੇ partner ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ firm ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਉਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ (Vishnu Chandra v. Chandrika Prasad: retirement ਨਾਲ partnership ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)।

Sec 33 (expulsion): ਤਦ ਹੀ ਜਾਇਜ਼ ਜੇ (i) partners ਵਿਚਕਾਰ contract ਵਿੱਚ expulsion ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੋਵੇ, (ii) ਬਹੁਮਤ

ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ (iii) good faith ਵਿੱਚ — good faith ਦੀ ਪਰਖ: expulsion partnership ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, partner ਨੂੰ notice ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ expulsion NULL AND VOID ਹੈ (ਨਾਜਾਇਜ਼ expulsion partnership at will ਨੂੰ ਵੀ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ); ਕੱਢੇ ਗਏ partner ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ/ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ retired partner ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ [Secs 32(2)-(4) ਲਾਗੂ]।

Sec 34 (insolvency): partner adjudication ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ (DATE) ਨੂੰ partner ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, firm dissolve ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ; ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ estate firm ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਨਾ firm ਉਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ; ਕੋਈ (NO) public notice ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਹੀਂ। **Sec 35 (ਮੌਤ):** deed ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ firm dissolve ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਸਿਰਫ਼ ਦੋ partners ਹੋਣ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ); ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ (AFTER) ਕੀਤੇ firm ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ estate ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਜਾਂ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ notice ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਮੌਤ ਦਾ ਜਾਲ (SM Example): X ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਮੰਗਵਾਏ goods ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ deliver ਹੋਏ — ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਰਜ਼ਾ ਬਕਾਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ X ਦੀ estate ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ (NOT); creditor ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਜਿਉਂਦੇ partners ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚਲੇ partnership assets ਵਿਰੁੱਧ ਨਿੱਜੀ decree ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Retirement (Sec. 32): ਸਭ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ, express agreement, ਜਾਂ partnership at will ਵਿੱਚ ਲਿਖਤੀ notice ਨਾਲ; ਪਿਛਲੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਲਈ third party ਅਤੇ ਪੁਨਰਗਠਿਤ firm ਨਾਲ agreement ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; public notice ਤੱਕ ਬਾਅਦ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ।
- Expulsion (Sec. 33): contract ਵਿੱਚ ਤਾਕਤ, ਬਹੁਮਤ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੋਂ, ਅਤੇ good faith (firm ਦਾ ਹਿੱਤ + notice + ਸੁਣਵਾਈ) ਲੋੜੀਂਦੇ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ null and void।
- Insolvency (Sec. 34): partner adjudication ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਨੂੰ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; estate ਅਤੇ firm ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ; public notice ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਮੌਤ (Sec. 35): ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ estate ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ; notice ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ; ਦੋ partners ਵਾਲੀ firm dissolve ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

TQ 11.1 • PYQ 2019-Nov [3] (b) • Descriptive • 4M • Pg 457	4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 11.2 • RTP 2019-Nov [12] • Descriptive • --- • Pg 457		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 11.3 • PYQ 2022-Nov [3] (a) • Descriptive • 6M • Pg 459	4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 11.4 • PYQ 2024-Sep [1] (c) [C] • Descriptive • 6M • Pg 459	2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 9 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਨਵਾਂ partner (Sec. 31): ਸਿਰਫ਼ ਦਾਖ਼ਲੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ; ਪੁਰਾਣੇ ਕਰਜ਼ੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸਿਰਫ਼ novation ਨਾਲ ਲਾਗੂ --- ਨਵੀਂ firm ਅਤੇ (AND) creditors ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ।
- ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗਵਾਏ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ deliver ਹੋਏ goods: ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ --- estate ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ; ਸਿਰਫ਼ ਜਿਉਂਦੇ partners ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰੋ।

- Public notice ਬਿਨਾਂ retirement: retire ਹੋਣ ਵਾਲਾ partner firm ਦੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ, ਸਿਵਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ third parties ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ partner ਹੈ।

CSQ 11.1 • PYQ 2018-Nov [4] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 461	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 11.2 • RTP 2018-Nov [8] (i) • Case Scenario • --- • Pg 462	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 11.3 • RTP 2019-May [7] (ii) • Case Scenario • --- • Pg 462	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 11.4 • PYQ 2021-Jan [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 463 6x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 11.5 • PYQ 2022-May [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 465 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 11.6 • RTP 2022-Nov [11] • Case Scenario • --- • Pg 466	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 11.8 • PYQ 2024-Sep [3] (a) (ii) • Case Scenario • 2M • Pg 467 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 11.9 • PYQ 2025-May [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 468	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 11.11 • PYQ 2025-Sep [5] (b) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 472	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਕਈ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ (retirement/ਪੂਰੇ ਹਿੱਤ ਦਾ transfer + public notice ਨਹੀਂ + ਬਾਅਦ ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ), ਪਹਿਲਾਂ cesser ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਅਤੇ ਢੰਗ ਤੈਅ ਕਰੋ।
- ਫਿਰ ਹਰ third party ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਰਖੋ ਅਤੇ ਹਰ claim ਉੱਤੇ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ Secs. 32(3), 45 ਅਤੇ holding-out ਲਾਗੂ ਕਰੋ।

CSQ 11.7 • PYQ 2023-Jun [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 466	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 11.10 • PYQ 2025-Sep [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 469	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਔਖਾ

ਵਿਸ਼ਾ 12: Outgoing partner ਦਾ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ — Rights of Outgoing Partner to Carry on Competing Business (Section 36)

P2-C4-U4.2-T12 • Topic 12: Rights of Outgoing Partner to Carry on Competing Business (Section 36)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sec. 36 ਬਾਰੇ ਸਿਰਲੇਖ 2.12 ਪੜ੍ਹੋ: outgoing partner ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਤਿੰਨ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਾਜਬ restraint agreement ਦੇ ਅਧੀਨ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 36 ਨਿਯਮ: outgoing partner firm ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (MAY) ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਲਟ contract ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ (NOT) ਕਰ ਸਕਦਾ: (a) firm name ਦੀ ਵਰਤੋਂ, (b) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ firm ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਦੱਸਣਾ, ਜਾਂ (c) ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਾਹਕੀ ਮੰਗਣਾ ਜੋ ਉਸ ਦੇ partner ਨਾ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ firm ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰਦੇ ਸਨ।

Restraint agreement: ਉਹ ਆਪਣੇ partners ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ partner ਨਾ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਉਹ ਤੈਅ ਮਿਆਦ ਜਾਂ ਤੈਅ ਸਥਾਨਕ ਹੱਦਾਂ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ — ਲਾਈਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਵਾਜਬ ਹੋਣ ਤਾਂ Sec 27, Contract Act ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਾਇਜ਼।

ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ: ਨੇੜੇ ਹੀ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ retired partner ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਠੀਕ ਹੈ; ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਿਰਫ਼ firm name ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ firm ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਦਿਖਾਉਣ, ਜਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ — ਹਰ ਕੰਮ ਵੱਖਰਾ ਪਰਖੇ ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਤਿੰਨ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਸਮੇਤ ਨਿਯਮ ਸਮਝਾਓ: outgoing partner ਮੁਕਾਬਲਾ ਅਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ (ਉਲਟ contract ਦੇ ਅਧੀਨ) firm name ਨਹੀਂ (NOT) ਵਰਤ ਸਕਦਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ firm ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ firm ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚ ਸਕਦਾ।
- Restraint agreements: partners ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ outgoing partner ਤੈਅ ਮਿਆਦ/ਸਥਾਨਕ ਹੱਦਾਂ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ --- ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਵਾਜਬ ਹੋਣ ਤਾਂ Sec. 27, Contract Act ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਾਇਜ਼।

TQ 12.1 • PYQ 2025-May [1] (c) (i) {C} • Descriptive • 6M • Pg 473

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਉਹ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ ਜਿੱਥੇ retired partner ਨੇੜੇ ਹੀ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ: Sec. 36 ਅਧੀਨ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ।
- ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤਦ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਹ firm name ਵਰਤੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ firm ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਦੱਸੇ, ਜਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚੇ --- ਹਰ ਕੰਮ ਵੱਖਰਾ ਪਰਖੇ ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।

CSQ 12.1 • PYQ 2020-Nov [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 474
ਗਿਆ

2x ਪੁੱਛਿਆ **LEVEL II**
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 13: ਕੁਝ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ outgoing partner ਦਾ ਬਾਅਦ ਦੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ —

Right of Outgoing Partner in Certain Cases to Share Subsequent Profits (Section 37)

P2-C4-U4.2-T13 • Topic 13: Right of Outgoing Partner in Certain Cases to Share Subsequent Profits (Section 37)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sec. 37 ਬਾਰੇ ਸਿਰਲੇਖ 2.13 ਪੜ੍ਹੋ: ਜਦੋਂ ਕੋਈ partner ਮਰ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਹਟ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ partners ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਨਿਪਟਾਰੇ ਬਿਨਾਂ firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਕਾਰੋਬਾਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ, ਅਤੇ buy-out option ਬਾਰੇ proviso।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 37 ਨਿਯਮ: ਜਦੋਂ ਕੋਈ partner ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ partner ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਜਿਉਂਦੇ/ਜਾਰੀ partners ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਤਿਮ ਨਿਪਟਾਰੇ ਬਿਨਾਂ firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ, ਤਾਂ ਉਲਟ contract ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ outgoing partner ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ estate, ਉਸ ਦੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਾਂ ਤਾਂ (EITHER) (i) cesser ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਜੋ firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ (OR) (ii) firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਰਕਮ ਉੱਤੇ @ 6% p.a. ਵਿਆਜ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

Proviso (buy-out): ਜਿੱਥੇ contract ਜਾਰੀ partners ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ/outgoing partner ਦਾ ਹਿੱਤ ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੀ option ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ option ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ (DULY) ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹੋਰ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਯੋਗ ਨਹੀਂ; ਪਰ option ਵਰਤਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ partner ਜੇ ਹਰ ਅਹਿਮ ਪੱਖੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਤਾਂ Sec 37 ਅਧੀਨ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

SM ਉਦਾਹਰਣਾਂ: A (3/8 ਹਿੱਸਾ) bankrupt ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, B ਅਤੇ C ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂ ਹਿਸਾਬ ਨਿਪਟਾਰੇ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ — A ਦੀ estate ਨੂੰ bankruptcy ਤੋਂ ਅੰਤਿਮ liquidation ਤੱਕ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ 3/8 ਮਿਲਦਾ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ C ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਵੇਚ ਕੇ retire ਹੋਇਆ ਅਤੇ A ਤੇ B ਨੇ ਤੈਅ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ, ਉੱਥੇ ਉਹ ਕੀਮਤ cesser ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਵਸੂਲਯੋਗ।

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਮੂਲ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਕਰੋ: ਉਲਟ contract ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ outgoing partner/estate ਜਾਂ ਤਾਂ (EITHER) firm ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ cesser ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ, ਜਾਂ (OR) ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਰਕਮ ਉੱਤੇ @ 6% p.a. ਵਿਆਜ ਚੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ --- ਚੋਣ ਉਸ ਦੀ/ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਦੀ ਹੈ।
- Proviso: ਜੇ contract ਜਾਰੀ partners ਨੂੰ outgoing partner ਦਾ ਹਿੱਤ ਖ਼ਰੀਦਣ ਦੀ option ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦਾ ਹੋਰ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਯੋਗ ਨਹੀਂ; ਪਰ ਅਹਿਮ ਪੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ Sec. 37 ਅਧੀਨ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੁੜ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਉੱਤਰ ਦਾ ਰੂਪ: ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕੱਢੋ/ਪਛਾਣੋ (ਜਿਵੇਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ 10%), ਪੱਕਾ ਕਰੋ ਕਿ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਿਪਟਾਰੇ ਬਿਨਾਂ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ, ਦੋਵੇਂ ਬਦਲ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਨਾਲ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।

CSQ 13.1 • PYQ 2018-Nov [4] (b) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 475

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 13.2 • RTP 2020-May [19] • Case Scenario • --- • Pg 477

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 13.3 • PYQ 2024-Sep [3] (a) (iii) • Case Scenario • 2M • Pg 477

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 14: Firm ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ continuing guarantee ਦੀ revocation — Revocation of Continuing Guarantee by Change in Firm (Section 38)

P2-C4-U4.2-T14 • Topic 14: Revocation of Continuing Guarantee by Change in Firm (Section 38)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sec. 38 ਬਾਰੇ ਸਿਰਲੇਖ 2.14 ਪੜ੍ਹੋ: firm ਨੂੰ ਜਾਂ third party ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ continuing guarantee ਉੱਤੇ firm ਦੇ constitution ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 38 (SM): Act ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ — “a continuing guarantee given to a firm or to third party in respect of the transaction of a firm is, in the absence of an agreement to the contrary, revoked as to future transactions from the date of any change in the constitution of the firm.”

ਧਿਆਨ ਦਿਓ: revocation ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਭਵਿੱਖ ਲਈ (PROSPECTIVE) — ਪਿਛਲੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ guarantee ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ; partner ਦਾ ਹਰ ਦਾਖਲਾ, retirement, expulsion, insolvency ਜਾਂ ਮੌਤ firm ਦੇ 'change in the constitution' ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 38 ਯਾਦ ਰੱਖੋ: firm ਨੂੰ, ਜਾਂ firm ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਬਾਰੇ third party ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ continuing guarantee, ਉਲਟ agreement ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, firm ਦੇ constitution ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਭਵਿੱਖੀ (FUTURE) ਲੈਣ-ਦੇਣ ਲਈ revoke ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਧਿਆਨ ਦਿਓ: revocation ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ --- ਪਿਛਲੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ guarantee ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਕੋਈ ਵੀ ਦਾਖਲਾ, retirement, ਮੌਤ ਆਦਿ 'change in constitution' ਹੈ।

TQ 14.1 • PYQ 2019-Nov [3] (a) (i) • Descriptive • 2M • Pg 479 **5x ਪੁੱਛਿਆ** **LEVEL I**
ਗਿਆ ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੱਲ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

CSQ 14.1 • PYQ 2026-Sep [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 479

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਇਕਾਈ 4.3: Firm ਦਾ ਪੰਜੀਕਰਨ ਅਤੇ ਭੰਗ ਹੋਣਾ (Registration and Dissolution of Firm)

Registration and Dissolution of Firm

P2-C4-U4.3 • ਮਹੱਤਤਾ B • ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ Rank 3 • ਸ਼੍ਰੇਣੀ C • ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ 20.2% • 21 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Firms ਦਾ ਪੰਜੀਕਰਨ (Registration of Firms)

P2-C4-U4.3-T01 • Topic 1: Registration of Firms

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਿਰਲੇਖ 3.1 ਪੜ੍ਹੋ: registration ਲਈ application (Sec. 58) --- statement ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ, signing/verification, firm name ਵਿੱਚ ਵਰਜਿਤ ਸ਼ਬਦ; Registrar ਵੱਲੋਂ registration (Sec. 59) ਅਤੇ penalty ਦੇ ਕੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ registration (Sec. 59A-1)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 58 ਵਿਧੀ: registration ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ (AT ANY TIME) ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ — ਜਿਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ business ਦਾ ਕੋਈ ਸਥਾਨ ਸਥਿਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ Registrar ਨੂੰ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਕੇ ਜਾਂ ਸੌਂਪ ਕੇ, prescribed form ਵਿੱਚ prescribed fee ਸਮੇਤ statement ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ (a) firm ਦਾ ਨਾਂ, (b) business ਦਾ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਮੁੱਖ ਸਥਾਨ, (c) business ਦੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ, (d) ਹਰ partner ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, (e) partners ਦੇ ਪੂਰੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਪਤੇ, ਅਤੇ (f) firm ਦੀ ਮਿਆਦ ਦਰਜ ਹੋਵੇ — ਇਸ 'ਤੇ ਸਾਰੇ (ALL) partners ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ agents ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹੋਣ, ਅਤੇ ਹਰ ਦਸਤਖਤਕਰਤਾ prescribed ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ verify ਕਰੇ।

ਨਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ: firm name ਵਿੱਚ 'Crown', 'Emperor', 'Empress', 'Empire', 'Imperial', 'King', 'Queen', 'Royal' ਜਾਂ Government ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ, ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਜਾਂ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਦਰਸਾਉਣ/ਸੰਕੇਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ — ਸਿਵਾਏ State Government ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ consent ਦੇ।

Sec 59: Sec 58 ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ 'ਤੇ Registrar statement ਦੀ entry Register of Firms ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, statement ਨੂੰ file ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ certificate of registration ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਪਰ fee ਅਤੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਸਮੇਤ ਪੂਰੀ application ਸੌਂਪਦੇ ਹੀ registration ਪੂਰੀ (COMPLETE) ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — entry ਦਰਜ ਕਰਨਾ Registrar ਦਾ ਸਿਰਫ਼ routine ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ; suit ਦਾਇਰ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਵੀ registration ਸੰਭਵ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ suit ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਅਤੇ registration ਮਗਰੋਂ ਨਵਾਂ suit ਦਾਇਰ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

Sec 59A-1 (ਦੇਰੀ ਨਾਲ registration): ਜੇ Sec 58(1A) ਅਧੀਨ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ statement ਨਹੀਂ ਸੌਂਪੀ ਜਾਂਦੀ, ਤਾਂ ਵੀ ਦੇਰੀ ਦੇ ਹਰ ਸਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ₹100 penalty ਅਦਾ ਕਰਕੇ firm ਦੀ registration ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 58 ਦੀ ਵਿਧੀ ਸਮਝਾਓ: business ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਦੇ Registrar ਨੂੰ prescribed form ਵਿੱਚ prescribed fee ਸਮੇਤ statement, ਜਿਸ ਵਿੱਚ firm name, business ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨ, ਹਰ partner ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, partners ਦੇ ਪੂਰੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਪਤੇ, ਅਤੇ firm ਦੀ ਮਿਆਦ ਦਰਜ ਹੋਵੇ; ਸਾਰੇ partners ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ agents ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਅਤੇ ਬਾਕਾਇਦਾ verification।
- Sec. 59: ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ 'ਤੇ Registrar entry ਨੂੰ Register of Firms ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ statement file ਕਰਦਾ ਹੈ; ਪਰ fee ਸਮੇਤ ਪੂਰੀ application ਸੌਂਪਦੇ ਹੀ registration ਪੂਰੀ (COMPLETE) ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ --- ਦਰਜ ਕਰਨਾ routine ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ। ਦੇਰੀ ਨਾਲ registration: ਦੇਰੀ ਦੇ ਹਰ ਸਾਲ ਲਈ Rs. 100 penalty (Sec. 59A-1)।
- ਨਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਯਾਦ ਰੱਖੋ: 'Crown', 'Emperor', 'Empress', 'Empire', 'Imperial', 'King', 'Queen', 'Royal' ਜਾਂ government ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ, ਸਿਵਾਏ State Government ਦੀ ਲਿਖਤੀ consent ਦੇ।

TQ 1.1 • PYQ 2023-Jun [3] (a) • Descriptive • 6M • Pg 486 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 2: Non-Registration ਦੇ ਨਤੀਜੇ (Section 69)

P2-C4-U4.3-T02 • Topic 2: Consequences of Non-Registration (Section 69)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Sec. 69 ਬਾਰੇ ਸਿਰਲੇਖ 3.2 ਪੜ੍ਹੋ: non-registration ਦੀਆਂ disabilities, ਉਹ ਅਧਿਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ (NOT) ਪੈਂਦਾ, ਅਤੇ constitution ਬਦਲਣ ਮਗਰੋਂ registered firm ਦੇ suits ਬਾਰੇ Example 1 (Sec. 69(2) ਦੀਆਂ ਦੋ ਲੋੜਾਂ)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਸਥਿਤੀ: English law ਦੇ ਉਲਟ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ registration ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ (NOT) ਹੈ ਅਤੇ non-registration ਲਈ ਕੋਈ penalty ਨਹੀਂ, ਪਰ Sec 69 ਦੀਆਂ disabilities registration ਵੱਲ 'persuasive pressure' ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

Disabilities: (i) firm ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫ਼ third party ਵਿਰੁੱਧ breach of contract ਲਈ ਕੋਈ suit ਨਹੀਂ, ਜਦ ਤੱਕ firm registered ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ (AND) suit ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ Register of Firms ਵਿੱਚ partners ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਨਾ ਹੋਣ/ਰਹੇ ਨਾ ਹੋਣ; (ii) third party ਵੱਲੋਂ suit ਹੋਣ 'ਤੇ ₹100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ set-off ਦਾਅਵਾ (ਜਾਂ contractual ਅਧਿਕਾਰ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ) ਨਹੀਂ; (iii) unregistered firm ਦਾ ਪੀੜਤ partner firm ਜਾਂ ਕਿਸੇ co-partner ਵਿਰੁੱਧ suit ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; (iv) ਫਿਰ ਵੀ third party unregistered firm ਵਿਰੁੱਧ suit ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ (CAN)।

ਉਹ ਅਧਿਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ (NOT) ਪੈਂਦਾ: (1) firm ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ partner ਵਿਰੁੱਧ suit ਕਰਨ ਦਾ third parties ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; (2) dissolution ਲਈ, dissolved firm ਦੇ accounts ਲਈ, ਜਾਂ dissolved firm ਦੀ property ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਲਈ suit ਕਰਨ ਦਾ partners ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; (3) insolvent partner ਦੀ property ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕਰਨ ਅਤੇ suit ਕਰਨ ਦੀਆਂ Official Assignee/Receiver of Court ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ; (4) ₹100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ suits/set-off; (5) ਮ੍ਰਿਤਕ partner ਦੇ legal representatives/ਵਾਰਸਾਂ ਵੱਲੋਂ accounts/firm property ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਲਈ suits।

Sec 69(2) ਦੇ-ਸ਼ਰਤੀ ਪਰਖ (SM Example 1): suit ਤਾਂ ਹੀ maintainable ਹੈ ਜੇ (i) ਇਹ ਕਿਸੇ REGISTERED firm ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਦਾਇਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ (ii) suit ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ Register of Firms ਵਿੱਚ partners ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਹੋਣ — ਇਸ ਲਈ A ਦੀ ਮੌਤ ਮਗਰੋਂ B ਅਤੇ C ਨਵੀਂ registration ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ firm name ਵਿੱਚ suit ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ (NEW) partner D (register ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਨਹੀਂ) ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ suit ਨਾਕਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: 'persons suing' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ register ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ suit ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਨੂੰ ਸਾਰੇ partners ਹਨ।

ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ: ਹਰ claim ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ — ਕੌਣ suit ਕਰਦਾ ਹੈ (firm/partner/third party) ਅਤੇ ਕਿਸ ਲਈ (contract claim, set-off, dissolution/accounts, ₹100 ਤੱਕ ਦਾ claim) — ਫਿਰ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ disability ਜਾਂ exception ਲਾਗੂ ਕਰੋ; ਵੇਚੇ goods ਦੀ ਕੀਮਤ ਲਈ unregistered firm ਦਾ suit maintainable ਨਹੀਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ buyer ਫਿਰ ਵੀ firm ਵਿਰੁੱਧ suit ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Registration ਵਿਕਲਪਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ penalty ਨਹੀਂ, ਪਰ Sec. 69 ਦੀਆਂ disabilities 'persuasive pressure' ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ: contract 'ਤੇ third parties ਵਿਰੁੱਧ firm/partners ਦਾ ਕੋਈ suit ਨਹੀਂ; Rs. 100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਕੋਈ set-off ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ; ਪੀੜਤ partner firm ਜਾਂ co-partners ਵਿਰੁੱਧ suit ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
- ਅਪਵਾਦ ਯਾਦ ਕਰੋ: third parties firm/partners ਵਿਰੁੱਧ suit ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ (CAN); partners dissolution, accounts ਜਾਂ dissolved firm ਦੀ property ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਲਈ suit ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ; Official Assignee/Receiver ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ; Rs. 100 ਤੱਕ ਦੇ suits/set-off।

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 69(2) ਦੀ ਦੇ-ਸ਼ਰਤੀ ਪਰਖ ਲਾਗੂ ਕਰੋ --- suit ਕਿਸੇ REGISTERED firm ਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ suit ਕਰਨ ਵਾਲੇ Register of Firms ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੋਣ: ਮੌਤ/retirement ਮਗਰੋਂ ਬਾਕੀ registered partners ਨਵੀਂ registration ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ suit ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਜੇ register ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਨਾ ਹੋਇਆ ਨਵਾਂ partner ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ suit ਨਾਕਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- Contract 'ਤੇ unregistered firm ਦਾ suit (ਜਿਵੇਂ ਵੇਚੇ goods ਦੀ ਕੀਮਤ): maintainable ਨਹੀਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਫਿਰ ਵੀ firm ਵਿਰੁੱਧ suit ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

CSQ 2.1 • RTP 2019-May [7] (i) • Case Scenario • --- • Pg 488

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 2.2 • RTP 2022-May [13] • Case Scenario • --- • Pg 488

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਬਹੁ-ਭਾਗੀ maintainability ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ claim ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ: ਕੌਣ suit ਕਰਦਾ ਹੈ (firm / partner / third party) ਅਤੇ ਕਿਸ ਲਈ (contract claim, set-off, dissolution/accounts, Rs. 100 ਤੱਕ ਦਾ claim)।
- ਫਿਰ ਹਰ claim 'ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ Sec. 69 disability ਜਾਂ exception ਲਾਗੂ ਕਰੋ --- ਜਿਵੇਂ firm ਦਾ ਆਪਣਾ suit ਨਾਕਾਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ unregistered firm ਵਿਰੁੱਧ third party ਦਾ suit ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

CSQ 2.3 • PYQ 2025-Sep [1] (c) {C} • Case Scenario • 6M • Pg 489

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 3: Firm ਦਾ ਭੰਗ ਹੋਣਾ — Dissolution of Firm (Sections 39 -- 47)

P2-C4-U4.3-T03 • Topic 3: Dissolution of Firm (Sections 39 -- 47)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਿਰਲੇਖ 3.3 ਪੜ੍ਹੋ: Sec. 39 ਦਾ ਅਰਥ, dissolution of firm ਬਨਾਮ dissolution of partnership ਸਾਰਣੀ, ਅਤੇ ਢੰਗ --- agreement (Sec. 40), compulsory (Sec. 41), contingencies (Sec. 42), notice (Sec. 43), Court ਵੱਲੋਂ (Sec. 44)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 39: "the dissolution of partnership between all partners of a firm is called the 'dissolution of the firm'" — ਜਿੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੋਈ partner ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (retirement, death, insolvency, insanity) ਅਤੇ ਬਾਕੀ business ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਸਿਰਫ਼ dissolution of PARTNERSHIP (reconstitution) ਹੁੰਦੀ ਹੈ, firm ਦੀ ਨਹੀਂ।

Dissolution of firm	Dissolution of partnership
Partnership ਵਿੱਚ business ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ	Business ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਸਿਰਫ਼ firm ਦਾ reconstitution
Winding up — assets ਦੀ realisation, liabilities ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ	ਸਿਰਫ਼ assets ਅਤੇ liabilities ਦਾ revaluation

Court ਦੁਆਰਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ	Court ਕਦੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ
ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ dissolution of partnership ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ	ਇਸ ਵਿੱਚ dissolution of the firm ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਵੀ
Firm ਦੀਆਂ books ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬੰਦ ਹੋਣਾ	Books ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

Court ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਢੰਗ: Sec 40 (agreement): ਸਾਰੇ partners ਦੀ consent ਨਾਲ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਏ contract ਮੁਤਾਬਕ; **Sec 41 (compulsory):** ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ 'ਤੇ ਜੋ firm ਦੇ business (ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ partnership ਵਿੱਚ ਚਲਾਉਣ) ਨੂੰ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਬਣਾ ਦੇਵੇ — ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਵੱਖਰੇ adventures/undertakings ਚੱਲਦੇ ਹੋਣ, ਇੱਕ ਦੇ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ firm dissolve ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ; ਨਾਲ ਹੀ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ partners, ਜਾਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ, insolvent adjudicate ਹੋ ਜਾਣ; **Sec 42 (contingencies, contract ਦੇ ਅਧੀਨ):** ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਪੁੱਗਣਾ, adventure/undertaking ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ, ਕਿਸੇ partner ਦੀ ਮੌਤ, ਕਿਸੇ partner ਦਾ insolvent adjudicate ਹੋਣਾ; **Sec 43 (notice):** partnership at will ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ partner ਵੱਲੋਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ notice ਰਾਹੀਂ — notice ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਤਾਰੀਖ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ communication ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ dissolution।

Sec 44 — Court ਅੱਗੇ ਸੱਤ ਆਧਾਰ (ਕਿਸੇ partner ਦੇ suit 'ਤੇ): (a) unsound mind (suit ਦੂਜੇ partners ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਵਸਥ partner ਦਾ next friend ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਆਰਜ਼ੀ ਬੀਮਾਰੀ, ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦਾ typhoid, ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ (NO)); (b) suit ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ partner ਦੀ ਸਥਾਈ incapacity; (c) business 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ misconduct (business ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ — business ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ); (d) management/conduct ਬਾਰੇ agreements ਦੀ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਜਾਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉਲੰਘਣਾ — embezzlement, ਗ਼ਲਤ accounts ਰੱਖਣਾ, ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਕਦੀ ਰੱਖਣਾ, accounts ਵਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ; (e) ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ (WHOLE) interest ਦੀ third party ਨੂੰ transfer, ਜਾਂ land revenue ਦੇ ਬਕਾਏ ਲਈ share 'ਤੇ charge/ਵਿਕਰੀ; (f) ਘਾਟੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ business ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦਾ (ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਪੁੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਉਪਲਬਧ); (g) just and equitable — management ਵਿੱਚ deadlock, partners ਦੀ ਆਪਸੀ ਬੇਲਚਾਲ ਬੰਦ, substratum ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ, ਕਿਸੇ partner ਵੱਲੋਂ stock exchange 'ਤੇ ਜੁਆ।

ਜਾਂਚ: ਆਧਾਰ (b)-(e) suit ਕਰਨ ਵਾਲੇ partner ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ (OTHER) ਕਿਸੇ partner ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ (insanity ਅਪਵਾਦ ਹੈ — ਅਸਵਸਥ partner ਦਾ next friend ਵੀ suit ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ); ਰਲੇ-ਮਿਲੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਤੱਥ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਖ਼ਾਸ Sec 44 clause ਨਾਲ ਜੋੜੋ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 44 ਦੇ ਸੱਤ ਆਧਾਰ: unsoundness of mind; ਸਥਾਈ incapacity; business 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ misconduct; ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ/ਵਾਰ-ਵਾਰ breach; ਪੂਰੇ interest ਦੀ transfer; business ਸਿਰਫ਼ ਘਾਟੇ ਵਿੱਚ; just and equitable (deadlock, ਬੇਲਚਾਲ ਬੰਦ, substratum ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ, stock exchange 'ਤੇ ਜੁਆ)।
- Sec. 39: ਸਾਰੇ (ALL) partners ਵਿਚਕਾਰ dissolution of partnership = dissolution of the firm।

TQ 3.3 • PYQ 2024-Sep [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 493 8× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Firm ਬਨਾਮ partnership dissolution: winding up ਅਤੇ ਬਹੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਬਨਾਮ business ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਿਰਫ਼ reconstitution; Court ਸਿਰਫ਼ dissolution of firm ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- Court ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਢੰਗ: ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ consent/contract (Sec. 40); business ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਜਾਂ ਸਾਰੇ/ਇੱਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ partners insolvent ਹੋਣ 'ਤੇ compulsory (Sec. 41); contingencies --- ਮਿਆਦ ਪੁੱਗਣਾ, venture ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ, ਮੌਤ, insolvency, contract ਦੇ ਅਧੀਨ (Sec. 42); partnership at will ਵਿੱਚ ਲਿਖਤੀ notice, notice ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਜਾਂ communication ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਲਾਗੂ (Sec. 43)।

TQ 3.1 • MTP 2021-Mar [6] (b) • Descriptive • 4M • Pg 491

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.2 • PYQ 2024-Jun [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 492 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.4 • RTP 2024-Sep [16] • Descriptive • ---- • Pg 494 8× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.4 • PYQ 2025-Jan [5] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 499

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.6 • PYQ 2026-May [1] (c) {C} • Case Scenario • 6M • Pg 501

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 41 ਸਥਿਤੀ: firm ਦੇ ਵਪਾਰ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ dissolution ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਜਿੱਥੇ firm ਦੇ ਕਈ undertakings ਹੋਣ, ਇੱਕ ਦੇ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਉਹ dissolve ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
- ਲਗਾਤਾਰ ਘਾਟੇ ਵਿੱਚ ਚੱਲਦੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਵਾਲੀ firm: partners ਮਿਆਦ ਪੁੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ Sec. 44(f) ਅਧੀਨ suit ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

CSQ 3.1 • RTP 2021-Nov [15] • Case Scenario • ---- • Pg 497

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.2 • RTP 2022-Nov [12] • Case Scenario • ---- • Pg 498

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.3 • PYQ 2024-Jun [3] (a) (I) • Case Scenario • 4M • Pg 498 6× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.7 • PYQ 2026-May [3] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 503

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਰਲੇ-ਮਿਲੇ ਤੱਥਾਂ (insanity + misconduct + ਗ਼ਲਤ accounts) ਵਿੱਚ, ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਤੱਥ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਖ਼ਾਸ Sec. 44 clause ਨਾਲ ਜੋੜੋ।
- ਜਾਂਚੋ ਕਿ ਹਰ ਆਧਾਰ suit ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ partner ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ (insanity ਅਪਵਾਦ ਹੈ), ਅਤੇ ਆਰਜ਼ੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨੂੰ dissolution ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਾ ਮੰਨੋ।

ਵਿਸ਼ਾ 4: Dissolution ਦੇ ਨਤੀਜੇ (Sections 45 -- 55)

P2-C4-U4.3-T04 • Topic 4: Consequences of Dissolution (Sections 45 -- 55)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਿਰਲੇਖ 3.4 ਪੜ੍ਹੋ: public notice ਤੱਕ ਜਾਰੀ liability (Sec. 45), business ਨੂੰ wind up ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ (Sec. 46), winding up ਲਈ ਜਾਰੀ authority (Sec. 47), accounts ਦੇ settlement ਦਾ ਢੰਗ (Sec. 48) ਅਤੇ firm debts ਬਨਾਮ separate debts ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ (Sec. 49)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 45 (ਜਾਰੀ liability): dissolution ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹਰ ਉਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜੋ dissolution ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ firm ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ, partners third parties ਪ੍ਰਤੀ partners ਵਜੋਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ — **public notice ਤੱਕ (UNTIL PUBLIC NOTICE)** (ਕੋਈ ਵੀ partner ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ); ਦੇਹਰਾ ਮਕਸਦ: dissolution ਦੇ notice ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ third parties ਦੀ ਰਾਖੀ **ਅਤੇ (AND)** dissolved firm ਦੇ partners ਦੀ ਜਾਰੀ liability ਤੋਂ ਰਾਖੀ; SM Example: dissolution deed ਮਗਰੋਂ ਪਰ public notice ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ X firm name ਵਿੱਚ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ — ਅਣਜਾਣ lender R ਪ੍ਰਤੀ Y ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ।

Sec 45 ਅਪਵਾਦ: notice ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ, ਬਾਅਦ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕੋਈ liability ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ (a) ਮ੍ਰਿਤਕ partner ਦੀ estate ਉੱਤੇ, (b) insolvent partner ਉੱਤੇ, ਜਾਂ (c) ਅਜਿਹੇ dormant partner ਉੱਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ firm ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ partner ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।

Sec 46: dissolution 'ਤੇ ਹਰ partner (ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ representative) ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਕਿ firm ਦੀ property firm ਦੇ debts ਅਤੇ liabilities ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਵਿੱਚ ਲਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ surplus partners ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ; **Sec 47:** firm ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਹਰ partner ਦੀ authority ਅਤੇ ਆਪਸੀ rights/obligations dissolution ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ **ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ (SO FAR AS)** ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ wind up ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਪਰ ਅਧੂਰੇ transactions ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ — proviso: insolvent adjudicate ਹੋਏ partner ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ firm ਕਦੇ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ insolvent ਦਾ partner ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।

Sec 48 (accounts ਦਾ settlement, agreement ਦੇ ਅਧੀਨ): capital ਦੀਆਂ ਘਾਟਾਂ ਸਮੇਤ **LOSSES** ਪਹਿਲਾਂ profits ਵਿੱਚੋਂ, ਫਿਰ capital ਵਿੱਚੋਂ, ਅਤੇ ਅਖੀਰ partners ਵੱਲੋਂ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ profit-sharing ratio ਵਿੱਚ ਅਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; **ASSETS** (capital ਦੀਆਂ ਘਾਟਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਈਆਂ ਰਕਮਾਂ ਸਮੇਤ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ — (a) third parties ਨੂੰ firm debts ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ, (b) advances (capital ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ) ਲਈ ਹਰ partner ਨੂੰ ਬਣਦੀ ਰਕਮ ਦੀ rateably ਅਦਾਇਗੀ, (c) capital ਦੇ ਖਾਤੇ ਹਰ partner ਨੂੰ ਬਣਦੀ ਰਕਮ ਦੀ rateably ਅਦਾਇਗੀ, (d) ਬਾਕੀ profit-sharing ratio ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; SM Example: X ਦਾ capital ₹6,60,000, Y ਦਾ ₹40,000, assets ₹2,00,000 — ₹5,00,000 ਦੀ ਘਾਟ Y ਅਤੇ X ਦੀ estate **ਬਰਾਬਰ (EQUALLY)** ਵੰਡਦੇ ਹਨ (ਬਰਾਬਰ profit-sharers), ਸਿਵਾਏ ਇਸ ਦੇ ਕਿ deed ਕਹੇ ਕਿ surplus assets capital ratio ਵਿੱਚ ਜਾਣ।

Sec 49 (firm debts ਬਨਾਮ separate debts): firm property **ਪਹਿਲਾਂ (FIRST)** firm debts ਲਈ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਹਰ partner ਦਾ surplus ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਦੇ separate debts ਲਈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾ; partner ਦੀ separate property

ਪਹਿਲਾਂ (FIRST) ਉਸ ਦੇ separate debts ਲਈ, surplus firm debts ਲਈ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 48 ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਯਾਦ ਕਰੋ: capital ਦੀਆਂ ਘਾਟਾਂ ਸਮੇਤ losses ਪਹਿਲਾਂ profits ਵਿੱਚੋਂ, ਫਿਰ capital ਵਿੱਚੋਂ, ਅਖ਼ੀਰ partners ਵੱਲੋਂ profit-sharing ratio ਵਿੱਚ; assets ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ --- (a) third-party debts, (b) partners ਦੀਆਂ advances ਲਈ rateably, (c) capital ਲਈ rateably, (d) ਬਾਕੀ profit-sharing ratio ਵਿੱਚ।
- Sec. 49: firm property ਪਹਿਲਾਂ firm debts ਲਈ, surplus partners ਦੇ separate debts ਲਈ; separate property ਪਹਿਲਾਂ separate debts ਲਈ, surplus firm debts ਲਈ।

TQ 4.1 • PYQ 2023-Dec [6] (b) • Descriptive • 4M • Pg 504 **6x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ**

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 4.2 • MTP 2025-May S2 [1] (c) (i) • Descriptive • 4M • Pg 505

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 46 (ਹਰ partner ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਕਿ firm property debts ਵਿੱਚ ਲਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ surplus ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ) ਅਤੇ Sec. 47 (wind up ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਧੂਰੇ transactions ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੱਦ ਤੱਕ dissolution ਮਗਰੋਂ ਵੀ partners ਦੀ authority ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ --- ਪਰ insolvent partner ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ) ਸਮਝਾਓ।
- Sec. 45 ਦਾ ਦੋਹਰਾ ਮਕਸਦ ਸਮਝਾਓ: dissolution ਦੇ notice ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ third parties ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ partners ਦੀ ਜਾਰੀ liability ਤੋਂ ਰਾਖੀ।

TQ 4.3 • MTP 2025-Aug S2 [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 506 **2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ**

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 45 ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: dissolution ਮਗਰੋਂ ਪਰ public notice ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ partner firm name ਵਿੱਚ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਜਾਂ ਖ਼ਰੀਦ ਕਰਦਾ ਹੈ --- ਅਣਜਾਣ third party ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਰੇ partners ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- ਅਪਵਾਦ ਲਾਗੂ ਕਰੋ: ਮ੍ਰਿਤਕ partner ਦੀ estate, insolvent partner, ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ dormant partner ਜਿਸ ਨੂੰ firm ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ — ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ liability ਨਹੀਂ।

CSQ 4.1 • RTP 2024-Jun [15] • Case Scenario • --- • Pg 507 **2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ**

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਅਧਿਆਇ 5

Limited Liability Partnership ਕਾਨੂੰਨ (The Limited Liability Partnership Act, 2008)

The Limited Liability Partnership Act, 2008

4 ਵਿਸ਼ੇ • 29 ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ਨ • ਮਹੱਤਤਾ: B

ICAI ਹੁਨਰ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ Level I 5–20% • Level II 80–95% — ਇਹ ਅਧਿਆਇ: **ਸਿਧਾਂਤ-ਪ੍ਰਧਾਨ**

Level I — ਯਾਦ ਅਤੇ ਸਮਝ

92.1%

114 ਵਿੱਚੋਂ 105 ਅੰਕ

Level II — ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

7.9%

114 ਵਿੱਚੋਂ 9 ਅੰਕ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Limited Liability Partnership — ਅਰਥ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪ (Meaning and Concept)

P2-C5-U5-T01 • Topic 1: Limited Liability Partnership -- Meaning and Concept

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਅਤੇ heading 1 ਪੜ੍ਹੋ: hybrid ਵਜੋਂ LLP, Sec. 2(1) ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ — designated partner (j), LLP agreement (o), small LLP (ta) — ਅਤੇ Secs. 4 (Partnership Act ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ), 5 (partner ਕੌਣ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ), 6 (ਘੱਟੋ-ਘੱਟ partners), 7 (designated partners)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਸੰਕਲਪ (hybrid): LLP [Sec 2(1)(n): “a partnership formed and registered under this Act”] ਇੱਕ ਬਦਲਵਾਂ corporate business vehicle ਹੈ ਜੋ ਘੱਟ compliance ਲਾਗਤ ਉੱਤੇ company ਵਾਲੀ LIMITED LIABILITY ਦੇ ਲਾਭ ਨੂੰ, ਆਪਸੀ agreement ਰਾਹੀਂ partnership ਵਾਂਗ ਅੰਦਰੂਨੀ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ FLEXIBILITY ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ — LLP ਆਪ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ, partners ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀਮਤ ਹੈ; ਇਸ ਵਿੱਚ corporate ਅਤੇ partnership-firm ਦੋਵਾਂ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੇ ਤੱਤ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ 'hybrid between a company and a partnership' ਹੈ; **Sec 4:** Indian Partnership Act, 1932 LLPs ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ (NOT) ਹੁੰਦਾ; Act ਵਿੱਚ 81 sections ਅਤੇ 4 schedules ਹਨ (First — agreement ਨਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਆਪਸੀ ਅਧਿਕਾਰ/ਫ਼ਰਜ਼; Second/Third/Fourth — firm/private company/unlisted public company ਦਾ LLP ਵਿੱਚ conversion), ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ MCA ਅਤੇ ROC ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ LLP (Amendment) Act, 2021 ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ।

ਮੁੱਖ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ: Designated partner [Sec 2(1)(j)]: “any partner designated as such pursuant to section 7”; LLP agreement [Sec 2(1)(o)]: LLP ਦੇ partners ਵਿਚਕਾਰ, ਜਾਂ LLP ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ partners ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਸੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਲਿਖਤੀ (WRITTEN) agreement; Small LLP [Sec 2(1)(ta)]: contribution ₹25 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ (₹5 ਕਰੋੜ ਤੱਕ prescribe ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ (AND) ਠੀਕ ਪਿਛਲੇ financial year ਦੇ Statement of Accounts and Solvency ਅਨੁਸਾਰ turnover ₹40 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ (₹50 ਕਰੋੜ ਤੱਕ prescribe ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ), ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ prescribed ਸ਼ਰਤਾਂ।

Sec 5 (partner ਕੌਣ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ): ਕੋਈ ਵੀ individual ਜਾਂ body corporate; ਪਰ individual ਅਯੋਗ (INCAPABLE) ਹੈ ਜੇ (a) ਕਿਸੇ ਸਮਰੱਥ court ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ unsound mind ਪਾਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇ, (b) ਉਹ undischarged insolvent ਹੋਵੇ, ਜਾਂ (c) ਉਸ ਨੂੰ insolvent ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਉਸ ਦੀ application ਲੰਬਿਤ ਹੋਵੇ।

Sec 6 (ਘੱਟੋ-ਘੱਟ partners): ਹਰ LLP ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੋ (TWO) partners ਹੋਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ; ਜੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ (MORE) ਸਮਾਂ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਇਕੱਲਾ partner ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਬਣੀਆਂ LLP ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ (PERSONALLY) ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

Sec 7 (designated partners — ਲਾਜ਼ਮੀ): ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੋ designated partners ਜੋ INDIVIDUALS ਹੋਣ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ RESIDENT (financial year ਦੌਰਾਨ 120 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰ); ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੇ partners bodies corporate ਹੋਣ (ਜਾਂ ਮਿਲਵਾਂ ਮਾਮਲਾ), ਉੱਥੇ ਅਜਿਹੇ bodies corporate ਦੇ partners ਜਾਂ nominees ਵਜੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੋ individuals designated partners ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ — resident/non-resident ਮਿਲਵੇਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚੇ ਕਿ ਇੱਕ designated partner 120-ਦਿਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿਓ ਕਿ ਕਾਰੋਬਾਰ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ (WITH A VIEW TO PROFIT) ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ LAWFUL ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ charitable ਜਾਂ ਗ਼ੈਰ-ਆਰਥਿਕ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ LLP ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 5: ਕੋਈ ਵੀ individual ਜਾਂ body corporate partner ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ unsound mind ਵਾਲੇ individual (ਜਿਸ ਨੂੰ court ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇ), undischarged insolvent, ਜਾਂ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜਿਸ ਦੀ insolvency application ਲੰਬਿਤ ਹੋਵੇ।
- Sec. 6: ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੋ partners; ਜੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਦੋ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰਹਿਣ, ਤਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਇਕੱਲਾ partner ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।
- Small LLP [Sec. 2(1)(ta)]: contribution ≤ Rs. 25 ਲੱਖ ਅਤੇ (AND) ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀ turnover ≤ Rs. 40 ਲੱਖ (Rs. 5 ਕਰੋੜ / Rs. 50 ਕਰੋੜ ਤੱਕ prescribe ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)।

TQ 1.1 • RTP 2019-May [9] • Descriptive • --- • Pg 510

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

TQ 1.2 • MTP 2024-Jun [2] (c) (i) • Descriptive • 3M • Pg 513 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

TQ 1.8 • PYQ 2026-Jan [2] (c) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 517 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 7 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- hybrid ਸਮਝਾਓ: company ਵਾਲੀ limited liability (LLP ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ, partners ਸਿਰਫ਼ ਸਹਿਮਤ contribution ਤੱਕ) ਨਾਲ partnership ਵਾਲੀ ਲਚਕ (agreement-ਆਧਾਰਿਤ ਅੰਦਰੂਨੀ ਢਾਂਚਾ); Partnership Act, 1932 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ (Sec. 4)।
- Designated partners [Secs. 2(1)(j), 7]: ਲਾਜ਼ਮੀ --- ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੋ individuals, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ resident (financial year ਦੌਰਾਨ 120 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਠਹਿਰ); ਜੇ ਸਾਰੇ partners bodies corporate ਹੋਣ, ਤਾਂ ਦੋ individual nominees ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

TQ 1.4 • PYQ 2024-Sep [2] (c) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 514	4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 1.5 • PYQ 2025-May [2] (c) (i) • Descriptive • 3M • Pg 515	11× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 1.9 • PYQ 2026-May [2] (c) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 518		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 1.10 • PYQ 2026-Sep [2] (c) (i) • Descriptive • 3M • Pg 518		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਆਸਾਨ
TQ 1.3 • MTP 2024-Jul [2] (c) • Descriptive • 6M • Pg 513	6× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨ
TQ 1.6 • MTP 2025-Aug S2 [2] (c) • Descriptive • 6M • Pg 515	2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨ
TQ 1.7 • MTP 2025-Aug S2 [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 516		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- 'Charitable LLP' ਵਾਲਾ ਨਮੂਨਾ: LLP ਲਈ ਮੁਨਾਫ਼ੇ (PROFIT) ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ lawful ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ --- ਮੁਫ਼ਤ ਸਰੂਲ ਜਾਂ non-profit ਮਕਸਦ ਲਈ ਗਠਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੇ।
- resident/non-resident ਮਿਲਵੇਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਵੈਧਤਾ ਬਾਰੇ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂਚੋ ਕਿ ਦੋ individual designated partners ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ 120-ਦਿਨ ਦੀ residence ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

CSQ 1.1 • PYQ 2025-May [2] (c) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 519	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨ
CSQ 1.2 • PYQ 2025-Sep [2] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 520	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨ

ਵਿਸ਼ਾ 2: LLP ਦੇ ਲੱਛਣ (Characteristics of LLP)

P2-C5-U5-T02 • Topic 2: Characteristics of LLP

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ heading 2 'Characteristics of LLP' ਪੜ੍ਹੋ: ਸੋਲਾਂ ਲੱਛਣ (body corporate, perpetual succession, separate legal entity, mutual agency, LLP agreement, artificial legal person, common seal, limited liability, ਪ੍ਰਬੰਧਨ, partners ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ, ਸਿਰਫ਼ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਲਈ ਕਾਰੋਬਾਰ, investigation, compromise/arrangement, conversion, e-filing, foreign LLPs) ਅਤੇ LLP ਰੂਪ ਦੇ ਲਾਭ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਸੋਲਾਂ ਲੱਛਣ: (1) body corporate [Secs 2(1)(d), 3]; (2) perpetual succession — partners ਦੀ ਮੌਤ, ਪਾਗਲਪਨ, ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਜਾਂ insolvency ਇਸ ਦੀ ਹੱਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ; (3) separate legal entity — ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ, partners ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਹਿਮਤ contribution (tangible ਜਾਂ intangible) ਤੱਕ ਸੀਮਤ, LLP ਦੇ creditors ਸਿਰਫ਼ LLP ਦੇ ਹੀ creditors ਹਨ; (4) mutual agency; (5) LLP agreement ਆਪਸੀ ਅਧਿਕਾਰ/ਫ਼ਰਜ਼ ਨਿਯਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਦੀ ਗ਼ੈਰਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ LLP Act ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਲਾਗੂ); (6) artificial legal person; (7)

common seal (ਵਿਕਲਪਿਕ); (8) limited liability; (9) ਪ੍ਰਬੰਧਨ — ਸਾਰੇ partners ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ, ਪਰ ਕਾਨੂੰਨੀ compliances ਲਈ ਸਿਰਫ਼ DESIGNATED partners ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ; (10) ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 partners, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ (NO); (11) ਸਿਰਫ਼ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਲਈ ਕਾਰੋਬਾਰ — ਕੋਈ charitable LLP ਨਹੀਂ; (12) investigation — Central Government ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ; (13) Act ਅਨੁਸਾਰ merger ਅਤੇ amalgamation ਸਮੇਤ compromise/arrangement; (14) firm, private company ਜਾਂ unlisted public company ਦਾ LLP ਵਿੱਚ conversion; (15) partner/designated partner ਦੇ digital signature ਨਾਲ www.mca.gov.in ਉੱਤੇ documents ਦੀ e-filing; (16) foreign LLPs [Sec 2(1)(m)] — ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਣੀਆਂ/incorporated/registered, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਵਾਲੀਆਂ; ਕੋਈ foreign LLP ਕਿਸੇ ਭਾਰਤੀ LLP ਵਿੱਚ partner ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

LLP ਵਾਲੀ mutual agency: LLP ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਹਰ partner ਸਿਰਫ਼ LLP ਦਾ ਹੀ (ALONE) agent ਹੈ, ਦੂਜੇ partners ਦਾ ਨਹੀਂ — ਕੋਈ partner ਦੂਜੇ partners ਦੇ ਸੁਤੰਤਰ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ partner ਦੇ ਗ਼ਲਤ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਜਾਂ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ joint liability ਤੋਂ ਬਾਕੀ partners ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

Artificial legal person: ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ individual ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ — ਇਹ ਉਹ ਸਭ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ (EXCEPT) ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜੇ ਜਾਣ, ਸਹੁੰ ਚੁੱਕਣ, ਵਿਆਹ/ਤਲਾਕ, ਜਾਂ CA ਜਾਂ ਡਾਕਟਰੀ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਤਾ ਭਰੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ; ਅਦਿੱਖ, ਅਮੂਰਤ, ਅਮਰ (ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਰਾਹੀਂ ਭੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਪਰ ਕਾਲਪਨਿਕ ਨਹੀਂ (NOT), ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

Common seal [Sec 14(c)]: ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ — ਜੇ LLP ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ (MAY); ਜੇ ਅਪਣਾਈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 designated partners ਦੀ ਰਾਜ਼ਗੀ ਵਿੱਚ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਲਾਭ: agreement ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਿਤ; ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ/ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲਚਕ; ਬਣਾਉਣਾ ਸੌਖਾ; ਸਾਰੇ partners ਨੂੰ limited liability; ਲਚਕਦਾਰ capital structure; ਭੰਗ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ — professionals, ਛੋਟੇ ਉੱਦਮਾਂ ਅਤੇ venture-capital ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ vehicle।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਲੱਛਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰੋ: body corporate, separate legal entity, perpetual succession [Secs. 2(1)(d), 3]; ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਹਿਮਤ contribution ਤੱਕ ਸੀਮਤ; ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 partners, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਹੱਦ ਨਹੀਂ; compliances ਲਈ ਸਿਰਫ਼ designated partners ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ; ਸਿਰਫ਼ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਲਈ ਕਾਰੋਬਾਰ; firm/private company/unlisted public company ਦਾ conversion; www.mca.gov.in ਉੱਤੇ e-filing।
- LLP ਇੱਕ company ਅਤੇ partnership ਵਿਚਕਾਰਲਾ hybrid ਹੈ --- corporate ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ partnership-firm ਵਾਲੀ ਲਚਕ।

TQ 2.2 • PYQ 2024-Jun [2] (c) • Descriptive • 6M • Pg 522 4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- LLP ਵਾਲੀ mutual agency: ਹਰ partner ਸਿਰਫ਼ LLP ਦਾ agent ਹੈ, ਦੂਜੇ partners ਦਾ ਨਹੀਂ --- partner ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ LLP ਬੱਝੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਦੋਂ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਕੋਲ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੋਵੇ; partners ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ।

- Artificial legal person: ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਬਣਿਆ, individual ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਸਮੇਤ --- contract ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਸੰਪਤੀ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਹੁੰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਦਾ, ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਵਿਦਵਤਾ ਭਰੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਅਦਿੱਖ, ਅਮੂਰਤ, ਅਮਰ ਪਰ ਕਾਲਪਨਿਕ ਨਹੀਂ।
- Common seal [Sec. 14(c)]: ਵਿਕਲਪਿਕ; ਜੇ ਅਪਣਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 designated partners ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਲਾਭ: ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਭੰਗ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ, ਸਭ ਲਈ limited liability, ਲਚਕਦਾਰ capital structure, agreement-ਆਧਾਰਿਤ ਸ਼ਾਸਨ।

TQ 2.4 • RTP 2026-May [18] • Descriptive • --- • Pg 524

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 2.1 • PYQ 2019-Nov [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 521

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 2.3 • MTP 2025-May S2 [2] (c) • Descriptive • 6M • Pg 523

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 3: LLP ਦਾ Incorporation (Incorporation of LLP)

P2-C5-U5-T03 • Topic 3: Incorporation of LLP

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ heading 3 'Incorporation of LLP' ਪੜ੍ਹੋ (Secs. 11--17: incorporation document, registration, registered office, registration ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ); ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜੀਆਂ, ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੁਹਰਾਓ — partners ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ (Sec. 25), books of account ਅਤੇ audit (Sec. 34), fraud (Sec. 30) ਅਤੇ Tribunal ਵੱਲੋਂ winding up (Sec. 64)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 11 (incorporation document): ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ (WITH A VIEW TO PROFIT) LAWFUL ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਜੁੜੇ ਦੋ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ incorporation document ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ subscribe ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਤ fees ਸਮੇਤ ਉਸ ਰਾਜ (STATE) ਦੇ Registrar ਕੋਲ file ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ registered office ਹੋਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਂ, ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕਾਰੋਬਾਰ, registered-office ਦਾ ਪਤਾ, ਅਤੇ partners ਤੇ designated partners ਦੇ ਨਾਂ/ਪਤੇ ਦਰਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗਠਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ advocate/Company Secretary/Chartered Accountant/Cost Accountant ਦੀ statement of compliance ਅਤੇ (AND) ਇੱਕ subscriber ਦੀ statement ਲੱਗਦੀ ਹੈ; ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹ statement ਬੁਠੀ ਜਾਣਦਿਆਂ ਜਾਂ ਸੱਚੀ ਨਾ ਮੰਨਦਿਆਂ ਦੇਵੇ: 2 ਸਾਲ ਤੱਕ ਕੈਦ ਅਤੇ (AND) ₹10,000 ਤੋਂ ₹5 ਲੱਖ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨਾ।

Sec 12 (registration): Sec 11(1)(b)-(c) ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਹੋਣ ਉੱਤੇ Registrar ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ 14 DAYS ਦੇ ਅੰਦਰ incorporation document register ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ certificate of incorporation (ਦਸਤਖਤ ਅਤੇ ਮੋਹਰ ਸਮੇਤ) ਜਾਰੀ ਕਰੇਗਾ, ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ CONCLUSIVE ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ LLP ਦਰਸਾਏ ਨਾਂ ਨਾਲ incorporated ਹੈ। **Sec 14 (ਪ੍ਰਭਾਵ):** LLP ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਨਾਲ (a) ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, (b) ਚੱਲ/ਅਚੱਲ, tangible/intangible ਸੰਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਉਸ ਦੀ ਮਾਲਕ ਬਣ ਸਕਦੀ, ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਾਂ ਨਿਪਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, (c) ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰੇ ਤਾਂ common seal ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ, (d) ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰ ਅਤੇ ਸਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ bodies corporate ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

Sec 13 (registered office): ਲਾਜ਼ਮੀ — ਉਹ ਦਫ਼ਤਰ ਜਿਸ ਦੇ ਪਤੇ ਉੱਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਚਾਰ/notices ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; registered office ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਸਿਰਫ਼ (ONLY) Registrar ਕੋਲ notice file ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਉਲੰਘਣਾ: default ਦੇ ਹਰ ਦਿਨ ਲਈ ₹500 penalty, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ₹50,000, LLP ਅਤੇ (AND) ਹਰ partner ਲਈ।

ਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ: Sec 15: ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 'limited liability partnership' ਜਾਂ 'LLP' ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; ਅਜਿਹਾ ਨਾਂ register ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ Central Government ਅਣਚਾਹਿਆ ਮੰਨੇ ਜਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ LLP, company ਜਾਂ registered trade mark ਦੇ ਨਾਂ ਵਰਗਾ/ਬਹੁਤ ਮਿਲਦਾ-ਜੁਲਦਾ ਹੋਵੇ; **Sec 16:** Registrar ਅਰਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਤੋਂ **3 MONTHS** ਲਈ reserve ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; **Sec 17:** Central Government ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ/ਬਹੁਤ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਨਾਂ ਵਾਲੀ LLP ਨੂੰ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਨਾਂ ਬਦਲਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ (trade-mark ਮਾਲਕ ਦੀ application incorporation/ਨਾਂ-ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ 3 ਸਾਲਾਂ ਅੰਦਰ); default ਹੋਣ ਉੱਤੇ CG ਨਵਾਂ ਨਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਜੁੜੀਆਂ, ਪੁੱਛੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ (ਇਸ ਅੰਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ — ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਯਾਦ ਰੱਖੋ): Sec 25: partner ਲਈ ਆਪਣੇ ਨਾਂ/ਪਤੇ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਸੂਚਨਾ 15 ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ LLP ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; partner ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਜਾਂ ਹਟਣ ਦਾ notice LLP ਲਈ 30 ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ Registrar ਕੋਲ file ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; **Sec 30 (fraud):** ਜਿੱਥੇ creditors/ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਉੱਥੇ LLP ਅਤੇ ਜਾਣਦੇ-ਬੁੱਝਦੇ ਹਰ partner ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ UNLIMITED ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਜੇ partner ਨੇ LLP ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ/authority ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ LLP ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ); **Sec 34:** registered office ਵਿੱਚ ਸਹੀ books of account ਅਤੇ financial year ਦੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸਾਲਾਨਾ Statement of Account and Solvency, ਨਿਰਧਾਰਤ ਛੋਟੀ turnover/contribution ਲਈ audit ਤੋਂ ਛੋਟ; **Sec 64:** Tribunal LLP ਦਾ winding up ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ LLP ਅਜਿਹਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰੇ, partners ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਦੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰਹਿਣ, ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ/ਅਖੰਡਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜ financial years ਲਈ filings ਵਿੱਚ default ਕਰੇ, ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ just and equitable ਹੋਵੇ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 14 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ: LLP ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਸੰਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ, ਉਸ ਦੀ ਮਾਲਕ ਬਣ, ਰੱਖ ਅਤੇ ਨਿਪਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰੇ ਤਾਂ common seal ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ; bodies corporate ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- Sec. 13 registered office: ਲਾਜ਼ਮੀ; ਤਬਦੀਲੀ ਸਿਰਫ਼ file ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ; penalty Rs. 500/ਦਿਨ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ Rs. 50,000, LLP ਅਤੇ ਹਰ partner ਲਈ।
- Sec. 34: books registered office ਵਿੱਚ; ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਅੰਦਰ Statement of Account and Solvency; ਜੇ turnover ≤ Rs. 40 ਲੱਖ ਜਾਂ contribution ≤ Rs. 25 ਲੱਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ audit ਤੋਂ ਛੋਟ।
- Sec. 64 ਦੇ winding-up ਆਧਾਰ: LLP ਅਜਿਹਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰੇ; partners ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਦੇ ਤੋਂ ਘੱਟ; ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ; ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ filing ਵਿੱਚ default; just and equitable।

TQ 3.7 • MTP 2024-Jun [2] (c) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 530	3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਆਸਾਨ
TQ 3.1 • PYQ 2020-Nov [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 524	5× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 3.2 • PYQ 2021-Dec [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 525	2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਯਾਦ (Remembering)	ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.4 • RTP 2022-Nov [13] • Descriptive • --- • Pg 527

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 8 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Secs. 11--12: ਦੋ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ subscribe ਕੀਤਾ incorporation document, advocate/CS/CA/Cost Accountant ਅਤੇ ਇੱਕ subscriber ਦੀ compliance statement ਸਮੇਤ State Registrar ਕੋਲ file ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਝੂਠੀ statement: 2 ਸਾਲ ਕੈਦ, ਜੁਰਮਾਨਾ Rs. 10,000--5 ਲੱਖ); 14 ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ registration; certificate conclusive।
- Fraud (Sec. 30): ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਦੀ ਨੀਅਤ LLP ਅਤੇ ਜਾਣਦੇ-ਬੁੱਝਦੇ ਹਰ partner ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ UNLIMITED ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ; ਜੇ partner ਨੇ LLP ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ/authority ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ LLP ਬਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- Sec. 25: partner ਨਾਂ/ਪਤੇ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਸੂਚਨਾ 15 ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਦੇਵੇ; partner ਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ/ਹਟਣ ਦਾ notice LLP 30 ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ file ਕਰੇ।
- ਨਾਂ: 'LLP' ਪਿਛੇਤਰ (Sec. 15); reservation 3 ਮਹੀਨੇ ਵੈਧ (Sec. 16); CG ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨਾਂ ਨੂੰ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਬਦਲਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ (Sec. 17)।

TQ 3.8 • PYQ 2024-Sep [2] (c) (i) • Descriptive • 4M • Pg 530 7x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 3.11 • PYQ 2026-Sep [2] (c) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 533

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 3.3 • PYQ 2022-May [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 526 4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.5 • PYQ 2023-Jun [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 528

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.6 • PYQ 2023-Dec [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 529

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.9 • PYQ 2026-Jan [2] (c) (i) • Descriptive • 4M • Pg 531

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.10 • PYQ 2026-May [2] (c) (i) • Descriptive • 3M • Pg 532

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.1 • PYQ 2025-Jan [2] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 534

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 4: ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਅੰਤਰ (Differences With Other Forms of Organisation)

P2-C5-U5-T04 • Topic 4: Differences With Other Forms of Organisation

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ heading 4 ਪੜ੍ਹੋ: LLP ਅਤੇ partnership firm ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਰਣੀਬੱਧ ਅੰਤਰ (15 ਨੁਕਤੇ) ਅਤੇ LLP ਅਤੇ limited liability company ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ (8 ਨੁਕਤੇ)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਦਿਸ਼ਾ: SM ਵਿੱਚ LLP ਅਤੇ partnership firm ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਦੇ 15 ਨੁਕਤੇ ਅਤੇ LLP ਅਤੇ limited liability company ਵਿਚਕਾਰ 8 ਨੁਕਤੇ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਹਨ — ਵੱਧ ਅੰਕ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਧਾਰ ਹੇਠਾਂ ਹਨ; ਸਲਾਹ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ limited

liability, perpetual succession ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ registration ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਰਵਾਇਤੀ firm ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ LLP ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

LLP	Partnership firm
LLP Act, 2008 ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ; body corporate, separate legal entity	Indian Partnership Act, 1932; ਕੋਈ separate legal entity ਨਹੀਂ, body corporate ਨਹੀਂ
Registration ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ — ਲਾਜ਼ਮੀ; ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ	Agreement ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ; registration ਸਵੈਇੱਛਤ (ਸਿਰਫ਼ registered firm ਹੀ third parties ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ)
Perpetual succession — partners ਦੀ ਮੌਤ/insanity/retirement/insolvency ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ	ਕੋਈ perpetual succession ਨਹੀਂ — ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ
Liability ਸਹਿਮਤ contribution ਤੱਕ ਸੀਮਤ, wilful fraud ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ; 'LLP' suffix ਲਾਜ਼ਮੀ	Liability unlimited, partners ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੱਕ; ਕੋਈ ਵੀ ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ
Partner ਸਿਰਫ਼ LLP ਦਾ agent; compliances ਲਈ ਸਿਰਫ਼ designated partners ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ	Partner, firm ਅਤੇ (AND) co-partners ਨੂੰ bind ਕਰਦਾ ਹੈ; compliances ਲਈ ਸਾਰੇ partners ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ
Annual accounts, solvency statement ਅਤੇ return ਦਾਖ਼ਲ; ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਨਜ਼ੂਰ; minor ਨਹੀਂ (NO)	ਕੋਈ annual filing ਨਹੀਂ; ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕ partners ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ; minor benefits ਲਈ admit ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ

LLP vs limited liability company — ਹੋਰ ਅੰਤਰ: ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਾਸਨ partners ਦੇ AGREEMENT ਰਾਹੀਂ vs statute (Companies Act, 2013) ਰਾਹੀਂ ਨਿਯਮਤ; ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ PARTNERS vs MEMBERS/shareholders; ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 partners ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ (NO) vs private company ਵਿੱਚ 2-200 members, public company ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 7; ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਹਿਮਤ contribution ਤੱਕ ਸੀਮਤ (ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਕੀਤੇ fraud ਤੋਂ ਸਿਵਾ) vs ਰੱਖੇ shares ਉੱਤੇ UNPAID ਰਕਮ ਤੱਕ; agreement ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰਤ designated partners ਸਮੇਤ partners ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ vs shareholders ਵੱਲੋਂ ਚੁਣਿਆ DIRECTORS ਦਾ board; ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 designated partners vs 2 directors (private) / 3 directors (public); ਨਾਂ ਦਾ ਪਿਛੇਤਰ 'LLP' vs 'Limited'/'Private Limited'।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- LLP vs partnership firm ਨੂੰ ਵੱਧ ਅੰਕ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਧਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪੱਕਾ ਕਰੋ: ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ Act (LLP Act, 2008 vs Partnership Act, 1932); body corporate/separate entity vs ਕੋਈ separate entity ਨਹੀਂ; registration ਲਾਜ਼ਮੀ vs ਸਵੈਇੱਛਤ; perpetual succession vs ਨਹੀਂ; ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ contribution ਤੱਕ ਸੀਮਤ vs unlimited; ਸਿਰਫ਼ LLP ਦੀ agency vs firm ਅਤੇ ਸਹਿ-partners ਦੀ; designated partners, common seal, ਸਾਲਾਨਾ filings, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ, minor ਨੂੰ LLP ਦੇ benefits ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲਾ ਨਹੀਂ (NOT)।

- LLP vs LLC/company ਪੱਕਾ ਕਰੋ: ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਾਸਨ agreement ਰਾਹੀਂ vs statute (Companies Act, 2013) ਰਾਹੀਂ; partners vs members/shareholders; partners ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੱਦ ਨਹੀਂ vs private company ਲਈ 200 ਦੀ ਹੱਦ; ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਹਿਮਤ contribution ਤੱਕ ਸੀਮਤ vs shares ਉੱਤੇ unpaid ਰਕਮ; partners/designated partners ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ vs ਚੁਣਿਆ board of directors; ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 designated partners vs 2/3 directors।
- ਸਲਾਹ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ (ਰਵਾਇਤੀ firm vs LLP) ਲਈ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਤਰਕ ਕਰੋ: limited liability, perpetual succession ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ registration ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ LLP ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਫਿਰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਕਰੋ।

TQ 4.1 • PYQ 2022-Nov [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 536	4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 4.1 • RTP 2024-Jun [18] • Case Scenario • --- • Pg 538	3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਅਧਿਆਇ 6

Companies ਕਾਨੂੰਨ (The Companies Act, 2013)

The Companies Act, 2013

10 ਵਿਸ਼ੇ • 80 ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ਨ • ਮਹੱਤਤਾ: A

ICAI ਹੁਨਰ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ Level I 5–20% • Level II 80–95% — ਇਹ ਅਧਿਆਇ: ਸਿਧਾਂਤ-ਪ੍ਰਧਾਨ

Level I — ਯਾਦ ਅਤੇ ਸਮਝ

40.3%

310 ਵਿੱਚੋਂ 125 ਅੰਕ

Level II — ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

59.7%

310 ਵਿੱਚੋਂ 185 ਅੰਕ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Company ਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ (Company Meanings & its Features)

P2-C6-U6-T01 • Topic 1: Company Meanings & its Features

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Companies Act, 2013 ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ 'Company: Meaning and its Features' ਪੜ੍ਹੋ --- Sec. 2(20) ਅਧੀਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, Haney ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਅਤੇ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ (separate legal entity, perpetual succession, limited liability, artificial legal person, common seal), ਨਾਲ ਹੀ Sec. 9 ਅਧੀਨ common seal ਨੂੰ ਵਿਕਲਪਿਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ Companies (Amendment) Act, 2015 ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 2(20) (SM): “Company means a company incorporated under this Act or under any previous company law”; **Haney ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ:** “A company is an incorporated association, which is an artificial person created by law, having a separate entity, with a perpetual succession and a common seal.”

ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ: (1) separate legal entity (2) perpetual succession (3) limited liability (4) artificial legal person (5) common seal — ਹੁਣ ਵਿਕਲਪਿਕ।

Separate legal entity: registration ਹੁੰਦੇ ਹੀ company ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਇਹ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ bank account ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਰਜ਼ੇ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ, contract ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਨਾਲ contract ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ; **Salomon vs. Salomon; Macaura vs. Northern Assurance** — company ਦੀ ਲੱਕੜ ਵਿੱਚ shareholder ਦਾ ਕੋਈ insurable interest ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਵਾਲਾ insurance claim ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ।

Perpetual succession & limited liability: ਮੈਂਬਰ ਮਰ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ wound up ਹੋਣ ਤੱਕ company ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਹਵਾਈ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ 7 ਮੈਂਬਰ ਮਰ ਜਾਣ ਉੱਤੇ ਵੀ company ਬਚੀ ਰਹੀ — partnership ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ), shares ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ transmit ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਦੇਣਦਾਰੀ shares ਦੇ ਨਾ-ਅਦਾ ਮੁੱਲ ਤੱਕ ਸੀਮਤ (guarantee co. — guarantee ਕੀਤੀ ਰਕਮ, ਸਿਰਫ winding up ਸਮੇਂ; unlimited co. — ਅਸੀਮਤ)।

Artificial legal person & seal: ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ, ਸਿਰਫ ਮਨੁੱਖਾਂ (directors) ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਨਾਂ

ਉੱਤੇ contract ਕਰ ਸਕਦੀ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਝੱਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਸਹੁੰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਦੀ, ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵਿਦਵਤਾ-ਪੇਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ; Companies (Amendment) Act, 2015 ਨੇ Sec 9 ਵਿੱਚੋਂ common seal ਹਟਾ ਦਿੱਤੀ — seal ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਧਿਕਾਰ-ਪ੍ਰਮਾਣਨ ਦੇ directors, ਜਾਂ ਇੱਕ director ਅਤੇ Company Secretary (ਜੇ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਵੇ) ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 2(20) ਯਾਦ ਕਰੋ: 'company means a company incorporated under this Act or under any previous company law', ਨਾਲ ਹੀ Haney ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ।
- Companies (Amendment) Act, 2015 ਤੋਂ common seal ਵਿਕਲਪਿਕ (OPTIONAL) ਹੈ; ਜੇ company ਕੋਲ seal ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਅਧਿਕਾਰ-ਪ੍ਰਮਾਣਨ ਦੇ directors, ਜਾਂ ਇੱਕ director ਅਤੇ Company Secretary (ਜੇ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਵੇ) ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰੋ: separate legal entity, perpetual succession, limited liability, artificial legal person, common seal (ਵਿਕਲਪਿਕ)।

TQ 1.1 • PYQ 2025-Jan [3] (b) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 542

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- separate legal entity ਨੂੰ Salomon vs. Salomon ਅਤੇ Macaura vs. Northern Assurance ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ (company ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਕੋਈ insurable interest ਨਹੀਂ)।
- 'artificial legal person' ਸਮਝਾਓ: ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ, ਸਿਰਫ਼ ਮਨੁੱਖਾਂ (directors) ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, contract ਕਰ ਸਕਦੀ/ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ/ਝੱਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਸਹੁੰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।
- Limited liability: ਮੈਂਬਰ ਸਿਰਫ਼ shares ਦੇ ਨਾ-ਅਦਾ ਮੁੱਲ ਲਈ (ਜਾਂ guarantee companies ਵਿੱਚ guarantee ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਲਈ) ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

TQ 1.3 • PYQ 2026-Jan [2] (b) (i) • Descriptive • 3M • Pg 544

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 1.2 • MTP 2025-Aug S1 [2] (b) (i) • Descriptive • 7M • Pg 543

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 1.4 • PYQ 2025-Sep [1] (b) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 547

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- perpetual-succession scenarios ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ: ਸਾਰੇ/ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ company ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ --- shares ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ transmit ਹੁੰਦੇ ਹਨ; company ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (partnership ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ)।
- ਦਸਤਾਵੇਜ਼-ਪ੍ਰਮਾਣਨ ਵਾਲੇ scenarios ਲਈ 2015 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਕਰੋ: ਦੋ directors ਜਾਂ ਇੱਕ director ਅਤੇ CS ਦੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਹੋਣ ਤਾਂ share certificates ਆਦਿ seal ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਉੱਤਰ ਦਾ ਰੂਪ: ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ/provision ਦੱਸੋ, facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ, company ਦੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਜਾਂ ਕੰਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਬਾਰੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।

CSQ 1.1 • MTP 2024-Apr [3] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 545 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.2 • PYQ 2024-Jun [3] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 546 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 1.3 • PYQ 2024-Sep [3] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 546 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 2: ਨਿਗਮੀ ਪਰਦੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (Corporate Veil Theory)

P2-C6-U6-T02 • Topic 2: Corporate Veil Theory

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Corporate Veil Theory' ਪੜ੍ਹੋ --- Salomon vs. Salomon & Co. Ltd. ਵਾਲਾ ਸੁਤੰਤਰ corporate personality ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਉਹ ਪੰਜ ਹਾਲਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ corporate veil ਚੁੱਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Corporate veil: company ਦੀ ਪਛਾਣ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਮੈਂਬਰ company ਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ defaults ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ('corporate insulation'); ਇਸ ਦੀ ਨੀਂਹ Salomon vs. Salomon & Co. Ltd. ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਗਈ: "The Company is at law a different person altogether from the subscribers to the memorandum" — ਇਸ ਲਈ Salomon, ਭਾਵੇਂ ਇਕੱਲਾ ਮਾਲਕ ਸੀ, ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ debentures ਉੱਤੇ secured creditor ਵਜੋਂ ਦਰਜਾ ਪਾਇਆ।

Lifting the veil: legal person ਵਜੋਂ company ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵੇਖਣਾ — corporate entity ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਕੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਦੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਅਸਲੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ; ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਢੁਕਵੇਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਨਿਯੰਤਰਣ (ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਲਕੀ) ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ, veil ਚੁੱਕਦੀਆਂ ਹਨ।

Veil ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਪੰਜ ਆਧਾਰ: (1) ਦੁਸ਼ਮਣ ਚਰਿੱਤਰ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ — Daimler Co. vs. Continental Tyre & Rubber Co. (2) revenue/ਟੈਕਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ — Dinshaw Maneckjee Petit: dividend/ਵਿਆਜ ਆਮਦਨ ਵੰਡਣ ਲਈ ਬਣਾਈਆਂ private companies ਸਿਰਫ਼ ਦਿਖਾਵਾ ਸਨ, ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਲੱਭਣ ਲਈ veil ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ (3) ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਰੋਕਣ ਲਈ — Workmen vs. Associated Rubber Industries: ਕਾਮਿਆਂ ਦਾ bonus ਘਟਾਉਣ ਲਈ shares ਪੂਰੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀ subsidiary ਨੂੰ transfer ਕੀਤੇ, veil ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ (4) agents ਵਜੋਂ ਬਣਾਈਆਂ subsidiaries — Merchandise Transport vs. British Transport Commission: vehicle licences ਲੈਣ ਲਈ subsidiary ਬਣਾਈ, parent ਅਤੇ subsidiary ਇੱਕੋ ਵਪਾਰਕ ਸੰਗਠਨ (5) fraud/ਅਣਉਚਿਤ ਆਚਰਣ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਾਕਾਮ ਕਰਨ ਲਈ — Gifford Motor Co. vs. Horne।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- corporate veil ਸਮਝਾਓ = ਮੈਂਬਰ company ਦੀਆਂ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ ('corporate insulation'); Salomon's case ਨੇ company ਨੂੰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ।
- 'Lifting the veil' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ corporate entity ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਕੇ ਉਸ ਪਿਛਲੀਆਂ ਅਸਲੀਅਤਾਂ ਵੇਖਣਾ --- ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨਿਯੰਤਰਣ (ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਲਕੀ) ਸਵਾਲ ਹੋਣ ਹੋਵੇ।
- 5 ਆਧਾਰ ਯਾਦ ਕਰੋ: ਦੁਸ਼ਮਣ ਚਰਿੱਤਰ ਤੈਅ ਕਰਨਾ (Daimler vs. Continental Tyre); revenue/ਟੈਕਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ; ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣਾ; agents ਵਜੋਂ ਬਣਾਈਆਂ subsidiaries; fraud/ਅਣਉਚਿਤ ਆਚਰਣ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਨਾਕਾਮ ਕਰਨਾ।

TQ 2.1 • PYQ 2024-Sep [2] (b) (i) • Descriptive • 7M • Pg 548	3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 2.2 • PYQ 2026-Sep [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 550		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 9 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- facts ਨੂੰ ਮੁੱਖ case ਨਾਲ ਮਿਲਾਓ: ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਆਮਦਨ ਨੂੰ private companies ਵਿੱਚ ਵੰਡਣਾ = Dinshaw Maneckjee Petit; non-solicitation covenant ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਾਬਕਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੀ company = Gilford Motor vs. Horne; vehicle licences ਲੈਣ ਲਈ ਬਣਾਈ subsidiary = Merchandise Transport vs. British Transport Commission; ਕਾਮਿਆਂ ਦਾ bonus ਘਟਾਉਣ ਲਈ subsidiary ਨੂੰ shares transfer ਕਰਨਾ = Workmen vs. Associated Rubber Industries I
- Salomon ਵਰਗੇ facts (one-man company, ਮਾਲਕ ਨੂੰ secured debentures) --- veil ਨਹੀਂ (NOT) ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਂਦਾ; shareholder ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ secured creditor ਵਜੋਂ ਦਰਜਾ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਕ੍ਰਮ: Salomon rule ਦੱਸੋ → ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ exception ਪਛਾਣੋ → ਲਾਗੂ ਕਰੋ → ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ ਮੈਂਬਰ/ਨਿਯੰਤਰਕ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

CSQ 2.1 • PYQ 2019-Nov [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 551		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 2.2 • RTP 2022-May [17] • Case Scenario • --- • Pg 551	3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 2.3 • RTP 2022-Nov [14] • Case Scenario • --- • Pg 553		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 2.4 • MTP 2023-May [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 553	2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 2.5 • RTP 2024-Jun [19] • Case Scenario • --- • Pg 554	3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 2.6 • MTP 2024-Jul [2] (b) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 555	2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 2.7 • MTP 2024-Aug [2] (b) • Case Scenario • 7M • Pg 556	5x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 2.8 • PYQ 2026-Jan [1] (b) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 557		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 2.9 • RTP 2026-May [19] • Case Scenario • --- • Pg 558		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 3: Act ਅਧੀਨ Companies ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ (Classes of Companies Under the Act)

P2-C6-U6-T03 • Topic 3: Classes of Companies Under the Act

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Classes of Companies under the Act' ਪੜ੍ਹੋ --- liability ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਗੀਕਰਨ (Secs. 2(22), 2(21), 2(92)), ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ (OPC 2(62), private 2(68), public 2(71), small 2(85)), ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਨੁਸਾਰ (holding 2(46), subsidiary 2(87), associate 2(6)), capital ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਅਨੁਸਾਰ (listed 2(52)), ਅਤੇ ਹੋਰ companies (government

2(45), foreign 2(42), Section 8, dormant Sec. 455)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Liability ਅਨੁਸਾਰ: limited by shares [Sec 2(22)] — MOA ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ shares ਉੱਤੇ ਨਾ-ਅਦਾ ਰਕਮ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਮੰਗੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; limited by guarantee [Sec 2(21)] — MOA ਵਿੱਚ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਰਕਮ ਤੱਕ ਸੀਮਤ, ਸਿਰਫ਼ winding up ਸਮੇਂ ਮੰਗੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ; unlimited [Sec 2(92)] — ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਦੇਣਦਾਰੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ: OPC [Sec 2(62)] ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ — MOA ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਲਈ ਲਿਖਤੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ nominee ਦਾ ਨਾਂ, ਸਿਰਫ਼ ਉਹ natural person ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਅਤੇ 'resident in India' ਹੋਵੇ (ਤੁਰੰਤ ਪਿਛਲੇ FY ਵਿੱਚ ≥ 120 ਦਿਨ ਠਹਿਰ), minor ਨਹੀਂ, ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਕ OPC, Sec 8 ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ/ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਜਾਂ NBFC ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ; private [Sec 2(68)] — ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 200 ਮੈਂਬਰ (joint holders = ਇੱਕ; ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਕਰਮਚਾਰੀ-ਮੈਂਬਰ ਬਾਹਰ), share transfer ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ; public [Sec 2(71)] — ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 7, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ public company ਦੀ private subsidiary ਨੂੰ private articles ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ public ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; small [Sec 2(85)] — paid-up capital $\leq$ ₹4 ਕਰੋੜ ਅਤੇ (AND) turnover $\leq$ ₹40 ਕਰੋੜ ਵਾਲੀ private co., ਕਦੇ ਵੀ holding/subsidiary, Sec 8 ਜਾਂ special-Act company ਨਹੀਂ।

ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਨੁਸਾਰ: holding [Sec 2(46)]; subsidiary [Sec 2(87)] — holding co. Board ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਬਹੁਗਿਣਤੀ directors ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ/ਹਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ) ਜਾਂ ਇਕੱਲੀ ਜਾਂ ਹੋਰ subsidiaries ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੁੱਲ voting power ਦੇ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਵਰਤੋਂ/ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਦੀ ਹੈ (subsidiary ਦੀ subsidiary ਵੀ subsidiary ਹੈ); associate [Sec 2(6)] — significant influence (ਕੁੱਲ voting power ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 20% ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ agreement ਅਧੀਨ ਵਪਾਰਕ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ/ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ) ਪਰ subsidiary ਨਹੀਂ; ਇਸ ਵਿੱਚ joint venture ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

Capital ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਅਨੁਸਾਰ: listed [Sec 2(52)] — ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਵੀ securities ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਨਤਾ-ਪ੍ਰਾਪਤ stock exchange ਉੱਤੇ listed ਹੋਣ; unlisted — ਬਾਕੀ ਕੋਈ ਵੀ company।

ਹੋਰ companies: Government co. [Sec 2(45)] — paid-up share capital ਦਾ $\geq 51\%$ CG, SG(s) ਜਾਂ ਦੇਵਾਂ ਕੋਲ (DVRs ਹੋਣ ਤਾਂ 'paid-up share capital' ਨੂੰ ਕੁੱਲ voting power ਪੜ੍ਹੇ), ਇਸ ਦੀ subsidiary ਸ਼ਾਮਲ; foreign co. [Sec 2(42)] — ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ incorporated ਅਤੇ (AND) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਥਾਂ (ਖ਼ੁਦ/agent ਰਾਹੀਂ, ਭੌਤਿਕ ਜਾਂ electronic ਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਅਤੇ (AND) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਪਾਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਕਰਦੀ ਹੈ; Sec 8 (charitable) — CG licence, 'Ltd/Pvt Ltd' ਨਹੀਂ, ਮੁਨਾਫ਼ਾ objects ਉੱਤੇ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ dividend ਨਹੀਂ, meeting ਲਈ 14 ਪੂਰੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ notice, firm ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਲੰਘਣਾ/fraud ਉੱਤੇ licence ਰੱਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; dormant [Sec 455] — ਭਵਿੱਖੀ project ਲਈ ਜਾਂ asset/IP ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਣੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ accounting transaction ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਕਿਰਿਆ company, Registrar ਨੂੰ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਉੱਤੇ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Listed company [Sec. 2(52)]: ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਵੀ securities ਮਾਨਤਾ-ਪ੍ਰਾਪਤ stock exchange ਉੱਤੇ listed ਹੋਣ; unlisted = ਬਾਕੀ ਕੋਈ ਵੀ company।

- ਮੁੱਖ ਅੰਕੜੇ: private ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 200 ਮੈਂਬਰ; public ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 7; small co. paid-up capital $\leq$ ₹4 ਕਰੋੜ ਅਤੇ (AND) turnover $\leq$ ₹40 ਕਰੋੜ; associate = significant influence $\geq$ 20% voting power; government co. $\geq$ 51% paid-up capital।

TQ 3.4 • PYQ 2022-Nov [5] (b) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 563 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 6 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- OPC [Sec. 2(62)]: ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ; MOA ਵਿੱਚ nominee ਦਾ ਨਾਂ (ਪਹਿਲਾਂ ਲਈ ਲਿਖਤੀ ਸਹਿਮਤੀ); ਸਿਰਫ਼ natural person, ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਪਿਛਲੇ FY ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ $\geq$ 120 ਦਿਨ; minor ਨਹੀਂ; Sec. 8 ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ/ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਜਾਂ NBFC ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।
- Section 8 ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹੂਲਤਾਂ: 'Ltd/Pvt Ltd' ਨਹੀਂ, CG licence, ਮੁਨਾਫ਼ਾ objects ਉੱਤੇ ਹੀ, ਕੋਈ dividend ਨਹੀਂ, meeting ਲਈ 14 ਦਿਨਾਂ ਦਾ notice, firm ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ; licence ਰੱਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਨਿਯੰਤਰਣ: subsidiary [Sec. 2(87)] = holding co. Board ਦੀ ਬਣਤਰ ਜਾਂ ਕੁੱਲ voting power ਦੇ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਹੋਰ subsidiaries ਰਾਹੀਂ ਵੀ); associate [Sec. 2(6)] = significant influence, subsidiary ਨਹੀਂ; guarantee vs. shares --- ਦੇਣਦਾਰੀ ਸਿਰਫ਼ winding up ਸਮੇਂ vs. ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਮੰਗੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

TQ 3.8 • PYQ 2026-Jan [2] (b) (ii) • Descriptive • 4M • Pg 566 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 3.1 • PYQ 2018-May [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 560 6× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.2 • PYQ 2020-Nov [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 561 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.3 • PYQ 2021-Jul [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 562 4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.5 • MTP 2022-Nov S1 [5] (ii) • Descriptive • 6M • Pg 563 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 3.7 • PYQ 2024-Jun [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 565 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 23 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Foreign company [Sec. 2(42)]: ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ incorporated + ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਥਾਂ (ਖ਼ੁਦ/agent, ਭੌਤਿਕ/electronic) + ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ --- ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰੋ।
- Government company: paid-up capital ਦਾ 51% CG/SG/ਦੇਵਾਂ ਕੋਲ; DVRs ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁੱਲ voting power ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹੋ --- ਦੁਬਾਰਾ ਗਣਨਾ ਕਰੋ।
- ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੀ Sec. 8 company ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ objects ਉੱਤੇ ਹੀ ਲਾਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; dividend ਐਲਾਨਣਾ licence ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ --- ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਅਤੇ penalties।

TQ 3.6 • PYQ 2022-Nov [6] (c) • Descriptive • 3M • Pg 564 7× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.1 • PYQ 2018-Nov [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 568 asked LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 3.4 • PYQ 2021-Jan [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 571	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.5 • PYQ 2021-Jul [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 571 ਗਿਆ	3x ਪੁੱਛਿਆ LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.6 • PYQ 2021-Dec [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 572 ਗਿਆ	4x ਪੁੱਛਿਆ LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.8 • PYQ 2022-Nov [5] (b) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 574 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.9 • PYQ 2023-Jun [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 575	2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.11 • PYQ 2023-Dec [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 577 ਗਿਆ	2x ਪੁੱਛਿਆ LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.13 • MTP 2024-May [1] (b) (ii) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 579	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.15 • PYQ 2024-Jun [3] (b) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 581 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.16 • MTP 2024-Jul [2] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 582 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.17 • PYQ 2024-Sep [1] (b) (i) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 584	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.18 • PYQ 2024-Sep [1] (b) (ii) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 585	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.19 • RTP 2024-Sep [20] • Case Scenario • --- • Pg 586	4x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.20 • PYQ 2025-Jan [1] (b) (i) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 587	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.21 • PYQ 2025-Jan [3] (b) (i) • Case Scenario • 5M • Pg 588	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.22 • PYQ 2025-May [1] (b) (i) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 590	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.23 • PYQ 2025-May [1] (b) (ii) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 591	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.24 • PYQ 2025-May [3] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 591 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.26 • RTP 2026-Jan [20] • Case Scenario • --- • Pg 594	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.27 • PYQ 2026-Jan [3] (b) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 594	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.28 • PYQ 2026-Jan [3] (b) (ii) • Case Scenario • 2M • Pg 595	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.29 • PYQ 2026-Jan [3] (b) (iii) • Case Scenario • 2M • Pg 596	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 9 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਮੈਂਬਰ-ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ problems: ਮੌਜੂਦਾ/ਸਾਬਕਾ ਕਰਮਚਾਰੀ-ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ 200 ਦੀ ਸੀਮਾ ਲਾਗੂ ਕਰੋ, joint holders ਇੱਕ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ --- private ਦਰਜੇ ਬਾਰੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।
- Deemed public: public company ਦੀ private subsidiary private articles ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ public ਹੈ [proviso to Sec. 2(71)] --- ਪਹਿਲਾਂ holding ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ।
- Small company ਦੇ ਅਪਵਾਦ: holding/subsidiary, Sec. 8 ਅਤੇ special-Act companies ਕਦੇ ਵੀ small companies ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ।

CSQ 3.2 • PYQ 2019-Jun [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 569	2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.3 • PYQ 2021-Jan [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 569 asked		LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.7 • PYQ 2022-May [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 573	3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.10 • PYQ 2023-Dec [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 575 asked		LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.12 • MTP 2025-Aug S2 [1] (b) • Case Scenario • 7M • Pg 578 asked		LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਅੱਖਾ
CSQ 3.14 • PYQ 2024-Jun [1] (b) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 579 asked		LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਅੱਖਾ
CSQ 3.25 • PYQ 2025-Sep [3] (b) • Case Scenario • 7M • Pg 592		LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਅੱਖਾ
CSQ 3.30 • PYQ 2026-May [1] (b) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 597		LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਅੱਖਾ
CSQ 3.31 • PYQ 2026-May [3] (b) • Case Scenario • 7M • Pg 599		LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਅੱਖਾ

ਵਿਸ਼ਾ 4: Company ਦੇ ਪੰਜੀਕਰਨ/Incorporation ਦਾ ਢੰਗ (Mode of Registration/Incorporation of Company)

P2-C6-U6-T04 • Topic 4: Mode of Registration/Incorporation of Company

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Mode of Registration/Incorporation of Company' ਪੜ੍ਹੋ --- promoter [Sec. 2(69)], ਗਠਨ [Sec. 3], incorporation ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ [Sec. 7], registration ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ [Sec. 9] ਅਤੇ memorandum ਤੇ articles ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ [Sec. 10], ਨਾਲ ਹੀ SPICe।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Promoter [Sec 2(69)]: ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ (a) ਜਿਸ ਦਾ prospectus ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ u/s 92 annual return ਵਿੱਚ ਪਛਾਣ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ (b) ਜਿਸ ਦਾ shareholder, director ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ company ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸਿੱਧਾ/ਅਸਿੱਧਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ (c) ਜਿਸ ਦੀ ਸਲਾਹ/ਹਦਾਇਤਾਂ/ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ Board ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੀ ਹੋਵੇ; ਸਿਰਫ਼ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (solicitor, banker, accountant) promoters ਨਹੀਂ ਹਨ; **Sec 3 formation:** public — 7 ਜਾਂ

ਵੱਧ, private — 2 ਜਾਂ ਵੱਧ, OPC — ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ।

Sec 7(1) ਅਧੀਨ Registrar ਕੋਲ ਦਾਖਲ: (1) ਸਾਰੇ subscribers ਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਵਾਲੇ MOA ਅਤੇ AOA (2) formation ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ professional (practice ਵਿੱਚ advocate/CA/cost accountant/CS) ਅਤੇ articles ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ declaration ਕਿ Act ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਹੋਈ ਹੈ (3) ਹਰ subscriber ਅਤੇ first directors ਦਾ declaration — promotion/formation/management ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ, ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ fraud/misfeasance/breach of duty ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਹੀ, ਪੂਰੇ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਹਨ (4) registered office ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਤੱਕ ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਪਤਾ (5) ਪਛਾਣ ਦੇ ਸਬੂਤ ਨਾਲ subscribers ਦੇ ਵੇਰਵੇ (6) DIN ਨਾਲ first directors ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਹੋਰ firms/bodies corporate ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ।

Registration ਤੋਂ ਬਾਅਦ: Registrar certificate of incorporation ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ certificate ਵਿਚਲੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ Corporate Identity Number (CIN) ਅਲਾਟ ਕਰਦਾ ਹੈ; company ਲਈ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ dissolution ਤੱਕ ਸੰਭਾਲਣੀਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ; incorporation ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗ਼ਲਤ/ਅਸ਼ੁੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਲੁਕਾਉਣ ਉੱਤੇ Sec 447 ਅਧੀਨ fraud ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ Tribunal management ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਅਸੀਮਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾਂ ਹਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ wind up ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; **SPICe:** MCA ਦਾ Simplified Proforma for Incorporating Company Electronically ਦਾਖਲੇ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

Sec 9 ਪ੍ਰਭਾਵ: incorporation ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ subscribers ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਮੈਂਬਰ memorandum ਵਿਚਲੇ ਨਾਂ ਵਾਲੀ body corporate ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ — perpetual succession ਨਾਲ, ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਹਾਸਲ ਕਰਨ, ਰੱਖਣ ਤੇ ਨਿਪਟਾਉਣ, contract ਕਰਨ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨ ਤੇ ਝੱਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ।

Sec 10 ਪ੍ਰਭਾਵ: registered MOA ਅਤੇ AOA company ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ company ਅਤੇ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਮੰਨਣ ਦੇ agreement ਵਜੋਂ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧੀਨ ਮੈਂਬਰ ਵੱਲੋਂ ਦੇਣਯੋਗ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਉਸ ਵੱਲੋਂ company ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ debt ਹੈ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 7(1) ਅਧੀਨ Registrar ਕੋਲ ਦਾਖਲੇ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰੋ: ਸਾਰੇ subscribers ਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਵਾਲੇ MOA ਅਤੇ AOA; professional (advocate/CA/CMA/CS) ਅਤੇ articles ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ declaration; subscribers/first directors ਦਾ declaration (ਕੋਈ ਦੋਸ਼-ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ, ਪਿਛਲੇ 5 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ fraud ਨਹੀਂ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸੱਚੇ); ਪੱਤਰ-ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਪਤਾ; subscribers ਦੇ ਵੇਰਵੇ; DIN ਸਮੇਤ first directors ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ/ਸਹਿਮਤੀ।
- Registration ਤੋਂ ਬਾਅਦ: certificate of incorporation ਜਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ Corporate Identity Number (CIN) ਅਲਾਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ dissolution ਤੱਕ ਸੰਭਾਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ; ਗ਼ਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉੱਤੇ Sec. 447 ਅਧੀਨ fraud ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

TQ 4.2 • MTP 2025-Apr S1 [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 602

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 10: registered MOA ਅਤੇ AOA company ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਮੰਨਣ ਦੇ agreement ਵਜੋਂ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧੀਨ ਮੈਂਬਰ ਵੱਲੋਂ ਦੇਣਯੋਗ ਪੈਸਾ company ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ debt ਹੈ।

- Sec. 9 ਪ੍ਰਭਾਵ: certificate ਵਿਚਲੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ subscribers perpetual succession ਵਾਲੀ body corporate ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜਾਇਦਾਦ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ, contract ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਤੇ ਝੱਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

TQ 4.1 • PYQ 2024-Sep [2] (b) (ii) • Descriptive • 7M • Pg 601 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 5: Capital ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ (Classification of Capital)

P2-C6-U6-T05 • Topic 5: Classification of Capital

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Classification of Capital' ਪੜ੍ਹੋ --- nominal/authorised [Sec. 2(8)], issued [Sec. 2(50)], subscribed [Sec. 2(86)], called-up [Sec. 2(15)] ਅਤੇ paid-up capital, ਨਾਲ ਹੀ shares ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ (Secs. 44 ਅਤੇ 45)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Capital ਦੀ ਪੌੜੀ: authorised/nominal [Sec 2(8)] — memorandum ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ share capital, ਜਿਸ ਉੱਤੇ stamp duty ਅਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; issued [Sec 2(50)] — subscription ਲਈ issue ਕੀਤਾ ਭਾਗ, ਨਕਦੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ consideration ਲਈ allot ਕੀਤੇ shares ਸਮੇਤ; subscribed [Sec 2(86)] — ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ subscribe ਕੀਤਾ ਭਾਗ; called-up [Sec 2(15)] — ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਮੰਗਿਆ ਭਾਗ; paid-up — ਅਦਾ ਕੀਤੀ/paid up ਵਜੋਂ credit ਕੀਤੀ ਕੁੱਲ ਰਕਮ = called-up capital ਘਟਾਓ calls in arrears।

Share ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ (Borland's Trustee vs. Steel Bros.): "a share is not a sum of money but is an interest measured by a sum of money and made up of various rights contained in the contract" — ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ shareholders ਕਾਰੋਬਾਰ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ assets ਦੇ ਅੰਸ਼ਕ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹਨ।

Sec 44: ਮੈਂਬਰ ਦੇ shares, debentures ਅਤੇ ਹੋਰ interests ਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਹਨ, ਜੋ articles ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ transfer ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ; **Sec 45:** ਹਰ share ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੰਬਰ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ — dematerialised (depository) ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ shares ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਪੌੜੀ ਸਮਝਾਓ: authorised = MOA ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ capital; issued = subscription ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਭਾਗ (non-cash consideration ਲਈ shares ਸਮੇਤ); subscribed = ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆ ਭਾਗ; called-up = ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਮੰਗਿਆ ਭਾਗ; paid-up = called-up ਘਟਾਓ calls in arrears।
- Shares ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ: share ਪੈਸੇ ਦੀ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੈਸੇ ਦੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਮਾਪਿਆ ਗਿਆ interest ਹੈ, ਜੋ contract ਵਿਚਲੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ (Borland's Trustee vs. Steel Bros.) --- shareholders company ਦੀਆਂ assets ਦੇ ਸਹਿ-ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹਨ।
- Sec. 44: shares ਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਹਨ, ਜੋ articles ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ transfer ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ; Sec. 45: ਹਰ share ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੰਬਰ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, depository (dematerialised) ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ shares ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।

TQ 5.1 • PYQ 2021-Dec [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 603 3x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 5.2 • MTP 2025-Aug S2 [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 604

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 6: Shares

P2-C6-U6-T06 • Topic 6: Shares

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Shares' ਪੜ੍ਹੋ --- Sec. 2(84) ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ Sec. 43 ਅਧੀਨ share capital ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ: equity (voting rights ਨਾਲ ਜਾਂ differential rights ਨਾਲ) ਅਤੇ preference share capital, ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ explanation ਜੋ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ capital ਕਦੋਂ preference capital ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 2(84): 'share' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ company ਦੀ share capital ਵਿੱਚ ਇੱਕ share ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ stock ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ — company ਵਿੱਚ shareholder ਦੇ interest ਦਾ ਮਾਪ।

Sec 43 ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ: company limited by shares ਦੀ share capital ਦੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ — (i) equity share capital, ਜਾਂ ਤਾਂ voting rights ਨਾਲ ਜਾਂ prescribed rules ਅਨੁਸਾਰ dividend, voting ਜਾਂ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ differential rights ਨਾਲ (DVRs, ਜਿਵੇਂ Tata Motors 2008 'A' shares: 10 shares = 1 vote ਪਰ dividend 5 percentage points ਵੱਧ), ਅਤੇ (ii) preference share capital; **Exception:** ਜਿੱਥੇ private company ਦਾ MOA/AOA ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ, ਉੱਥੇ Sec 43 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

Explanation to Sec 43: 'preference share capital' = issued capital ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ (a) dividend ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਦਰ ਉੱਤੇ, ਅਤੇ (b) winding up/capital ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ capital ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇ; 'equity share capital' = ਉਹ ਸਾਰੀ share capital ਜੋ preference share capital ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 43: company limited by shares ਦੀ share capital ਦੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਹੈ --- equity share capital (voting rights ਨਾਲ, ਜਾਂ prescribed rules ਅਨੁਸਾਰ dividend/voting ਵਿੱਚ differential rights ਨਾਲ) ਅਤੇ preference share capital; ਉਸ exception ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ ਜਿੱਥੇ private company ਦਾ MOA/AOA Sec. 43 ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
- Capital 'preference' ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ (a) dividend ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ (ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਦਰ) ਅਤੇ (b) winding up ਸਮੇਂ capital ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇ; equity capital = ਉਹ ਸਾਰੀ capital ਜੋ preference ਨਹੀਂ।
- DVR equity ਅਤੇ preference shares ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰੋ: DVR holders ਵੱਖਰੇ voting/dividend ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ equity shareholders ਹਨ (ਜਿਵੇਂ Tata Motors 'A' shares), ਜਦਕਿ preference shareholders ਨੂੰ dividend ਅਤੇ ਵਾਪਸੀ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ voting ਸੀਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

TQ 6.2 • PYQ 2026-May [2] (b) (i) • Distinguish Between • 3M • Pg 606

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 6.1 • PYQ 2023-Dec [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 605

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 7: Company ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (Memorandum of Association)

P2-C6-U6-T07 • Topic 7: Memorandum of Association

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Memorandum of Association' ਪੜ੍ਹੋ --- company ਦੇ charter ਵਜੋਂ MOA, Sec. 4 ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ Schedule I ਦੀਆਂ Tables A to E ਵਿਚਲੇ ਰੂਪ, ਅਤੇ MOA ਨੂੰ register ਕਰਨ ਦਾ ਮਕਸਦ (Sec. 399 ਅਧੀਨ public document)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Company ਦਾ charter: MOA ਉਸ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ — ਲੋੜ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, company ਉਸ ਤੋਂ ਹਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ; ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ contract ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ company ਲਈ ultra vires ਅਤੇ void ਹੈ।

ਸਮੱਗਰੀ [Sec 4]: (1) Name clause — ਆਖ਼ਰੀ ਸ਼ਬਦ 'Limited'/'Private Limited' (Sec 8 companies ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ) (2) Registered Office clause — ਰਾਜ (3) Object clause — objects ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਮਲੇ (4) Liability clause — limited by shares/guarantee ਜਾਂ unlimited (5) Capital clause — ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਦੇ shares ਵਿੱਚ authorised capital (share capital ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੋੜ ਨਹੀਂ) (6) Association/Subscription clause — ਹਰ subscriber ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ share ਲੈਂਦਾ ਹੈ; OPC ਵਿੱਚ nominee ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਜੁੜਦਾ ਹੈ; minor subscribe ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ (guardian ਨਿੱਜੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਦਸਤਖਤ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

ਰੂਪ ਅਤੇ ਦਰਜਾ: MOA ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ Schedule I ਦੀਆਂ Tables A to E ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ (A — shares; B — guarantee, share capital ਨਹੀਂ; C — share capital ਨਾਲ guarantee; D — unlimited; E — share capital ਨਾਲ unlimited) ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ Act ਦੇ ਉਲਟ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ; ਇਹ Sec 399 ਅਧੀਨ public document ਹੈ, ਇਸ ਲਈ company ਨਾਲ contract ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — registration ਨਾਲ shareholders, creditors ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਲੋਕ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- 'Charter of the company': MOA ਉਸ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ; company ਉਸ ਤੋਂ ਹਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ --- ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਕੰਮ ultra vires ਅਤੇ void ਹਨ।
- ਸਮੱਗਰੀ [Sec. 4]: Name clause (Ltd/Pvt Ltd; Sec. 8 companies ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ), Registered Office clause (ਰਾਜ), Object clause, Liability clause (limited by shares/guarantee ਜਾਂ unlimited), Capital clause (authorised capital; share capital ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੋੜ ਨਹੀਂ) ਅਤੇ Association/Subscription clause; OPC ਵਿੱਚ nomination clause ਵੀ ਜੁੜਦਾ ਹੈ।
- Registration ਦਾ ਮਕਸਦ: shareholders ਅਤੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨੂੰ company ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ; company ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (public document, Sec. 399); MOA ਲਈ Tables A--E ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ Act ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

TQ 7.1 • PYQ 2019-Nov [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 608 3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 8: ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (Doctrine of Ultra Vires)

P2-C6-U6-T08 • Topic 8: Doctrine of Ultra Vires

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Doctrine of Ultra Vires' ਪੜ੍ਹੋ --- ਅਰਥ ('beyond powers'), Ashbury Railway Carriage & Iron Co. vs. Riche, ultra vires ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਅਤੇ ratification ਬਾਰੇ ਚਾਰ-ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਸਾਰ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਅਰਥ: ultra vires = “beyond (their) powers” — memorandum ਦੇ objects ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਂ contract ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ void ਅਤੇ ਬੇਅਸਰ ਹੈ, company ਉੱਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ; ਇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ company ਨਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਨਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ MOA public document ਹੈ, ਬਾਹਰਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ company ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Ashbury Railway Carriage & Iron Co. vs. Riche (1875): railway-carriage objects ਵਾਲੀ company ਨੇ Belgium ਵਿੱਚ railway line ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿੱਤ ਦਿੱਤਾ; special resolution ਨਾਲ ratify ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ contract null and void ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ — ‘general contractors’ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ; ultra vires contract estoppel, ਮੌਨ ਸਹਿਮਤੀ, ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ, ਦੇਰੀ ਜਾਂ ratification ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ intra vires ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

ਚਾਰ-ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਸਾਰ: (1) object clause ਜਾਂ statute ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕੰਮ — company ਲਈ ultra vires, null and void (2) company ਲਈ ultra vires — ਸਾਰੇ shareholders ਦੀ ਸਰਬਸੰਮਤ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ratify ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ (3) directors ਲਈ ultra vires ਪਰ company ਲਈ intra vires — general meeting ਵਿੱਚ resolution ਨਾਲ ਮੈਂਬਰ ratify ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ (4) articles ਲਈ ultra vires — special resolution ਨਾਲ articles ਬਦਲ ਕੇ ratify ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

Lender ਦੇ ਸੀਮਤ ਉਪਾਅ: ਜੇ ultra vires loan ਦਾ ਪੈਸਾ ਅਜੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ company ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ injunction (company ਕਦੇ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ — lender ਜਾਇਦਾਦ in specie ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ); ਜੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ debts ਚੁਕਾਏ ਗਏ, ਤਾਂ lender ਅਦਾ ਹੋਏ creditor ਦੀ ਥਾਂ subrogate ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਸੂਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Ultra vires the company = MOA ਦੇ object clause ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਕੰਮ: null and void, ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ shareholders ਦੀ ਸਰਬਸੰਮਤ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ratify ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ (Ashbury vs. Riche)।
- Ultra vires ਦੇ ਦਰਜੇ: ultra vires the directors ਪਰ intra vires the company --- general meeting ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ ratify ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ; ultra vires the articles --- special resolution ਨਾਲ AOA ਬਦਲ ਕੇ ratify ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਨਤੀਜੇ: ਇਸ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਉੱਤੇ company ਨਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਨਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨੂੰ MOA (public document) ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ultra vires contract ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ।

TQ 8.1 • PYQ 2022-May [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 609 5x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- MOA ਦੀ borrowing ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਨਾ (ਜਿਵੇਂ ₹30 ਕਰੋੜ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ₹36 ਕਰੋੜ ਉਧਾਰ): ਵਾਧੂ ਕਰਨਾ ultra vires ਅਤੇ void ਹੈ --- lender ਇਸ ਉੱਤੇ company ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
- Lender ਦੇ ਸੀਮਤ ਉਪਾਅ: ਅਜੇ ਪਛਾਣਯੋਗ/ਖਰਚ ਨਾ ਹੋਏ ਪੈਸੇ ਨੂੰ company ਵੱਲੋਂ ਵੱਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ injunction (company ਕਦੇ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ), ਅਤੇ ਜਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ loan ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ debts ਚੁਕਾਏ, ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ subrogation।
- Object clause ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ (ਜਿਵੇਂ MOA ਵਿੱਚ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਨਵੀਂ ਵਪਾਰਕ ਲਾਈਨ): injunction ਨਾਲ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; provision → facts → ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ।

CSQ 8.1 • PYQ 2021-Dec [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 610 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 8.2 • PYQ 2024-Sep [3] (b) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 611 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 8.3 • PYQ 2025-May [3] (b) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 613 asked	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 8.4 • RTP 2026-Jan [19] • Case Scenario • --- • Pg 614	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 9: Company ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (Articles of Association)

P2-C6-U6-T09 • Topic 9: Articles of Association

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Articles of Association' ਪੜ੍ਹੋ --- ਅੰਦਰੂਨੀ regulations/bye-laws ਵਜੋਂ AOA, Sec. 5 (ਸਮੱਗਰੀ, entrenchment, Schedule I ਦੀਆਂ Tables F to J ਵਿੱਚ model articles), Sec. 10 ਦਾ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਅਤੇ MOA vs. AOA ਦਾ ਅੰਤਰ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ: AOA ਅੰਦਰੂਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ rules, regulations ਅਤੇ bye-laws ਹਨ (Guinness vs. Land Corporation of Ireland); Ashbury Carriage vs. Riche ਵਿੱਚ Lord Cairns ਅਨੁਸਾਰ, “the articles play a part subsidiary to memorandum of association” — ਇਹ governing body ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼, ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Sec 5: articles ਵਿੱਚ management ਲਈ regulations ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ prescribed ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਮਾਮਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; **entrenchment:** ਨਿਰਧਾਰਤ articles ਸਿਰਫ਼ special resolution ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉੱਤੇ ਬਦਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ — formation ਸਮੇਂ, ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ (ALL) ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ agreement ਨਾਲ (private co.) / special resolution ਨਾਲ (public co.), Registrar ਨੂੰ notice ਦੇ ਕੇ; ਰੂਪ Schedule I ਦੀਆਂ Tables F to J ਅਨੁਸਾਰ; model articles ਉੱਥੋਂ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਬਾਹਰ ਜਾਂ ਸੋਧੇ ਨਾ ਗਏ ਹੋਣ।

ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ [Sec 10]: registered articles company ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਹਰੇਕ ਨੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕੀਤੇ ਹੋਣ — company ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਯੋਗ, ਪਰ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ (ਬਾਹਰਲਾ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਵੇਂ articles ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦ legal advisor, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ); Act ਅਤੇ

MOA ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦਿਆਂ company ਨੂੰ special resolution ਨਾਲ ਆਪਣੇ articles ਬਦਲਣ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

Memorandum of Association	Articles of Association
Company ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ	ਅੰਦਰੂਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਨਿਯਮ; ਉਦੇਸ਼ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ
Company ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ	Company ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ members ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ
ਸਿਰਫ਼ Act ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ — ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ Regional Director/Tribunal ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ	ਬੱਸ special resolution ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ
MOA ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਕੰਮ void; ਸਰਬਸੰਮਤ consent ਨਾਲ ਵੀ ratify ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ	AOA ਦੇ ultra vires ਕੰਮ special resolution ਨਾਲ ratify ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 5: articles ਵਿੱਚ management ਲਈ regulations, prescribed ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਧੂ ਮਾਮਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; entrenchment provisions ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ articles ਸਿਰਫ਼ special resolution ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ --- formation ਸਮੇਂ, ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ (ALL) ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ (private co.) / special resolution ਨਾਲ (public co.), Registrar ਨੂੰ notice ਦੇ ਕੇ।
- AOA, MOA ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ (Ashbury Carriage vs. Riche); ਇਹ governing body ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼, ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- MOA vs. AOA: ਉਦੇਸ਼ vs. ਅੰਦਰੂਨੀ ਨਿਯਮ; ਬਾਹਰੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ vs. ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ; MOA ਬਦਲਣ ਲਈ statutory approval ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, AOA special resolution ਨਾਲ ਬਦਲਦੇ ਹਨ; MOA ਤੋਂ ultra vires ਕੰਮ void ਅਤੇ ratify ਨਾ ਹੋਣਯੋਗ, AOA ਤੋਂ ultra vires ਕੰਮ special resolution ਨਾਲ ratify ਹੋਣਯੋਗ।

TQ 9.1 • PYQ 2025-Jan [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 615

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 9.2 • PYQ 2025-Sep [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 616

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 10: registered articles company ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਹਰੇਕ ਨੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕੀਤੇ ਹੋਣ --- article clauses (ਜਿਵੇਂ insolvent ਮੈਂਬਰ ਦੇ shares ਦੀ ਵਿਕਰੀ) company ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲਾਗੂ ਕਰੇ।
- ਬਾਹਰਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਲੇ scenarios (ਜਿਵੇਂ articles ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦ legal advisor): articles company ਅਤੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ contract ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ --- ਬਾਹਰਲਾ ਵਿਅਕਤੀ articles ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
- ਬਦਲਾਅ ਵਾਲੇ scenarios (ਜਿਵੇਂ quorum ਨਿਯਮ ਬਦਲਣਾ): Act ਅਤੇ MOA ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦਿਆਂ company ਨੂੰ special resolution ਨਾਲ articles ਬਦਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

CSQ 9.1 • MTP 2023-Nov [5] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 618

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 9.2 • PYQ 2025-Jan [1] (b) (ii) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 619

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 9.3 • RTP 2025-May [18] • Case Scenario • --- • Pg 620

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 9.4 • PYQ 2026-Sep [3] (b) • Case Scenario • 7M • Pg 620

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 10: ਅੰਦਰੂਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (Doctrine of Indoor Management)

P2-C6-U6-T10 • Topic 10: Doctrine of Indoor Management

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Doctrine of Indoor Management' ਪੜ੍ਹੋ --- constructive notice ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ (Sec. 399 public documents), ਉਸ ਦੇ exception ਵਜੋਂ Turquand rule (Royal British Bank vs. Turquand), ਅਤੇ indoor management ਦੇ ਤਿੰਨ exceptions।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Constructive notice: MOA, AOA ਅਤੇ registered ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (special resolutions ਸਮੇਤ) ਨਿਰੀਖਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ public documents ਹਨ [Sec 399] — company ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਬਾਰੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ (AND) ਸਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਹੈ; company ਜਾਂ directors ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ contract ਉਸ ਨੂੰ company ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

Indoor management (Turquand rule): ਬਾਹਰਲਿਆਂ (OUTSIDERS) ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ exception — constructive notice ਕਦੇ ਵੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਫੈਲਦਾ; ਜੇ ਕੋਈ ਕੰਮ MOA/AOA ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਾਹਰਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ formalities (ਜਿਵੇਂ resolution ਪਾਸ ਹੋਣਾ) ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ; Royal British Bank vs. Turquand — ਰਕਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ borrowing resolution ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ seal ਹੇਠ ਦੇ directors ਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਵਾਲਾ bond ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ: company ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਾਮਲੇ company ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹਨ।

ਤਿੰਨ exceptions: (1) ਬੇਨਿਯਮੀ ਦਾ ਅਸਲ ਜਾਂ constructive ਗਿਆਨ — Howard vs. Patent Ivory Manufacturing Co., Morris v Kanssen (2) ਬੇਨਿਯਮੀ/ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਦਾ ਸ਼ੱਕ — ਅਸਧਾਰਨ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਬਾਹਰਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ: Anand Bihari Lal vs. Dinshaw & Co. (company ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਉਸ ਦੇ accountant ਵੱਲੋਂ transfer void), Haughton & Co. vs. Nothard, Lowe & Wills (3) forgery — ਪੂਰਨ nullity: Ruben v Great Fingall Consolidated (secretary ਨੇ share certificate ਉੱਤੇ directors ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਜਾਅਲੀ ਕੀਤੇ; company estopped ਨਹੀਂ)।

ਜਾਲ: constructive notice ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ **COMPANY** ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ; indoor management ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ **OUTSIDERS** ਦੀ company ਵਿਰੁੱਧ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ — ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਨਾ ਕਰੋ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Turquand rule ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ: (a) ਬੇਨਿਯਮੀ ਦਾ ਅਸਲ ਜਾਂ constructive ਗਿਆਨ; (b) ਬੇਨਿਯਮੀ/ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਦਾ ਸ਼ੱਕ --- ਅਸਧਾਰਨ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਬਾਹਰਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ; (c) forgery --- ਪੂਰਨ nullity।

- Case ਸੰਕੇਤ: ਗਿਆਨ --- Howard vs. Patent Ivory Mfg. Co., Morris v Kansseen; ਸ਼ੱਕ --- Anand Bihari Lal vs. Dinshaw & Co., Houghton vs. Nothard, Lowe & Wills; forgery --- Ruben v Great Fingall Consolidated I

TQ 10.1 • PYQ 2018-May [6] (c) • Descriptive • 3M • Pg 622 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਆਸਾਨ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Constructive notice: MOA/AOA ਅਤੇ registered ਦਸਤਾਵੇਜ਼ public ਹਨ (Sec. 399); company ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਬਾਰੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ (AND) ਸਮਝਿਆ ਹੈ।
- Indoor management ਬਾਹਰਲਿਆਂ (OUTSIDERS) ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ exception ਹੈ: ਉਹ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਦਰੂਨੀ formalities (ਜਿਵੇਂ resolution ਪਾਸ ਹੋਣਾ) ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ --- company ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਾਮਲੇ company ਦੀ ਸਮਝਿਆ ਹਨ (Turquand rule)।
- ਜਾਲ: constructive notice ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ company ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ; indoor management company ਵਿਰੁੱਧ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ --- ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਨਾ ਕਰੋ।

TQ 10.3 • PYQ 2026-May [2] (b) (ii) • Descriptive • 4M • Pg 626 LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 10.2 • PYQ 2025-May [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 623 6x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Borrowing scenarios (articles ਕਿਸੇ ਸੀਮਾ ਤੱਕ / resolution ਦੇ ਅਧੀਨ board loans ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ): ਲੈਣ-ਨੀਅਤ lender ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ resolution ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਸੂਲੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ --- Turquand ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਓ।
- ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਦਾਇਗੀ (ਜਿਵੇਂ ਫ਼ਰਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ accountant/cashier ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਦੇਣਾ): apparent authority ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ --- indoor management ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
- ਕ੍ਰਮ: constructive notice rule → indoor management exception → facts ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸੀਮਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਪਰਖੋ → ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ ਨੁਕਸਾਨ ਕੌਣ ਝੱਲੇਗਾ।

CSQ 10.1 • PYQ 2018-Nov [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 627 6x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 10.2 • PYQ 2022-May [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 628 LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 10.3 • PYQ 2022-Nov [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 629 asked LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 10.4 • RTP 2023-Jun [19] • Case Scenario • --- • Pg 630 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 10.5 • PYQ 2026-Sep [1] (b) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 631 LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਅਧਿਆਇ 7

Negotiable Instruments ਕਾਨੂੰਨ (The Negotiable Instruments Act, 1881)

The Negotiable Instruments Act, 1881

9 ਵਿਸ਼ੇ • 57 ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ਨ • ਮਹੱਤਤਾ: B

ICAI ਹੁਨਰ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ Level I 5–20% • Level II 80–95% — ਇਹ ਅਧਿਆਇ: **ਸਿਧਾਂਤ-ਪ੍ਰਧਾਨ**

Level I — ਯਾਦ ਅਤੇ ਸਮਝ	40.8%	228 ਵਿੱਚੋਂ 93 ਅੰਕ
Level II — ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ	59.2%	228 ਵਿੱਚੋਂ 135 ਅੰਕ

ਵਿਸ਼ਾ 1: Negotiable Instruments ਦਾ ਅਰਥ (Meaning of Negotiable Instruments)

P2-C7-U7-T01 • Topic 1: Meaning of Negotiable Instruments

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ Negotiable Instruments Act, 1881 ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ 'Meaning of Negotiable Instruments' ਪੜ੍ਹੋ --- Sec. 13 (promissory note, bill of exchange, cheque — order ਜਾਂ bearer ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ) ਅਤੇ negotiable instruments ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ: Act 'negotiable instrument' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ; Sec 13 ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ — promissory note, bill of exchange ਅਤੇ cheque, ਜੋ order ਜਾਂ bearer ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਹੋਣ; Hundis, Treasury Bills, Bearer Debentures, Railway Receipts, Delivery Orders, Bills of Lading ਵਪਾਰਕ ਰਿਵਾਜ/ਪ੍ਰਥਾ ਜਾਂ ਹੋਰ enactments ਰਾਹੀਂ negotiable ਹਨ।

ਸੰਕਲਪ: ਅਜਿਹਾ instrument (ਦਸਤਾਵੇਜ਼) ਜੋ ਸਿਰਫ਼ delivery ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ indorsement ਅਤੇ delivery ਰਾਹੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਸਕੇ; ਉਸ ਵਿਚਲੀ property ਮੁੱਲ ਦੇ ਕੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ bona fide transferee ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Order ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ [Sec 13]: ਜਦੋਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਇਉਂ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਤਬਾਦਲਾ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਹੋਵੇ; **bearer ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ:** ਜਦੋਂ ਇਉਂ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ/ਆਖ਼ਰੀ indorsement, indorsement in blank ਹੋਵੇ।

ਅੱਠ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ: (1) ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਲਿਖਤੀ; (2) ਦਸਤਖਤਸ਼ੁਦਾ; (3) ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਤਬਦੀਲਯੋਗ; (4) holder ਦਾ title ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ; (5) satisfaction ਤੱਕ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਵੀ ਤਬਦੀਲਯੋਗ; (6) ਸਿਰਫ਼ ਪੈਸੇ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ promise/order; (7) ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਰਕਮ, ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ payee ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ; (8) delivery ਜ਼ਰੂਰੀ — ਸਿਰਫ਼ draw ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ liability ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Act 'negotiable instrument' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ; Sec. 13 ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਗਿਣਾਉਂਦੀ ਹੈ --- promissory note, bill of exchange ਅਤੇ cheque, ਜੋ order ਜਾਂ bearer ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਹੋਣ; hundis, treasury bills, bearer debentures ਆਦਿ ਰਿਵਾਜ/ਪ੍ਰਥਾ ਰਾਹੀਂ negotiable ਹਨ।
- 8 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਮਝਾਓ: ਲਿਖਤੀ; ਦਸਤਖਤਸ਼ੁਦਾ; ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਤਬਦੀਲਯੋਗ; holder ਦਾ title ਨੁਕਸਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ; ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਵੀ ਤਬਦੀਲਯੋਗ; ਸਿਰਫ਼ ਪੈਸੇ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ promise/order; ਰਕਮ, ਸਮੇਂ ਅਤੇ payee ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ; delivery ਜ਼ਰੂਰੀ।
- Payable to order = ਇਉਂ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਤਬਾਦਲਾ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ; payable to bearer = ਇਉਂ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ/ਆਖਰੀ indorsement blank ਹੋਵੇ।

TQ 1.1 • MTP 2025-May S2 [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 638 3x ਪੁੱਛਿਆ **LEVEL I**
ਗਿਆ ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ**ਵਿਸ਼ਾ 2: ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਵਚਨ (Promissory Note)**

P2-C7-U7-T02 • Topic 2: Promissory Note

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Promissory Note' ਪੜ੍ਹੋ --- Sec. 4 ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਧਿਰਾਂ (maker ਅਤੇ payee) ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ (a) ਤੋਂ (h), ਨਾਲ ਹੀ bearer ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ notes ਉੱਤੇ RBI Act, 1934 ਦੀ Sec. 31 ਵਾਲੀ ਰੋਕ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 4 (SM): "A 'promissory note' is an instrument in writing (not being a bank-note or a currency-note) containing an unconditional undertaking signed by the maker, to pay a certain sum of money only to, or to the order of, a certain person, or to the bearer of the instrument." **ਧਿਰਾਂ:** maker (debtor, ਦਸਤਖਤ ਲਾਜ਼ਮੀ) ਅਤੇ payee।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ (a)-(h): ਲਿਖਤੀ (ਜ਼ੁਬਾਨੀ promise ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ); ਸਪਸ਼ਟ promise — "Mr B, I.O.U ₹1,000" ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਹੈ, ਅਵੈਧ; ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ — "₹500 seven days after my marriage with C" ਅਵੈਧ, ਪਰ "₹500 on D's death" ਵੈਧ (ਘਟਨਾ ਦਾ ਵਾਪਰਨਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ); maker ਦੇ ਦਸਤਖਤ; ਸਿਰਫ਼ ਪੈਸਾ (₹500 ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕਾਲਾ ਘੋੜਾ — ਅਵੈਧ); ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ("₹500 and all other sums due" ਅਵੈਧ, ₹500 ਉੱਤੇ 12% p.a. ਵਿਆਜ ਨਿਰਧਾਰਨਯੋਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੈਧ); maker ਅਤੇ payee ਨਿਸ਼ਚਿਤ, ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵਿਅਕਤੀ; Indian Stamp Act ਮੁਤਾਬਕ ਠੀਕ stamp ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ stamp ਬਾਕਾਇਦਾ cancel ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ।

Sec 31, RBI Act 1934: promissory note bearer ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ — 'payable to bearer' note ਸਿਰਫ਼ Reserve Bank ਜਾਂ Central Government ਹੀ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ payee ਦਾ ਨਾਂ ਨਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ "I promise to pay a sum of ₹10,000 after three months" ਇੱਕ bearer instrument ਹੈ, ਜੋ illegal ਅਤੇ unenforceable ਹੈ।

ਉੱਤਰ ਦਾ ਨਮੂਨਾ: Sec 4 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਓ, ਹਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਉੱਤੇ ਪਰਖੋ, ਅਸਫਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ valid/invalid ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ (ਸ਼ਰਤੀਆ promise, payee ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ, ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਮਾਲ, ਰਕਮ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ)।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 4 ਯਾਦ ਕਰੋ: ਲਿਖਤੀ instrument (bank-note ਜਾਂ currency-note ਨਹੀਂ) ਜਿਸ ਵਿੱਚ maker ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਵਾਲਾ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ undertaking ਹੋਵੇ ਕਿ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਸਿਰਫ਼ ਪੈਸੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ order ਨੂੰ, ਜਾਂ bearer ਨੂੰ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।
- ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: ਲਿਖਤੀ; ਸਪਸ਼ਟ promise (ਸਿਰਫ਼ ਸਵੀਕਾਰੋਕਤੀ/IOU ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ); ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ; maker ਦੇ ਦਸਤਖਤ; ਸਿਰਫ਼ ਪੈਸਾ; ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ; ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ maker ਤੇ payee; ਠੀਕ stamp ਲੱਗਿਆ।
- Sec. 31, RBI Act, 1934 ਮੁਤਾਬਕ bearer ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ promissory note ਸਿਰਫ਼ RBI/Central Government ਹੀ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

TQ 2.2 • PYQ 2026-Jan [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 640

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤਾਂ ਉੱਤੇ ਵੈਧਤਾ ਪਰਖੋ: 'I promise to pay ₹10,000 after three months' ਜਿਸ ਵਿੱਚ payee ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ --- ਅਵੈਧ (payee ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ); ਸ਼ਰਤੀਆ promises (ਵਿਆਹ ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ) ਅਵੈਧ, ਪਰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ promises (D ਦੀ ਮੌਤ ਉੱਤੇ) ਵੈਧ।
- ਜਿਸ instrument ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ demand ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ --- ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਵੈਧ note ਹੈ।
- ਉੱਤਰ ਦਾ ਨਮੂਨਾ: Sec. 4 ਦਾ ਹਵਾਲਾ → ਹਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਉੱਤੇ ਪਰਖੋ → ਅਸਫਲ ਤੱਤ ਦੱਸ ਕੇ valid/invalid ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ (ਜਿਵੇਂ payee ਦੀ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ, ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਮਾਲ ਦਾ promise, ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ)।

TQ 2.1 • MTP 2024-Jul [6] (a) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 640

LEVEL II

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਆਸਾਨ

ਵਿਸ਼ਾ 3: ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਹੁਕਮ (Bills of Exchange)

P2-C7-U7-T03 • Topic 3: Bills of Exchange

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Bills of Exchange' ਪੜ੍ਹੋ --- Sec. 5 ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ (drawer, drawee/acceptor, payee), ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਅਤੇ promissory note ਤੇ bill of exchange ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਅੰਤਰ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 5 (SM) ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ: "A 'bill of exchange' is an instrument in writing containing an unconditional order, signed by the maker, directing a certain person to pay a certain sum of money only to, or to the order of, a certain person or to the bearer of the instrument."

ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ: drawer (bill ਦਾ maker); drawee (ਜਿਸ ਉੱਤੇ bill draw ਕੀਤਾ ਗਿਆ — acceptance ਉੱਤੇ ਮੁੱਢਲੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ liability ਵਾਲਾ acceptor ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ); payee; ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ — ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: ਲਿਖਤੀ; ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ order; ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ; drawer ਦੇ ਦਸਤਖਤ; drawer, drawee ਅਤੇ payee ਨਿਸ਼ਚਿਤ; ਰਕਮ ਨਿਸ਼ਚਿਤ; ਸਿਰਫ਼ ਪੈਸਾ; stamp ਲੱਗਿਆ; Sec 31 RBI Act ਮੁਤਾਬਕ bill demand ਉੱਤੇ bearer ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ — “On demand pay to bearer ₹500” ਅਵੈਧ, ਪਰ “On demand pay to A or order” ਵੈਧ।

ਅੰਤਰ P/N ਬਨਾਮ BOE: note 2 ਧਿਰਾਂ ਵਾਲਾ promise ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ acceptance ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ; bill 3 ਧਿਰਾਂ ਵਾਲਾ order ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ acceptance ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ —

Promissory Note	Bill of Exchange
ਪੈਸੇ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ promise ਹੁੰਦਾ ਹੈ	ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦਾ order ਹੁੰਦਾ ਹੈ
2 ਧਿਰਾਂ: maker ਅਤੇ payee	3 ਧਿਰਾਂ: drawer, drawee ਅਤੇ payee
Acceptance ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ — ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਖਤ	Drawee ਤੋਂ acceptance ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਕਦੇ ਵੀ bearer ਨੂੰ payable ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ	Bearer ਨੂੰ payable ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ bearer on demand ਕਦੇ ਨਹੀਂ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 5: ਲਿਖਤੀ instrument ਜਿਸ ਵਿੱਚ maker ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਵਾਲਾ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ ਹੁਕਮ (ORDER) ਹੋਵੇ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ ਕਿ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਸਿਰਫ਼ ਪੈਸੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ order ਨੂੰ, ਜਾਂ bearer ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰੇ।
- P/N ਬਨਾਮ BOE: promise ਬਨਾਮ order; 2 ਧਿਰਾਂ (maker, payee) ਬਨਾਮ 3 (drawer, drawee, payee); note ਨੂੰ acceptance ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, bill ਨੂੰ drawee ਦੀ acceptance ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; note ਕਦੇ ਵੀ bearer ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, bill ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ON DEMAND bearer ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਨਹੀਂ --- Sec. 31 RBI Act)।
- Acceptor ਦੀ liability ਮੁੱਢਲੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ ਹੈ; drawer ਦੀ ਗੱਣ/ਸ਼ਰਤੀਆ।

TQ 3.1 • PYQ 2025-May [4] (b) (ii) • Distinguish Between • 4M • Pg 641

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਆਸਾਨ

TQ 3.2 • MTP 2026-Apr S1 [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 643

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਫ਼ਰਜ਼ੀ ਨਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ: drawer, drawee ਅਤੇ payee ਦਾ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ --- bill ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਇਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਖੇ।
- ਜਾਅਲੀ indorsement ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ (ਚੋਰੀ ਹੋਇਆ order cheque/bill): forgery ਕੋਈ title ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ nullity ਹੈ --- ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ indorsees ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ blank indorsement instrument ਨੂੰ bearer ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ delivery ਰਾਹੀਂ ਤਬਦੀਲਯੋਗ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

- 'After sight' ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ bills ਦੀ ਮਿਆਦ acceptance ਲਈ presentment ਤੋਂ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ --- maturity ਦੀ ਗਣਨਾ ਅਤੇ ਦੇਰ ਨਾਲ presentment ਦੇ ਅਸਰ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ (Sec. 61: ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ present ਕਰੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਧਿਰਾਂ discharge ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ)।

CSQ 3.5 • PYQ 2025-Sep [6] (a) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 646	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਆਸਾਨ
CSQ 3.1 • PYQ 2019-Nov [1] (d) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 644	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.2 • PYQ 2019-Nov [2] (d) • Case Scenario • 3M • Pg 644	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.3 • PYQ 2021-Jan [1] (d) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 645	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 3.4 • PYQ 2021-Dec [1] (d) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 646	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 4: Bank ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਹੁਕਮ (Cheque)

P2-C7-U7-T04 • Topic 4: Cheque

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Cheque [Section 6]' ਪੜ੍ਹੋ --- ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਾਰਤ banker ਉੱਤੇ draw ਕੀਤੇ ਅਤੇ demand ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ bill of exchange ਵਜੋਂ cheque, electronic cheques ਅਤੇ truncated cheques ਸਮੇਤ, ਅਤੇ ਧਿਰਾਂ (drawer, drawee bank, payee)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 6 (SM) ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ: “A 'cheque' is a bill of exchange drawn on a specified banker and not expressed to be payable otherwise than on demand and it includes the electronic image of a truncated cheque and a cheque in the electronic form.”

ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: bill of exchange ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ + ਨਿਰਧਾਰਤ banker ਉੱਤੇ draw ਕੀਤਾ + demand ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ (ਜਦੋਂ ਵੀ holder present ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ); ਨਾ stamp ਦੀ ਲੋੜ, ਨਾ acceptance ਦੀ; ਸਾਰੇ cheques bills ਹਨ ਪਰ ਸਾਰੇ bills cheques ਨਹੀਂ; “banker” ਵਿੱਚ banker ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ post office savings bank ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ [Sec 3]।

ਧਿਰਾਂ: drawer — maker/debtor, liability ਮੁੱਢਲੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤੀਆ; drawee — ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਹ ਨਿਰਧਾਰਤ bank ਜੋ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ; payee — ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ cheque ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ (drawer ਖੁਦ ਜਾਂ ਕੋਈ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ); “drawee in case of need” — bill/indorsement ਵਿੱਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਾਧੂ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉੱਤੇ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ।

Electronic ਰੂਪ: cheque in electronic form — computer resource ਨਾਲ draw ਕੀਤਾ ਅਤੇ secure system ਵਿੱਚ digital signature (biometric ਸਮੇਤ/ਬਿਨਾਂ) ਜਾਂ electronic signature ਨਾਲ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤਾ (IT Act, 2000 ਦੇ ਅਰਥ ਲਾਗੂ); truncated cheque — clearing cycle ਦੌਰਾਨ clearing house ਜਾਂ bank ਵੱਲੋਂ electronic image ਬਣਾਇਆ ਹੀ truncate ਕੀਤਾ, ਜੋ cheque ਦੀ ਅੱਗੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਭੌਤਿਕ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 6 ਯਾਦ ਕਰੋ: cheque ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ banker ਉੱਤੇ draw ਕੀਤਾ bill of exchange ਹੈ, ਜੋ demand ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ truncated cheque ਦਾ electronic image ਅਤੇ electronic form ਵਾਲਾ cheque ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।
- ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ: bill of exchange ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ + ਨਿਰਧਾਰਿਤ banker ਉੱਤੇ draw + demand ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ; cheque ਨੂੰ ਨਾ stamp ਦੀ ਲੋੜ, ਨਾ acceptance ਦੀ; drawer ਦੀ liability ਮੁੱਢਲੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤੀਆ; 'banker' ਵਿੱਚ post office savings bank ਸ਼ਾਮਲ [Sec. 3]।
- 'cheque in electronic form' (secure system ਵਿੱਚ digital/electronic signature) ਅਤੇ 'truncated cheque' (clearing ਦੌਰਾਨ ਭੌਤਿਕ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਥਾਂ electronic image) ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ।

TQ 4.1 • MTP 2024-Aug [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 647

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)**ਦਰਮਿਆਨਾ****ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)** provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Gift cheque ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ: donee holder ਹੈ ਪਰ holder in due course ਨਹੀਂ (NOT) (consideration ਨਹੀਂ); ਉਹ gift cheque ਦੇ dishonour ਲਈ drawer ਉੱਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ legally enforceable debt ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ਗੁਆਚੇ bearer/blank-indorsed cheques: ਲੱਭਣ ਵਾਲਾ, value ਦੇ ਕੇ good faith ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ title ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ paying banker ਨੂੰ payment in due course ਰਾਹੀਂ discharge ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ --- ਨੁਕਸਾਨ ਅਸਲ ਮਾਲਕ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- Minor ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ: minor cheque draw/indorse ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟ (EXCEPT) ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਬੰਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ --- indorsee ਪਹਿਲੀਆਂ/ਹੋਰ ਧਿਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ enforce ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, minor ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ।

CSQ 4.1 • PYQ 2018-May [2] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 648

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ**

CSQ 4.2 • PYQ 2018-Nov [2] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 649

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ**

CSQ 4.3 • PYQ 2018-Nov [2] (d) • Case Scenario • 4M • Pg 650

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ**

CSQ 4.4 • PYQ 2020-Nov [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 650

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ**

CSQ 4.5 • PYQ 2022-May [2] (d) • Case Scenario • 3M • Pg 651

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)**ਦਰਮਿਆਨਾ****ਵਿਸ਼ਾ 5: Negotiable Instruments ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ (Classification of Negotiable Instruments)**

P2-C7-U7-T05 • Topic 5: Classification of Negotiable Instruments

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Classification of Negotiable Instruments' ਪੜ੍ਹੋ --- bearer/order instruments [Sec. 13], inland/foreign instruments [Secs. 11, 12, 134], ਅਤੇ inchoate [Sec. 20] ਤੇ ambiguous [Sec. 17] instruments।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Bearer ਬਨਾਮ order [Sec 13]: bearer — payee ਦਾ ਨਾਂ ਖ਼ਾਲੀ, ਜਾਂ ਨਾਂ ਨਾਲ "or bearer", ਜਾਂ ਆਖ਼ਰੀ indorsement blank; ਸਿਰਫ਼ delivery ਰਾਹੀਂ negotiate ਹੁੰਦਾ ਹੈ; order — ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ, ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ order ਨੂੰ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ order ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ, ਜਾਂ ਆਖ਼ਰੀ indorsement in full; indorsement ਅਤੇ delivery ਰਾਹੀਂ negotiate ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Inland [Sec 11]: India ਵਿੱਚ draw ਜਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ (AND) (India ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਜਾਂ (OR) India ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਵਿਅਕਤੀ ਉੱਤੇ draw ਕੀਤਾ) — Mumbai ਵਿੱਚ Mathura ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਉੱਤੇ draw ਕੀਤਾ bill inland ਹੈ ਭਾਵੇਂ London ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ accept ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ; Agra ਵਿੱਚ draw ਕੀਤਾ ਅਤੇ Delhi ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ inland ਹੈ ਭਾਵੇਂ drawee New York ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਹੋਵੇ; inland instrument ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ indorse ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਵੀ inland ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; **Foreign [Sec 12]:** ਜੋ instrument inland ਨਹੀਂ, ਉਹ foreign ਹੈ।

Sec 134 (foreign instruments): maker/drawer ਦੀ liability ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਤੈਅ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੇ instrument ਬਣਾਇਆ; acceptor ਅਤੇ indorser ਦੀ liability ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਹੈ — Berkley (15%) ਵਿੱਚ draw ਕੀਤਾ ਅਤੇ Washington (6%) ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ accept ਕੀਤਾ bill: acceptor 6% ਦਿੰਦਾ ਹੈ, drawer 15%।

Inchoate [Sec 20]: ਦਸਤਖ਼ਤ ਅਤੇ stamp ਲੱਗਿਆ ਪਰ ਪੂਰਾ/ਅੰਸ਼ਕ ਖ਼ਾਲੀ — signer holder ਨੂੰ stamp ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਕਮ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ prima facie authority ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਨਿਯਮ estoppel ਉੱਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੈ; holder ਸਿਰਫ਼ signer ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਵਾਲੀ ਰਕਮ ਵਸੂਲਦਾ ਹੈ, holder in due course stamp ਦੀ ਹੱਦ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵੀ ਰਕਮ; ਪਰ delivery ਨਹੀਂ ਤਾਂ liability ਨਹੀਂ — drawer ਕੋਲੋਂ ਚੋਰੀ ਹੋ ਕੇ ₹20,000 ਲਈ ਭਰੀ ਗਈ blank acceptance ਨੇ signer ਨੂੰ holder in due course ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

Ambiguous [Sec 17]: ਅਜਿਹਾ instrument ਜਿਸ ਨੂੰ promissory note ਜਾਂ bill of exchange ਦੇਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕੇ — holder ਆਪਣੀ ਚੋਣ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਚੋਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ instrument ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Bearer: payee ਖ਼ਾਲੀ, ਜਾਂ 'or bearer', ਜਾਂ ਆਖ਼ਰੀ indorsement blank --- ਸਿਰਫ਼ delivery ਰਾਹੀਂ negotiate; order: ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ/ਉਸ ਦੇ order ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ, ਜਾਂ ਆਖ਼ਰੀ indorsement in full --- indorsement ਸਮੇਤ delivery।
- Inland [Sec. 11]: India ਵਿੱਚ draw/ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ (AND) (India ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਜਾਂ (OR) India ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਉੱਤੇ draw ਕੀਤਾ); foreign [Sec. 12]: ਜੋ instrument inland ਨਹੀਂ।
- Inchoate [Sec. 20]: ਦਸਤਖ਼ਤ ਅਤੇ stamp ਲੱਗਿਆ ਪਰ ਪੂਰਾ/ਅੰਸ਼ਕ ਖ਼ਾਲੀ; ambiguous [Sec. 17]: P/N ਜਾਂ BOE ਦੇਵਾਂ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ --- holder ਇੱਕ ਵਾਰ ਚੋਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

TQ 5.3 • RTP 2026-Jan [23] • Descriptive • --- • Pg 654

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)**ਆਸਾਨ**

TQ 5.2 • PYQ 2025-Sep [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 653

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)**ਦਰਮਿਆਨਾ**

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Inchoate instruments estoppel ਉੱਤੇ ਟਿੱਕੇ ਹਨ: holder ਸਿਰਫ਼ signer ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਵਾਲੀ ਰਕਮ ਵਸੂਲਦਾ ਹੈ; holder in due course stamp ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਰਕਮ ਵਸੂਲਦਾ ਹੈ --- ਪਰ delivery ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ liability ਨਹੀਂ।
- Inland instrument ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ indorse ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਵੀ inland ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; Sec. 134 ਤਹਿਤ foreign instrument ਦਾ drawer ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ liable ਹੈ, acceptor/indorser ਭੁਗਤਾਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ।

TQ 5.1 • MTP 2025-Jan [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 652	2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ
TQ 5.4 • PYQ 2026-Sep [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 655		LEVEL I ਸਮਝ (Understanding)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਤਿੰਨ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ --- ਕਿੱਥੇ draw ਹੋਇਆ, ਕਿੱਥੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ, drawee ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ: India ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਭਾਰਤੀ ਵਸਨੀਕ ਉੱਤੇ draw ਕੀਤਾ inland ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਹੋਵੇ; India ਵਿੱਚ draw ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ inland ਹੈ ਭਾਵੇਂ drawee ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ।
- ਦਸਤਖ਼ਤਸ਼ੁਦਾ blank cheque: Sec. 20 --- ਵੱਧ ਰਕਮ ਭਰਨ ਵਾਲਾ holder ਮਨਸ਼ਾ ਵਾਲੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ; holder in due course ਵਸੂਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (stamp ਦੀ ਹੱਦ ਅੰਦਰ)।

CSQ 5.1 • PYQ 2024-Sep [6] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 656	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 5.2 • RTP 2026-Jan [22] • Case Scenario • --- • Pg 657	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਕਈ instruments ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ Sec. 4/5/6 ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤਾਂ ਉੱਤੇ ਪਰਖੋ (ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ? ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ? ਨਿਸ਼ਚਿਤ payee?), ਫਿਰ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ --- ਦੋਵੇਂ ਪੜਾਅ ਵੱਖਰੇ ਰੱਖੋ।
- 'Payable to bearer on demand' ਜਾਲ: cheques ਲਈ ਵੈਧ, bills/notes ਲਈ ਅਵੈਧ (Sec. 31, RBI Act)।

CSQ 5.3 • PYQ 2026-May [6] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 657	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਔਖਾ
--	----------------------------------	-----

ਵਿਸ਼ਾ 6: Negotiable Instruments ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ (Negotiation (Transfer) of Negotiable Instruments)

P2-C7-U7-T06 • Topic 6: Negotiation (Transfer) of Negotiable Instruments

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Negotiation (Transfer) of Negotiable Instruments' ਪੜ੍ਹੋ --- Sec. 14 (negotiation), Sec. 46 (delivery, actual ਅਤੇ constructive), Sec. 47 (bearer instruments ਦੀ delivery ਰਾਹੀਂ negotiation), Sec. 48 (order instruments ਲਈ indorsement ਸਮੇਤ delivery) ਅਤੇ Sec. 57 (legal representative ਬਿਨਾਂ delivery ਵਾਲੀ indorsement ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 14: negotiation = instrument ਦਾ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਾਦਲਾ ਕਿ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਦਾ holder ਬਣ ਜਾਵੇ (transfer of ownership); **ਢੰਗ:** bearer instruments — ਸਿਰਫ਼ delivery ਰਾਹੀਂ [Sec 47]; order instruments — holder ਦੀ indorsement ਅਤੇ delivery ਰਾਹੀਂ [Sec 48]; ਦੋਵੇਂ Sec 58 (ਗ਼ੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਾਸਲ instruments) ਦੇ ਅਧੀਨ।

Delivery [Sec 46]: bearer ਅਤੇ order ਦੋਵਾਂ instruments ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ, making/drawing ਵੇਲੇ ਵੀ ਅਤੇ negotiation ਵੇਲੇ ਵੀ; property ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਹੋਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ; actual (ਹੱਥ-ਹੱਥ ਭੌਤਿਕ ਤਬਦੀਲੀ) ਜਾਂ constructive (indorsee ਦੇ agent/clerk/servant ਨੂੰ delivery, ਜਾਂ indorsement ਤੋਂ ਬਾਅਦ indorser ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ indorsee ਦੇ agent ਵਜੋਂ ਰੱਖਣਾ) ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; delivery ਤੱਕ contract ਅਧੂਰਾ ਅਤੇ revocable ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ — ਕੱਟੇ ਹੋਏ note ਦਾ ਇੱਕ ਅੱਧ post ਕਰਨਾ ਪੂਰੇ note ਦੀ constructive delivery ਨਹੀਂ।

ਸ਼ਰਤੀਆ delivery: ਸ਼ਰਤ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਮਕਸਦ ਲਈ delivered instrument transferee ਨੂੰ ਕੋਈ property ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਭਾਵੇਂ indorse ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਜਦ ਤੱਕ ਇਹ holder in due course ਨੂੰ negotiate ਨਾ ਹੋਵੇ; immediate parties ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਰਤੀਆ/ਖ਼ਾਸ-ਮਕਸਦ delivery ਸਾਬਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Delivery ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ indorsement [Sec 57]: ਹੱਕ indorsement ਤੋਂ ਬਾਅਦ delivery ਉੱਤੇ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ — Y ਨੇ X ਦਾ cheque Z ਦੇ ਨਾਂ indorse ਕੀਤਾ ਪਰ ਆਪਣੇ ਦਰਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਲਿਆ; Y ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਵਾਲਾ Z holder ਨਹੀਂ; ਮ੍ਰਿਤਕ indorser ਦਾ legal representative ਸਿਰਫ਼ delivery ਰਾਹੀਂ negotiation ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ (ਉਹ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ agent ਨਹੀਂ); ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ indorsee ਦੇ agent ਨੂੰ delivery ਚੰਗੀ delivery ਹੈ — note ਉਸ ਦੇ agent ਨੂੰ delivered ਹੋਣ ਕਰਕੇ Arjun ਵਸੂਲੀ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 14: negotiation = instrument ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਾਦਲਾ ਕਿ transferee ਉਸ ਦਾ holder ਬਣ ਜਾਵੇ; bearer --- delivery ਰਾਹੀਂ [Sec. 47]; order --- indorsement ਅਤੇ delivery ਰਾਹੀਂ [Sec. 48]।
- Sec. 46: bearer ਅਤੇ order ਦੋਵਾਂ instruments ਲਈ delivery ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਇਹ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਅਤੇ property ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਅਤੇ actual ਜਾਂ constructive (indorsee ਦੇ agent ਨੂੰ delivery, ਜਾਂ indorser ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ indorsee ਦੇ agent ਵਜੋਂ ਰੱਖਣਾ) ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; delivery ਤੱਕ contract ਅਧੂਰਾ ਅਤੇ revocable ਹੈ।
- ਸ਼ਰਤੀਆ/ਖ਼ਾਸ-ਮਕਸਦ delivery ਕੋਈ property ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਸਿਵਾਏ holder in due course ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ।

TQ 6.1 • PYQ 2025-May [4] (b) (I) • Descriptive • 3M • Pg 659

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)**ਆਸਾਨ**

TQ 6.2 • PYQ 2026-May [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 660

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)**ਦਰਮਿਆਨਾ****ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)** provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Delivery ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ indorsement: ਜੇ indorsee instrument ਸਿਰਫ਼ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਮ੍ਰਿਤਕ indorser ਦੇ ਦਰਾਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ), ਉਹ holder ਨਹੀਂ; Sec. 57 ਤਹਿਤ legal representative ਮ੍ਰਿਤਕ ਵੱਲੋਂ indorse ਕੀਤੇ ਪਰ deliver ਨਾ ਕੀਤੇ instrument ਦੀ negotiation ਸਿਰਫ਼ delivery ਰਾਹੀਂ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

- ਤਰਤੀਬ: bearer ਜਾਂ order? → ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਢੰਗ → delivery ਸਵੈ-ਇੱਛਤ? → ਸਿੱਟਾ ਕੱਢੋ ਕਿ transferee holder ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

CSQ 6.2 • MTP 2024-Aug [6] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 663

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 6.3 • PYQ 2024-Sep [6] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 664

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 6.4 • PYQ 2025-Jan [6] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 665
ਗਿਆ

2x ਪੁੱਛਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Maturity ਤੋਂ ਬਾਅਦ (AFTER) ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ accommodation bill: transferee holder in due course ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਸਮੇਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ --- ਹਰ ਧਿਰ ਦੀ liability ਕਦਮ-ਦਰ-ਕਦਮ ਕੱਢੋ।
- ਭਰੇ ਹੋਏ blank cheque ਉੱਤੇ 'Not negotiable' crossing: transferee ਨੂੰ ਆਪਣੇ transferor ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ title ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ --- ਕੋਣ ਕਿੰਨਾ ਵਸੂਲਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ Sec. 20 (authority ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਰੀ ਰਕਮ) ਨਾਲ ਜੋੜੋ।
- ਪਹਿਲਾਂ ਗੁੰਝਲ ਖੋਲ੍ਹੋ: consideration ਹੈ? ਤਬਾਦਲਾ maturity ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ/ਬਾਅਦ? delivery ਪੂਰੀ? --- ਫਿਰ holder ਬਨਾਮ holder-in-due-course ਦੇ ਹੱਕ ਲਾਗੂ ਕਰੋ।

CSQ 6.1 • PYQ 2020-Nov [3] (d) • Case Scenario • 3M • Pg 662

LEVEL II
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 7: ਖਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੰਡ ਨਾਕਾਫੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ Cheques ਦਾ Dishonour (Section 138 to 142)

P2-C7-U7-T07 • Topic 7: Dishonour of Cheques for Insufficiency of Funds in the Accounts (Section 138 to 142)

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Dishonour of Cheques for Insufficiency of Funds in the Accounts [Sections 138 to 142]' ਪੜ੍ਹੋ --- Sec. 138 ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਤੱਤ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ, Sec. 139 ਦੀ presumption, Sec. 140, ਨਾਲ ਹੀ 'Rules of Compensation' (Sec. 117) ਅਤੇ noting/protest।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 138 ਅਪਰਾਧ: drawer ਦੇ ਖਾਤੇ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ legally enforceable debt ਜਾਂ ਹੋਰ liability ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ discharge ਲਈ draw ਕੀਤਾ cheque, ਫੰਡ ਨਾਕਾਫੀ ਹੋਣ ਜਾਂ bank ਨਾਲ ਹੋਏ arrangement ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਣ ਕਾਰਨ unpaid ਵਾਪਸ ਆਵੇ --- ਸਜ਼ਾ: 2 ਸਾਲ ਤੱਕ ਕੈਦ, ਜਾਂ cheque ਦੀ ਰਕਮ ਦੇ ਦੁੱਗਣੇ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨਾ, ਜਾਂ ਦੋਵੇਂ; ਤੋਹਫ਼ੇ ਜਾਂ ਦਾਨ ਵਜੋਂ, security ਵਜੋਂ, ਸਿਰਫ਼ ਨੈਤਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਜਾਂ illegal consideration ਲਈ ਦਿੱਤੇ cheques ਇਸ section ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ।

ਤਿੰਨ ਪੂਰਵ-ਸ਼ਰਤਾਂ: (a) cheque ਆਪਣੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਆਪਣੀ validity ਮਿਆਦ ਅੰਦਰ, ਜੇ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ, present ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ; (b) payee/holder in due course ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਣ ਦੇ 30 ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ drawer ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ notice ਦੇ ਕੇ ਭੁਗਤਾਨ ਮੰਗੇ; (c) drawer notice ਮਿਲਣ ਦੇ 15 ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਭੁਗਤਾਨ ਨਾ ਕਰੇ --- complaint ਸਿਰਫ਼ 45 ਦਿਨ (30 + 15) ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

Sec 139: rebuttable presumption ਕਿ holder ਨੂੰ cheque debt/liability ਦੇ discharge ਲਈ ਮਿਲਿਆ ---

evidential burden ਦੇਸ਼ੀ drawer ਉੱਤੇ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; **Sec 140:** ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ drawer ਕੋਲ cheque ਦੇ dishonour ਹੋਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੋਈ defence ਨਹੀਂ ਹੈ।

Stop payment/post-dated: bank ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ stop-payment ਹਦਾਇਤਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ, ਫੰਡ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, Sec 138 ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (Bholenath case — cheque ਜਾਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ Sec 139 ਦੀ presumption ਲਾਗੂ); post-dated cheque ਉਸ ਉੱਤੇ ਲਿਖੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ draw ਕੀਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 3 ਮਹੀਨੇ ਉਸੇ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

Sec 117 compensation: holder ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਅਤੇ presenting, noting ਅਤੇ protesting ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਏ ਖਰਚੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ; ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ — ਰਕਮ current rate of exchange ਉੱਤੇ; ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ indorser ਉਹ ਰਕਮ ਭੁਗਤਾਨ ਤੋਂ tender/realisation ਤੱਕ 18% p.a. ਵਿਆਜ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਖਰਚਿਆਂ ਸਮੇਤ ਵਸੂਲਦਾ ਹੈ; ਹੱਕਦਾਰ ਧਿਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਧਿਰ ਉੱਤੇ sight/on demand ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ bill draw ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ dishonoured instrument ਅਤੇ protest (ਜੇ ਹੋਵੇ) ਨੱਥੀ ਹੋਵੇ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 138: 2 ਸਾਲ ਤੱਕ ਕੈਦ, ਜਾਂ cheque ਦੀ ਰਕਮ ਦੇ ਦੁੱਗਣੇ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨਾ, ਜਾਂ ਦੋਵੇਂ; ਸ਼ਰਤਾਂ --- cheque ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਅੰਦਰ (ਜਾਂ validity ਅੰਦਰ, ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ) presentment, return memo ਤੋਂ 30 ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ demand notice, notice ਤੋਂ 15 ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ drawer ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਾ ਕਰਨਾ।
- Noting = Notary Public ਵੱਲੋਂ dishonour ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ (ਤੱਥ, ਤਾਰੀਖ, ਕਾਰਨ, ਖਰਚੇ); protest = ਰਸਮੀ notarial certificate; protest for better security = maturity ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ acceptor insolvent ਹੋ ਜਾਵੇ/ਉਸ ਦੀ ਸਾਖ ਡਾਵਾਂਡੇਲ ਹੋ ਜਾਵੇ।
- Sec. 117: ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ + presenting, noting ਅਤੇ protesting ਦੇ ਖਰਚੇ; ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ indorser 18% p.a. ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਵਸੂਲਦਾ ਹੈ।

TQ 7.3 • PYQ 2025-Jan [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 669 2x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I

ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Cheque ਕਿਸੇ legally enforceable debt ਜਾਂ liability ਦੇ discharge ਲਈ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ --- gift, ਦਾਨ, security, ਨੈਤਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜਾਂ illegal consideration ਲਈ ਦਿੱਤੇ cheques Sec. 138 ਤੋਂ ਬਾਹਰ (OUTSIDE) ਹਨ।
- Sec. 139: rebuttable presumption ਕਿ cheque debt ਦੇ discharge ਲਈ ਸੀ --- burden drawer ਉੱਤੇ ਤਬਦੀਲ; Sec. 140: 'ਇਸ ਦੇ bounce ਹੋਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ' ਕੋਈ defence ਨਹੀਂ।
- Non-acceptance ਰਾਹੀਂ dishonour: drawee ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ/qualified acceptance ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ incompetent ਹੈ।

TQ 7.2 • PYQ 2024-Sep [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 667

LEVEL I

ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 6 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Stop-payment ਉੱਤੇ ਵੀ Sec. 138 ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (Sec. 139 ਦੀ presumption ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ); post-dated cheque ਉਸ ਉੱਤੇ ਲਿਖੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ 'drawn' ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ --- 3 ਮਹੀਨੇ ਉਸੇ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਗਿਣੇ।

- Gift/donation cheques: ਕੋਈ legally enforceable debt ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ dishonour ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ (NOT) ਹੈ।
- Timeline ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ: validity ਅੰਦਰ presentment, 30 ਦਿਨਾਂ ਦਾ notice, 15 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਭੁਗਤਾਨ ਮਿਆਦ ਜਾਂਚੋ; cause of action 15 ਦਿਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

TQ 7.1 • PYQ 2018-May [2] (d) • Descriptive • 4M • Pg 666	3× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 7.1 • MTP 2024-May [6] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 670		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 7.2 • PYQ 2024-Jun [6] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 671	4× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 7.3 • RTP 2024-Jun [22] • Case Scenario • --- • Pg 672		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 7.4 • RTP 2024-Sep [22] • Case Scenario • --- • Pg 672	2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ	LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ
CSQ 7.6 • PYQ 2026-Jan [6] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 675		LEVEL II ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)	ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis) ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸੁਲਝਾਓ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Time-barred debt: legally enforceable ਨਹੀਂ → ਸਾਰੀਆਂ timelines ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ Sec. 138 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ --- ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ (FIRST) enforceability ਜਾਂਚੋ, ਫਿਰ procedural ਸ਼ਰਤਾਂ।
- Consideration (accommodation/gift), ਵੈਧਤਾ ਅਤੇ notice ਮਿਆਦਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁ-ਮੁੱਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ: ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ substantive ਤੱਤ (debt + insufficiency) ਨੂੰ ਤਿੰਨ procedural ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰੋ।

CSQ 7.5 • PYQ 2025-May [6] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 673	LEVEL II ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Analysis)	ਔਖਾ
--	----------------------------------	-----

ਵਿਸ਼ਾ 8: Instruments ਦੀ Presentment (Presentment of Instruments)

P2-C7-U7-T08 • Topic 8: Presentment of Instruments

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ 'Presentment of Instruments' ਪੜ੍ਹੋ --- acceptance ਲਈ presentment [Sec. 61], sight ਲਈ note [Sec. 62], drawee ਦੇ 48 ਘੰਟੇ [Sec. 63], payment ਲਈ presentment [Secs. 64 to 75A] ਅਤੇ presentment ਕਦੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਨਹੀਂ [Sec. 76]।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Sec 61 (acceptance — bill payable after sight): drawing ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ, business day ਨੂੰ business hours ਵਿੱਚ drawee ਕੋਲ present ਕਰੋ; ਨਾ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਧਿਰ ਕੁਤਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ liable ਨਹੀਂ; ਵਾਜਬ ਭਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ drawee ਨਾ ਮਿਲੇ — bill dishonoured; ਜੇ bill drawee ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉੱਥੇ present ਕਰੋ; ਜਿੱਥੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ registered post ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ; **Sec 63:** holder ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ drawee ਨੂੰ acceptance ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ 48 ਘੰਟੇ (public holidays ਛੱਡ ਕੇ) ਦੇਵੇ।

Sec 62 (note for sight): sight ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ promissory note ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ, business day ਨੂੰ business hours ਵਿੱਚ, sight ਲਈ maker ਕੋਲ present ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; ਨਾ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਧਿਰ ਕੁਤਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ liable ਨਹੀਂ।

Payment [Secs 64-75A]: Sec 64 — maker (P/N), acceptor (BOE) ਜਾਂ drawee (cheque) ਕੋਲ present ਕਰੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਧਿਰਾਂ ਉਸ holder ਪ੍ਰਤੀ liable ਨਹੀਂ; ਅਪਵਾਦ — ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ demand note ਲਈ maker ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ presentment ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ; Sec 65 — ਆਮ business hours (banker: banking hours); Sec 66 — after-date/after-sight instruments maturity ਉੱਤੇ present; Sec 67 — instalment notes ਹਰ instalment ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 3rd day ਨੂੰ; Secs 68-70 — ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਥਾਂ ਉੱਤੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਥਾਂ/ਆਮ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਉੱਤੇ; Sec 71 — ਕੋਈ ਜਾਣੀ ਹੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ: ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਮਿਲੇ; Sec 74 — demand instruments ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ; Sec 75A — holder ਦੇ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਾਲਾਤ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਦੇਰੀ ਮੁਆਫ਼, ਕਾਰਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ present ਕਰੇ।

Sec 76 (presentment ਬੇਲੋੜੀ — instrument due date ਉੱਤੇ dishonoured): (1) maker/drawee/acceptor ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ presentment ਰੋਕਦਾ ਹੈ; (2) instrument ਉਸ ਦੀ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ business day ਨੂੰ business hours ਦੌਰਾਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; (3) business hours ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; (4) ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਭਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; (5) ਧਿਰ presentment ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ; (6) maturity ਤੋਂ ਬਾਅਦ, presentment ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਧਿਰ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ promise ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ default ਮੁਆਫ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ; (7) drawer ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ, ਜੇ presentment ਨਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਯਾਦ (Remembering) ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 76 (presentment ਬੇਲੋੜੀ): presentment ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਰੋਕੀ ਗਈ; business day ਨੂੰ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਥਾਂ ਬੰਦ; ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ; ਬਾਕਾਇਦਾ ਭਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਧਿਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ; presentment ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ; maturity ਤੋਂ ਬਾਅਦ part-payment/promise/waiver; drawer ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।
- Sec. 63: acceptance ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ drawee ਨੂੰ 48 ਘੰਟੇ (public holidays ਛੱਡ ਕੇ); Sec. 66: after date/sight ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ instruments maturity ਉੱਤੇ present; Sec. 67: instalment notes --- ਹਰ instalment ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 3rd day।
- Sec. 62: sight ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ note ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ, business day ਨੂੰ business hours ਵਿੱਚ, SIGHT ਲਈ present ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ; ਕੁਤਾਹੀ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਉਸ holder ਪ੍ਰਤੀ ਧਿਰਾਂ discharge ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

TQ 8.1 • PYQ 2024-Jun [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 676 6x ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL I
ਯਾਦ (Remembering)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਸਮਝ (Understanding) ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਝਾਓ • 2 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Sec. 64: instruments ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ maker/acceptor/drawee ਕੋਲ present ਕਰਨੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ; ਨਾ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਹੋਰ (OTHER) ਧਿਰਾਂ ਉਸ holder ਪ੍ਰਤੀ liable ਨਹੀਂ; ਅਪਵਾਦ --- ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ demand note ਲਈ maker ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ presentment ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

- Sec. 61 (acceptance --- after sight ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ bills): ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ, business hours ਵਿੱਚ, business day ਨੂੰ present ਕਰੋ; ਵਾਜਬ ਭਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ drawee ਨਾ ਮਿਲੇ = dishonour; ਦੇਰੀ holder ਦੇ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ Sec. 75A ਤਹਿਤ ਮੁਆਫ਼।

TQ 8.2 • MTP 2025-Apr S1 [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 677

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

TQ 8.3 • MTP 2025-Aug S1 [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 678

LEVEL I
ਸਮਝ (Understanding)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) provision ਨੂੰ facts ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰੋ • 4 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਥਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ demand note: presentment ਨਾ ਹੋਣ ਨਾਲ maker discharge ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (Sec. 64 ਦਾ ਅਪਵਾਦ)।
- ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ presentment (due date ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਅਵੈਧ ਹੈ --- drawee ਠੀਕ ਹੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; maturity ਉੱਤੇ ਦੁਬਾਰਾ present ਕਰੋ (Sec. 66); ਦੇਰ ਨਾਲ presentment indorsers ਨੂੰ discharge ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, maker/acceptor ਨੂੰ ਨਹੀਂ।
- Acceptance ਲਈ ਭੇਜਿਆ bill: ਚੁੱਪ ਨੂੰ dishonour ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 48 ਘੰਟੇ ਦਿਓ; ਉੱਤਰ ਇਉਂ ਲਿਖੋ: provision → ਤਾਰੀਖ਼ਾਂ/ਤੱਥ → ਕੌਣ discharge ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

CSQ 8.1 • RTP 2024-Jun [23] • Case Scenario • --- • Pg 679 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 8.2 • MTP 2024-Aug [6] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 680

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 8.3 • PYQ 2025-Jan [6] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 680 2× ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

CSQ 8.4 • PYQ 2025-Sep [6] (a) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 681

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ

ਵਿਸ਼ਾ 9: Compensation ਦੇ ਨਿਯਮ (Rules of Compensation)

P2-C7-U7-T09 • Topic 9: Rules of Compensation

ਸੰਕਲਪ ਆਧਾਰ — ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ • ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਅਧਿਆਇ 7 ਦਾ §9 ਪੜ੍ਹੋ: Section 117 ਅਤੇ promissory note, bill of exchange ਜਾਂ cheque ਦੇ dishonour ਉੱਤੇ compensation ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਨਿਯਮ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

Section 117 — holder: holder instrument ਉੱਤੇ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀ presenting, noting ਅਤੇ protesting ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਏ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਵੀ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ: ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਵਿਅਕਤੀ instrument ਦੀ ਭੁਗਤਾਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ holder ਦੇਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ **current rate of exchange** ਉੱਤੇ ਅਜਿਹੀ ਰਕਮ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ; ਇਹੀ ਨਿਯਮ endorser

ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਏ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ।

ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ endorser: ਜੋ endorser, liable ਹੁੰਦਿਆਂ, ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ tender ਜਾਂ realisation ਤੱਕ ਉਸ ਰਕਮ ਦਾ **18% per annum ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ** ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ dishonour ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਵੀ।

ਮੁੜ bill draw ਕਰਨਾ: compensation ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਧਿਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਧਿਰ ਉੱਤੇ, sight ਜਾਂ demand ਉੱਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ, ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਏ ਖਰਚਿਆਂ ਲਈ **bill draw ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ**; ਇਸ bill ਨਾਲ dishonoured instrument ਅਤੇ protest (ਜੇ ਹੋਵੇ) ਨੱਥੀ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ bill ਖੁਦ dishonour ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ dishonour ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਮੂਲ bill ਵਾਂਗ ਹੀ compensation ਦੇਣ ਲਈ liable ਹੈ।

ਪ੍ਰਯੋਗ (Application) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੱਲ ਕਰੋ • 1 ਪ੍ਰਸ਼ਨ

CSQ 9.1 • PYQ 2026-Sep [6] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 682

LEVEL II
ਪ੍ਰਯੋਗ (Application)

ਦਰਮਿਆਨਾ